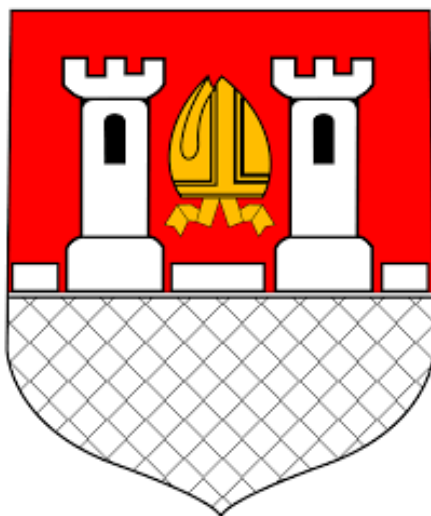

BURMISTRZ MIASTA I GMINY BODZENTYN

STUDIUM

UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

MIASTA I GMINY BODZENTYN

Załącznik nr 1

do Uchwały Nr ..... Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia ..... 2021 roku
w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
Miasta i Gminy Bodzentyn

Bodzentyn – maj 2021 r.

Zespół autorski Studium

mgr inż. architekt Karol Skuza	Główny projektant uprawniony do wykonywania zawodu urbanisty na terytorium RP uzyskane na podstawie ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów (Dz.U. z 2013 r. poz. 932 i 1650). KT-332, St. URBANIŚCI POLSCY Nr KR-04
mgr inż. architekt Kinga Kamińska- Skuza	Zagadnienia funkcjonalno- przestrzenne
mgr inż. architekt Natalia Głowacka	Zagadnienia funkcjonalno- przestrzenne i kulturowe oraz społeczne
mgr inż. Kama Kotowicz	zagadnienia przyrodniczo-środowiskowe i problematyka oddziaływania na środowisko

25-553 Kielce, ul. Klonowa 55 lokal 4 i 5
telefon kont.: 502 333 392, 502 109 118
e-mail: archiplaneo@onet.eu, www.archiplaneo.pl

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
Miasta i Gminy Bodzentyn

CZĘŚĆ

A

**UWARUNKOWANIA
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO**

SPIS TREŚCI:

I. WPROWADZENIE	6
1. Cel opracowania.....	6
2. Podstawa prawna i zakres opracowania studium.....	6
3. Formuła prawna opracowania.	7
II. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE MIASTA I GMINY	7
1. Uwarunkowania wynikające z położenia województwa świętokrzyskiego na tle kraju.	7
2. Miasto i Gmina na tle regionu.....	9
3. Miasto i Gmina na tle polityki przestrzennej województwa.....	10
III. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE MIASTA I GMINY.....	13
1. Istniejące zagospodarowanie i uzbrojenie terenu oraz stan układów komunikacji i infrastruktury technicznej.....	13
2. Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego oraz wymogi jego ochrony, w tym analiza środowiskowa.	24
2.1. Położenie geograficzne, ukształtowanie powierzchni terenu.....	24
2.2. Zagrożenia środowiska przyrodniczego	25
2.3. Budowa geologiczna i kopaliny mineralne.....	26
2.4. Charakterystyka warunków wodnych.....	28
2.5. Tereny zmeliorowane.....	30
2.6. Wody powodziowe.....	30
2.7. Warunki klimatyczne	31
2.8. Gleby - charakterystyka.....	33
2.9. Fauna, flora – jej różnorodność.....	35
2.10. Krajobraz i jego walory.....	42
2.11. Prawne formy ochrony przyrody	44
2.12. Jakość i zagrożenia środowiska przyrodniczego	56
2.13. Leśna przestrzeń produkcyjna.....	69
2.14. Rolnicza przestrzeń produkcyjna	71
2.15. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego oraz wymogów jego ochrony, w tym ze stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej.....	73
2.16. Zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.....	74
2.17. Występowanie obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych – obszary osuwiskowe.....	75
2.18. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin, terenów górniczych (wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych) oraz zasobów wód podziemnych	75
3. Uwarunkowania środowiska kulturowego.....	76
3.1.2. Charakterystyka sieci osadniczej.	77
3.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego	81
3.2.1. Architektura sakralna	81
3.2.2. Architektura świecka	84
3.2.3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków ŚWKZ w Kielcach.....	85
3.2.4. Obiekty podlegające szczególnej ochronie prawnej.	87
3.2.5. Wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez ŚWKZ w Kielcach do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta i gminy Bodzentyn.....	87
3.2.8. Miejsca pamięci narodowej.....	118
3.2.9. Postacie historyczne związane z gminą Bodzentyn	119
3.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska kulturowego	120
3.3.1. Zagrożenia dla środowiska kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy.....	120
3.3.2. Zalecenia i działania związane z ochroną środowiska kulturowego i krajobrazu kulturowego	120

3.4. Rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym lub określone przez audyt krajobrazy priorytetowe	121
4. Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, potrzeby i możliwości rozwoju gminy	121
4.1. Sytuacja demograficzna gminy – analizy demograficzne, środowiskowe i społeczne, prognozy	121
4.2. Prognoza demograficzna	124
4.3. Pozarolnicza działalność gospodarcza	125
4.4. Bezrobocie	126
4.5. Stan infrastruktury socjalnej	127
4.5.1. Oświata i wychowanie	127
4.5.2. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	128
4.5.3. Usługi kultury	130
4.5.4. Usługi sportu, turystyki i rekreacji	131
4.6. Zasoby mieszkaniowe gminy	136
4.7. Charakterystyka ruchu budowlanego w gminie	136
4.8.1 Tereny wojskowe	139
4.8.2. Ochrona policyjna	139
4.8.3. Ochrona przeciwpożarowa	139
4.8.4. Obrona cywilna	140
4.8.5. Ostrzeganie i alarmowanie mieszkańców	140
4.8.6. Zagrożenia katastrofalne	140
4.8.7. Tereny zamknięte	141
5. Uwarunkowania wynikające z funkcjonowania systemu transportowego	141
5.1. Komunikacja drogowa	141
5.1.1. Analiza powiązań zewnętrznych	141
5.1.2. Analiza powiązań na obszarze miasta i gminy	142
5.1.3. Charakterystyka układu drogowego gminy	143
5.2. Ocena warunków funkcjonowania ruchu istniejącego	146
5.3. Układ kolejowy	147
5.4. Komunikacja zbiorowa	147
5.5. Drogi transportu rolniczego	148
6. Uwarunkowania wynikające z wyposażenia i obsługi uzbrojenia technicznego	148
6.1. Elektroenergetyka	148
6.2. Telekomunikacja i dostęp do internetu	149
6.3. Zaopatrzenie w gaz	150
6.4. Zaopatrzenie w wodę	151
6.4.1. Podstawowe informacje o sieci wodociągowej	151
6.4.2. Ujęcia i wodociągi grupowe	151
6.5. Gospodarka odpadami	160
6.6. Gospodarka ściekowa	162
6.7. Ciepłownictwo	166
6.8. Regulacja stosunków wodnych	167
6.9. Odnawialne źródła energii	169
7. Uwarunkowania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych	175

I. WPROWADZENIE

1. Cel opracowania.

Uchwałą Nr XVI/114/2017 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 20 grudnia 2017r., w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn” zainicjowano procedurę planistyczną aktualizacji zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn, zwaną dalej „studium”.

Na obszarze Miasta i Gminy Bodzentyn obowiązuje „Studium...” (przyjęte Uchwałą Nr VIII/31/2000 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 27.10.2000r.). Studium z roku 2000 zostało uchwalone przed wejściem w życie Ustawy z dnia 27 marca 2003. o *planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, dlatego też, jest ono w znacznej części niezgodne z art. 10 aktualnie obowiązującej ustawy. Określa ona (ustawa) obligatoryjny zakres merytoryczny studium. Obowiązująca od 11 lipca 2003 r. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła zasadnicze zmiany dotyczące toku formalno–prawnego nad sporządzeniem studium, określiła jego formę, a także zmieniła zakres jego problematyki. Wymagany zakres projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (i miasta) w części tekstowej i graficznej określony został w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W/w Ustawa wprowadziła również wymóg, iż ustalenia studium są wiążące przy sporządzaniu planów miejscowych.

Nieaktualność założeń przyjętych w „Studium...” zatwierdzonym Uchwałą Nr VIII/31/2000 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 27.10.2000r., w znacznym stopniu wynika z potrzeby dostosowania niektórych zapisów tego strategicznego dokumentu do obowiązujących nowych regulacji prawnych, a w szczególności do ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Uwzględnienia wymagają również aktualne opracowania poziomu regionalnego, w tym: wytyczne z „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego (jego aktualizacja przyjęta przez Sejmik Woj. Świętokrzyskiego w drugiej połowie 2014 r.)”, cele zawarte w „Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego” oraz uwarunkowania wynikające z faktu wejścia Polski do Unii Europejskiej. Nie bez znaczenia są również uwarunkowania jakie określają ustanowione przestrzenne formy ochrony przyrody jakie zostały wprowadzone do obrotu prawnego już po 2005 roku.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy jest dokumentem, w którym ustala się politykę przestrzenną gminy, przy czym pod pojęciem polityka rozumie się cele rozwojowe gminy i sposoby ich osiągnięcia w zakresie, który wiąże się z zagospodarowaniem przestrzeni.

Podstawowymi zadaniami studium są:

- 1) diagnoza aktualnej sytuacji miasta i gminy, uwarunkowań na szerokim tle oraz sformułowanie problemów, związanych z jej rozwojem;
- 2) sformułowanie kierunków zagospodarowania przestrzennego i zasad polityki przestrzennej gminy, w tym zasad ochrony interesu publicznego, dóbr kultury i potencjałów przyrodniczych i wskazanie kierunków rozwoju inwestycji w mieście i gminie;
- 3) stworzenie podstawy do wprowadzenia polityki przestrzennej tj. planów miejscowych i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydanych w przypadku braku miejscowych planów;
- 4) promocja rozwoju gminy i wskazanie jej silnych stron.

2. Podstawa prawna i zakres opracowania studium.

- 1) Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym art. 6 przestrzennym (t.j.Dz.U.2018.1945).

- 2) Uchwała Nr XVI/114/2017 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 20 grudnia 2017r., w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn”
- 3) Umowa pomiędzy Burmistrzem Miasta i Gminy Bodzentyn reprezentującym Miasto i Gminę Bodzentyn a Zespołem Autorskim, firmą ARCHiplaneo na opracowanie w/w Studium.
- 4) Zakres opracowania niniejszego Studium obejmuje obszar w granicach administracyjnych Miasta i Gminy Bodzentyn o powierzchni prawie 160 km² tj. 16 000 ha.

3. Formuła prawna opracowania.

Przyjęte Uchwałą Nr VIII/31/2000 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 27.10.2000r. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn, zostało opracowane w trybie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 15 z 1999 r., poz. 139 z późn. zm.). Studium nie doczekało się zmian swoich zapisów w okresie dalszych osiemnastu lat.

Przedmiotowa zmiana studium sporządzona została w trybie obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2017.1073 ze zmianami).

Zakres opracowania studium, jest zgodny z wymogami rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233) i zostało wykonane w formie tekstowej i graficznej.

Część tekstowa studium zawiera się w dwóch częściach i jest zatytułowana:

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn”, podzielona na:

Część A. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” wraz z rysunkiem w skali 1:10 000: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego.”

Część B „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” wraz z rysunkiem w skali 1:10 000: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn. Kierunki zagospodarowania przestrzennego.”

Tekst studium został ujęty pod względem redakcyjnym stosownie do wymagań określonych przepisami art. 10 ust. 1 i 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Przedmiotowe „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Bodzentyn, części „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” oraz „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” zastępuje w całości dokument poprzedniego studium przyjęty Uchwałą Nr VIII/31/2000 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 27.10.2000 r.

II. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE MIASTA I GMINY

1. Uwarunkowania wynikające z położenia województwa świętokrzyskiego na tle kraju.

Województwo Świętokrzyskie, usytuowane w środkowo – południowej części Polski, jest drugim, najmniejszym pod względem powierzchni Województwem Polski (pierwszym jest Woj. Opolskie). Region charakteryzuje jeden z najniższych współczynników urbanizacji w kraju. Świętokrzyskie sąsiaduje z 6 województwami, w tym z czterema: mazowieckim, małopolskim i śląskim, a także łódzkim, w których ulokowane są metropolie o międzynarodowym i ponadregionalnym znaczeniu – Warszawa, Kraków, Katowice i Łódź. Odległość od Kielc – stolicy Regionu Świętokrzyskiego - do wymienionych, największych polskich centrów rozwoju gospodarczego wynosi 120 – 180 kilometrów.

Województwo położone jest pomiędzy dwoma korytarzami transportowymi relacji wschód-zachód o znaczeniu międzynarodowym (drogi międzynarodowe A2 i A4) oraz na wschód od korytarza relacji północ - południe (droga międzynarodowa A1). Podstawową sieć drogową regionu tworzą odcinki ośmiu ciągów komunikacyjnych zaliczonych do kategorii dróg krajowych, o łącznej długości 731,876 km. Są to:

- **droga nr 7** Gdańsk - Warszawa - Kielce - Kraków - Chyżne
- **droga nr 9** Radom - Ostrowiec Św. – Opatów – Łoniów - Rzeszów - Barwinek
- **droga nr 42** Namysłów – Radomsko – Końskie – Skarżysko Kamienna - Rudnik
- **droga nr 73** Wiśniówka-Kielce – Busko Zdrój – Tarnów - Jasło
- **droga nr 74** Sulejów - Kielce – Kraśnik – Frampol –Zamość – Hrubieszów
- **droga nr 77** Lipnik – Sandomierz - Stalowa Wola - Jarosław-Przemyśl
- **droga nr 78** Chałupki-Gliwice- Szczekociny – Nagłowice - Jędrzejów-Chmielnik
- **droga nr 79** Warszawa-Zwoleń- Sandomierz - Kraków- Katowice- Bytom.

Pomimo dogodnej lokalizacji, pośród największych polskich centrów aktywności gospodarczej oraz w bliskości głównych korytarzy transportowych, a także przebieg przez jego terytorium ośmiu odcinków dróg krajowych, Województwo Świętokrzyskie charakteryzuje się stosunkowo małą zewnętrzną dostępnością transportową i słaby stopień skomunikowania z najważniejszymi pasmami transportowymi w jego otoczeniu.

Sytuacja demograficzna w Świętokrzyskim należy do jednej z najbardziej niekorzystnych w kraju i wskazuje na istotną i narastającą barierę w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Województwo świętokrzyskie znajduje się w gronie najślabszych województw (obok warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego i podkarpackiego) – z uwagi na poziom i efektywność gospodarki, stan infrastruktury i poziom życia oraz zajmuje niskie (bo 12 miejsce) pod względem rozwoju gospodarczego mierzonego poziomem PKB.

Strategia polityki przestrzennej województw określone zostały w dokumentach szczebla rządowego takich jak obowiązująca Koncepcji Przestrzennego zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r.

Celem strategicznym tego dokumentu jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Dokument KPZK 2030 jest wiążący przy sporządzaniu Planów Zagospodarowania Przestrzennego Województw, który to wymóg został uwzględniony *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego*, przyjętym Uchwałą Sejmiku Woj. Świętokrzyskiego Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (PZWŚw) wyznaczył za cel główny zagospodarowania przestrzennego woj. Świętokrzyskiego (zgodnie z polityką spójności obowiązujących wyższych dokumentów rangi krajowej i europejskiej /UE/):

„Wzmocnienie spójności terytorialnej regionu oraz konkurencyjności jego struktur funkcjonalnych drogą poprawy dostępności komunikacyjnej, zwiększenia wpływu miast na sąsiadujące obszary wiejskie a także ułatwienia dostępu społeczeństwa do rynków pracy i wyżej zorganizowanych usług.”

Uwzględniając ustawowy wymóg scalenia w PZWŚw zasadniczych celów polityki przestrzennej kraju (KZPK 2030) oraz przyjętej w 2013 r. uchwałą Sejmiku Woj. Świętokrzyskiego „Strategię rozwoju województwa świętokrzyskiego” – przyjęto w w/w Planie cel generalny:

„Kształtowanie zrównoważonej, harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa świętokrzyskiego, sprzyjającej poprawie atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu oraz efektywnemu wykorzystaniu jego potencjałów rozwoju, przy jednoczesnym wsparciu dla rozwiązań innowacyjnych i przyjaznych środowisku przyrodniczemu.”

Osiągnięcie powyższego celu jest warunkowane celami, które mają swoją lokalizację w sferze przestrzennej regionu i są to:

- 1) Wzrost konkurencyjności i innowacyjności przestrzeni gospodarczej województwa, w tym szczególnie miast z myślą o wykorzystaniu lokalnych potencjałów rozwoju i dostosowaniu tej przestrzeni do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.
- 2) Formowanie policentrycznego układu osadnictwa i funkcjonalnych powiązań sieci miast, rozwijanych w ramach harmonijnych struktur obszarowych z jednoczesnym wsparciem procesów metropolizacji i działań służących wzmocnieniu więzi województwa z krajową i europejską przestrzenią gospodarczą.
- 3) Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi zasobów ludzkich oraz integracji rynków pracy.
- 4) Ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.
- 5) Kształtowanie systemów infrastruktury technicznej i społecznej w aspekcie poprawy dostępności i spójności przestrzennej oraz osiągnięcia wysokiego standardu świadczenia usług.
- 6) Wzmocnienie odporności struktur przestrzennych na zagrożenia oraz poprawa bezpieczeństwa publicznego.
- 7) Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

2. Miasto i Gmina na tle regionu.

Miasto i Gmina Bodzentyn położona jest w północnej części województwa świętokrzyskiego i w północno – wschodniej części ziemskiego powiatu kieleckiego. Graniczy z gminami: Łączna, Suchedniów, Wąchock, Pawłów, Nowa Słupia, Bieliny, Górno i Masłów. Obszar gminy tej jednostki zajmuje fragment centralnej części Gór Świętokrzyskich z częścią Pasma Łysogór i najwyższym wzniesieniem całego obszaru – Łysicą (612 m. n.p.m.). Gmina położona jest na tle wielkoprzestrzennych jednostek ochrony przyrody: Świętokrzyskiego Parku Narodowego, obszarów Natura 2000: „Łysogóry”, Ostoja Sieradowicka i „Wzgórza Kunowskie”, Sieradowickiego Parku Krajobrazowego, Sieradowickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i Świętokrzyskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w gminie Bodzentyn. Wiodącym sektorem gminy są usługi, w szczególności budownictwo, usługi nieuciążliwe – turystyczne, następnie osadnictwo. Funkcją rozwojową, uzupełniającą jest turystyka. Miasto Bodzentyn pełni ważną rolę lokalnego ośrodka obsługi mieszkańców pobliskich terenów wiejskich.

W skład gminy wchodzi 22 wsie sołectkie i miasto Bodzentyn. Miasto leży na niewysokim wzgórzu nad rzeką Psarką, 30 km na północny wschód od Kielc, 8 km od Świętej Katarzyny. Od południa sąsiadują z nim dwie zalesione góry Pasma Klonowskiego Gór Świętokrzyskich: Miejska (428 m) i Psarska (412 m). Od północy rozciąga się Dolina Bodzentyńska. Samo miasteczko słynie z targów końskich, bodaj największych w Europie Środkowej.

Ogólna powierzchnia gminy wynosi 16,032 ha, w tym miasta 865 ha. W skład jednostki wchodzi 1 miasto i 22 sołectwa, wśród których największymi są: Celiny, Leśna, Psary Stara Wieś, Sieradowice, Śniadka, Święta Katarzyna, Wiącka, Wilków, Wola Szczygiełkowa i Wzdół Rządowy. W gminie mieszka ok. 11638 mieszkańców (GUS 2015 r.). Gęstość zaludnienia wynosi 93 os/km².

Gmina Bodzentyn graniczy z ośmioma gminami:

- od północy z gminą Wąchock, (powiat starachowicki),
- od wschodu z gminą Pawłów (powiat starachowicki),
- od zachodu z gminą Łączna i gminą Suchedniów, (powiat skarżyski),
- od południa z gminą Bieliny i gminą Górno (powiat kielecki),
- od południowego wschodu z gminą Nowa Słupia, (powiat kielecki),

- od południowego zachodu z gminą Masłów (powiat kielecki),

Miasto i Gmina znajduje się w zasięgu oddziaływania korytarzy transportowych rangi ponadlokalnej, w skład których wchodzi trzy korytarze:

- Korytarz krajowy Warszawa – Kielce – Kraków, tworzonego przez realizowaną drogę ekspresową S-7 i przebudowywaną linię kolejową znaczenie państwowego nr 8 Warszawa – Kraków;
- Korytarz krajowy Łódź – Kielce – Rzeszów, tworzony przez realizowaną drogę ekspresową S-74 Łódź (Sulejów) - Kielce – Sandomierz – Nisko (Rzeszów) i przebiegającą w pewnym oddaleniu linię kolejową nr 25 Łódź – Skarżysko Kamienna – Sandomierz – Dębica (Rzeszów);
- Korytarz międzyregionalny Łódź – ośrodki położone w północnym pasie województwa (od Końskich do Opatowa) – Rzeszów, utworzony przez drogi nr 74, 42 i 9 wraz z linią kolejową nr 25 Łódź – Dębica.

Gmina skomunikowana jest z regionem poprzez dwie drogi wojewódzkiej DW 751 relacji Suchedniów – Bodzentyn – Nowa Słupia – Ostrowiec Świętokrzyski oraz DW752 relacji Górno – Bodzentyn – Rzepin Pierwszy. Drogi te są połączone z drogą ekspresową S-7 i drogą krajową nr 42 mającymi bardzo duże znaczenie dla rozwoju gospodarczego północnej części województwa świętokrzyskiego. Drogi te stanowią też połączenie obszarów Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Skarżysku - Kamiennej, Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim.

3. Miasto i Gmina na tle polityki przestrzennej województwa.

Miasto i gmina Bodzentyn położone są w centralnej części województwa, w samym sercu Gór Świętokrzyskich, w sąsiedztwie czterech większych ośrodków miejskich: Kielc – stolicy regionu, Skarżyska-Kamiennej, Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego. Wszystkie te miejscowości znajdują się w odległości 30 minut jazdy samochodem. Północna, zachodnia i południowa część gminy porośnięta jest dużymi kompleksami leśnymi, objętymi obszarową formą ochrony przyrody.

Centralna część gminy przecięta jest doliną rzeki Psarki z malowniczym ukształtowaniem terenu.

Kierunkami zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy są obecnie: mieszkalnictwo, drobna przedsiębiorczość, rolnictwo i lokalna turystyka. Obecnie dąży się do utrzymania dotychczasowej struktury funkcjonalnej, z naciskiem na rozwój turystyki. Przemawiają za tym szczególnie praktycznie pojawiające się w całej gminie wybitne walory krajobrazowe (Góry Świętokrzyskie – najstarsze góry w Polsce) i wartości dziedzictwa kulturowego, szczególnie miasta Bodzentyna.

Duży potencjał turystyczno- rekreacyjny ma również zbiornik wodny „Wilków”, niemniej niedaleko poza granicami gminy w niewielkiej odległości (zlokalizowane w gminach Pawłów, Waśniów i Brody) są większe zbiorniki: „Wióry” i „Brody” i to one kreują największy ruch turystyczny.

Do głównych problemów należy zaliczyć zjawiska wynikające ze słabych warunków rozwoju i słabej dostępności do usług.

W zakresie problemów i zagrożeń ze strony środowiska przyrodniczego gmina Bodzentyn została zaliczona w których występuje ryzyko powodzi wg Wojewódzkiego Planu Reagowania Kryzysowego oraz znajduje się w strefie zwiększonej koncentracji osuwisk oraz obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych a także na części obszaru gminy występuje zjawisko erozji gleb.

Ponadto w skali kraju obszar województwa świętokrzyskiego wraz z gminą Bodzentyn należy też do obszaru o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych. Do tego obszary należą wszystkie województwa Polski Wschodniej. Ze względu na wysoką koncentrację negatywnych procesów demograficznych, jest to też obszar predysponowany do wsparcia krajowego w zakresie odnowy demograficznej.

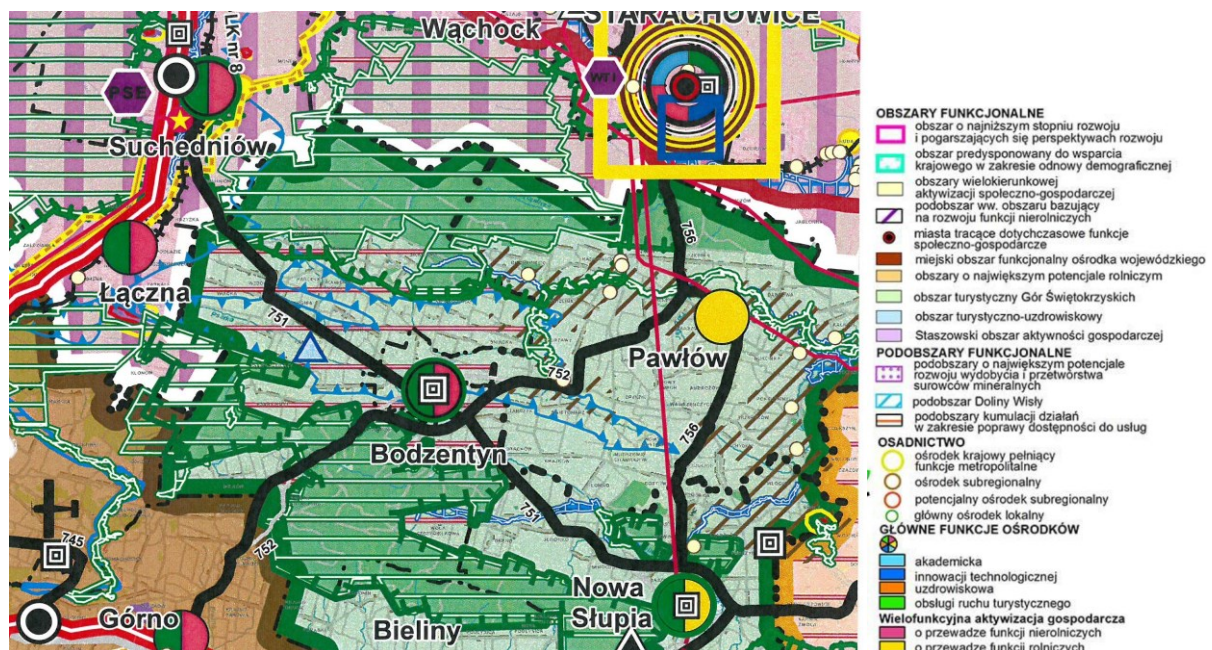
Gmina Bodzentyn, w szczególności Miasto Bodzentyn posiada dogodne warunki do pełnienia funkcji rozrządowego rychu turystycznego w północnej części Gór Świętokrzyskich. Realizacja tej funkcji uzależniona jest jednak od rozwoju zaplecza turystycznego, bazy gastronomiczno – noclegowej oraz podniesienia standardów przestrzeni publicznych i jakości usług.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (zwany dalej PZPWŚw), przyjętym Uchwałą Sejmiku Woj. Świętokrzyskiego Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r. Miasto i Gmina Bodzentyn znalazła się w **Obszarze turystycznym Gór Świętokrzyskich**, do której weszły miejscowości i obszary zlokalizowane wokół Gór Świętokrzyskich. Samo miasto Bodzentyn jako ośrodek o wiodącej funkcji osadniczej – wielofunkcyjnej aktywizacji gospodarczej o przewadze funkcji nierolniczych oraz funkcji związanej z obsługą ruchu turystycznego, został wyznaczony do rangi ośrodka gminnego posiadającego prawa miejskie. Stąd jest to kluczowe miasto w obszarze Gór Świętokrzyskich.

Obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich należy do obszarów o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym w województwie świętokrzyskim. W Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego wyodrębniono Obszary Strategicznej Interwencji. Opisany wyżej Obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich został wskazany wśród 7 obszarów wyodrębnionych w celu określenia instrumentów służących realizacji Strategii.

Jego cenny potencjał przyrodniczo-krajobrazowy stwarza możliwości rozwoju różnych form turystyki o wysokim standardzie, zintegrowanych z ochroną środowiska przyrodniczego. Głównym zadaniem polityki przestrzennej winno być wsparcie inwestycji turystycznych podejmowanych w oparciu o kompleksową strategię rozwoju turystyki, obejmującą cały obszar funkcjonalny Gór Świętokrzyskich. Początkowym zadaniem jest analiza chłonności turystycznej i rekreacyjnej obszaru, analiza krajobrazowa i określenie terenów do objęcia priorytetową ochroną i ekspozycji walorów. Powyższe działania powinny zostać inicjowane na poziomie opracowań regionalnych, w tym w dokumencie audytu krajobrazowego.

Gmina Bodzentyn została zdefiniowana wraz z pozostałymi gminami województwa świętokrzyskiego (cały obszar województwa) jako obszar o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych. Do obszaru tego należą wszystkie województwa tzw. Polski Wschodniej. Ponadto, PZPWŚw określił obszar gminy jako predysponowany do wsparcia krajowego w zakresie odnowy demograficznej ze względu na wysoką koncentrację negatywnych procesów demograficznych.

Wyrys z PZPWŚw – Kierunki polityki przestrzennej – synteza ustaleń.

Priorytety w zagospodarowaniu przestrzennym:

- intensyfikacja zagospodarowania turystycznego atrakcyjnych obiektów i miejscowości pełniących funkcje centrów turystycznych w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz ochroną krajobrazu i poszanowaniem ładu przestrzennego;
- wykreowanie regionalnego produktu turystycznego Gór Świętokrzyskich;
- zwiększenie retencji wodnej na cele rekreacyjne (pod warunkiem uwzględnienia wymagań środowiskowych);
- doposażenie w „dużą i małą” infrastrukturę turystyczną;
- szersze udostępnienie atrakcji kulturowych i przyrodniczych;
- wprowadzenie nowych, innowacyjnych produktów turystycznych, zwiększających konkurencyjność tego rejonu;
- wzmożona ochrona krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem architektury regionalnej (przestrzeganie ustalonych kryteriów i zasad budownictwa regionalnego oraz zakaz zabudowy na terenach eksponowanych krajobrazowo) wyznaczanie punktów i ciągów widokowych;
- ochrona i utrzymanie „pasiaków świętokrzyskich”;
- podnoszenie standardów wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną w aspekcie zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej dla turystyki;
- poprawa struktury agrarnej na terenach wykorzystywanych rolniczo o wysokiej przydatności gleb.

Wymogi środowiskowe:

- podporządkowanie polityki przestrzennej na obszarach chronionych wymogom prawnym określonym w ustawie o ochronie przyrody i aktach prawnych ustanawiających te obszary;
- zapewnienie zgodności charakteru i intensywności zagospodarowania terenu z cechami środowiska oraz jego naturalną chłonnością i odpornością na zniszczenie;
- tworzenie stref buforowych wokół obszarów przyrodniczo wrażliwych;
- ograniczenie turystyki masowej oraz kanalizowanie ruchu turystycznego na obszarach chronionych prawnie;
- promocja modelu turystyki specjalistycznej odbywanej w małych grupach i wspieranie rozwoju zróżnicowanych form turystyki (przyjaznej środowisku, turystyki wędrownej, agroturystyki, turystyki edukacyjno-przyrodniczej, itp.);
- poprawa wyposażenia obiektów turystycznych w niezbędną infrastrukturę oraz szerokie wprowadzanie w tych obiektach nowoczesnych, przyjaznych środowisku technologii;
- wzbogacanie struktury wiekowej i gatunkowej kompleksów leśnych oraz właściwe kształtowanie strefy ekotonowej;
- wspieranie działań na rzecz zalesiania gleb o najniższej przydatności rolniczej i terenów o największych spadkach;
- zabezpieczenie terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych poprzez odpowiednie działania stabilizacyjne oraz wykluczenie na tych terenach możliwości lokalizacji zabudowy;
- ochrona gruntów rolnych wysokich klas bonitacyjnych przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze oraz stosowanie tzw. „dobrych praktyk rolniczych” zapewniających lepsze wykorzystanie potencjału biologicznego gleb, przy jednoczesnym zmniejszeniu negatywnego oddziaływania na środowisko nawozów i środków ochrony roślin, ochrona przed erozją;
- stworzenie dogodnych warunków do rozwoju produkcji ekologicznej poprzez poprawę stanu środowiska naturalnego i kontynuowanie programów rolno-środowiskowych;
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej;
- uwzględnianie w: studiach gminnych, planach miejscowych, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy, obszarów szczególnie zagrożonych powodzią;
- ograniczenie emisji przemysłowych zanieczyszczeń i niskiej emisji do powietrza oraz zmniejszenie skali narażenia ludności na ponadnormatywny hałas.

W odniesieniu do przyjętej w KPZK 2030 hierarchii sieci osadniczej, miasto i gmina Bodzentyn uznane zostało za ośrodek lokalny. Na dzień dzisiejszy wiodącymi funkcjami gminy są turystyka i wypoczynek oraz obsługa rolnictwa, z czego te ostatnie ma tendencje do zanikania. Kierunki PZPWŚw przewidują na obszarze gminy widącą funkcję – obsługę ruchu turystycznego oraz wielofunkcyjną aktywizację społeczno – gospodarczą z przewagą funkcji nierolniczych. Proces przekształceń jest już widoczny.

Tabela 1. Gmina na tle województwa świętokrzyskiego i Polski (wg GUS Kielce, z 2016 r.)

dotyczy	Gmina wraz z miastem Bodzentyn	Powiat	Województwo	Kraj
powierzchnia ogólna	160 km ²	2 246 km ²	28098km ²	312679 km ²
powierzchnia lasów	7241,68 ha	808,56 km ²	730300 ha	18434700 ha
ludność ogółem:	11 636	208 977	1 252 900	38533299
Ludność na 1 km ²	73	93	109	123

III. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE MIASTA I GMINY.

1. Istniejące zagospodarowanie i uzbrojenie terenu oraz stan układów komunikacji.

1.1. Zagospodarowanie istniejące.

Siedzibą władz gminnych jest miasto Bodzentyn, które położone jest w centralno - wschodniej części gminy nad rzeką Psarką. W skład gminy wchodzi miasto Bodzentyn (ok. 863 ha) oraz pozostałe 21 sołectwa: Celiny, Dąbrowa Dolna, Dąbrowa Górna, Hucisko, Kamieniec, Leśna Stara Wieś, Orzechówka, Podmielowiec, Psary Kąty, Psary Podłazy, Psary Stara Wieś, Siekierno, Sieradowice, Ściegna (Ścignia), Śniadka, Święta Katarzyna, Wiącka, Wilków, Wola Szczygiełkowa, Wzdół Kolonia i Wzdół Rządowy. Całość gminy obejmuje obszar ok. 159 km².

Podstawowa sieć osadnicza gminy nie jest równomiernie rozproszona, zdecydowanie bardziej intensywny jej charakter można zauważyć się w północnej części gminy. Część południowa zdominowana jest przez Świętokrzyski Park Narodowy co zdecydowanie ogranicza połączenia z gminnym ośrodkiem jakim jest miasto Bodzentyn.

Miejscowości w gminie są od siebie dosyć znacznie oddalone, jednak system połączeń poprzez drogi powiatowe i gminne zapewnia szybką i sprawną komunikację na całym obszarze gminy.

Układ drogowy ponadlokalny łączący gminę z województwem tworzą przebiegające przez miasto drogi wojewódzkie nr 751 i nr 752. Gmina Bodzentyn, pomijając samo miasto, w stosunku do swojej powierzchni, nie wykazuje znacznego zurbanizowania, choć zauważa się silną presję budowlaną w miejscowościach turystycznych jakimi są: Święta Katarzyna i Wilków.

Znaczny udział powierzchni gminy stanowią obszary zielone, prawnie chronione, znajdujące się na terenach Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz Sieradowickiego Parku Krajobrazowego.

Zagospodarowanie przestrzenne gminy w dużej mierze zostało zdefiniowane przez ukształtowanie terenu oraz wyżej wymienione kompleksy zielone, które wraz z systemem dolin wyznaczyły pierwotne tereny osadnicze. Istotne dla rozwoju układów osadniczych są również drogi wojewódzkie w relacji Ostrowiec Świętokrzyski - Suchedniów oraz Kielce - Rzepin Kolonia lub Starachowice, które określają charakter i funkcję zabudowy. Szczególnie zauważalne jest to w mieście i w sołectwie Leśna Stara Wieś. Niekorzystnym zjawiskiem staje się jednak proces obudowy dróg wojewódzkich, szczególnie poza granicami miasta funkcjami zabudowy mieszkaniowej i usług (Celiny Podgórze, Święta Katarzyna i Dąbrowo Górna. Powoduje to ograniczenie przepustowości dróg, potencjalną kolizyjność i potrzebę ograniczeń prędkości na drodze mającej osiągnąć parametry i

standardy klasy G (główniej). Uzupełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg powiatowych i gminnych obsługujący jednostki osadnicze gminy.

Gminny ośrodek administracyjno – usługowy – miasto Bodzentyn jest podzielone przez drogi wojewódzkie oraz przez dolinę rzeki Psarki na część północno zachodnią – mieszkalno przemysłowo – usługową i część południowo – wschodnią - stare miasto z historycznym układem ulic i rynkami, przejmującą funkcję administracyjno-mieszkaniowo – usługowo - turystyczną.

Północna część gminy to obszary gdzie dominują gleby lessowe o bardzo dużej przydatności rolniczej i wysokich klasach bonitacyjnych, stanowiące przedłużenie lessów Wyżyny Sandomierskiej. W tej części gminy występuje większa aktywność użytkowania obszarów rolniczo, choć ta dziedzina gospodarki jest wypierana przez pozarolnicze działalności i kształtowanie się osadnictwa o charakterze mieszkalno - letniskowym.

W północnym obszarze gminy zdecydowanie dominuje funkcja rolnicza i związana z nią zabudowa zagrodowa. W części zabudowa ta przekształcana jest w zabudowę mieszkaniową jednorodzinną z drobnymi usługami. Obszar ten posiadając znaczne obszary gleb chronionych oraz sieć dolinek i większych spadków terenu, narażony jest na erozję gleb i występowanie ruchów masowych ziemi (tereny osuwiskowe).

Samo miasto Bodzentyn kontynuując funkcje miejskie jest zdominowane przez zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, częściowo zagrodową poza centrum i szeroko pojęte usługi (w tym tereny obsługi transportu, składów, magazynów i działalności produkcyjnej w północnej i w zachodniej części miasta).

1.2. Układ przestrzenny Miasta i Gminy Bodzentyn

Gmina Bodzentyn zlokalizowana jest w środkowej części województwa świętokrzyskiego, w odległości 35 km od centrum Kielc – stolicy województwa oraz w północno wschodniej części powiatu kieleckiego.

Ze względu na wybitne walory krajobrazowe i malownicze położenie gmina Bodzentyn można na jej terenie zauważyć wiele panoram widokowych i punktów gdzie eksponowane są „piąte elewacje” zabudowy.

Miejscowości zlokalizowane na jej obszarze w większości mają układ zabudowy ulicowy i wielodrożnicowy w samym mieście Bodzentyn, rzadziej w terenach wiejskich. Układ komunikacyjny na terenie całej gminy jest niemalże koncentryczny w stosunku do gminnego ośrodka – miasta Bodzentyn i wyraźnie zaznacza się w północnej części miasta. W południowym i zachodnim obszarze gminy dominuje obszar kompleksów leśnych Świętokrzyskiego Parku Narodowego a drożność komunikacji ze zlokalizowanych tam miejscowości do miasta Bodzentyn ogranicza się głównie do dróg ponadlokalnych (wojewódzkiej – DW752 i powiatowych)

Miasto Bodzentyn rozwinęło się na północ od Masywu Łysogór. Zlokalizowane jest we wschodniej części gminy, na szczycie wzgórza wznoszącego się nad wąwozem Psarki. Zajęto południowo – wschodni łagodny stok tego wzgórza, a także spadziste południowe i północne stoki.

Zabudowa historyczna już na samym początku nadała wyraźny układ miastu. Plan Bodzentyna składa się z miasta i przedmieścia. Stare miasto zostało ukształtowane wg zasad prawa magdeburskiego. Składało się z czworobocznego rynku i czterech ulic wpadających w narożnikach oraz kościoła. Szachownicowy układ ulic i regularność kwartałów stanowią typowy przykład średniowiecznego rozplanowania miasta, które nie zostało wykorzystane. Niegeometryczny rozwój późniejszych dróg, odpowiada warunkom utworzonego przedmieścia. W północnej części miasta ze względu na mniej korzystną ekspozycję słoneczną, zaprzestano lokalizacji dalszej zabudowy. W strukturze przestrzennej miasta, widoczna jest duża tendencja do tworzenia nowych zespołów zabudowy, rozwijających się w kierunku zachodnim i południowych stromych stokach.

Miasto Bodzentyn, stanowi główne centrum administracyjno – usługowe oraz centralny ośrodek osadniczy gminy. Zabudowa w ścisłym centrum miasta posiada charakter usługowo – mieszkalny, natomiast obiekty zlokalizowane wzdłuż ulic w większości stanowią zabudowę mieszkaniową i usługową oraz w części pozostałości zabudowy zagrodowej. Gęsta i zwarta zabudowa występuje

wzdłuż głównych ciągów, natomiast im dalej od centrum, charakter zabudowy staje się bardziej ekstensywny.

W mieście wyróżniają się dwa rynki Główny i Dolny stanowiące wnętrza urbanistyczne. Rynek Główny ze względu na swą lokalizację wyłączony jest z zasięgu komunikacji przelotowej. Ruch do Starachowic, Ostrowca Świętokrzyskiego biegnie przez drugi, Dolny Rynek, będący obecnie punktem przesiadkowym komunikacji zbiorowej. Miasto obecnie nie posiada obwodnicy, częściowo z ruchu tranzytowego odciążone jest poprzez ulicę Szermentowskiego. Bodzentyn jest lokalnym węzłem komunikacyjnym, niemniej natężenie ruchu tranzytowego jest coraz większe i tym samym bardziej uciążliwe.

1.3. Obecna polityka przestrzenna w gminie

Zasady, jakim powinien odpowiadać ład przestrzenny w gminie, określają plany miejscowe tworzone dla poszczególnych obszarów w zależności od potrzeb społecznych czy ekonomicznych.

Na terenie miasta i gminy obowiązują jedynie dwa miejscowe plany, oba na terenie miasta Bodzentyn i są to niewielkie fragmenty miasta.

W zakresie prawa miejscowego obowiązują:

- 1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Opatowska 1” na obszarze miasta Bodzentyn przyjęty Uchwałą Nr I/9/2003 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 29.01.2003r., (Dz.Urz.Woj.Świętokrz. Nr 36 poz. 448 z dnia 18 marca 2003 r.);
- 2) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Bodzentyn, obejmującego m. in. Zmianę części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Opatowska 1”, na obszarze miasta Bodzentyn przyjęty Uchwałą Nr III/11/2007 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 11.04.2007 r., (Dz.Urz.Woj.Świętokrz. Nr 119 poz. 1760 z dnia 4 lipca 2007 r.);

Na dzień opracowania niniejszego studium na terenie gminy Bodzentyn jest opracowywany miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części sołectwa Śniadka, którego celem jest określenie sposobu zagospodarowania dla terenów znajdujących się w strefie oddziaływania istniejących turbin wiatrowych zlokalizowanych w sąsiedniej gminie Pawłów, w sołectwie Szerzawy.

1.4. Podsumowanie stanu zagospodarowania przestrzennego w gminie

Działania mające na celu kształtowanie ładu przestrzennego w gminie powinny być skierowane głównie na:

- 1) tworzenie zwartych kompleksów zabudowy w nawiązaniu do istniejących zespołów zabudowy oraz utrzymanie historycznych układów przestrzennych z uwzględnieniem istniejącego układu drogowego i aktualnych celów przestrzennych mieszkańców;
- 2) przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz terenów sąsiadujących ze zwartymi kompleksami leśnymi a także na stykach Świętokrzyskiego Parku Narodowego;
- 3) zachowanie wartości architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych, szczególnie dotyczy to miasta Bodzentyn;
- 4) usprawnienie ruchu transportu kołowego poprzez przebudowę drogi wojewódzkiej i realizacji obwodnic Świętej Katarzyny i miasta Bodzentyna;
- 5) utrzymanie po przebudowie standardów dla dróg wojewódzkich i usprawnienie przejazdu drogą wojewódzką nr 752 przez teren ŚPN na odcinku ze Świętej Katarzyny do Bodzentyna oraz drogą wojewódzką nr 751 relacji Suchedniów – Bodzentyn – Nowa Słupia – Ostrowiec Świętokrzyski;
- 6) przebudowa (modernizacja) i rozbudowa dróg powiatowych oraz gminnych oraz dalsza przebudowa wraz z realizacją nowych odcinków dróg (proces rozpoczęty);
- 7) zachowanie strefy ekotonowej – wolnej od zabudowy przy granicy ze ŚPN i zachowanie wyznaczonych korytarzy ekologicznych (wskazane na mapie uwarunkowań) oraz zachowanie charakteru przestrzennego gminy, szczególnie w terenach typowo wiejskich;

- 8) wykorzystanie kompleksów leśnych i obszarów atrakcyjnych krajobrazowo dla celów turystyki i rekreacji z jednoczesnym poszanowaniem zasobów przyrodniczych;
- 9) wyznaczenie terenów inwestycyjnych uwzględniając istniejące i projektowane główne układy drogowe, w tym uwzględnienie potrzeby wprowadzanie odnawialnych źródeł energii z jednoczesnym uwzględnieniem krajobrazu kulturowego gminy jako potencjału regionu;
- 10) intensywny rozwój turystyki i poszerzenie zaplecza bazy noclegowo-turystycznej gminy.

1.5. Podsumowanie przeprowadzonej analizy i bilansu terenów w obszarze miasta i gminy

W związku z wejściem w życie 18 listopada 2015 r. ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r. Poz. 1777), zmieniającej w części zapisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, każda zmiana studium oraz co za tym idzie zapisy w miejscowych planach, będą wymagać zgodności z wymogami, jakie w/w ustawa o rewitalizacji stawia zagadnieniom zawartym w art. 10 ust.1 i 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

W zakresie sporządzenia projektu studium, zmiany w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadza wymóg w **art. 10 ust. 1 punkt 7 w brzmieniu:**

Art. 10. 1. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z:

(...)

7) potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:

- a) analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
- b) prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego,
- c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,

d) bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę;

Zmiany w zakresie sporządzenia projektu studium, zakres obligatoryjny przy wykonaniu bilansu terenów został wskazany w art. 10 ust. 5-7 :

„Art. 10. 5. Dokonując bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, kolejno:

- 1) *formułuje się, na podstawie analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, o których mowa w ust. 1 pkt 7 lit. a–c, maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;*
- 2) *szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalnoprzestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;*
- 3) *szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione w pkt 2, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;*
- 4) *porównuje się maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1, oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, o której mowa w pkt 2 i 3, a następnie, gdy maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1:*
  - a) *nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy – nie przewiduje się lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3,*
  - b) *przekracza sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy – bilans terenów pod zabudowę uzupełnia się o różnicę tych wielkości wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, i przewiduje się lokalizację nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3, maksymalnie w ilości wynikającej z uzupełnionego bilansu.”*

1.5.1. Procentowy udział pozwoleń na budowę wg funkcji dla mieszkańców, przedsiębiorców lub instytucji.

Tabela 2.

<i>Łączna liczba postulowanych funkcji w złożonych wnioskach 2015 rok</i>	141	49	6	3	2	-	-	27	6	-	65	74
<i>Udział procentowy [%]</i>	100%	25,0	2,8	1,4	1,4	-	-	19,2	4,2	-	46,0	
		Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Zabudowa zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zmiana przeznaczenia/użytkowania	Zabudowa letniskowa	Rozbiórka	Wnioski niesprecyzowane	Cel publiczny	Nadbudowa/ zmiana konstrukcji	Zawiadomienie o wszczęciu postępowania	Pozwolenie na budowę

Tabela 3.

<i>Łączna liczba postulowanych funkcji w złożonych wnioskach 2016 rok</i>	70	33	13	2	3	1	2	7	7	2	68
<i>Udział procentowy [%]</i>	100%	47,1	18,5	2,8	4,2	1,4	2,8	10	10	2,8	
		Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Zabudowa zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zmiana przeznaczenia/użytkowania	Zabudowa letniskowa	Rozbiórka	Wnioski niesprecyzowane	Cel publiczny	Nadbudowa/ zmiana konstrukcji	Pozwolenie na budowę

Tabela 4.

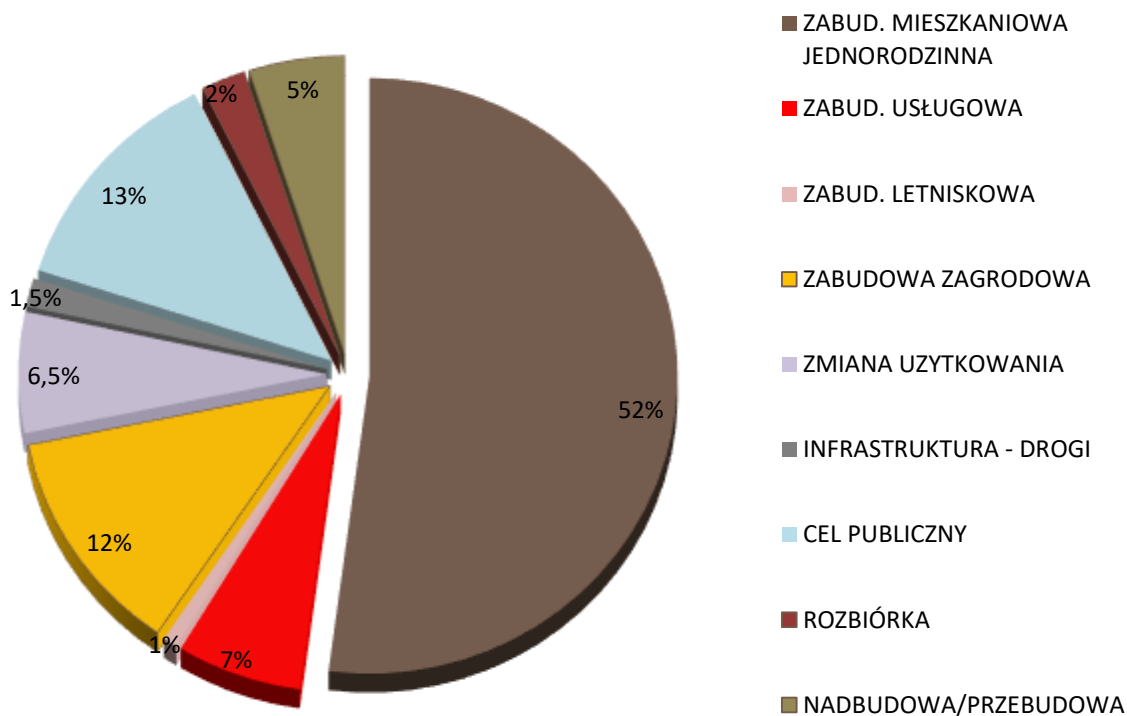
<i>Łączna liczba postulowanych funkcji w złożonych wnioskach 2017 rok</i>	103	41	12	10	12	1	2	2	15	8	84
<i>Udział procentowy [%]</i>	100%	40	11,7	9,7	11,6	1	1,9	1,9	14,5	7,7	
		Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Zabudowa zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zmiana przeznaczenia/użytkowania	Zabudowa letniskowa	Rozbiórka	Infrastruktura	Cel publiczny	Nadbudowa, przebudowa/ zmiana konstrukcji	Pozwolenie na budowę

Tabela 5.

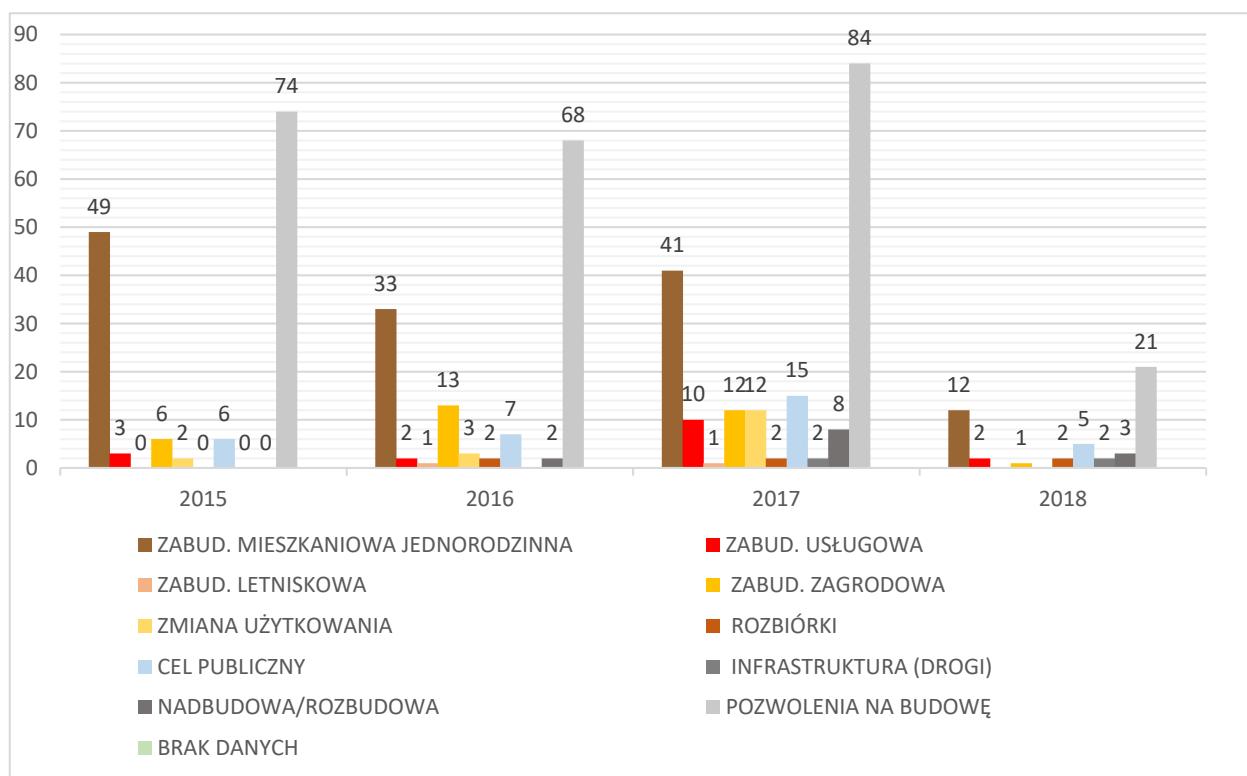
Łączna liczba postulowanych funkcji w złożonych wnioskach do czerwca 2018 roku	27	12	1	2	-	-	2	2	5	3	21
Udział procentowy [%]	100%	44,2	3,7	7,5	-	-	7,5	7,5	18,5	11,1	
		Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Zabudowa zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zmiana przeznaczenia/użytkowania/decyzji	Zabudowa letniskowa	Rozbiórka	Infrastruktura	Cel publiczny	Nadbudowa, przebudowa/ zmiana	Pozwolenie na budowę

Tabela 6.

Diagram. Procentowy udział pozwoleń na budowę w latach 2016-2018.

Tabela 7. Ilość pozwoleń na budowę w latach 2016-2018 wg. funkcji w podziale na lata (2015- maj 2018) oraz ilość wydanych pozwoleń na budowę.

W latach od 2015 roku do czerwca 2018 roku wpłynęło 341 wniosków mieszkańców i przedsiębiorców zawierających 176 decyzji o pozwoleniu na budowę. Przyjmując za 100% wnioski złożone od 2015-2018 roku kształtuje nam się udział procentowy zabudowy w następujących wysokościach: zabudowa mieszkaniowa 43%, zabudowa zagrodowej 13%, usługi 7%, cel publiczny 13,5% oraz pozostałe funkcje zabudowy letniskowej, rozbiórek, zmian przeznaczenia w wysokości 23,5%. Pozwolenia na budowę stanowią 11,5% wydanych wniosków.

Niewątpliwie uaktualnienie stanu istniejącego oraz dostosowanie ustaleń projektu studium do obecnych wymagań rynku i struktur usługowo-produkcyjnych, spowoduje wzrost atrakcyjności terenów inwestycyjnych, a w konsekwencji atrakcyjności dla inwestycji w gminie Bodzentyn.

Istniejąca dywersyfikacja funkcji rolniczej oraz sektora pozarolniczego – wydaje się być dobrym kierunkiem rozwoju dla gminy, a dla miasta Bodzentyn większą szansą rozwoju funkcji na centrum przedsiębiorczości i turystyki, Świętej Katarzynie możliwość dalszego rozwoju turystyki i rekreacji. Zróżnicowanie funkcji nie tylko miasta ale i gminy Bodzentyn wydaje się być jedynym zasadnym kierunkiem rozwoju w kontekście podnoszenia jakości i dostępności usług, podnoszenia atrakcyjności rynku pracy (zatrzymanie, powroty i przyciągnięcie nowych osób z rynku pracy do miasta) oraz tworzenie warunków życia na dobrym poziomie małych miast. Niezbędne jest ograniczanie rozpraszania a tym samym wyznaczenie zasad realizacji terenów działalności przemysłowo-usługowej, szczególnie w mieście. Tworzenie atrakcyjnych terenów do zabudowy mieszkaniowej, usług nieuciążliwych, turystyki i rekreacji oraz podnoszenie zaplecza z zakresu bazy turystycznej na obszarze gminy sprzyja jej rozwojowi. Doskonałe połączenie komunikacyjne (układ drogowy rangi wojewódzkiej) miasta Bodzentyn i innych sołectw takich jak Święta Katarzyna (czy Wilków) powoduje zainteresowanie osób pragnących mieszkać z dala od aktywności i uciążliwości miejskiej. Gmina Bodzentyn z racji swojego atrakcyjnego przestrzennie położenia jest doskonałą alternatywą dla Kielc, Starachowic a nawet Ostrowca Św.

W okresie ostatnich dziesięciu lat na terenie miasta i gminy Bodzentyn ustalono warunki zabudowy drogą decyzji WZiZT lub lokalizację inwestycji celu publicznego dla ponad 1500 złożonych wniosków mieszkańców, właścicieli nieruchomości, przedsiębiorców lub instytucji. Średnio przypada około 120-150 wydanych decyzji, około 50% tych decyzji skutkuje wydanymi pozwoleniami na budowę.

Na podstawie analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognozy demograficznej oraz możliwości finansowych gminy, wskazanych w części A niniejszego dokumentu studium oraz uzupełnione w opracowanym bilansie (analizy), poniżej sformułowano maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę.

Na obszarze całej gminy odnotowano ujemne saldo migracji wewnętrznych. Na ten fakt ma wpływ znaczny procent bezrobocia, klasyfikujący się powyżej średniej w województwie świętokrzyskim. Przyczyną migracji w znacznej mierze jest chęć pozyskania wyższego wykształcenia, którego nie może zaoferować gmina lub możliwość pracy na wyższych stanowiskach oferująca większe wynagrodzenia. Większość osób podejmujących pracę poza granicami gminy nie widzi możliwości powrotu z braku korzystniejszych ofert ze strony gminy przebijających możliwości większych ośrodków miejskich.

Nieco mniejsze choć dalej niskie saldo stwierdza się w mieście Bodzentyn. Ośrodek gminny oferuje więcej miejsc pracy w poszczególnych sektorach oraz różnorodność funkcji i możliwość założenia działalności z większym powodzeniem niż w innych sołectwach gminy.

Saldo migracji zachwiać może duża tendencja wyjazdów poza granice kraju. Na przestrzeni kilkunastu lat, nastąpił znaczny wzrost krótkoterminowych wyjazdów w większości nie odnotowanych urzędowo. Dane przedstawione w tabeli, gdzie od kilku lat zanotowano 4 lub żadnego wyjazdu mogą być nieprecyzyjne. Zmiany polityki emigracyjnej w krajach UE mogą jednak ten proces i tendencję odwrócić. W samej gminie połowa osób pracujących zatrudniona jest w sektorze rolniczym (54,2%) mimo, iż warunki glebowe do uprawy na terenie gminy Bodzentyn nie należą do najkorzystniejszych, niewielki procent zatrudnionych związany jest z sektorem przemysłu i budownictwa (ponad 15,4%), nieco mniejszy z handlem i usługami (9,7%), oraz 0,4% z działalnością finansową.

Stopa bezrobocia w latach 2012 – 2016 sukcesywnie spada. W latach 2012/2013 średnio wyniosła 23%, natomiast w roku 2016 spadła do 70%.

W zakresie bilansu przychodów i wydatków w gminie bilans jest dodatni (ponad 1% na plusie) i z roku na rok rośnie jego wartość. Jest to zjawisko prognozujące tendencje rozwojowe gminy, czego efektem są liczne inwestycje na jej terenie w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacyjnej oraz infrastruktury społecznej. Pozostałe inne zadania własne to nieco ponad 3% wydatków budżetowych.

1.5.2. Wnioski generalne bilansu terenów.

W studium, uwzględnione zostało zapotrzebowanie na zabudowę na przestrzeni wielu lat, rozproszona zabudowa została uporządkowana i zwarta obszarowo. Dodatkowo została ona (zabudowa) wprowadzona w pasach wzdłuż istniejących jednostek osadniczych, co nie generuje dodatkowych kosztów budowy infrastruktury technicznej i dróg gminnych. Obszary poszerzenia zabudowy mieszkaniowej lub usługowej są skutkiem głównie lokalnych uwarunkowań przestrzennych (w tym podziału nieruchomości) i potrzeb rozwoju układu komunikacyjnego (spięcie go w układ zamknięty w pętli, dzięki czemu właściwy z punktu widzenia obronności i bezpieczeństwa ludności). Zwiększenie terenów zabudowy mieszkaniowej wynika z potrzeby rozwoju tej funkcji w danej jednostce osadniczej, ponadto nie niesie ze sobą dodatkowych kosztów budowy infrastruktury technicznej czy drogowej, gdyż zabudowa jest uzupełniana w pasach przydrożnych i istniejącej tkance miejscowości. Wyjątkowa sytuacja jest w mieście Bodzentyn i miejscowościach takich jak Święta Katarzyna, Wilków i w części Celiny, gdzie silna presja budowlana związana jest z ich turystycznym charakterem.

W samym mieście Bodzentyn potrzeby budowlane mieszkańców oraz potrzeby inwestycyjne przedsiębiorców są warunkowane szybkimi zmianami gospodarczymi w sposób bardziej widoczny niż w terenach wiejskich. Zwiększenie terenów usług komercyjnych, publicznych, oświaty i sportu prowadzi do rozwoju i atrakcyjności gminy. Praktycznie oprócz centrum miasta Bodzentyna, zabudowa na terenie gminy powinna mieć charakter zabudowy ekstensywnej.

Przeprowadzony bilans terenów wskazał, że suma chłonności istniejących terenów o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej i terenów pozostałych a wskazanych w obowiązujących miejscowych planach, w większości sołectw przewyższa zapotrzebowanie na nowe tereny.

Z analiz przeprowadzonych w części uwarunkowań studium wynika, że tereny zabudowy mieszkaniowej zagrodowej posiadają silną presję do przekształceń w kierunku zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, szczególnie w we wsi Wilków i Święta Katarzyna, oczywiście też w mieście Bodzentynie. Bilans zatem tych terenów będzie przejmować w dużej części w/w sołectwa. Niezależnie jednak powinno dążyć się do podniesienia średniej powierzchni indywidualnych działek pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinna i zagrodową jako wynik zmiany standardów zamieszkania w Polsce, co w naturalny sposób wymaga zwiększenia obszarów zabudowy. Pojawia się również tendencja realizacji zabudowy mieszkalnej w terenach o dużych walorach krajobrazowych jako domy weekendowe, domy pod wynajem turystom czy też domy o charakterze letniskowym.

Dokonana analiza i bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę (zamieszczony w dokumentacji planistycznej) wskazuje na zasadność szukania nowych terenów inwestycyjnych (usług i przemysłu, składów i magazynów) na gruntach klas niechronionych bezpośrednio związanych z układem komunikacyjnym dróg wojewódzkich i powiatowych, które wyznaczone na perspektywiczne okres do maksymalnie 30 lat dają szansę harmonijnego i dalekowzrocznego rozwoju gminy. Przyjęty margines błędu w granicach 20-30%, wynikający z niepewności (w części nieprzewidywalności) powstających procesów rozwojowych, o których wspomniano wyżej (istniejące uwarunkowania i zmiana układu przestrzennego gminy), daje szansę na szybkie reagowanie oraz dostosowanie przestrzeni lub uruchomienie nowych obszarów inwestycyjnych, w ramach polityki przestrzennej samorządu.

Same tereny pod zabudowę mieszkaniową powinny być rozwijane w oparciu o wykształconą strukturę funkcjonalno-przestrzenną w ciągach istniejących dróg publicznych w towarzystwie istniejącej zabudowy i infrastruktury.

Wynik bilansu terenów pod zabudowę:

Faktyczne zapotrzebowanie na nową zabudowę: 117 525 m²

Ilość działek budowlanych = mieszkań

$$117\,525\text{ m}^2 : 150\text{ m}^2 = 783,5\text{ mieszkania}$$

1 działka budowlana = 1 budynek z 1 mieszkaniem, powierzchnia potrzebnego terenu wynosi:

$$784\text{ mieszkania} \times 0,2 = 156,8\text{ ha netto}$$

$$156,8\text{ ha netto} + 20\% \text{ (zapotrzebowanie na tereny związane z funkcjami innymi niż mieszkaniowa)} \\ = 188,16\text{ ha brutto}$$

Poniżej w tabeli, przedstawiono wielkości obszarów proponowanych do dodania na etapie sporządzania Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Studium Miasta i Gminy Bodzentyn. Tereny odnoszą się wyłącznie do zabudowy osadnictwa miejsko - wiejskiego. W tabeli przedstawiono wartości, o jakie zostały powiększone tereny zabudowy względem istniejącej struktury zabudowy i obowiązujących miejscowych planów. W pozostałych sołectwach chłonność terenów nowej zabudowy, została przewidziana w granicach układu jednostek osadniczych, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę komunikacyjną i techniczną. Szczegółowe tereny, o których mowa w tabeli, zostały przedstawione w odrębnym opracowaniu bilansu terenów.

Tabela 8a. Zabudowa mieszkaniowa wprowadzona w studium:

Sołectwo	Obszar dodany w Studium* [ha]
Miasto Bodzentyn	18,94
Celiny Podgórze	3,31
Leśna Stara Wieś	2,08
Podmielowiec	5,85
Psary Kąty	15,71
Święta Katarzyna	35,46
Wilków	54,56
Wiącka	19,78
Ścignia	0,35
Razem	156,04

* Obszary zabudowy osadnictwa wiejskiego i miejskiego, dodane na w momencie sporządzania Projektu Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego niniejszego studium.

Tabela 9b. Zabudowa inna niż mieszkaniowa wprowadzona w studium:

Sołectwo	Obszar dodany w Studium* [ha]
Kamieniec	15,11 (UT/US)
Leśna Stara Wieś	2,73 (UT/US)
Wilków	6,78 (US)
Razem	24,62

Przyjęto dane do obliczeń:

156,04 ha – obszary zabudowy mieszkaniowej dodane w projekcie Studium Bodzentyna poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno przestrzennej

156,8 ha netto – powierzchnia potrzebnego terenu w gminie (zapotrzebowanie)

188,16 ha brutto – powierzchnia potrzebnego terenu w gminie (zapotrzebowanie) z usługami

24,62 ha – obszary zabudowy innej niż mieszkaniowa dodane w projekcie Studium Bodzentyna poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej struktury funkcjonalno przestrzennej

Rezerwy terenowe dla kolejnych edycji (zmian) studium po odjęciu wprowadzonych terenów w niniejszym studium:

Rezerwa terenowa dla zabudowy mieszkaniowej – 0,76 ha (156,8 ha – 156,04 ha)

Rezerwa terenowa dla zabudowy innej niż mieszkaniowa (usługi sportu i rekreacji/ usługi turystyki) – 7,50 ha (32,12 ha – 24,62 ha)

łącznie tereny rezerwy brutto: 8,26 ha (ok. 8 ha)

Ze względu na zmienne uwarunkowania społeczne, ekonomiczne oraz uwarunkowania geologiczno-ekofizjograficzne w gminie, precyzyjne określenie funkcji w studium stałoby się barierą w rozwoju, nie zaś atutem i potencjałem. Stąd, z uwagi na szerokie spektrum problemowe, w studium wyznacza obszary potencjalnego rozwoju zabudowy, nie tylko uwzględniające istniejącą zabudowę ale również docelowe kształtowanie granic danych jednostek osadniczych. Z uwagi na walory przyrodnicze gminy oraz uwarunkowania fizjograficzne, ochrony środowiska i istniejące elementy krajobrazu kulturowego, studium na większości miejscowościach nie wyznacza nowych obszarów pod zabudowę, które wymagałyby znaczących inwestycji samorządu gminy w zakresie dostępu do dróg

publicznych lub infrastruktury technicznej. **Wyznaczone w studium tereny budowlane znajdują się w przewadze przy istniejących drogach publicznych lub zostały ustalone w obowiązujących miejscowych planach**, posiadają dostęp do sieci wodociągowej oraz do sieci kanalizacyjnej w części sołectw, która nieustannie jest rozbudowywana. Szczegółowa analiza i wyniki bilansu w formie tabelarycznej znalazły się w odrębnym opracowaniu, będącym częścią dokumentacji planistycznej tj. w „*Bilansie terenów wykonanych na etapie opracowania projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Bodzentyn*”.

W odniesieniu do zapisu art. 10 ust. pkt 7, po analizie problematyki studium, stwierdzono odpowiednio, że zmiana studium w zakresie:

- a) analiz ekonomicznych, środowiskowych i społecznych – oddziałuje na politykę przestrzenną gminy czy też własności prywatne w części, analizy te przeprowadzono w odrębnym opracowaniu *bilansu terenów*;
- b) prognoz demograficznych, w tym uwzględniających, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego – przedmiotowa zmiana nie wpływa w żaden sposób na statystyki demograficzne, nie zmienia prognozowanych współczynników oraz nie dotyczy migracji związanych z obszarami funkcjonalnymi ośrodka wojewódzkiego – Kielc, z uwagi na znaczne oddalenie obszaru gminy od Kielc i jego obszaru aglomeracyjnego;
- c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy – studium nie wprowadza ustaleń obciążających znacznie budżet gminy w tym zakresie, z uwagi na fakt, że istniejąca infrastruktura techniczna zapewnia prawidłowe funkcjonowanie terenu i nie zostanie zmieniona (tzn. ograniczona ani w znaczny sposób rozbudowana) względem istniejących miejscowych planów na terenie gminy.
- d) bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę – przedmiotowe studium wyznacza nowe-skorygowane tereny pod zabudowę, nie zmienia jednak w sposób znaczący ich szczegółowych przeznaczeń, nie wprowadza również nowej zabudowy na terenach bez infrastruktury drogowej i technicznej, których ilość w skali miasta i gminy Bodzentyn przekraczałaby więcej niż 30% względem wyników analizy; należy zauważyć, że część terenów inwestycyjnych posiada ograniczenia przestrzenne (obszary form ochrony przyrody, obszary osuwiskowe), co wpływa na chłonność tych terenów.

Z uwagi na niepewność rozwoju i jego ewentualnej skali miasta i gminy Bodzentyn trudno jest jednoznacznie stwierdzić, tereny wskazane jako potencjalnego rozwoju tj. możliwości zwiększenia terenów inwestycyjnych w gminie są wystarczające. Podobnie jest z terenami o funkcjach, które nie wykazały potencjalnych potrzeb rozwojowych, choć złożone wnioski i wydane decyzje o warunkach zabudowy wskazują na pewną presję budowlaną na takich obszarach. Bilans i określona metoda jego analizy przyjmuje minimum terenowe jakie jest kontynuacją wcześniejszych samorządu z jednoznacznym wyznaczeniem nowych terenów rozwojowych, które nie zostały ujawnione w poprzednim planie ogólnym. Obszary zabudowy wzdłuż wykształconych jednostek strukturalnych (układów osadniczych) zostały wyznaczone w sposób maksymalnie ekonomiczny i zasadny z punktu widzenia ładu przestrzennego.

W ocenie autorów bilansu, nowe tereny mieszkalne (wykraczające poza przedmiotowy bilans – opisane jako rezerwa terenowa) mogą być dopuszczalne w sytuacji, gdy będzie można to uzasadnić ekonomicznie, społecznie lub w inny sposób (np. ograniczenie istniejącej zabudowy w wyniku ograniczeń wynikających z form ochrony przyrody) oraz jeśli wyznaczone tereny inwestycyjne w projekcie studium zostaną skonsumowane (zostaną zabudowane lub zostaną wydane pozwolenia na budowę) w minimum 70% w okresie do 30 lat.

2. Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego oraz wymogi jego ochrony, w tym analiza środowiskowa.

2.1. Położenie geograficzne, ukształtowanie powierzchni terenu.

Pod względem fizyczno – geograficznym [Solon J. i in. 2018] obszar Gminy Bodzentyn położony jest w prowincji Wyżyny Polskie (34), podprowincji Wyżyna Małopolska (342), makroregionie Wyżyna Kielecka (342.3). Przeważająca część Gminy leży w mezoregionie Góry Świętokrzyskie (342.34-35), a niewielki fragment lasów w północnej części Gminy w mezoregionie Płaskowyż Suchedniowski (342.31). Płaskowyż Suchedniowski obejmuje tu wzniesienie Wykus z doliną rzeki Lubianki. Obszar pokrywa fragment rozległego kompleksu leśnego (lasy iglaste i mieszane, w mniejszym stopniu liściaste), wchodzącego w skład tzw. Puszczy Świętokrzyskiej. W dolinie tworzą się podmokłe łąki i torfowiska.

Cała pozostała część Gminy Bodzentyn leży w mezoregionie Góry Świętokrzyskie. Góry Świętokrzyskie są częścią Wyżyny Kielecko – Sandomierskiej, wchodzącej w skład Wyżyny Środkowomałopolskiej, i jeszcze w XIX w. często określane były m. in. jako Góry Środkowomałopolskie czy Góry Sandomierskie. Góry Świętokrzyskie składają się z kilkunastu równoległych pasm i leżą na osi Sandomierz – Przedbórz. Najwyższe wyniesienie stanowi tzw. „Pasma Główne”, zbudowane jest z prastarych utworów paleozoicznych, które najczęściej dzielone jest na: Pasma Masłowskie (na zachodzie), Pasma Jeleniowskie – na wschodzie oraz Pasma Łysogórskie – Łysogóry na terenie którego położona jest też Gmina Bodzentyn. Na terenie Gminy znajduje się też najwyższy szczyt Gór Świętokrzyskich – Łysica – 612 m n.p.m.

Na północ i północny zachód od tak ujętego Pasma Głównego, na terenie Gminy Bodzentyn rozciąga się Pasma Klonowskie (pomiędzy Łysogórami a Pasmem Sieradowickim). Masywy Gór Świętokrzyskich rozdzielone są szerokimi, urokliwymi dolinami, które miejscami tworzą malownicze przełomy rzeczne [Wojtyś P. 2015]. Dalej na północ rozciąga się Pasma Sieradowickie, pokryte lasami iglastymi i mieszanymi, wchodzące w skład tzw. Puszczy Świętokrzyskiej. Pasma Sieradowickie tworzą wzniesienia o łagodnych stokach pomiędzy którymi występują zabagnione dolinki. Na zboczach Góry Sieradowickiej znajdują się źródła Świśliny i Lubianki, a na południe od Wykusu wypływa rzeka Szczębrza. Rzeki płyną malowniczo wijąc się przez obszar Lasów Siekierzyńskich. W dolinach, pomiędzy wzniesieniami tworzą się podmokłe łąki i torfowiska.

W morfologii Gminy zaznaczają się trzy podłużne pasma rozdzielone obniżeniami. Najwyższe jest Pasma Łysogórskie, zwane Łysogórami, składa się z dwóch odcinków, z których jedno – wschodnie z kulminacją Łysicy 611,8 m n.p.m.) – położone jest częściowo w gminie Bodzentyn. Drugi, zachodni odcinek Pasma Łysogórskiego to Kraiński Grzbiet z kulminacją Radostowej. Drugą jednostkę stanowi wschodnia część Pasma Klonowskiego - pas wzniesień na zachód od Łysogór z fragmentem Bukowej Góry (ok. 470 m. n.p.m.), Psarską (415 m. n.p.m.) i Miejską Górką (426 m. n.p.m.). Najniższe jest Pasma Sieradowickie, przebiegające od Michniowa w kierunku Sieradowic. Składa się ono z pojedynczych, niezbyt wysokich wzgórz z płaskimi wierzchołkami, poprzedzianymi niskimi, płytkimi i nieregularnymi dolinkami. Są to rozległe Wzgórza Michniowsko - Sieradowickie z kulminacjami Kamienia Michniowskiego (427 m. n.p.m.) i Góry Sieradowickiej (390 m. n.p.m.). W najbardziej na północ wysuniętej części gminy znajduje się drobny fragment Wzgórz Suchedniowskich ze wzgórzem Wykus (326 m. n.p.m.), wydzielonym przez dolinę rzeki Łubianki. Na charakter rzeźby terenów gminy ma wpływ to, że obniżają się one w kierunku wschodnim i północnym. Obniżenia te są rozległe i na ogół płaskodenne, a zbocza wzniesień mają zróżnicowane nachylenie stoków. Odległość pomiędzy najwyższym a najniższym punktem terenów gminy sięga 373 metrów.

Od strony północnej od pasma Łysogór rozciąga się Dolina Bodzentyńska. Jest to wydłużona kotlina o szerokości 3-4 km. Oś Obniżenia Bodzentyńskiego tworzy dolina Psarki o szerokości do 500 m, płynącej w kierunku ESE. Powierzchnia Doliny Bodzentyńskiej jest nachylona w kierunku doliny

Pszarki i rozcięta dolinami jej dopływów. Na południe od Obniżenia Bodzentyńskiego rozciąga się Pasma Klonowskie o szerokości 40-300 m. Wysokości bezwzględne dochodzą tu do 484 m n.p.m. Pasma Klonowskie stanowi niskogórski grzbiet i obrzeżone jest od południa Doliną Wilkowską. Dolina ma charakter obniżenia śródgórskiego. Powierzchnia tego obniżenia nachylona jest do dolin: Lubrzanki i Czarnej Wody. Od południa do Obniżenia Wilkowskiego przylegają: Pasma Masłowskie – na wschodzie i Pasma Łysogórskie – na zachodzie, które rozdziela przełomowa dolina Lubrzanki. Oba te pasma wznoszą się ponad dolinę Lubrzanki na wysokość 170-300 m.

Na wschód od Bodzentyńna znajduje się niewielki fragment Pasma Bostowskiego (z wyniesieniem Nowotniowa - 323 m. n. p. m). Centralną część gminy zajmuje Dolina Bodzentyńska, ciągnąca się na osi wschód-zachód wraz z doliną rzeki Psarki. Pomiędzy pasmami Łysogórskim i Klonowskim przebiega Dolina Wilkowska z rzeką Gawlicą, z małym wzniesieniem na linii Święta Katarzyna – Psary. Ciąg obniżeń sąsiadujących na północ z Pasmem Łysogórskim, czyli fragmenty Doliny Wilkowskiej (z rzeką Gawlicą) od zachodu i Doliny Dębnińskiej (z rzeką Pokrzywianką i rzeką Czarną Wodą) od wschodu, łączą się ze sobą w rejonie Mokrego Boru i drogi święta Katarzyna - Bodzentyń. Na stokach wymienionych pasm występują pokrywy lessowe z charakterystyczną rzeźbą dla takich obszarów, głównie gęstą siecią wąwozów. Dolinę Wilkowską otaczają dwa pasma górskie: Łysogóry i Pasma Klonowskie, zbudowane z twardych piaskowców kwarcytowych – kambryjskich w przypadku Łysogór i dewońskich w przypadku Pasma Klonowskiego. Leżący pomiędzy nimi teren tworzą słabo odporne na wietrzenie łupki i szarogłazy syluru i ordowiku. Dlatego też powstała tu Dolina Wilkowska, a w wyniku wietrzenia łupków powstały nieprzepuszczalne dla wody osady ilaste, co powoduje znaczne zabagnienie doliny [Susicka A. 1979].

Pod względem geobotanicznym (J. M. Matuszkiewicz 2008) przedmiotowy teren położony jest w prowincji Środkowoeuropejskiej, podprowincji Środkowoeuropejskiej Właściwej, Dział Wyżyn Południowopolskich (C), Kraina Gór Świętokrzyskich (C.6). Północna i centralna część to okręg Puszczy Świętokrzyskiej (C.6.1.), a od Bodzentyńna w kierunku południowym Gmina leży w Okręgu Gór Świętokrzyskich Właściwych (C.6.2.). Północna część Gminy Bodzentyń zajęta przez Lasy Suchedniowskie należy do podokręgu Suchedniowsko – Starachowickiego (C.6.1.d). Dalej na południe do wysokości miasta Bodzentyń obszar zakwalifikowano do podokręgu Chybieckiego (C.6.1.e). W część Gminy należącej do Okręgu Gór Świętokrzyskich Właściwych wyróżnia się Pasma Klonowskie i Masłowskie (C.6.2.b) oraz dalej na południe Pasma Łysogórskie (C.6.2.c).

2.2. Zagrożenia środowiska przyrodniczego

Gmina Bodzentyń położona jest w obszarze unikalnych walorów przyrodniczych i krajobrazowych nie tylko w skali gminy, ale i województwa. Całą powierzchnię Gminy objęto prawnymi formami ochrony przyrody. W ochronie gęstej sieci korytarzy ekologicznych i obszarów cennych przyrodniczo natrafia się na liczne zagrożenia:

1. Utrzymanie drożności głównych korytarzy migracji: „Łysogóry” i „Lasy Starachowickie i Siekierzyńskie” jako niezbędnego dla zachowania spójności sieci Natura 2000. Analiza rozmieszczenia gatunków wskaźnikowych wskazuje na wykorzystywanie korytarzy przez gatunki flagowe jak: wilk *Canis lupus*, łos *Alces alces* i jelen *Cervus elaphus*. Obszar wymagający uważności to prócz terenu Świętokrzyskiego Parku Narodowego i obszaru Natura 2000 Łysogóry również obszar otuliny Parku, obszar Natura 2000 Ostoja Sieradowicka wraz z pozostałym kompleksem lasów Płaskowyżu Suchedniowskiego.

2. Utrzymanie drożności lokalnych korytarzy ekologicznych, głównie na obszarach nie objętych formami ochrony przyrody. Poza obszarami objętymi formami ochrony przyrody występują lokalne korytarze migracji zarówno drobnych zwierząt (płazów i gadów, drobnych ssaków, ptaków) jak i energii, materii, nasion roślin oraz wymiany powietrza.

3. Utrzymanie ciągłości dolin rzecznych i linii brzegowej wód powierzchniowych, co dotyczy głównie w otuliny Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Sieradowickiego Parku Krajobrazowego.

4. Brak ustanowionych aktów prawa miejscowego form ochrony przyrody, w szczególności Planu ochrony Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Obszaru Natura 2000 Łysogóry na lata 2013 – 2033. Plany ochrony parków narodowych stanowią akty prawa miejscowego, stąd ustalenia i postulaty ochrony wniesione do projektu planu ochrony parku narodowego nie obowiązują do momentu jego ustanowienia. Presja inwestycyjna na terenach otuliny Świętokrzyskiego Parku Narodowego wymaga regulacji prawnych, w szczególności dotyczy to strefy ekotonowej oraz ochrony lokalnych korytarzy ekologicznych.

5. Presja rolnicza przejawiająca się głównie w nieprawidłowym stosowaniu nawozów i chemicznych środków ochrony roślin. Utrzymanie niskich dawek nawozów mineralnych i pestycydów oraz stosowanie do podniesienia wydajności pól kompostu, nawozów organicznych, zmianowania roślin, nawozów mineralnych naturalnego pochodzenia ograniczyłoby negatywny wpływ rolnictwa na różnorodność biologiczną oraz stan i jakość wód powierzchniowych.

2.3. Budowa geologiczna i kopaliny mineralne

W budowie geologicznej obszaru gminy występuje kontakt paleozoicznego trzonu Gór Świętokrzyskich z fragmentem jego mezozoicznego obrzeżenia. Zasadniczą jednostką strukturalną obszaru jest paleozoiczny trzon Gór Świętokrzyskich, ukształtowany w cyklu kaledońsko – waryscyjskim. Charakteryzuje go struktura fałdowo – blokowa. Osie antyklin, skib i synklin, pocięte uskoki i pęknięciami, przebiegają w WNW ku ESE. Głównymi elementami tektonicznymi są: skiba łysogórska, synklina bodzentyńska, antyklina klonowska. Główna dyslokacja (świętokrzyska) przebiega wzdłuż osadów kambru skiby łysogórskiej oraz dewonu synklinorium kielecko – łagowskiego. W obrębie struktur paleozoicznych powstały liczne uskoki poprzeczne (dyslokacja psarska, bodzentyńska itd.). Trzon paleozoiczny budują tu piaskowce kwarcytowe, iłowce, mułowce i łupki wieku kambryjskiego, przykryte od północy przez utwory ordowiku, syluru i dewonu dolnego, wykształcone w postaci łupków, mułowców i szarogłazów, a od strony południowej dewonu górnego (wapienie, margle i dolomity).

W synklinie bodzentyńskiej na powierzchni ujawniają się niewielkie powierzchnie piaskowców dolnego dewonu oraz dolomitów i wapieni dolomitycznych dewonu środkowego. Pasma Klonowskie z Górą Psarską i Górą Miejską budują piaskowce, kwarcyty i łupki z wkładkami zlepieńców dolnego dewonu. Podłoże trzonu paleozoicznego ujawnia się też na powierzchni w antyklinie niestachowskiej. Mały odcinek tej antykliny występuje na południowym – zachodzie. Tu zbudowane jest z piaskowców, iłowców, łupków i szarogłazów dolnego kambru w jądrze. W Górach Świętokrzyskich występują nieomal wyłącznie skały osadowe. Brak tu zupełnie skał przeobrażonych, a jedynie w Dolinie Wilkowskiej oraz w okolicach Widełek występują żyłowe skały magmowe (diabazy i lamprofiry), nie odgrywające zresztą poważnej roli géotwórczej. W Dolinie Wilkowskiej starsze podłoże przykrywają gliny morenowe zlodowacenia południowopolskiego. Stoki południowe pasma głównego oraz obszar synkliny bodzentyńskiej przykryte są lessami, przywianymi tu w okresie późnego plejstocenu. W dolinach rzek poziomy terasowe budują piaski i żwiry wodnolodowcowe oraz piaski i mułki rzeczne. Skały starszego podłoża, na większości obszaru przykryte są osadami czwartorzędowymi, ze znaczną przewagą lessów oraz udziałem piasków, żwirów wodnolodowcowych, glin zwałowych, a także holocenijskich osadów rzecznych. W dolinach rzek np. Psarki, miejscami występują torfy i namuty torfiaste. U podnóży stoków Łysogór zalegają osady deluwialne. Tutejsze skały osadowe dzieli się na dwie grupy: krzemianowe (piaskowce w różnych odmianach) oraz wapienne (wapienie i dolomity).

Piaskowce kwarcytowe i piaskowce kwarcytowe z wkładkami mułowców i iłowców łysogórskiego kambru środkowego i górnego

Kompleksy piaskowców kwarcytowych, a właściwie dwa częściowo równoważne stratygraficznie kompleksy, są związane wyłącznie z łysogórskim regionem Gór Świętokrzyskich. To z niego zbudowane są kulminacje grzbietów głównego pasma Gór Świętokrzyskich (Pasma Łysogórskie, Pasma Masłowskie). Wietrzejące wychodnie tych piaskowców utworzyły liczne pokrywy bloków – gołoborza. Piaskowce kwarcytowe zwane czasem kwarcytami tworzą przeławiczenia wśród szarych

łupków ilastych i piaszczystych, a także mułowców i iłowców. Piaskowce kwarcowe o charakterze kwarcytów są skałą jasnoszarą lub zabarwioną tlenkiem żelaza, zlewną, składającą się często wyłącznie ze sprasowanych ziarn kwarcu. Spoiwo skały jest kontaktowe lub ma charakter regeneracyjny, krzemionkowy. Piaskowce kwarcytowe kambru były wykorzystywane jako materiał budowlany już od ponad tysiąca lat. Pierwsze ich zastosowanie wiąże się z budową na łyścu wału kultowego użytkowanego pomiędzy VII a pierwszą połową X w. Sprzyjała temu naturalna bloczność skały tworzącej rozległe gołoborza.

Dolomity margliste dewonu środkowego

Wychodnie kompleksu ciągną się wąskimi pasami podkreślając ważniejsze synkliny w obrębie masywu paleozoicznego Gór Świętokrzyskich. W całych Górach Świętokrzyskich kompleks jest wykształcony głównie w postaci urozmaiconych strukturalnie i teksturalnie dolomitów. W synklinie bodzentyńskiej kompleks stanowią słabo margliste dolomity dolnej części warstw wojciechowickich, których orientacyjna miąższość wynosi około 200 m.

Dolomity i wapienie dolomityczne dewonu środkowego

Kompleks znajduje się w środkowej części profilu dewonu. Obejmuje dolomity jawnokrystaliczne z fauną oraz występujące lokalnie w ich stropowej części skały wapienne – dolomitowe. W synklinie bodzentyńskiej kompleks stanowią głównie dolomity wyraźnie krystalicznie – gruboławicowe, z ławicami „amfiporowymi” i wkładkami dolomitów laminowanych zawierające kilkumetrowy pakiet wapieni z Bornhardtina. Miąższość kompleksu można oceniać na około 280 m.

Piaskowce i iły triasu dolnego

Kompleks piaskowców i iłów rozciąga się w północnym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich. Kompleks podścielony jest tu grubą serią osadów mułowcowo – ilastych pstrego piaskowca. Miąższość kompleksu nie przekracza stu metrów i maleje z zachodu na wschód. Kompleks jest zbudowany z czerwonych i jasnych piaskowców oraz czerwonych, kaolinitowo – illitowych iłów. Podrządnie występują mułowce. Grubość naprzemianległych ławic piaskowcowych i ilastych wynosi zwykle kilka metrów, niekiedy przekracza kilkanaście. Udział piaskowców w kompleksie szacować można na ok. 60%. Piaskowcowo – ilaste utwory retu utworzyły się głównie w warunkach lądowych, w środowisku wód płynących i jezior, częściowo także w warunkach przybrzeżnych, lagunowych. Znajduje to odzwierciedlenie w dużej zmienności litologicznej kompleksu. Piaskowce te są piaskowcami kwarcowymi o spoiwie krzemionkowo – ilasto – żelazistym i najczęściej średnim uziarnieniu. Ze względu na dobre parametry jakościowe i walory dekoracyjne, grubo uławiczone bloczne piaskowce są wartościowym kamieniem budowlanym o wielowiekowej tradycji zastosowania w architekturze.

Gliny zwietrzelinowe i zwałowe plejstoceniowe, lessy i mułki plejstoceniowe

Skały ilaste, pylaste lub gliniaste mają miejscami znaczny udział w osadach pokrywy czwartorzędowej Gór Świętokrzyskich. Informacja kartograficzna ogranicza się do lokalizacji występowania glin zwietrzelinowych i zwałowych oraz mułków i lessów na północ od centrum miasta Bodzentyń, wzdłuż drogi 752, zaraz po przekroczeniu rzeki Psarki. To niewielkie złożo glin zwietrzelinowych i zwałowych eksploatowano do 1982 roku, po czym zasoby tego złoża zostały wykreślone z Bilansu Zasobów ze względu na złą jakość surowca. Wyrobisko zrehabilitowane w kierunku wodnym.

Osadami młodszego czwartorzędu - holocenu są różnorodne utwory wypełniające współczesne doliny rzeczne; są to w kolejności od najstarszych do najmłodszych: mułki i piaski z soczewkami torfów i z pniami drzew kopalnych, piaski i mułki szare, współczesne piaski i żwiry w korytach rzecznych, mułki namywane w formie deluwii i częściowo czarne ziemie (mady) na lessach oraz torfy i glejowe lub bagienne gleby łąkowe.

Występujące na terenie Gminy surowce mineralne reprezentowane są głównie przez piaskowce kwarcytowe górnego kambru i dolnego dewonu, których wychodnie położone są w Świętokrzyskim Parku Narodowym i z tego względu wyklucza się ich eksploatację. Piaskowce dolnego triasu budujące

północną część gminy (powyżej Wzdółu Rządowego i Siekierna) nie są przewidziane do wykorzystania. Na terenie Gminy w mieście Bodzentyn, zlokalizowane były złoża surowców ilastych, które eksploatowane były w złożu „Bodzentyn” i wykorzystywane do produkcji ceramiki budowlanej. Z uwagi na niską jakość zaniechano wydobycia, a złożo wykreślono z Bilansu Zasobów Złóż Kopalin w Polsce. Obok w/w złóż istnieje szereg nieczynnych i okresowo czynnych wyrobisk rozrzuconych na terenie całej gminy co świadczy o nieplanowym pozyskiwaniu surowców mineralnych, a co za tym idzie dewastacji tych złóż oraz gruntów leśnych i rolnych.

Obecnie na terenie Gminy Bodzentyn nie występują udokumentowane złoża kopalin.

2.4. Charakterystyka warunków wodnych.

2.4.1. Wody powierzchniowe.

Obszar arkusza Bodzentyn w całości należy do dorzecza Wisły. Dział wodny II rzędu oddzielający zlewnie Nidy i Kamiennej przebiega wzdłuż Łysogór tj. w kierunku ESE na WNW. W okolicach Św. Katarzyny schodzi on z Pasma Łysogórskiego w Dolinę Wilkowską i skręca na północ. Na tym odcinku, w okolicach wsi Wzorki jest on działem niepewnym. Dział ten w okolicach wsi Psary Kąty wchodzi na Pasma Klonowskie przyjmując kierunek ESE – WNW. Pasma: Klonowskie i Łysogórskie stanowią dział wodny drugiego rzędu rozdzielający zlewnię Nidy (Czarnej Nidy) od zlewni Kamiennej. Obie rzeki są bezpośrednimi dopływami Wisły.

Do dorzecza Nidy należy Lubrzanka, spływająca na południe z masywu Barczy, wraz ze swym dopływem Warkocz, toczącym wody z południowych zboczy Pasma Łysogórskiego, gdzie znajduje się kilka źródeł. Jej zlewnia rozdziela działy wodne IV i V rzędu. Do Nidy wpadają też: Kakonianka i Belnianka ze swymi dopływami z Łysogór. W dorzeczu Kamiennej znajdują się: Kamionka, Pokrzywianka z Czarną Wodą, Żarnówka i Lubianka, Świślina ze swym dopływem Psarką oraz wpadającymi do Psarki: Olszówką, Sieradowianką, Krupką. Rozdziela je dział wodny III i IV rzędu.

Z uwagi na gęstą sieć rzeczną występują tu liczne działy wodne IV i V rzędu. Działy wodne na ogół mają wyraźny przebieg. Cechą charakterystyczną sieci rzecznej na omawianym obszarze jest jej odśrodkowy układ, wynikający z przebiegu pasm górskich, tj. Łysogór o Pasma Klonowskiego z ESE na WNW.

Ukształtowała się tu gęsta sieć cieków stałych, których źródłowe odcinki są równoległe i nie posiadają bocznego zasilania. Na zboczach Pasma Łysogórskiego oraz w rejonie Bęczków-Krajno występuje około 20 źródeł. Większość z nich to niewielkie obiekty, niektóre okresowo zanikające. Stałym największym w obszarze arkusza źródłem jest „Źródło Św. Franciszka” u podnóża Łysicy w Świętej Katarzynie. Spadek początkowych odcinków potoków jest duży (ponad 100 ‰). U podnóża pasm górskich cieki płyną już w stosunkowo szerokich dolinach o płaskim lub nieckowatym dnie.

Mniejsze opady po stronie południowej Pasma Głównego i większa przepuszczalność podłoża nie sprzyjają retencjonowaniu wody na tym obszarze. Lubrzanka na omawiany obszar wpływa z północnego – zachodu. Płyne ona w Dolinie Wilkowskiej, zwartym i prawie prostym korytem, aż do Ciekot. Następnie łączy się z ciekami zbierającymi wody wielu strumieni wypływających ze zboczy Pasma Łysogórskiego i Klonowskiego (Ciek od Św. Katarzyny).

Tereny podmokłe występują w rozległych obniżeniach dolinnych Gór Świętokrzyskich (Dolina Wilkowska, obszar źródliskowy czarnej Wody). Do obszarowych obiektów hydrograficznych zalicza się tu sztuczny zbiornik wodny „Wilków” oraz stawy hodowlane. Pozostałe zbiorniki wodne są niewielkie, ich powierzchnia nie przekracza kilkuset metrów kwadratowych. Zwiększają one retencję powierzchniową. Niektóre stawy służą jako zbiorniki przeciwpożarowe.

Rzeki na omawianym terenie wg. I. Dynowskiej (1994) posiadają niwalno – pluwialny (śnieżno – deszczowy) reżim rzeczny, który charakteryzuje się znaczną przewagą zasilania powierzchniowego (ponad 65%). Sieć rzeczna na terenie gminy jest więc dobrze rozwinięta. Leży ona w obrębie dwóch zlewni: Kamiennej (niemal w całości) i Nidy (w południowo zachodniej części), które dzieli przebiegający środkiem gminy ze wschodu na zachód wododział. Jest to teren źródliskowy dla

licznych tu potoków. Do zlewni rzeki Kamiennej odprowadzane są wody powierzchniowe poprzez koryta następujących rzek:

- Pokrzywiana (z rejonu Woli Szczygiełkowej),
- Czarnej Wody (z rejonu Ceiin i Dąbrowy Dolnej),
- Psarki (z terenów centralnej części gminy),
- Kamionki (z rejonu na wschód od Michniowa),
- Żarnówki (z północnej części gminy),
- Łubianki (z północno-wschodniej części gminy).

Do zlewni rzeki Nidy odprowadzane są wody:

- Belnianki (z południowo-wschodniej części gminy ze stokami Łysicy),
- Lubrzanki (z południowo-zachodniej części gminy z rejonu Wilkowa, Starej Wsi po Psary Kąty).

2.4.2. Wody podziemne

Warunki hydrogeologiczne obszaru gminy są ściśle związane z jej budową geologiczną, tektoniką podłoża i morfologią terenu. W obrębie Gminy można wyróżnić 3 poziomy wodonośne (Trzepla M., Pasieczna A. 2006): czwartorzędowy, triasowy i dewoński, stanowiące źródła zaopatrzenia w wody do celów komunalnych i przemysłowych (Wróblewska, 1997).

Utwory czwartorzędowe mają zmienną litologię, niewielką miąższość i ograniczone rozprzestrzenienie. Występowanie zawodnionych osadów piaszczystych o miąższości do 12 m ogranicza się do niższych odcinków dolin rzek: Psarki, Lubrzanki, Warkocza i Belnianki. Zwierciadło wód występuje na głębokości 1,0 – 3,6 m. Współczynnik filtracji utworów czwartorzędowych przyjmuje wartości od $27,0 \times 10^{-5}$ do $34,9 \times 10^{-5}$ m/s. Wody poziomu czwartorzędowego wymagają prostego uzdatniania z uwagi na podwyższone zawartości żelaza i manganu. Ich mineralizacja ogólna dochodzi do 650 mg/dm^3 . Poziom ten ma niewielkie znaczenie w gospodarce wodnej Gminy, zalegając na niewielkich głębokościach, a studnie ujmujące wody z tego poziomu mają małe wydajności i są zwykle zanieczyszczone

Triasowy poziom wodonośny jest drugim po dewońskim, ważnym źródłem zaopatrzenia w wodę. Zbiornik wodonośny o charakterze szczelinowo – porowym tworzą tu zlepieńce, piaskowce i mułowce pstręgo piaskowca o miąższości do 390 m. Zwierciadło wody występuje na głębokości od kilku do kilkunastu metrów od powierzchni terenu. Poziom ujmowany jest kilkoma studniami głębinowymi. Ich wydajności potencjalne wynoszą od $1,4 \text{ m}^3/\text{h}$ do $93,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji 20,5 m. Wydajność jednostkowa waha się od 2,82 do $8,47 \text{ m}^3/\text{h/m}$. Współczynnik filtracji ma wartość od $1,34 \times 10^{-5}$ m/s do $5,9 \times 10^{-5}$ m/s. Wody poziomu triasowego są dobrej jakości i nie wymagają uzdatniania, jednak ze względu na brak izolacji może ona być nietrwała. Zaopatruje w wodę ludność północnej części gminy i ujmowany jest studnią wierconą we wsi Wzdół Rządowy oraz szeregiem pojedynczych studni.

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę jest poziom dewoński. Poziom ten o miąższości do 800 m tworzą węglanowe skały dewonu środkowego (eifel i żywet) oraz niższej części dewonu górnego (fran), mocno spękane i skrasowiałe. Zbiorniki te mają charakter szczelinowo-krasowy. Zwierciadło wody w skali regionalnej jest swobodne, ale lokalnie, głównie w miejscach występowania słabo przepuszczalnych osadów czwartorzędowych, ma charakter naporowy i występuje na głębokości od 2 do 66 m poniżej powierzchni terenu. Parametry hydrogeologiczne poziomu wykazują typową dla zbiorników szczelinowo-krasowych zmienność spowodowaną zróżnicowaniem litologicznym skał i różnym stopniem ich zaangażowania tektonicznego. Potencjalne wydajności studni wierconych są bardzo zróżnicowane i wahają się od $0,5 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji 4,5 m do $119 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji 5,8 m. Wydajność jednostkowa wynosi od 0,84 do $18,12 \text{ m}^3/\text{h/m}$. Współczynnik filtracji ma wartość od $0,23 \times 10^{-5}$ do $21,6 \times 10^{-5}$ m/s. Mineralizacja ogólna wód typu Ca-Mg-HCO₃ lub Ca-Mg-SO₄ wynosi 562 mg/dm^3 . Wody poziomu dewońskiego są wodami dobrej jakości i nie wymagają uzdatniania. Wody tego poziomu ujmowane są licznymi studniami wierconymi i zaopatrują ludność z okolic Bodzentyna,

Wielkiej Wsi, Sieradowic, Wzdółu. Ze względu na słabą izolację stropu poziomego wodonośnego lub jej brak, jakość wody może być nietrwała. Lokalnie stwierdza się podwyższone zawartości żelaza (Psary – Stara Wieś) i manganu (Bodzentyn). Takie wody wymagają prostego uzdatniania. W obrębie poziomu dewońskiego udokumentowano główny zbiornik wód podziemnych (GZWP) nr 419 – Bodzentyn (Bednarz, 1996). Położony jest w północnej części obszaru arkusza. Powierzchnia zbiornika o charakterze szczelinowo-krasowym wynosi 47,3 km², z czego około 80 % w obrębie terenu arkusza Bodzentyn. Jego szacunkowe zasoby dyspozycyjne wynoszą 8,73 m³/d. Zbiornik objęty jest strefą ochronną.

Na terenie gminy występują zbiorniki wód podziemnych:

- 1) Lokalny Zbiornik Wód Podziemnych „Bodzentyn” (LZWZ Nr 419).

Zbiornik nr 419 położony jest w Niece Bodzentyńskiej (D₂ – dewon środkowy) tj. w południowej części otuliny Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Zbiornik ten posiada korzystne warunki gromadzenia wody, ale stosunkowo niewielki obszar zasilania. Zatwierdzone zasoby dyspozycyjne dla całego zbiornika wynoszą 9 tys. m³/d przy średniej głębokości ujęć wód podziemnych poniżej 100m. W obrębie obszaru, gdzie położony jest zbiornik, występuje krasowy i szczelinowy system krążenia wód podziemnych.

- 2) Główny Zbiornik Wód Podziemnych „Górna Kamienna” (GZWP Nr 415).

Zbiornik Nr 415 położony w obrębie triasu dolnego i środkowego, obejmujący środkową i północną część obszaru gminy. Według opracowania dokumentacji hydrogeologicznej dla ustanowienia stref ochronnych zbiornika, zatwierdzonej decyzją MOŚ, ZNiL nr Gokdh/BJ/489-6079/98 z dnia 1 października 1998 r. jego zasoby dyspozycyjne oszacowano na 24,5 m³/dobę, przy module zasobowym wynoszącym 1,02 l/s na 1 km².

Zbiorniki LZWZ Nr 419 i GZWP Nr 415 mają charakter otwarty z uwagi na słabą izolację skał nadkładu od wpływów z powierzchni terenu. W związku z tym wymagają szczególnej ochrony, która wynikać będzie z przepisów odrębnych w tym zakresie.

2.5. Tereny zmeliorowane

W granicach omawianego obszaru i jego sąsiedztwie występują obszary zmeliorowane. Stanowią je grunty zdrenowane jak również tereny odwodnione rowami.

Grunty zmeliorowane, a zwłaszcza zdrenowane nie powinny być przewidziane pod zalesienia ani pod ewentualną zabudowę, gdyż w/w inwestycje mogą spowodować zniszczenie lub uszkodzenie istniejącej sieci drenarskiej. W przypadku ewentualnej zabudowy na terenach zmeliorowanych należy zobowiązać inwestora do zinventaryzowania istniejących urządzeń melioracyjnych celem ujęcia w projekcie właściwych rozwiązań zapobiegających ich zniszczeniu lub uszkodzeniu. Projekty budowlane w tym zakresie należy uzgodnić z właściwym oddziałem terenowym Świętokrzyskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach.

W obszarze terenów zmeliorowanych w myśl przepisów Prawa wodnego zabrania się niszczenia i uszkania urządzeń wodnych.

2.6. Wody powodziowe

Na obszarze Gminy Bodzentyn nie występują obszary szczególnego zagrożenia powodziowego oraz narażonych na powódzie. Ze względu na niesprzyjającą topografię, obszar Świętokrzyskiego Parku Narodowego niemal pozbawiony jest powierzchniowych elementów hydrograficznych (jeziora, stawy, bagna, mokradła). Oprócz niewielkich oczek wodnych, bądź okresowych mokradeł, do najistotniejszych elementów hydrograficznych tego typu na obszarze Parku, należą stawy na polanie Bielnik (antropogeniczny) oraz bagno Mokry Bór. Większa ilość obszarów zabagnionych bądź mokradeł spotykano w otulinie Parku, jednak melioracja na potrzeby rolnictwa doprowadziła do osuszenia większości z nich. Większe ilości wód opadowych w strefach szczytowych pasm szybko

odpływają, bądź też giną w pokrywach zwietrzelinowych stoków. Powodem tego są niesprzyjające warunki retencyjne (duże nachylenie, szczeliny skalne).

Efektywnymi sposobami zwiększenia retencji wód w gminie w obrębie małej zlewni jest budowa małych zbiorników wodnych i oczek wodnych, regulacja odpływu ze stawów i oczek wodnych, gromadzenie wody w rowach melioracyjnych i kanałach, retencjonowanie odpływów z systemów drenarskich oraz zwiększenie retencji dolinowej. Przyczynia się to również do spowolnienia odpływu wód powierzchniowych, podniesienia poziomu wód gruntowych, powstrzymania degradacji siedlisk wodno-bagiennych, zwiększenia różnorodności biologicznej obszaru oraz powstrzymania erozji terenowej. Ponadto w celu zapobiegania małym lokalnym podtopieniom należy zadbać o stan rowów odwadniających wykonanych na terenach rolnych oraz wzdłuż dróg, tak aby spływająca nimi woda nie natrafiała na przeszkody umożliwiające jej rozlanie się. Aby zapewnić właściwy odpływ wody w rowach należy zadbać także o ich częstą konserwację i wykaszanie.

Na obszarach przyległych do cieków należy zachować pasy ochronne w celu dostępu do wody w ramach powszechnego korzystania z wód oraz umożliwienia administratorowi cieków prowadzenia konserwacji w korytach cieków jak również w celu ochrony otuliny biologicznej cieku. Pasy ochronne wzdłuż cieków wodnych należy zagospodarować poprzez porost łąkowy, łąki lub pastwiska (bez stałego pobytu bydła) z wykluczeniem lub ograniczeniem gruntów ornych. Pas ochronny powinien zostać wykluczony spod zabudowy kubaturowej.

Zgodnie z art. 27 z dnia 20 lipca 2017 r. Prawa Wodnego zabrania się grodzenia nieruchomości przyległych do powierzchniowych wód publicznych w odległości mniejszej niż 1,5 m od linii brzegu. W związku z art. 28 w/w ustawy właściciel nieruchomości przyległej do powierzchniowych wód publicznych jest obowiązany umożliwić dostęp do wody na potrzeby wykonywania robót związanych z utrzymywaniem wód. W związku przepisami ustawy Prawo wodne zabrania się niszczenia lub uszkodzenia brzegów śródlądowych wód powierzchniowych, tworzących brzeg wodny, budowli lub murów niebędących urządzeniami wodnymi oraz gruntów pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi.

W celu zapobiegania małym lokalnym podtopieniom należy zadbać o stan rowów odwadniających wykonanych na terenach rolnych oraz wzdłuż dróg, tak aby spływająca nimi woda nie natrafiała na przeszkody umożliwiające jej rozlanie się. Aby zapewnić właściwy odpływ wody w rowach należy zadbać także o ich częstą konserwację i wykaszanie.

Wszystkie tereny zalewowe powinny być bezwzględnie wykluczone spod zabudowy mieszkaniowej i przemysłowej celem ochrony życia ludzi i ich mienia przed skutkami powodzi oraz środowiska naturalnego przed dewastacją.

2.7. Warunki klimatyczne

2.7.1. Klimat

Według W. Wiszniewskiego i W. Chełchowskiego (1987) obszar gminy w całości należy do Regionu Klimatycznego Gór Świętokrzyskich. Budowa rusztowa Gór Świętokrzyskich, pasowy układ pasm górskich i dolin, a także znaczne wysokości względne (200 – 350 m.) sprawiają, że klimat jest zdecydowanie różny od klimatu obszarów otaczających Góry Świętokrzyskie. Wyraźnie ostrzejsze cechy ma klimat strefy grzbietowej Łysogór, a łagodniejsze w strefie osadniczej Gminy. Klimat panujący na obszarze Gminy Bodzentyn jest charakterystyczny dla terenów wyżynnych i wykazuje cechy klimatu umiarkowanego.

Zróżnicowanie klimatyczne uwarunkowane jest różnicą wysokości względnych, co stanowi przesłankę do wydzielenia trzech pięter klimatycznych. Najniższe piętro reprezentujące warunki dolinne (250-300 m n.p.m.) odznacza się największymi wahaniami temperatury i najniższymi sumami opadów. Cechują je również największe kontrasty termiczne w skali doby. Istnieje tu duże zagrożenie przymrozkami. W efekcie daje to najniższe minima w zimie – inwersja temperatury, oraz najwyższe maksima w lecie. Piętro stokowe uprzywilejowane termicznie, charakteryzuje się najmniejszymi wahaniami temperatury, średnią sumą opadów w ciągu roku. W obszarze stoków i wierzchoł

temperatury maksymalne są generalnie o około 1° niższe niż w dnach dolin. Dobowe wahania temperatury powietrza są tu silnie zmniejszone i wynoszą 7-10°. Podczas pogody wyżowej występuje często inwersyjny rozkład temperatury minimalnej powietrza. Najwyższe piętro kulminacji wzniesień i pasm górskich charakteryzuje się najniższymi średnimi temperaturami, najwyższymi sumami opadów i najkrótszym okresem wegetacyjnym. Warto odnotować, że niekiedy różnice między wartościami np. temperatury między piętrem dolinowym a górskim może przekraczać 20°C. Piętro szczytowe ma zdecydowanie najniższe wartości średniej temperatury miesięcznej, średniej temperatury maksymalnej i średniej rocznej. Święty Krzyż prawie w każdym miesiącu jest chłodniejszy o około 1,5°C od terenu stacji położonych w dolinach.

Wahania temperatury w ciągu roku mieszczą się tu w granicach około 5 - 7 stopni Celsjusza. W miesiącach letnich najwyższe notowane temperatury miejscami dochodzą do 32 - 33 stopni, zaś w zimie mrozy osiągają niekiedy minus 30 - 35 stopni. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych dla obszaru gminy wynoszą 600 mm, choć ostatnie lata charakteryzują się sumą opadów znacznie wyższą od przyjętej średniej rocznej. Szczytowe partie Łysogór otrzymują w roku średnio od 800 do 850 mm opadów, a najniżej położone fragmenty Parku ok. 600 mm. W stacji Bodzentyn roczna suma opadów wynosi 617,9 mm. Ponad 60% sumy rocznej opadu przypada na okres wegetacyjny (IV-IX). W wysokich partiach Łysogór liczba dni z opadem w ciągu roku wynosi 174, gdy w Bodzentynie jest ich 148. Róża wiatrów opiera się na wiatrach zachodnich i północno zachodnich o średniej prędkości 3 m/s, rzadziej występują wiatry wschodnie, południowo-wschodnie i południowo - zachodnie. Do rzadkości należą wiatry północne, północno wschodnie i południowe. Średnie roczne zachmurzenie wynosi 6.4 przy średnim rocznym zachmurzeniu Polski 6.6 w skali od 1 do 10. Średnie nasłonecznienie trwa od 5 do 6 godzin dziennie.

2.7.2. Topoklimat

Rzeźba terenu tj. pasowy układ pasm górskich i dolin oraz znaczne wysokości względne, zróżnicowanie klimatyczne, rodzaj podłoża i roślinność mają tu wpływ na kształtowanie się warunków topoklimatycznych. Najkorzystniej kształtują się one na terenach wyniesionych. Wyjątkowe właściwości pod tym względem mają tereny stokowe o ekspozycji południowej. Najmniej korzystna jest sytuacja na obszarach dolin rzecznych. Występują tam większe amplitudy temperatur. Z powodu bardzo dużej wilgotności powietrza znacznie częściej niż na wysoczyznach pojawiają się tu mgły. Gmina Bodzentyn charakteryzuje się następującymi warunkami topoklimatycznymi:

- warunki dolinne (250 – 300 m n.p.m.) – odznaczają się największymi wahaniami temperatury i najniższymi sumami opadów; cechują je największe kontrasty termiczne w skali doby; istnieje tu duże zagrożenie przymrozkami, co daje najniższe minima w zimie – inwersja temperatury, oraz najwyższe maksima w lecie; gdzie rozróżniamy:
  - obszary dolinne o płytkim poziomie wód gruntowych, doliny rzeczne i jej dopływy - topoklimat wilgotny, zastoiskowy charakteryzujący się mniej korzystnymi warunkami klimatycznymi; tereny te nie są wskazane do wszelkiej zabudowy ani lokalizacji miejsc wypoczynku; roślinność towarzysząca to nadbrzeżne łągi z wierzbą, gęstym runem o charakterze zaroślowym; taki teren przylega bezpośrednio do rzeki położonej w Dolinie Wilkowskiej, tereny wzdłuż rzek doliny Bodzentyńskiej: Sieradowianki, Psarki w okolicach Trzcianki, Olszówki od Wzdolu Rządowego do rzeki Psarki, Psarka od okolic Kapkazów do Bodzentyna i dalej na zachód od granic miasta do granic gminy;
  - obszary dolinne zabudowane - topoklimat umiarkowany charakteryzujący się bardziej kontrastowym przebiegiem temperatur i wilgotności powietrza, takie tereny to przede wszystkim tereny miasta Bodzentyn położonego nad rzeką Psarką, a także tereny zabudowane, sąsiadujące z ww. terenami dolin rzecznych;

- obszary dolinne niezabudowane - topoklimat wilgotny, charakteryzują się względnymi warunkami klimatycznymi; w gminie są to tereny głównie upraw rolnych lub łąki o różnym stopniu wilgotności, położone w niedużej odległości od ww. rzek dolin: Bodzentyńskiej i Wilkowiskiej;
- warunki stokowe (do 350 m n.p.m. - na stromych stokach północnych, a do 450 m n.p.m. - na łagodniejszych stokach południowych), to tereny uprzywilejowane termicznie, charakteryzujące się najmniejszymi wahaniami temperatury; w obszarze stoków temperatury maksymalne są generalnie o około 1° niższe niż w dnach dolin; natomiast dobowe wahania temperatury powietrza są tu silnie zmniejszone i wynoszą 7-10°; podczas pogody wyżowej występuje często inwersyjny rozkład temperatury minimalnej powietrza; rozróżnia się tu:
  - obszary stokowe o ekspozycji południowej - topoklimat ciepły charakteryzujący się bardzo dobrymi warunkami do zabudowy mieszkaniowej; takie tereny występują w rejonie Góry Sieradowskiej, Kamiennej, południowe, niezalesione stoki Kamienia Michniowskiego (tj. Wzdół Rządowy, Orzechówka, Parcele), południowej stoki Pasma Klonowskiego (Psary),
  - obszary stokowe o ekspozycji północnej – topoklimat chłodny charakteryzujący się mało korzystnymi warunkami klimatycznymi, tereny te występują na północnych stokach Góry Miejskiej, i Psarskiej;
  - obszary zalesione, w tym piętro kulminacji wzniesień i pasm górskich - topoklimat wilgotny charakteryzujący się dużym osłabieniem promieniowania słonecznego, dużą zaciszą, wyrównanym profilem termicznym, podwyższoną wilgotnością względną, a przede wszystkim bakteriostatycznym działaniem olejków eterycznych; piętro szczytowe ma zdecydowanie najniższe wartości średniej temperatury miesięcznej, średniej temperatury maksymalnej i średniej rocznej; tereny zalesione w Gminie Bodzentyń to przede wszystkim obszar pradawnej Puszczy Świętokrzyskiej objętej ochroną jako Sieradowicki Park Krajobrazowy, obszar Natura 2000 PLH260031 Ostoja Sieradowiska oraz obszar Puszczy Jodłowej objęty ochroną jako Świętokrzyski Park Narodowy oraz obszar Natura 2000 PLH260002 Łysogóry;
- warunki śródlądowej zabudowy na stoku północnym – topoklimat chłodny, charakteryzujący się dużą zaciszą, gdzie przylegający kompleks lasu jodłowego ma wpływ na dużą wilgotność, zaciszę oraz umiarkowaną przewiewność; tereny o takich warunkach topoklimatycznych to miejscowość Święta Katarzyna.

Klimat lokalny i mikroklimaty obszaru Bodzentyń są korzystne. Wynika to z ukształtowania terenu, gdzie przeważają tereny wzniesione zapewniające dobre przewietrzanie i mniejszą wilgotność ale też otoczenie – od północy i południa duże kompleksy lasów. Mało korzystne warunki klimatyczno-zdrowotne ograniczają się tylko do terenów o dużych spadkach terenu i ekspozycji północnej oraz do obszarów dolin rzecznych, gdzie znajdują się tereny o chłodnych o wilgotnych masach powietrza. Mikroklimat w centrum Bodzentyń jest niekorzystny z powodu zjawisk zacieniania spowodowanego przez obiekty kubaturowe i drzewa, jeśli rosną blisko domów mieszkalnych. Najlepsze warunki klimatyczne mają tereny w rejonie Pasma Sieradowickiego.

2.8. Gleby - charakterystyka

Przestrzenne rozmieszczenie typów i rodzajów gleb wykazuje bardzo duże powiązanie z litologią utworów powierzchniowych. Dominują gleby brunatne. Są to gleby wytworzone z lessów i utworów lessowatych, glin zwałowych i wietrzeniowych oraz z utworów pyłowych pochodzenia wodnego i piasków. W partiach szczytowych Łysogór występują gleby szkieletowe.

Obszar gminy znajduje się w północno-łysogórskim regionie glebowym, przeważająca część gleb wytworzyła się z pokrywy lessowej zalegającej na piaskowcowym paleozoiku- Na terenie całej gminy występują gleby:

- lessowe występujące na terenie całej gminy, niemal w każdej wsi (z wyjątkiem Świętej Katarzyny i Wilkowa, gdzie gleby zwietrzelinowe wytworzyły się z ilitupków),
- piaszczysto-gliniaste wykształcone z utworów fiuwiogłacyjnych i zwałowych (na terenie wsi Podmielowiec i Sieradowice);
- mady, występujące w dolinie rzeki Psarki, powstałe z mułków i torfów holocenijskich (znajdujące się na terenie takich miejscowości jak Bodzentyn, Psary, Stara Wieś, Hucisko, Kamieniec, Dąbrowa).

Występujące na terenie gminy gleby są lekkie i średnio ciężkie, słabo przepuszczalne, nieprzewiewne i wymagają drenowania. Gleby lessowe mają dobre własności fizyczne, są porowate, przepuszczalne i przewiewne. Do kompleksu I - pszenno-bardzo dobrego oraz 2 - pszenno-dobrego należy 2.418 ha, tj. 38% gruntów ornych (w klasach bonitacyjnych I - III), położonych poza Świętą Katarzyną i Wilkowem. Do kompleksu 1z i 2z użytków zielonych (w klasach bonitacyjnych I - V) należy 1.107,7 ha użytków zielonych, tj. 67,4% powierzchni.

W otulinie Sieradowickiego Parku Krajobrazowego występują gleby lessowe o bardzo dużej przydatności rolniczej i klasach bonitacyjnych I - III, stanowiące przedłużenie lessów Wyżyny Sandomierskiej. Dominującą cechą krajobrazu terenów, na których występują gleby lessowe są rozległe wysoczyzny, pocięte siecią wąwozów oraz głęboko wcięte doliny rzek i cieków wodnych. Grunty te są na ogół intensywnie użytkowane rolniczo i charakteryzują się dużą podatnością na erozję wodną i wietrzną. Wpływa to na degradację gleb i stan czystości wód powierzchniowych (spłukiwana jest wierzchnia warstwa żyznej gleby oraz nawozy mineralne i środki ochrony roślin). Procesom erozyjnym podlegają najsilniej gleby w okolicy wsi Orzechówka, znacznie w rejonie miejscowości Psary i Bodzentyn. Część gleb podlegających procesom erozyjnym jest zabezpieczona poprzez zadrzewianie lub przeznaczanie pod użytki zielone, znaczna jednak powierzchnia gleb nie jest zalesiana i ulega ciągłej degradacji. Urozmaiconej rzeźbie terenów lessowych towarzyszą dolinne krajobrazy rzek Psarki i Świśliny w dolinie Bodzentyńskiej, charakteryzujące się domieszkami nagromadzonych aluwialnych gleb madowych i organicznych użytkowanych jako łąki i pastwiska (na ogół w IV klasie bonitacyjnej), Na pozostałej części obszaru gminy przeważają gleby o niskiej i bardzo niskiej przydatności rolniczej, wytworzone z piasków, glin a miejscami z utworów pyłowych.

Inna charakterystyka gleb dotyczy obszaru Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Tereny te mają bardzo bogatą mozaikę pokrywy glebowej. Znajdują się tu gleby litogeniczne z dominującym udziałem materiału skalnego, gleby autogeniczne ze zróżnicowanymi profilami, podzielonymi na poszczególne poziomy pod wpływem czynników biotycznych i klimatycznych oraz gleby semihydrogeniczne, hydrocogeniczne i napływowe, należące do gleb śródstrefowych, o genezie uzależnionej od dominującego wpływu wody ze specyficznymi zbiorowiskami roślinnymi. Gleby litogeniczne, hydrocogeniczne i napływowe odgrywają na ogół niewielką rolę na terenie Parku. Wśród nich szczególne miejsce zajmują skaliste gleby inicjalne oraz rankery próchniczne i bielcowane gołoborzy, będące ekologiczną i krajobrazową osobliwością Parku. O składzie struktury gleb decydują na terenie Parku przede wszystkim gleby autogeniczne, zajmujące łącznie 87% jego powierzchni. Ich skałami macierzystymi są pokrywy stokowe, których charakter i układ decyduje o typologicznym zaszeregowaniu gleb. Dominują wśród nich gleby brunatne kwaśne typowe. W powiązaniu z nimi wykształciły się gleby brunatne kwaśne opadowoglejowe, płowe właściwe, płowe opadowoglejowe, rdzawe właściwe i bielcowo-rdzawe. Występują tu także gleby brunatne właściwe, brunatne kwaśne bielcowane, brunatno-rdzawe i bielcowe właściwe.

Spośród czynników glebotwórczych wiodącą rolę odgrywają rzeźba i budowa geologiczna, a zwłaszcza utwory powierzchniowe. Zmienność tych cech środowiska wpływa na lokalne zróżnicowanie warunków wodnych, klimatycznych i roślinnych, których wzajemne relacje decydują o

specyficie procesów glebotwórczych. Największy udział w powierzchni gruntów ornych zajmują gleby brunatne i brunatne wylugowane i biellicowe. Ich podłoże stanowią głównie utwory czwartorzędowe, w przeważającej części są to pokrywy eoliczne złożone w postaci lessów. Nierzadko są to piaski gliniaste. Ten typ skał macierzystych uwarunkował najlepszą przydatność rolniczą tych gleb. Dominują tu kompleksy pszenno-dobry i wadliwy.

Na terenach użytkowanych rolniczo występują ponadto czarne ziemie, zaliczane do działu gleb semihydrogenicznych. Charakteryzują się okresowym, nadmiernym uwilgotnieniem. Wykorzystuje się je głównie pod trwałe użytki zielone. W podobny sposób wykorzystywane są gleby napływowe – mady rzeczne, które występują w dolinach Psarki i in. Z dolinami rzek związana jest obecność gleb: torfowych, torfowo-murszowych oraz mineralno – murszowych (gleby bagienne). Są one typowe dla siedlisk łąkowych. Duże obszary gleb zaliczanych do działu litogenicznego – rędzin występują na terenach leśnych Pasma Klonowskiego, Łysogór i Pasma Sieradowickiego. Są to gleby płytkie, zawierające dużo części szkieletowych.

2.9. Fauna, flora – jej różnorodność

2.9.1. Flora

Obszar Gminy Bodzentyn leży w Łysogórskim rejonie geobotanicznym. W rejonie Łysogórskim zachowały się fragmenty puszczańskie w niewielkim stopniu zmienione od stuleci [Wojtyś P. 2015]. Pasma Łysogórskie porasta bowiem słynna „wielka ciemno – zielona” Puszcza Jodłowa. Natomiast Puszcza Świętokrzyska, a właściwie jej relikty, porasta na terytorium Gminy Bodzentyn Wzgórza Suchedniowskie (dokładnie wschodnią część Płaskowyżu Suchedniowskiego nazywanego już Pasmem Sieradowickim). Południową i częściowo centralny obszar Gminy Bodzentyn zajmuje kompleks lasów Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Lasy rozciągają się w zwartych kompleksach w obrębie pasm górskich. Pozostała część ma charakter rolniczy z przewagą gruntów ornych ze znacznym udziałem powierzchni łąk i nieużytków. Charakterystycznym elementem krajobrazu są również zadrzewienia śródpolne zwłaszcza występujące wzdłuż dolin wąwozów.

Urozmaicona rzeźba, bliskość Gór Świętokrzyskich, specyficzne warunki klimatyczne, uwarunkowania historyczne, to wszystko wpłynęło na obecny stan szaty roślinnej Puszczy Świętokrzyskiej. W Lasach Siekierzyńskich spotkać można wiele chronionych gatunków roślin i zwierząt unikalnych w skali całego kraju, będących pozostałością po prastarej Puszczy Świętokrzyskiej. Wśród potencjalnych zespołów roślinnych kompleksu lasów Płaskowyżu Suchedniowskiego znaczny udział stanowią wyżynny jodłowy bór mieszany (*Abietetum polonicum*) oraz środkowoeuropejski acidofilny las dębowy (*Calamagrostio arundinaceae – Quercetum*). Ekosystemy nieleśne położone wewnątrz tego kompleksu to przede wszystkim ekosystemy łąk rzadko koszonych i łąk kośnych. Na terenie Sieradowickiego Parku Krajobrazowego stwierdzono w sumie występowanie ok. 912 gatunków roślin naczyniowych dziko rosnących, 12 gatunków uznanych za rzadkie i zagrożone wyginięciem na terenie kraju i 58 gatunków uznanych za rzadkie i zagrożone wyginięciem w regionie świętokrzyskim. Na terenie całego Nadleśnictwa Suchedniów stwierdzono 29 stanowisk roślin (Program Ochrony Przyrody 2010) zakwalifikowanych przez Zarządcę jako formy ochrony przyrody.

Z roślin spotkać można m.in.: arnikę górską, buławnika mieczolistnego, lilię złotogłów, mieczyka dachówkowatego, tajeżę jednostronną, kruszczyka błotnego widłaki – wroniec, jałowcowaty i goździsty, wawrzynek wilczełyko, centuria pospolita, bagno zwyczajne, naparstnica zwyczajna, gnidosz rozestany, podkolan biały, parzydło leśne, kruszczyk szerokolistny. Licznie reprezentowane są storczyki: storczyk szerokolistny, plamisty i krwisty. Z gatunków uznawanych jako rzadkie opisano: narecznicę górską, zanokcicę skalną i zieloną, paprotnika kolczystego; zdrojówkę rutewkowatą, kokorycz pełną, żywca dziewięciolistnego i cebulowego, dąbrówkę kosmatą, pępawę miękką, chabra austriackiego, czosnek niedźwiedzi, kruszczyka błotnego i zachyłkę trójkątną. Do gatunków

wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin należą: storczyk krwisty i kręczyńka jesienna. Z gatunków podlegających ochronie ścisłej lub częściowej występują: Bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, Centuria pospolita *Centaurea erythraea*, Czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, Kruszczyk *Epipactis sp.*, Lilia złotogłów *Lilium martagon*, Listera jajowata *Listera ovata*, Naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, Orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, Parzydło leśne *Aruncus silvestris*, Pełnik europejski *Trollius europaea*, Pierwiosnka wyniosła *Primula elatior*, Storczyk plamisty *Dactylorhiza maculata*, Wawrzynek wilczyłyko *Daphne mezereum*, Widłak Jałowcowaty *Lycopodium annotinum*, Widłak goździsty *Lycopodium clavatum*

Na terenie Lasów Siekierzyńskich znajduje się kilka rezerwatów przyrody, z czego trzy położone są na terenie Gminy Bodzentyn:

- rezerwat przyrody „Kamień Michniowski”,
- rezerwat przyrody „Wykus” i
- rezerwat przyrody „Góra Sieradowska”.

Objęty ochroną teren rezerwatu przyrody „Kamień Michniowski” porasta las o cechach lasu puszczańskiego, w którym dominuje buk oraz odnawiająca się naturalnie jodła. Domieszkowo występują sosna i dąb; można tu również spotkać występujące pojedynczo: grab, brzozę, osikę. Wiek warstwy górnej drzew mieści się w granicach od 60 do 105 lat z pojedynczymi egzemplarzami jodły w wieku powyżej 130 lat. Pod względem typologicznym obszar rezerwatu odpowiada siedlisku lasu mieszanego wyżynnego i lasu mieszanego górskiego. W szacie roślinnej rezerwatu dominuje buczyna karpacka (*Fagetum carpaticum*).

Celem ochrony przyrody w rezerwacie „Wykus” jest przede wszystkim zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu lasów świętokrzyskich, w postaci ekosystemów leśnych łągu i grądu z całym bogactwem gatunkowym fauny i flory. Zbiorowiska roślinne oraz flora spotykana w rezerwacie jest typowa dla formacji leśnych Gór Świętokrzyskich. Przeważają tu lasy bukowe i grabowe z dużym udziałem jodły. Wyróżnić tu można zbiorowiska borowe ze związku Dicrano - Pinion, grąd subkontynentalny *Tilio Cordatae - Carpinetum Betuli*, zbiorowisko łągowe ze związku Alno- Ulmino nawiązujące do olsu i grądu. Cechą charakterystyczną uroczyska Wykus jest duży udział we florze elementów górskich. Historia rezerwatu „Wykus” wpisana jest w dzieje całej Puszczy Świętokrzyskiej.

Celem ochrony przyrody w rezerwacie „Góra Sieradowska” jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnych, wielogatunkowych zbiorowisk leśnych oraz prawnie chronionej i zagrożonej flory. Na terenie rezerwatu stwierdzono następujące zespoły roślinne i zbiorowiska: wyżynny bór jodłowy (*Abietetum polonicum*), łąg jesionowo-olszowy (*Fraxino – Alnetum*), grąd subkontynentalny (*Tilio - Carpinetum*), zdegradowany grąd z nasadzoną modrzewiem, żyzna buczyna karpacka.

ŚPN położony jest w centralnej części Gór Świętokrzyskich, a w jego skład wchodzi najwyższe pasmo tychże gór – Łysogóry z Łysicą i Łyscem – Świętym Krzyżem oraz część Pasma Klonowskiego z górami: Bukową, Miejską i Psarską, a także dolin: Wilkowskiej, Dębniańskiej i Słupiańskiej. Integralne enklawy Parku stanowią również, znajdujące się na terenie jego otuliny: Chełmowa Góra, Serwis – Dąbrowa i Skarpa Zapusty. Świętokrzyski Park Narodowy jest parkiem typowo leśnym. Lasy zajmują tu 95% obszaru. Stwierdzono w nich 35 rodzimych gatunków drzew, oraz 6 obcych dla Polski. Do najliczniej występujących drzew na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego należą jodła i buk. Porastają najczęściej grzbiety i zbocza Łysogór. Na obszarach niżej położonych rosną sosna i dąb. Tereny objęte ochroną czynną, zdominowały jodła oraz sosna, zaś obszary objęte ochroną ścisłą – jodła i buk. Sosna zajmuje 21% powierzchni Parku. Na terenie Gminy Bodzentyn występuje głównie w drzewostanach objętych ochroną częściową, na terenie Doliny Wilkowskiej, na Górach Miejskiej i Psarskiej oraz w niższych partiach Łysogór przy granicy Parku.

Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego stwierdzono występowanie 21 gatunków krzewów. Do pospolitych należą: bez koralowy, leszczyna, malina, wierzba uszata. Rzadziej spotykamy: bez czarny, jałowiec, kalinę koralową, kruszynę, dziką różę, tarninę, trzmielinę zwyczajną i

brodawkową, wierzbę łożę. Do rzadkości należą: berberys zwyczajny, dereń świdwa i dereń właściwy, irga czarna, porzeczka agrest i porzeczka alpejska, wiciokrzew, wawrzynek wilczczyko.

We florze Parku dominujący udział mają więc gatunki leśne, ale i środowisk podmokłych i bagiennych. Jedną z cech roślinności Świętokrzyskiego Parku Narodowego jest występowanie lasów o charakterze górskim, oraz lasów wyżynnych i nizinnych. Przyjmuje się, że granica między lasami górkimi a wyżynnymi pokrywa się z warstwicą 350 m n.p.m. - na stromych stokach północnych, a z warstwicą 450 m n.p.m. - na łagodniejszych stokach południowych. W najwyższych położeniach panują lasy jodłowe i bukowe. Zaś w niższym piętrze występują lasy sosnowe, sosnowo-dębowe i dębowo-sosnowe. Występujące w łąsogórah gołoborza stanowią analogię górkich siedlisk naskalnych z charakterystycznymi porostami i mszakami. Na uwagę zasługuje liczna obecność roślin górkich. Świętokrzyski Park Narodowy nie jest parkiem bogatym florystycznie. Ubogie podłoże kwarcytowe powoduje silne zakwaszenie podłoża i wód. Dominacja jodły przy silnym zwarciu ocienia dno lasu. Te czynniki nie wpływają korzystnie na rozwój roślinności. Zachowało się tutaj jednak wiele cennych i charakterystycznych dla tych warunków ekologicznych elementów flory i zbiorowisk roślinnych. Na obszarze Parku oraz w jego najbliższym sąsiedztwie stwierdzono między innymi: tojad dzióbaty, przetacznik górkki, paprotnik kolczysty, czosnek niedźwiedzi, żywiec dziewięciolistny, miesięcznica trwała, kokorycz okólkowa, a także jedyny gatunek wysokogórkki (subalpejski) – omieg górkki. Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego występuje znaczne zróżnicowanie siedlisk roślinnych - wyróżniono aż 29 zbiorowisk roślinnych, w tym 23 w randze zespołu. Spośród zbiorowisk leśnych o charakterze naturalnym największe powierzchnie zajmują:

- wyżynny jodłowy bór mieszany (*Abietetum polonicum* Dziub. 1928) Br.-Bl. et Vlieg. 1939) - jest asocjacją szeroko rozprzestrzenioną w Górach Świętokrzyskich; największe powierzchnie zajmuje w Paśmie Łysogórkkim, Klonowskim i Dolinie Wilkowskiej;
- buczyna karpacka (*Dentario glandulosae-Fagetum* Kozł. 1925 em. Mat. et Pol. 1955) - większe płaty tego zespołu zlokalizowane są na północnych i południowych stokach Pasma Łysogórkkiego, w Gminie Bodzentyn będzie to przede wszystkim w obwodzie ochronnym Święta Katarzyna; zespół ten rozwija się przeważnie na spłaszczeniach stoków i w dolinach cieków, gdzie gromadzą się sptywy mineralne i organiczne z wyższych partii, co powoduje lokalne użyznienie siedliska. Jednak ubogie podłoże skalne sprawia, że namywany materiał jest przeważnie ubogi w składniki mineralne i w dodatku kwaśny.

Ich występowanie związane jest przede wszystkim z głównym Pasmem Łysogór.

Wymienić tu należy także:

- środkowopolski bór mieszany (*Pino-Quercetum* Kozł. 1925 em. Mat. et Pol. 1955) - jest trzecim co do wielkości zajmowanej powierzchni zespołem leśnym ŚPN; spotkamy go w Dolinie Wilkowskiej, na Górach: Psarskiej, Miejskiej, w obwodzie ochronnym Św. Katarzyna

Wśród mokrych i wilgotnych łąk wykształcają się zarośla łożowe (*Salici-Franguletum* Malc. 1929, Tx. 1937). Nieliczne zespoły szuwarowe tworzą szuwar trzcinowy (*Scirpo-Phragmitetum* Koch 1926), szuwar skrzypowy (*Equisetetum limosi* Steffen 1931), szuwar turzycy dzióbkowatej (*Caricetum rostratae* Rubel 1912), szuwar turzycy pęcherzykowatej (*Caricetum vesicariae* Br.-Bl. et Denis 1926), szuwar turzycy zaostzonej (*Caricetum gracilis* (Graebn. et Hueck 1931) R. Tx. 1937), i zespół mozgi trzcinowatej (*Phalaridetum arundinaceae* Libb. 1931). Młaki niskoturzycowe reprezentowane są przez młakę turzycowo-mietlicową (*Carici canescentis-Agrostidetum caninae* R. Tx. 1937) i zespół turzycy Davalla (*Caricetum davalliana* Dutoit 1924 em. Gors 1963). Łąki wilgotne i świeże stanowią zbiorowiska łąki sitowo-trzęślicowej (*Junco-Molinietum* Prsg. 1951), łąki ostrożeńiowej (*Cirsietum rivularis* Ralski 1931), żyznej łąki rajgrasowej (*Arrhenatheretum medioeuropaeum* (Br.-Bl. 1919) Oberd. 1952) oraz zespół życicy trwałej i grzebienicy pospolitej (*Lolio-Cynosuretum* R. Tx. 1937). Do zbiorowisk antropogenicznych spotykanych w Parku należy zespół psiary (*Nardo-Juncetum squarrosi* (Nordh. 1920) Buk 1942).

Wśród rzadkich i zagrożonych gatunków roślin dziko występujących na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego wyróżnia się:

- wątrobowce i mchy:

zgiętolist nadrzewny (*Anastrophyllum hellerianum*), biczyca trójwrębna (*Bazzania trilobata*), przyziemka szwedzka (*Calypogeia suecica*), głowiak łańcuszkowaty (*Cephalozia catenulata*), mannia pachnąca (*Mannia fragrans*), nowellia krzywolistna (*Nowellia curvifolia*), parzoch szerokolistny (*Porella platyphylla*), piórkowiec kutnerowaty (*Trichocolea tomentella*), jeżolist zwyczajny (*Antitrichia curtipendula*), krzywoszyj korzeniowy (*Amblystegium radicale*), naleźlina skalna (*Andreaea rupestris*), zwiślik maczugowaty (*Anomodon attenuatus*), zwiślik wiciowy (*Anomodon viticulosus*), bezlist okrywowy (*Buxbaumia viridis*), drabinowiec mroczny (*Cinclidium stygium*), widłozęb błotny (*Dicranum bonjeanii*), widłozęb zielony (*Dicranum viride*), gładysz paprociowaty (*Homalia trichomanoides*), miechera spłaszczona (*Neckera complanata*), miechera kędzierzawa (*Neckera crispa*), miechera pierzasta (*Neckera pennata*), bagniaka darniowy (*Philonotis caespitosa*), nibyprątnik torfowy (*Pseudobryum cinclidioides*), piórosz pierzasty (*Ptilium crista-castrensis*), fałdownik szeleszczący (*Rhytidiadelphus triquetrus*), torfowiec środkowy (*Sphagnum centrale*), torfowiec szorstki (*Sphagnum compactum*), torfowiec skręcony (*Sphagnum contortum*), torfowiec szpiczastolistny (*Sphagnum cuspidatum*), torfowiec ząbkowany (*Sphagnum denticulatum*), torfowiec pogięty (*Sphagnum flexuosum*), torfowiec brunatny (*Sphagnum fuscum*), torfowiec zanurzony (*Sphagnum inundatum*), torfowiec pięciorzędowy (*Sphagnum quinquefarium*), torfowiec jednoboczny (*Sphagnum subsecundum*), torfowiec obły (*Sphagnum teres*), torfowiec Wamstorfa (*Sphagnum warnstorffii*), błyszcz włoskowaty (*Tomentypnum nitens*);

- roślin naczyniowych:

tojad dzióbny (*Aconitum variegatum*), czosnek siatkowaty (*Allium victorialis*), orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris*), parzydło leśne (*Aruncus sylvestris*), zanokcica północna (*Asplenium septentrionale*), podrzeń żebrowiec (*Blechnum spicant*), podejźrzon rutolistny (*Botrychium multifidum*), turzyca Davalla (*Carex davalliana*), turzyca stopowata (*Carex pediformis*), turzyca zgrzebłowata (*Carex strigosa*), dziewięciśń bezłodygowy (*Carlina acaulis*), buławnik mieczolistny (*Cephalanthera longifolia*), wiśnia karłowata (*Cerasus fruticosa*), pluskwica europejska (*Cimicifuga europaea*), kukułka Fuchsa (*Dactylorhiza fuchsii*), kukułka plamista (*Dactylorhiza maculata*), wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*), roszciska okrągłolistna (*Drosera rotundifolia*), nerecznica grzebieniasta (*Dryopteris cristata*), kruszczyk rdzawoczerwony (*Epipactis atrorubens*), kruszczyk szerokolistny (*Epipactis helleborine*), złoć mała (*Gagea minima*), śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*), goryczka krzyżowa (*Gentiana cruciata*), goryczka wąskolistna (*Gentiana pneumonanthe*), mieczyk dachówkowaty (*Gladiolus imbricatus*), widłak wrońca (*Huperzia selago*), kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*), modrzew polski (*Larix decidua* subsp. *polonica*), listera jajowata (*Listera ovata*), miesięcznica trwała (*Lunaria rediviva*), wyblin jednolistny (*Malaxis monophyllos*), widłak goździsty (*Lycopodium clavatum*), pióropusznik strusi (*Matteucia struthiopteris*), perłówka jednokwiatowa (*Melica uniflora*), gnieźnik leśny (*Neottia nidus-avis*), nasięźrzał pospolity (*Ophioglossum vulgatum*), zaraza przytuliowa (*Orobancha caryophyllacea*), gnidosz błotny (*Pedicularis palustris*), paprotnik kolczysty (*Polystichum aculeatum*), pięciornik skalny (*Potentilla rupestris*), paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*), paprotnik kolczysty (*Polystichum aculeatum*), cis pospolity (*Taxus baccata*), petnik europejski (*Trollius europaeus*), barwinek pospolity (*Vinca minor*).

2.9.3 Fauna

Świat zwierzęcy charakteryzuje się również dużym bogactwem gatunkowym. Najbogatsze pod względem faunistycznym, na terenie gminy Bodzentyn są duże kompleksy leśne. Lasy Siekierzyńskie reprezentowane są przez występujący tu dość licznie świat owadów: biegacze, trzmiele, motyle (paź królowej *Papilio machaon*), jelonek rogowy *Lucanus cervus* i in. Spośród gadów najliczniejsze są: jaszczurka zwinka i żyworodna, padalec, zaskroniec oraz żmija zygzakowata.

Informacje dotyczące Sieradowickiego Parku Krajobrazowego położonego w tych lasach podają, że ptaki występują tu w 126 gatunkach, z czego ochronie krajowej podlega 114, a międzynarodowej 15 gatunków. Licznie występują; bocian biały, kruk, myszołów zwyczajny, jastrząb gołębiarz, sikory, drozdy, jaskółki, dzięcioły, kukułka, dudek, słonka, bekas, kuropatwa. Ponadto, z informacji dotyczących obszaru Natura 2000 Ostoja Sieradowicka wynika, że stwierdzono tu też siedlisko gatunku sowy włochatki, dzięcioła czarnego, bociana czarnego, gęsiorka i jarząbka. Ssaki reprezentowane są przez 30 gatunków, z czego 9 podlega krajowej, a 4 międzynarodowej ochronie. Wśród nich wymienić należy: wilk *Canis lupus*, borowiec wielki *Nyctalus noctula*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mroczek późny *Eptesicus serotinus*, nocek rudy *Myotis daubentoni*, nocek Brandta *Myotis brandti*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra i in.* W czystych wodach Lubianki i Żarnówki żyją pstrągi i raki.

Główne Pasma Gór Świętokrzyskich to przede wszystkim ogromna różnorodność fauny kompleksu lasów porastających wyższe partie gór. Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego stwierdzono występowanie ponad 4000 gatunków zwierząt. Jego fauna jest zbadana nierównomiernie. Obok w miarę dobrze poznanych kręgowców, mamy do czynienia z nadzwyczaj bogatą w gatunki grupą bezkręgowców. I tutaj więcej jest grup słabo lub bardzo słabo określonych. Istnieją również takie, o których w parku nic nie wiadomo. Można się jedynie spodziewać ich obecności w związku z występowaniem odpowiednich dla przedstawicieli tych grup biotopów. W faunie ŚPN można wyróżnić gatunki będące relikdami polodowcowymi, wśród których wyróżnia się relikty plejstoceńskie i wczesnoholoceńskie. Należy do nich m.in. 6 gatunków ślimaków, 11 gatunków owadów i 1 gatunek płaza. Gatunki reliktowe mają charakter dysjunkcyjny lub wyspowy. Utrzymały się one na obszarze Gór Świętokrzyskich (głównie Łysogór) ze względu na chłodniejszy klimat. Wyginęły natomiast na sąsiednich, niżej położonych obszarach. W przypadku niektórych endemitów najbliższej spokrewnione z nimi gatunki znane są dopiero z obszaru Karpat i Sudetów.

Wśród dotychczas stwierdzonych w ŚPN bezkręgowców są m.in.: 72 gatunki nicieni, 21 gatunków skąposzczetów, 80 gatunków mięczaków, 18 gatunków niesporczaków, 23 gatunki skorupiaków, 14 gatunków krocionogów, ponad 300 gatunków pająków i blisko 3000 gatunków owadów (w tym ponad 30 gatunków ważek, blisko 400 gatunków pluskwiaków, ponad 600 gatunków chrząszczy, ponad 500 gatunków motyli, blisko 60 gatunków chruścików, ponad 400 gatunków błonkówek, blisko 700 gatunków muchówek). Mimo że liczba gatunków jest pokaźna, nie oddają rzeczywistego bogactwa gatunkowego bezkręgowców występujących na terenie Parku. Spodziewać się można, że rzeczywista liczba gatunków bezkręgowców zamieszkujących ŚPN jest wielokrotnie wyższa. Interesującym jest fakt, że z terenu ŚPN opisano kilka nowych dla wiedzy gatunków (przez co Park jest miejscem typowym – locus typicus lub inaczej terra typica tych gatunków). Są to: dwa gatunki nicieni (*Eudorylaimus familiaris* i *Enchodelus geraldii*), jeden gatunek ślimaka lądowego (*Plicuteria lubomirskii*), trzy gatunki roztoczy (*Trichouropoda stammersimilis*, *Brachychochthonius paraplanus* i *Lorryia inconstans*) oraz jeden gatunek muchówki (*Panimerus niesiolowskii*). Park otrzymuje kolejne informacje o występujących na jego terenie kolejnych gatunkach nowych dla nauki, w szczególności spośród roztoczy.

Stan zbadania fauny kręgowców ŚPN jest dobry. Stwierdzono dotychczas występowanie w Parku i w jego otulinie 2 gatunków kręgloustych, 14 gatunków płazów, 6 gatunków gadów, 170 gatunków ptaków i 45 gatunków ssaków.

Do rzadkich i zagrożonych gatunków dziko występujących grzybów na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego należą:

- smardz stożkowaty (*Morchella conica*), smardz jadalny (*Morchella esculenta*), różnoporek dwuwarstwowy (*Abortiporus biennis*), naziemek zielonawy (*Albatrellus cristatus*), naziemek białawy (*Albatrellus ovinus*), tarczóweczka krążkowata (*Aleurocystidiellum disciforme*), jamkóweczka cytrynowa (*Antrodiella citrinella*), kolcownica świerkowa (*Bankera violascens*), borowiczek dęty (*Boletinus cavipes*), jodłownica górska (*Bondarzewia mesenterica*), porojęzyk dębowy (*Buglossoporus quercinus*), goździopłaszczek nadrzewny (*Clavulicium macounii*), drzewkostrzępka porostowata (*Dendrothele commixta*), dzwonek drobniutki (*Entoloma minutum*), kisielnica kosmata (*Exidia villosa*), ozorek dębowy (*Fistulina hepatica*), pniarek lekarski (*Fomitopsis officinalis*), hełmówka

drobna (*Galerina nana*), lakownica żółtawa (*Ganoderma lucidum*), gwaizadosz czteropromienny (*Geastrum quadrifidum*), woskobłonka białozółtawa (*Gloeocystidiellum luridum*), siatkoblaszek maczugowaty (*Gomphus clavatus*), żagwica listkowata (*Grifola frondosa*), tysostopek bursztynowy (*Gymnopus ocior*), miękusz łososiowy (*Hapalopilus salmonicolor*), biało-grzybówka szerokoblaszkowa (*Hemimycena crispata*), sopłówka bukowa (*Hericium coralloides*), sopłówka jodłowa (*Hericium flagellum*), kolczakówka pomarańczowa (*Hydnellum aurantiacum*), mokronóżka czerniejąca (*Hydropus atramentosus*), mokronóżka brązowoostrowa (*Hydropus marginellus*), wilgotnica czerwieniejąca (*Hygrocybe ovina*), wodnicha hiacyntowa (*Hygrophorus hyacinthinus*), smolucha świerkowa (*Ischnoderma benzoinum*), mleczaj torfowcowy (*Lactarius sphagneti*), błonkowiec białoszarawy (*Lobulicium occultum*), drobnoporek modrzewiowy (*Oligoporus obductus*), pępnik gwiazdzistozarodnikowy (*Omphaliaster asterosporus*), korownica południowa (*Phanerochaete ravenelii*), czyreń osikowy (*Phellinus tremulae*), łuskiak żółty (*Pholiota alnicola*), drobnoluszczyk pomarańczowoczerwony (*Pluteus aurantiorugosus*), porotrząsak szarawy (*Protomerulius caryae*), łyczka śmierdząca (*Psilocybe luteonitens*), koralówka czerwonowierzchołkowa (*Ramaria botrytis*), twardeporek czerniejący (*Rigidoporus crocatus*), skórnik wielobarwny (*Stereum ostrea*), szyszkowiec łuskowaty (*Strobilomyces strobilaceus*), podgrzybek tęgoskórowy (*Xerocomus parasiticus*).

Wśród grzybów zlichenizowanych (porostów) rzadkich i zagrożonych gatunków dziko na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego występują:

- obrotnica rzęsowata (*Anaptychia ciliaris*), tapetka pokrzywiona (*Arctoparmelia incurva*), plamica filcowata (*Arthonia byssacea*), plamica ponura (*Arthonia vinosa*), dzbanusznik zielonawy (*Aspicilia gibbosa*), ustupka halna (*Brodoa intestiniformis*), włostka brązowa (*Bryoria fuscescens*), brunatka Schaerera (*Buellia schaeferi*), pałecznik zielony (*Calicium viridae*), płucnica islandzka (*Cetraria islandica*), płucnica darenkowa (*Cetraria muricata*), nibypłucnik kędzierzawy (*Cetrelia cetrarioides*), nibypłucnik wątpliwy (*Cetrelia olivetorum*), trzonecznica brunatnawa (*Chaenotheca brunneola*), trzonecznica kartuska (*Chaenotheca chlorella*), chrobotek smukły (*Cladonia ciliata*), chrobotek reniferowy (*Cladonia rangiferina*), smeraczek Vězdy (*Fellhaneropsis vezdae*), żółtlica chropowata (*Flavoparmelia caperata*), ciemnika Kocha (*Fuscidea kochiana*), wgłębniczek pienny (*Gyalecta truncigena*), odnożyca mączysta (*Hypogymnia farinacea*), pustułka rurkowata (*Hypogymnia tubulosa*), popielak pylasty (*Imshaugia aleurites*), misecznica wytworna (*Lecanora intumescens*), przylepka żałobna (*Melanelia stygia*), przylepnik złotawy (*Melanelixia subaurifera*), przylepniczka wytworna (*Melanohalea elegantula*), kruczynka Hedlunda (*Micarea hedlundii*), kruczynka czarniawa (*Micarea melaena*), pismaczek zmienny (*Opegrapha varia*), pismaczek rudawy (*Opegrapha rufescens*), pismaczek pęcherzykowaty (*Opegrapha vermicellifera*), szarzynka skórzasta (*Parmelina tiliacea*), pawężnica jabłkowata (*Peltigera malacea*), otwornica żółtawa (*Pertusaria flavida*), rozsypek gładki (*Phlyctis agelaea*), soreniec opylony (*Physconia distorta*), wabnica kielichowata (*Pleurosticta acetabulum*), przewiertnica cienka (*Porina leptalea*), biedronecznik zmienny (*Punctelia subrudecta*), odnożyca mączysta (*Ramalina farinacea*), odnożyca opylona (*Ramalina pollinaria*), puchlinka ząbkowata (*Thelotrema lepadinum*), brązowniczką płotowa (*Tuckermannopsis sepincola*), kruszownica strojna (*Umblicaria deusta*), kruszownica północna (*Umblicaria hyperborea*), kruszownica wielolistkowa (*Umblicaria polyphylla*), brodaczka zwyczajna (*Usnea filipendula*), brodaczka kępkowa (*Usnea hirta*), złotlinka jaskrawa (*Vulpicidia pinastri*), złotorost zwodniczy (*Xanthoria fallax*), złotorost zagięty (*Xanthoria ulophyllodes*);

Do rzadkich i zagrożonych gatunków dziko występujących zwierząt na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego należą:

- bezkręgowce: skójką gruboskorupowa (*Unio crassus*), zatoczka Rossmässlera (*Gyraulus rossmaessleri*), bursztynka piaskowa (*Catinella arenaria*), poczwarówka zwężona (*Vertigo angustior*), ślimaczek zapoznany (*Vallonia enniensis*), przeżrotka Kotuli (*Semilimax kotulai*), szklarka gładka (*Oxychilus glaber*), bezoczka podziemna (*Ceciloides acicula*), świdrzyk nadrzewny (*Clausilia cruciata*), świdrzyk siedmiogrodzki (*Vestia elata*), ślimak cieniobny (*Perforatella umbrosa*), ślimak

Lubomirski (*Trichia lubomirski*), ślimak żółtawy (*Helix lutescens*), gryziel stepowy (*Atypus muralis*), szklarnik leśny (*Cordulegaster boltonii*), zalotka większa (*Leucorrhinia pectoralis*), biegacz pomarszczony (*Carabus intricatus*), biegacz zwężony (*Carabus convexus*), zagłębek bruzdkowany (*Rhysodes sulcatus*), kusaka (*Velleius dilatatus*), jelonek rogacz (*Lucanus cervus*), wynurt (*Ceruchus chrysomelinus*), pachnica (*Osmoderma* spp.), sprężyk Hjorta (*Ampedus hjorti*), sprężyk melanurusa (*Ampedus melanurus*), tęgosz rdzawy (*Elater ferrugineus*), zęboszyjka czerwona (*Denticollis rubens*), nieskor falisty (*Diacanthous undulatus*), pawężnica wielka (*Peltis grossa*), zgniotek cynobrowy (*Cucujus cinnaberinus*), zgniotek szkarłatny (*Cucujus haematodes*), ponurek Schneidera (*Boros schneideri*), nadobnica alpejska (*Rosalia alpina*), bielojad olbrzymi (*Dendroctonus micans*), trzmiel ziemny (*Bombus humilis*), trzmiel tajgowy (*Bombus jonellus*), trzmiel ciemnopasy (*Bombus ruderatus*), trzmiel różnobarwny (*Bombus soroensis*), trzmiel paskowany (*Bombus subterraneus*), trzmiel szary (*Bombus veteranus*), pszczolinka szerokopaska (*Andrena lepida*), pszczolinka pięciornica (*Andrena tarsata*), grzebacz wielki (*Ectemnius fossorius*), mrówka pniakowa (*Formica trunocorum*), murarka ośmiątówka (*Osmia cerinthidis*), paż żeglarz (*Iphicliodes podalirius*), czerwonończyk nieparek (*Lycaena dispar*), modraszek alkona (*Maculinea alcon*), modraszek telejus (*Maculinea teleius*), przeplatka aurinia (*Euphydryas aurinia*), hubowiec osowaty (*Keroplatus tipuloides*);

- kręgowce: strzebla potokowa (*Phoxinus phoxinus*), śliz pospolity (*Barbatula barbatula*), słońecznicza (*Leucaspis delineatus*), traszka zwyczajna (*Lissotriton vulgaris*), traszka grzebieniasta (*Triturus cristatus*), traszka górską (*Mesotriton alpestris*), kumak nizinny (*Bombina bombina*), ropucha szara (*Bufo bufo*), ropucha paskówka (*Bufo calamita*), ropucha zielona (*Bufo viridis*), rzekotka drzewna (*Hyla arborea*), żaba moczarowa (*Rana arvalis*), żaba trawna (*Rana temporaria*), żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*), żaba wodna (*Rana esculenta*), żaba śmieszka (*Rana ridibunda*), jaszczurka zwinka (*Lacerta agilis*), jaszczurka żyworodna (*Lacerta vivipara*), padalec (*Anguis fragilis*), zaskroniec (*Natrix natrix*), gniewosz plamisty (*Coronella austriaca*), żmija zygzakowata (*Vipera berus*), bocian czarny (*Ciconia nigra*), trzmielojad (*Pernis apivorus*), jastrząb (*Accipiter gentilis*), krogulec (*Accipiter nisus*), myszołów (*Buteo buteo*), pustułka (*Falco tinnunculus*), kobuz (*Falco subbuteo*), jarząbek (*Tetrastes bonasia*), przepiórka (*Coturnix coturnix*), derkacz (*Crex crex*), żuraw (*Grus grus*), samotnik (*Tringa ochropus*), czajka (*Vanellus vanellus*), kszyk (*Gallinago gallinago*), siniak (*Columba oenas*), turkawka (*Streptopelia turtur*), puszczyk (*Strix aluco*), puszczyk uralski (*Strix uralensis*), uszatka (*Asio otus*), włochatka (*Aegolius funereus*), lelek (*Caprimulgus europaeus*), jerzyk (*Apus apus*), zimorodek (*Alcedo atthis*), dudek (*Upupa epops*), krętogłów (*Jynx torquilla*), dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*), dzięcioł zielonosiwy (*Picus canus*), dzięcioł zielony (*Picus viridis*), dzięcioł średni (*Dendrocopos medius*), dzięcioł biało-grzbiety (*Dendrocopos leucotos*), dzięciołek (*Denrocopos minor*), lerka (*Lullula arborea*), skowronek (*Alauda arvensis*), świergotek łąkowy (*Anthus pratensis*), pliszka górską (*Motacilla cinerea*), pokrzywnica (*Prunella modularis*), pleszka (*Phoenicurus phoenicurus*), pokląskwa (*Saxicola rubetra*), paszkot (*Turdus viscivorus*), świerszczak (*Locustella naevia*), strumieniówka (*Locustella fluviatilis*), jarzębatka (*Sylvia nisoria*), cierniówka (*Sylvia communis*), gajówka (*Sylvia borin*), zniczek (*Regulus ignicapilus*), muchołówka szara (*Muscicapa striata*), muchołówka żałobna (*Ficedula hypoleuca*), muchołówka białoszyja (*Ficedula albicollis*), muchołówka mała (*Ficedula parva*), sikora uboga (*Poecile palustris*), czarnogłówka (*Poecile montana*), czubatka (*Lophophanes cristatus*), sosnówka (*Periparus ater*), modraszek (*Cyanistes caeruleus*), bogatka (*Parus major*), kowalik (*Sitta europaea*), pełzacz leśny (*Certhia familiaris*), pełzacz ogrodowy (*Certhia brachydactyla*), gąsiorek (*Lanius collurio*), wrona siwa (*Corvus corone*), orzechówka (*Nucifraga caryocatactes*), mazurek (*Passer montanus*), czyż (*Carduelis spinus*), krzyżodziób świerkowy (*Loxia curvirostra*), gil (*Pyrrhula pyrrhula*), potrzyszcz (*Emberiza cindra*), potrzos (*Emberiza schoeniclus*), ortolan (*Emberiza hortulana*), nocek duży (*Myotis myotis*), nocek Natterera (*Myotis nattereri*), nocek łydkowłosy (*Myotis dasycneme*), nocek rudy (*Myotis daubentonii*), nocek Bechsteina (*Myotis bechsteinii*), nocek Brandta (*Myotis brandtii*), nocek wąsatek (*Myotis mystacinus*), mroczek pozłocisty (*Eptesicus nilssonii*), mroczek późny (*Eptesicus serotinus*), mroczek posrebrzany (*Vespertilio murinus*), gacek brunatny (*Plecotus auritus*), karlik malutki (*Pipistrellus pipistrellus*), karlik większy (*Pipistrellus nathusii*), borowiec wielki (*Nyctalus noctula*), borowiaczek (*Nyctalus leiseri*), mopek zachodni

(*Barbastella barbastellus*), jeż wschodni (*Erinaceus roumanicus*), ryjówka aksamitna (*Sorex araneus*), ryjówka malutka (*Sorex minutus*), rzesorek rzeczny (*Neomys fodiens*), zębiełek białawy (*Crocidura leucodon*), zębiełek karliczek (*Crocidura suaveolens*), bóbr (*Castor fiber*), smużka (*Sicista betulina*), koszatka (*Dryomys nitedula*), popielica (*Glis glis*), orzesznica (*Muscardinus avellanarius*), wilk (*Canis lupus*), gronostaj (*Mustela erminea*), łasica (*Mustela nivalis*) i wydra (*Lutra lutra*).

2.10. Krajobraz i jego walory

Terytorium Gminy Bodzentyn znajduje się w sercu Gór Świętokrzyskich. Naturalne walory fizjograficzne Gór Świętokrzyskich w powiązaniu z dziejami regionu tworzą bogate wartości krajoznawcze. Różnorodność tych wartości i ich dydaktyczna treść sprawiły, że obszar świętokrzyski stał się jednym z pierwszych w kraju terenów uprawiania turystyki. W Gminie Bodzentyn udanie łączą się walory przyrodnicze, bogate dzieje i osiągnięcia współczesnej cywilizacji. Wyrazem zainteresowań regionem świętokrzyskim są początki zrodzonego tu ruchu – regionalizmu. Obszar Gminy Bodzentyn na południu obejmuje Łysogóry, najwyższe i centralne pasmo Gór Świętokrzyskich z ich najwyższym wzniesieniem – Łysicą oraz część Pasma Klonowskiego. Obszar ten, po wieloletnich staraniach, od 1950 roku podlega ochronie jako Świętokrzyski Park Narodowy. Jest to obszar o niezwykle skomplikowanych dziejach geologicznych, w których grały rolę na przemian ruchy górotwórcze i osady mórz z siłami denudacyjnymi i erozyjnymi. Swoje piętno wywarła też epoka lodowa i współczesne siły wpływające na rzeźbę terenu. Góry Świętokrzyskie to górotwór stary, stanowiący szczątki wielkiego niegdyś górotworu hercyńskiego, który budowały najstarsze skały osadowe, wydzwignięte następnie w trzeciorzędzie w potężny łańcuch górski [Jarosz S. 1954].

Północna część Gminy leży na terenie Pasma Sieradowickiego, gdzie w 1988 roku utworzono Sieradowicki Park Krajoobrazowy. Nagromadzenie osobliwości górskiej przyrody i dziedzictwa kultury stanowi o unikalnych walorach krajoobrazowych. Występują tu zarówno pozostałości pradawnej Puszczy Świętokrzyskiej jak i opiewanej przez Stefana Żeromskiego Puszczy Jodłowej. Malownicza rzeźba terenu ukształtowana jest przez dominujące w krajoobrazie góry i przepastne wąwozy lessowe, szczególnie w dorzeczach rzek Psarki, Pokrzywianki i Świśliny.

Wśród wartości przyrodniczych największą rangę krajoznawczą ma występowanie na powierzchni skał niemal wszystkich formacji geologicznych i związane z nimi różne zjawiska geologiczne – dynamiczne. Walory krajoobrazowe podnoszą liczne zabytki kultury materialnej i duchowej, miejsca związane z ważnymi wydarzeniami historycznymi, rozwojem literatury polskiej, walkami o niepodległość.

Poza parkiem narodowym Biorąc pod uwagę powyższe walory można dokonać klasyfikacji krajoobrazu. Najistotniejszą częścią krajoobrazu zawsze są elementy naturalne lub prawie naturalne. Są one uzupełniane mniejszą lub większą ilością elementów antropogenicznych. Do elementów naturalnych zaliczane są: klimat, gleba, rzeźba terenu, powietrze atmosferyczne, szata roślinna, świat zwierząt, natomiast do elementów antropogenicznych: infrastruktura (budynki, drogi, zakłady przemysłowe itp.), sztuczne użytki gruntowe oraz różnego rodzaju odpady i zanieczyszczenia pochodzące z działalności człowieka. Na terenie Gminy Bodzentyn wyróżnia się typy krajoobrazu:

- krajoobraz seminaturalny – krajoobraz zmieniony działalnością człowieka, który jednak nie stracił jeszcze głównych cech krajoobrazu pierwotnego tzn. w krajoobrazie tym występuje jeszcze równowaga biologiczna, w pod względem ekologicznym różnica pomiędzy wartościami biocenoz krajoobrazów natulanych i pierwotnych jest jeszcze niewielka;

Do krajoobrazu seminaturalnego zakwalifikowane są tereny lasów Puszczy Jodłowej i Puszczy Świętokrzyskiej oraz lasy Pasma Klonowskiego. Dominującym w krajoobrazie jest pasmo Łysogóry. Pasma główne Łysogóry rozciągające się w granicach ŚPN, obszaru Natury 2000 Łysogóry i otuliny jest charakterystyczną dominantą krajoobrazową. To najwyższe i najbardziej znane pasmo Gór Świętokrzyskich. Wyższa, zalesiona część Łysogór należy do Świętokrzyskiego Parku Narodowego, a pokrywający ją las nosi nazwę Puszczy Jodłowej im. Stefana Żeromskiego. Wyższa część Łysogór ciągnie się od Łysicy aż do Łysej Góry zwanej też Świętym Krzyżem od stojącego tu klasztoru. Łysica to właściwie dwa szczyty, z których zachodni, górujący nad Łysą Górą, znany z podszczytowego

gołoborza, jest nieco niższy od wschodniego, zwieńczonego skałą zwaną Agatką lub Agatą. Góry Świętokrzyskie przedstawiają krajobrazowo szereg pasm w kształcie długich, równoległe do siebie przebiegających wałów górskich. Rzeki płyną przeważnie dolinami poprzecznymi w kierunku prostopadłym do pasm, stąd powstały liczne przełomy. Na szczytach i spadzistych zboczach rozpościerają się gołoborza. Gołoborza to rumowiska skalne o grubości do 3 m, powstałe wskutek spękania odsłoniętych warstw piaskowcowo – kwarcytowych. W kierunku wschodnim zalesiony grzbiet Łysogór obniża się do Przetęczy Kakonińskiej (522 m n.p.m.), znanej z kapliczki św. Mikołaja. Spod kapliczki św. Mikołaja na północ położone są nieczynne torowiska dwóch kolejek leśnych i miejsce, gdzie stała dawniej stacja kolejowa Trójkąt. Na północy Gminy położone są Lasy Siekierzyńskie obejmujące Pasma Sieradowickie. To tu występują najcenniejsze poza parkiem narowodym, fragmenty Gminy. Część tych lasów objęto ochroną w formie rezerwatów przyrody: „Wykus”, „Kamień Michniowski” i „Góra Sieradowska”.

- krajobraz kulturowy – zmiany wprowadzone przez człowieka idą tak daleko, że istnienie tak ukształtowanego krajobrazu może być utrzymane dzięki stałym zabiegom. Krajobraz kulturowy można podzielić na harmonijny bądź zdewastowany [Więckowicz Z. w: Bieszczad S., Sobota J. 1999]. W Gminie Bodzentyn nie wytypowano jednak miejsc, które możnaby zaliczyć do zdewastowanych. Krajobraz kulturowy to przede wszystkim krajobraz miejski Bodzentyna oraz miejscowości Święta Katarzyna.

W piśmiennictwie można też spotkać typologię krajobrazu pod względem pełnionej funkcji przez określone obszary [Minorski J. 1977]. Biorąc pod uwagę powyższe można mówić, że tereny zabudowy Doliny Bodzentyńskiej to głównie rodzaj krajobrazu osiedleńczego, pomiędzy którym występuje krajobraz rolniczy. Krajobraz rekreacyjny i osiedleńczy to teren Doliny Wilkowskiej aż do Świętej Katarzyny. Ponad dolinami występuje krajobraz leśny zajmujący głównie pasma wzniesień.

W opracowaniach planistycznych często używa się określenia „krajobrazu otwartego” [Więckowicz Z. w: Bieszczad S., Sobota J. 1999] używanego dla rozległego widoku obszarów nie zabudowanych, zielonych itp., gdzie elementami przyrodniczymi są rzeźba terenu, wody powierzchniowe o szata roślinna, a elementami sztucznymi są tu szlaki komunikacyjne oraz budowle i osiedla. W tym ujęciu, można mówić, że teren Gminy dzieli się na krajobraz otwarty oraz krajobraz leśny.

Najcenniejsze fragmenty Gminy objęto ochroną w rezerwach przyrody: „Wykus”, „Kamień Michniowski” i „Góra Sieradowska”. Pomnikami przyrody są głazy narzutowe w Siekiernie i Wilkowie, odsłonięcie geologiczne w Śniadce oraz lipa drobnolistna rosnąca w Bodzentyń, dwa modrzewie europejskie (jako jeden pomnik) we Wzdole Rządowym, klon zwyczajny w Wilkowie, buk zwyczajny w Śniadce Drugiej oraz dwie sosny zwyczajne (dwa odrębne pomniki) w leśnictwie Kleszczyń. W kompleksie Lasów Siekierzyńskich chronione jest urokliwe źródło szczelinowe „Burzący Stok” z charakterystycznym zjawiskiem pulsowania piasku.

Dominującym w krajobrazie jest pasmo Łysogóry. Pasma główne Łysogóry rozciągające się w granicach ŚPN, obszaru Natury 2000 Łysogóry i otuliny jest charakterystyczną dominantą krajobrazową. To najwyższe i najbardziej znane pasmo Gór Świętokrzyskich. Wyższa, zalesiona część Łysogór należy do Świętokrzyskiego Parku Narodowego, a pokrywający ją las nosi nazwę Puszczy Jodłowej im. Stefana Żeromskiego. Wyższa część Łysogór ciągnie się od Łysicy aż do Łysej Góry zwanej też Świętym Krzyżem od stojącego tu klasztoru. Łysica to właściwie dwa szczyty, z których zachodni, górujący nad Łysą Górą, znany z podszczytowego gołoborza, jest nieco niższy od wschodniego, zwieńczonego skałą zwaną Agatką lub Agatą. Góry Świętokrzyskie przedstawiają krajobrazowo szereg pasm w kształcie długich, równoległe do siebie przebiegających wałów górskich. Rzeki płyną przeważnie dolinami poprzecznymi w kierunku prostopadłym do pasm, stąd powstały liczne przełomy. Na szczytach i spadzistych zboczach rozpościerają się gołoborza. Gołoborza to rumowiska skalne o grubości do 3 m, powstałe wskutek spękania odsłoniętych warstw piaskowcowo – kwarcytowych.

W kierunku wschodnim zalesiony grzbiet Łysogór obniża się do Przetęczy Kakonińskiej (522 m n.p.m.), znanej z kapliczki św. Mikołaja. Spod kapliczki św. Mikołaja na północ położone są nieczynne torowiska dwóch kolejek leśnych i miejsce, gdzie stała dawniej stacja kolejowa Trójką.

Od strony północnej od pasma Łysogór rozciąga się Dolina Bodzentyńska. Jest to wydłużona kotlina o szerokości 3-4 km. Oś Obniżenia Bodzentyńskiego tworzy dolina Psarki o szerokości do 500 m, płynącej w kierunku ESE. Powierzchnia Doliny Bodzentyńskiej jest nachylona w kierunku doliny Psarki i rozcięta dolinami jej dopływów. Na południe od Obniżenia Bodzentyńskiego rozciąga się Pasma Klonowskie o szerokości 40-300 m. Wysokości bezwzględne dochodzą tu do 484 m n.p.m. Pasma Klonowskie stanowi niskogórski grzbiet i obrzeżone jest od południa Doliną Wilkowską. Dolina ma charakter obniżenia śródgórskiego. Powierzchnia tego obniżenia nachylona jest do dolin: Lubrzanki i Czarnej Wody. Od południa do Obniżenia Wilkowskiego przylegają: Pasma Masłowskie – na wschodzie i Pasma Łysogórskie – na zachodzie, które rozdziela przełomowa dolina Lubrzanki. Oba te pasma wznoszą się ponad dolinę Lubrzanki na wysokość 170-300 m.

2.11. Prawne formy ochrony przyrody

Obszar Gminy Bodzentyn znajduje się w zasięgu 13 obszarowych form ochrony przyrody oraz 11 pomników przyrody tj. w sumie zlokalizowanych jest tu 24 form ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody tj.:

1. **Obszar Natura 2000 PLH260002 Łysogóry**, który został zatwierdzony jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty decyzją Komisji Europejskiej z dnia 13 listopada 2007 r. przyjmującą, na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG, pierwszy zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, składających się na kontynentalny region biogeograficzny (Dz. U. UE L 12/383 z 15.01.2008);

2. **Obszar Natura 2000 PLH260031 Ostoja Sieradowicka**, który został zatwierdzony jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty decyzją Komisji Europejskiej z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE);

3. **Obszaru Natura 2000 PLH260039 Wzgórza Kunowskie**, który został zatwierdzony jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty decyzją Komisji Europejskiej z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669)(2011/64/UE);

4. **Świętokrzyski Park Narodowy** utworzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1950 r. w sprawie utworzenia Świętokrzyskiego Parku Narodowego (Dz. U. RP Nr 14, poz. 133). Obecne granice Parku oraz jego obszar zostały ustalone rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 1996 r. w sprawie Świętokrzyskiego Parku Narodowego (Dz. U. z 1996 r. Nr 4, poz. 29);

5. **Świętokrzyski Obszar Chronionego Krajobrazu w gminie Bodzentyn** wyznaczony Uchwałą Nr IV/61/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 28 stycznia 2019 r. w sprawie wyznaczenia Świętokrzyskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w Gminie Bodzentyn (Dz. Urz. Woj. Święt. poz. 652);

6. **Sieradowicki Park Krajobrazowy** utworzony Uchwałą Nr XLIX/873/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 13 listopada 2014 r. w sprawie utworzenia Sieradowickiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Święt. z 2015 r. poz. 18 ze zm.);

7. **Sieradowicki Obszar Chronionego Krajobrazu**, dla którego obowiązuje Uchwała Nr XLIX/881/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 13 listopada 2014 r. w sprawie Sieradowickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Święt. z 2014 r. poz. 3155);

8. **Rezerwat przyrody Wykus**, dla którego obowiązuje Rozporządzenie Nr 103/2005 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 4 listopada 2005 r. w sprawie rezerwatu przyrody Wykus (Dz. Urz. Woj. Święt. Nr 256 poz. 3139) wraz z Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska

w Kielcach z dnia 20 września 2017 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie rezerwatu przyrody Wykus (Dz. Urz. Woj. Świąt. z 2017 r. poz. 2890);

9. **Rezerwat przyrody Kamień Michniowski**, dla którego obowiązuje Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach z dn. 20. 09. 2017 r. w sprawie rezerwatu przyrody Kamień Michniowski (Dz. Urz. Woj. Świąt. z 2017 r. poz. 2880);

10. **Rezerwat przyrody Góra Sieradowska**, dla którego obowiązuje Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach z dn. 20. 09. 2017 r. w sprawie rezerwatu przyrody Góra Sieradowska (Dz. Urz. z 2017 r. poz. 2879);

11. **Zespół przyrodniczo – krajobrazowy Zespołu parkowego drzew składającego się z 38 sztuk drzew**, dla którego obowiązuje Rozporządzenie Nr 18/2002 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 19 lutego 2002 roku w sprawie uznania za zespoły przyrodniczo – krajobrazowe (Dz. Urz. z 2002 r. Nr 23, poz. 290);

12. **Użytek ekologiczny na gruntach wsi Siekierno, w odległości ok. 6 km na północny – zachód od Bodzentyna, którym objęto ochroną kępę drzew i krzewów jako zespołu parkowego** mocą Uchwały Rady Gminy w Bodzentynie Nr VI/29/94 z dnia 22 grudnia 1994 r. (Dz. Urz. Woj. Świąt. z dn. 25.08.1995r., Nr 8, poz. 71);

13. **Użytek ekologiczny na gruntach wsi Bodzentyn, którym objęto ochroną śródpolny zbiornik wodny** znajdujący się w odległości ok. 1,5 km na północny – wschód od Bodzentyna, przy drodze Bodzentyn – Sieradowice po jej wschodniej stronie mocą Uchwały Rady Gminy w Bodzentynie NrII/12/1994 z dn. 08.04.1994r.;

- pomniki przyrody ożywionej objęte ochroną na podstawie Uchwały Nr XII/91/2019 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dnia 29 maja 2019 roku w sprawie pomników przyrody ożywionej położonych na terenie Gminy Bodzentyn oraz ustanowienia pomnika przyrody (Dz. Urz. poz. 2479):

14. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata Mill.*) rosnąca w odległości ok. 1,8 m od wschodniego ogrodzenia terenu Kościoła rzymsko-katolickiego pod wezwaniem Św. Ducha w Bodzentynie (parafia Św. Stanisława);

15. 2 Modrzewie europejskie (*Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)*) rosnące w grupie 3 modrzewi wokół krzyża przy drodze na zachodnim końcu wsi Wzdół Rządowy po północnej stronie drogi;

16. Modrzew europejski (*Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)*) rosnące w grupie 3 modrzewi wokół krzyża przy drodze na zachodnim końcu wsi Wzdół Rządowy po północnej stronie drogi;

17. Klon zwyczajny (klon pospolity) (*Acer platanoides L.*) rosnący przy ogrodzeniu posesji prywatnej i ogrodzeniu przy kaplicy w Wilkowie, po wschodniej stronie drogi /ul. Łazy/ ok. 120 m na północ od ul. Łysogórskiej /drogi powiatowej 0314 T łączącej Mąchocice Kapitulne ze Świętą Katarzyną;

18. Buk zwyczajny (*Fagus sylvatica L.*) rosnący w pasie zieleni od strony południowej drogi asfaltowej w miejscowości Śniadka Druga, naprzeciwko zabudowań nr 11;

19. Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (*Pinus sylvestris L.*), zlokalizowana na terenie leśnictwa Kleszczyzny (obw. Nr 0027 Wzdół Rządowy, dz. nr 904), Nadleśnictwo Suchedniów, na terenie objętym ochroną w postaci parku krajobrazowego (Sieradowicki Park Krajobrazowy) oraz na Obszarze Natura 2000 – obszary siedliskowe (Ostoja Sieradowicka);

20. Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (*Pinus sylvestris L.*), zlokalizowana na terenie leśnictwa Kleszczyzny (obw. Nr 0027 Wzdół Rządowy, dz. nr 904), Nadleśnictwo Suchedniów, na terenie objętym ochroną w postaci parku krajobrazowego (Sieradowicki Park Krajobrazowy) oraz na Obszarze Natura 2000 – obszary siedliskowe (Ostoja Sieradowicka);

- pomniki przyrody nieożywionej objęte ochroną na mocy Uchwały Nr XII/90/2019 Rady Miejskiej w Bodzentynie z dn. 29 maja 2019 r. w sprawie pomników przyrody nieożywionej położonych na terenie Gminy Bodzentyn (Dz. Urz. poz. 2478):

21. Głaz narzutowy posiadający kształt owalny, niezagłębiony w ziemi, zbudowany z szarobeżowego granitu drobnziarnistego, znajdujący się w miejscowości Siekierno – Podmielowiec w pasie drogowym drogi powiatowej nr 0583T na dz. o nr ewid. 188 przy drodze biegnącej przez wieś;
22. Głaz narzutowy -2 szt. stanowiące fragmenty większego rozbitego głazu, znajdujące się w miejscowości Wilków na gruncie stanowiącym własność osób prywatnych, na łące pomiędzy szosą Ciekoty – Święta Katarzyna drogą w Wilkowie, w zachodniej części wsi;
23. Odślonięcie geologiczne środkowo-dewońskich wapieni - Tworzą one samodzielną fałdowo – blokową strukturę geologiczną o budowie antyklinorialnej (tzw. Antyklinorium świętokrzyskie), stanowiącą fragment profilu geologicznego Świętomarz - Śniadka. Profil obejmuje cztery formacje skał: wojciechowicką, skalską, świętomarską i śniadkowską (należącą do najmłodszych). Przebiega tu szeroka strefa tektoniczna - odślonięte wapienie są silnie zdeformowane, mają przeciwne kierunki zapadania, a warstwy leżące na wschód od osi strefy tektonicznej mają odwróconą kolejność zalegania – warstwy starsze leżą nad młodszymi. W wapieniach tych występują bogate zespoły faunistyczne złożone głównie z ramienionogów, małży, amonitów. Odślonięcie położone jest w odległości 6 km na północny-wschód od centrum Bodzentyna, w obrębie działki nr 257 będącą własnością prywatną i przy ostatnim przystanku ścieżki dydaktycznej "Radkowice - Śniadka".
24. Źródło szczelinowe „Burzący stok”- Naturalne źródło szczelinowe, w którym woda wypływa pod ciśnieniem z głębokich pokładów piaskowców triasowych, zlokalizowane na gruntach wsi Wzdół Rządowy w obrębie działki oznaczonej w ewidencji gruntów pod nr 735/1.

1. Obszar Natura 2000 PLH260002 Łysogóry obejmuje Pasma Łysogóry rozciągające się także w granicach Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Osobliwością tego pasma jest obecność podszczytowych rumowisk piaskowców kwarcytowych z okresu kambryjskiego, nazywanych gołoborzami, nieporośniętych lub słabo porośniętych przez florę naczyniową. Obszar jest w ponad 95% pokryty lasem, w większości są to lasy jodłowo-bukowe. Występuje tu endemiczny świętokrzyski bór jodłowy – *Abietetum polonicum*, bogate w rzadkie i cenne gatunki mszaków, porostów i zwierząt gołoborza. Mniej liczne są bory sosnowe i mieszane z udziałem dębu. W niższych położeniach spotyka się grądy, a w miejscach wilgotnych bory wilgotne i bagienne a także olsy. Lasy charakteryzują się znacznym stopniem naturalności, a wręcz pierwotności. Na terenie ostoi znajdują się niewielkie enklawy łąk i pastwisk oraz siedliska kserotermicznych, a także liczne stale i okresowe ciek wodne. Powierzchnia gruntów w granicach obszaru wynosi 8081.27 ha. Obszar swoim zasięgiem obejmuje powiaty: kielecki, ostrowiecki i skarżyski, a tym gminy: Waśniów, Masłów, Bodzentyn, Nowa Słupia, Bieliny i Łączna. W granicach obszaru występuje 13 typów siedlisk przyrodniczych występujących na terenie obszaru wymagających ochrony:

- 6230 Bogate florystycznie górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie),
- 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*),
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*),
- 8150 Środkowoeuropejskie wyżynne rumowiska krzemianowe,
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami *Androsacion Vandellii*,
- 8310 Jaskinie niedostępne do zwiedzania,
- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*),
- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*),
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*),
- 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*),
- 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne),
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródłiskowe,
- 91P0 Wyżynny jodłowy bór mieszany (*Abietetum polonicum*).

Gatunki zwierząt i roślin będące przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 PLH260002 Łysogóry:

- 1337 Bóbr europejski *Castor fiber*
- 1166 Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*
- 1032 Skójką gruboskorupowa *Unio crassus*
- 1014 Poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*
- 1060 Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*
- 1065 Przeplatka aurinia *Euphydryas aurinia*
- 1084 Pachnica dębowa *Osmoderma eremita*
- 1086 Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*
- 4026 Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus*
- 1381 Widłoząb zielony *Dicranum viride*
- 1386 Bezlist okrywowy *Buxbaumia viridis*.

Dla obszaru Natura 2000 PLH260002 Łysogóry nie ustanowiono planu zadań ochrony.

W obszarze Natura 2000 Łysogóry znajdują swoją ostoję bogate zbiorowiska mszaków i porostów na gołoborzach oraz występuje tu jedna z największych ostoi modrzewia polskiego *Larix polonica*. Flora roślin naczyniowych jest dość bogato reprezentowana i liczy ok. 700 gat., wśród których jest wiele zagrożonych w skali kraju, rzadkich, lub prawnie chronionych. Stwierdzono tu występowanie ok. 4000 gatunków, w tym wiele unikatowych i reliktowych – reliktywów późnoplejstoceniowych i wczesnoholoceniowych (np. chrząszcz *Orithales serraticornis*) oraz reliktywów siedliskowych lasów pierwotnych (np. chrząszcze *Ceruchus chrysomelinus*, *Ampedus melanurus*, *Cucujus cinnaberinus*). Znane są także rzadkie gatunki kserotermiczne (np. pająk *Atypus muralis*). Łącznie w obszarze występuje 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG oraz 11 gatunków kręgowców i 10 gatunków bezkręgowców z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. W Łysogórach ustalono występowanie 72 gatunków ślimaków lądowych co stanowi 72% gatunków lądowych występujących w Górach Świętokrzyskich. Do gatunków rzadkich należą *Vestia elata*, *Semilimax cotulai*, *Chondrula tridens*, *Cecilioides acicula* i *Helix lutescens*. A także gatunki wskaźnikowe *Vallonia eniensi* i *Cochlicopa nitens*. Szczególne znaczenie w ostoi Łysogóry mają stanowiska występowania *Unio crassus* w rzekach o naturalnym górskim charakterze.

2. Obszar Natura 2000 PLH260031 Ostoja Sieradowicka obejmuje fragment Płaskowyżu Suchedniowskiego i fragment Pasma Sieradowickiego ze wzniesieniami: Kamień Michniowski (435 m n.p.m) i Góra Sieradowska (390 m n.p.m). W granicach Gminy Bodzentyn obszar Natura 2000 zajmuje więc tereny Lasów Siekierzyńskich. Teren od wschodu obejmuje rzekę Żarnówkę wraz z licznymi dopływami, przez centralną część obszaru płynie malowniczo wijąca się Lubianka, w południowo-wschodniej części płynie Szczebra, natomiast w południowej części obszaru, na zboczach Góry Sieradowskiej znajdują się źródła Świśliny.

Ostoja położona jest więc w kompleksie promocyjnym „Puszcza Świętokrzyska”- w dużym stopniu naturalnych lasów szpilkowych (bory bagienne, bory jodłowe i świerkowe) i liściastych (grądy, kwaśne i żyzne buczyny, łęgi) w tym o charakterze górskim. Jest to również obszar występowania znacznej liczby gatunków górskich, z których część osiąga swój kres północny. W obszarze stwierdzono 13 typów siedlisk przyrodniczych, głównie leśnych z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, przy czym najlepiej wykształcone żyzne buczyny, bory i lasy bagienne oraz wyżynny jodłowy bór mieszany. Ponadto dobrze zachowane są zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, które wykształciły się w dolinach rzecznych często towarzysząc im różnego typu torfowiska.

Całkowita powierzchnia obszaru wynosi 7847.37 ha. Obszar swoim zasięgiem obejmuje powiaty: kielecki, starachowicki i skarżyski, a tym gminy: Suchedniów, Bodzentyn, Pawłów i Wąchock.

W granicach obszaru występuje 13 typów siedlisk przyrodniczych występujących na terenie obszaru wymagających ochrony:

- 6230 Bogate florystycznie górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie),
- 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*),
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*),
- 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji,
- 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea nigrae*),
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami *Androsacion Vandellii*,
- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*),
- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*),
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*),
- 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne),
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródłiskowe,
- 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*FicarioUlmetum*),
- 91P0 Wyżyny jodłowy bór mieszany (*Abietetum polonicum*).

Gatunki zwierząt i roślin będące przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 PLH260031 Ostoja Sieradowicka:

- 1337 Bóbr europejski *Castor fiber*,
- 1083 Jelonek rogacz *Lucanus cervus*,
- 1355 Wydra europejska *Lutra lutra*,
- 1060 Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*,
- 1323 Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*,
- 1324 Nocek duży *Myotis myotis*.

Dla obszaru Natura 2000 PLH260031 Ostoja Sieradowicka nie ustanowiono planu zadań ochrony.

3. Obszar Natura 2000 PLH260039 Wzgórza Kunowskie zlokalizowany jest w obrębie Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej na granicy czterech mezoregionów: Płaskowyżu Suchedniowskiego, Gór Świętokrzyskich, Wyżyny Sandomierskiej oraz Przedgórze Łżeckiego. Głównymi elementami rzeźby terenu są łagodne, szerokie garby i wierzchowiny, dominujące na tym obszarze wraz z płaskodennymi dolinami rzecznyymi.

Ostoja zlokalizowana jest na obrzeżu mezozoicznym paleozoicznego trzonu Gór Świętokrzyskich. Występują tu liczne odsłonięcia skalne, nieczynne kamieniołomy dolomitu w Dołach Opacich i piaskowca w Dołach Biskupich, a także kamieniołomy dolomitów dewońskich, wapiennych oraz piaskowców triasowych i jurajskich. Zbocza dolin rzecznych w przewarżającej mierze są rozczłonkowane wąwozami lessowymi i jarami.

Obszar ma ponadto bardzo duże znaczenie dla zachowania gatunków motyli z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG, związanych ze środowiskiem wilgotnych łąk: czerwończyk fioletek *Lycaena helle* i modraszka telejus *Maculinea teleius*. Gatunki te mają na terenie ostoi silne populacje występujące na dobrze zachowanych siedliskach. Stanowisko modraszka telejusa zabezpiecza ciągłość występowania tego gatunku w Dolinie rzeki Kamiennej i chroni gatunek występujący na granicy zasięgu. Natomiast dla czerwończyka fioletka obszar ten stanowi jedyne w promieniu kilkudziesięciu kilometrów miejsce występowania. Remiz zwyczajny *Remiz pendulinus* i żoła zwyczajna *Merops apiaster*, mający w granicach Wzgórz Kunowskich największą w kraju kolonię lęgową liczącą w 2008r. 38 par.

Zbocza wąwozów, szczególnie tych w obszarze Udziowa i Bukowskiej Góry (gmina Kunów) są bardzo wysokie i strome, obszar znajduje się w obrębie zlewni rzeki Kamiennej. W dolinach rzecznych tworzą się nieliczne naturalne zbiorniki nie posiadające dużej powierzchni. W miejscowości Wióry koło Dołów Biskupich (gmina Pawłów) utworzono rozległy zbiornik retencyjny. Las Krynecki (gmina Kunów) jest największym kompleksem leśnym obszaru, posiadającym w części północno – zachodniej

naturalne odsłonięcia piaskowców dolno – triasowych pod postacią monumentalnych bloków oraz malownicze dolinki rzeczne.

Całkowita powierzchnia obszaru wynosi 1868,67 ha. Obszar swoim zasięgiem obejmuje powiat starachowicki, ostrowiecki i kielecki w tym gminy: Waśniów, Brody, Bodzentyn, Pawłów, Bodzechów i Kunów. W Gminie Bodzentyn obszar Wzgórza Kunowskie obejmuje dolinę rzeki Psarki. Na całym terenie stwierdzono występowanie 11 typów siedlisk przyrodniczych (załącznik I Dyrektywy Rady 92/43/EWG) obejmujących 34 % łącznej powierzchni obszaru. Ostoja ma duże główne znaczenie dla zachowania siedlisk: dobrze zachowanych muraw kserotermicznych, z wieloma rzadkimi gatunkami, płątów łąk, zwłaszcza świeżych, ekstensywnie użytkowanych, fragmentów łąk trzęślicowych, oraz fragmentów zbiorowisk łągowych oraz grądów.

Obszar posiada duże znaczenie dla zachowania gatunków motyli i gniazdowania ptaków.

W granicach obszaru występuje 13 typów siedlisk przyrodniczych występujących na terenie obszaru wymagających ochrony:

- 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi,
- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*,
- 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*),
- 3270 Zalewane muliste brzegi rzek,
- 6210 Murawy kserotermiczne *Festuco-Brometea*,
- 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*),
- 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*),
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*),
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*),
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródlikowe,
- 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*FicarioUlmelum*).

Gatunki zwierząt i roślin będące przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 PLH260039 Wzgórza Kunowskie:

- 5094 Brzana peloponeska *Barbus peloponnesius*
- 1188 Bombina bombina
- 1337 Kumak nizinny Bóbr europejski *Castor fiber*,
- 2484 Minóg ukraiński, minog ukraiński *Eudontomyzon mariae*,
- 1096 Minóg strumieniowy, minog strumieniowy *Lampetra planeri*,
- 1355 Wydra europejska *Lutra lutra*,
- 1060 Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*,
- 4038 Czerwończyk fioletek *Lycaena helle*,
- 1037 Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*,
- 1084 Pachnica dębowa *Osmoderma eremita*,
- 6177 Modraszek telejus *Phengaris teleius*,
- 1166 Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*.

Dla obszaru Natura 2000 PLH260039 Wzgórza Kunowskie nie ustanowiono planu zadań ochrony.

4. Świętokrzyski Park Narodowy

Świętokrzyski Park Narodowy utworzono po wieloletnich staraniach sięgających przełomu XIX i XX wieku, jako drugi w Polsce, w 1950 roku. Jednym z pierwszych, który zwrócił uwagę na konieczność ochrony tego terenu był rosyjski uczonec N. A. Troickij. W latach 1911 – 1913 przeprowadzając badania przyrodnicze na Chełmowej Górze, nazwał ją żywym muzeum botanicznym i domagał się wyłączenia tego obiektu z działalności gospodarczej. W 1913 r. prof. W. Szafer w swej pracy „Przyczynek do znajomości modrzewi euroazjatyckich ze szczególnym uwzględnieniem modrzewia w

Polsce” opisał cechy modrzewia z Chełmowej Góry jako odrębny gatunek, nadając mu nazwę modrzew polski *Larix polonica* Rac.

Obszar Świętokrzyskiego Parku Narodowego niemal całkowicie pokrywa się z terenem porośłym Puszcza Jodłową. Położony jest w centralnej części Gór Świętokrzyskich, a w jego skład wchodzi najwyższe pasmo tych gór – Łysogóry z Łysicą i Łyścem (Świętym Krzyżem) oraz część Pasma Klonowskiego z górami: Bukową, Miejską i Psarską, a także dolin: Wilkowskiej, Dębniańskiej i Słupiańskiej. Integralne enklawy Parku stanowią również znajdujące się na terenie jego otuliny: Chełmowa Góra, Serwis – Dąbrowa i Skarpa Zapusty.

Całkowita powierzchnia Świętokrzyskiego Parku Narodowego wynosi 7626,45 ha i swoim zasięgiem obejmuje powiat skarżyski i kielecki w tym gminy: Bodzentyn, Masłów, Nowa Słupia, Bieliny, Łączna i Górno.

Teren Świętokrzyskiego Parku Narodowego leży w przeważającej części w Gminie Bodzentyn - 57,9% powierzchni Parku tj. 4 419 ha. Pozostały obszar ŚPN zlokalizowany jest na terenie gmin: Nowa Słupia (23,2%), Łączna (11,2%), Bieliny (6,4%) oraz w 1,3% na terenie gminy Masłów.

Park ma wydłużony i nieregularny kształt o silnie rozczłonkowanych granicach. Park osiąga maksymalnie długość ok. 22,3 km a szerokość ok. 7 km. Zaś maksymalna długość Świętokrzyskiego Parku Narodowego wraz z otuliną wynosi ok. 25 km, a szerokość ok. 15 km. Szerokość samej otuliny wynosi odpowiednio ok. 5 km (na S od Wału Małacentowskiego) i ok. 6,6 km (na N od granicy Parku po rozłogi wsi Tarczek) z brakiem otuliny na długości 1,3 km na N od Pasma Klonowskiego a na S od miejscowości Kapkazy. Najdłuższa granica Parku przebiega na terenie Gminy Bodzentyn i wynosi ponad 45 km. Przy czym całkowita długość granic Parku wraz z enklawami: Serwis i Górą Chełmową wynosi 107,852 km, a bez enklaw 93,949 km.

Otulina Świętokrzyskiego Parku Narodowego zajmuje w Gminie Bodzentyn 21,9% całkowitej powierzchni tj. 4 550 ha. Przy czym całkowita powierzchnia otuliny wynosi 20 786,07 ha. Otulinę wyznaczono jako strefę dodatkowej ochrony cennych i unikatowych w skali europejskiej ekosystemów obszaru Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Szczególnie ważną rolę pełni część otuliny w pasie o szerokości max. do 200 m od granic Parku, tworząca tzw. strefę ekotonową.

Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego znajduje się 5 obszarów ochrony ścisłej: „Chełmowa Góra”, „Czarny Las”, „Mokry Bór”, „Łysica – Święty Krzyż” i „Psarski Dół”. Obejmują łącznie 2913,09 ha, a więc około 38 % ogólnego obszaru Parku.

Obszar ochrony ścisłej „Chełmowa Góra” utworzony został jako rezerwat ścisły w 1920 r. Kolejne dwa „Łysica” i „Święty Krzyż” utworzono jako rezerваты ścisłe w 1924 r. Rezerваты ścisłe „Łysica” i „Święty Krzyż” zostały poszerzone o przylegające do nich rezerваты częściowe w 1932 r. Dwa pozostałe „Czarny Las” i „Mokry Bór” powstały już po utworzeniu Parku w 1954 roku. W granicach terytorium Gminy Bodzentyn położone są obszary ochrony ścisłej: „Łysica” (częściowo), „Czarny Las”, „Mokry Bór” i . Rezerwat „Łysica” początkowo obejmował powierzchnię 114,96 ha. Zajmował drzewostany naturalne wraz gołoborzami na północnym stoku Łysicy. W 1932 r. wyznaczono wokół niego pas rezerwatu częściowego. O łącznej powierzchni 565,75 ha. Od roku 2016 powierzchnia obszaru ochrony ścisłej po połączeniu z obszarem ochrony ścisłej „Święty Krzyż” („Łysica – Święty Krzyż”) wynosi 2383,64 ha. Ciągnie się on grzbietem Łysogór od Św. Katarzyny w kierunku Św. Krzyża aż po silne obniżenie grzbietu w wyniku czego powstała przełęcz nazywana Przełęczą Hucką w pobliżu Huty Szklanej. Obejmuje prawie cały masyw najwyższego szczytu Łysogór – Łysicy (612 m n.p.m) oraz grzbiet od strony północnej i południowej niemal do połowy stoku. Ochroną objęto tu fragment odwiecznej puszczy, która nie podlega bezpośredniej ingerencji człowieka już ponad 80 lat. Jest to jeden z najstarszych w Polsce fragmentów lasu, w którym procesy przyrodnicze przebiegają w sposób spontaniczny. Drzewostan jaki tu spotykamy jest wielogatunkowy i różnowiekowy o naturalnej złożonej strukturze. Składa się z jodły i buka, z jaworem, klonem zwyczajnym i lipą szerokolistną.

Obszar ochrony ścisłej „Czarny Las” utworzony został w 1950 r. a jego powierzchnia wynosi 26,45 ha. Położony jest w zachodniej części Doliny Dębniańskiej stanowiącej przedłużenie Doliny Wilkowskiej. Obejmuje wzniesienie położone w widłach rzeki Czarna Woda oraz strumieni Złoty Stok i oraz fragment doliny Czarnej Wody. Leży na wysokości 285-303 m n.p.m. Najbardziej rozpowszechnionym zbiorowiskiem leśnym na tym obszarze jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum*.

Charakterystycznym, a często dominującym składnikiem warstwy drzewiastej grądów świętokrzyskich jest jodła, a często również buk i jawor. Ponadto występują tu zespoły leśne takie jak: środkowopolski bór mieszany *Pino-Quercetum* (wariant z jodłą), ols torfowcowy *Sphagno squarrosi-Alnetum*, zbiorowiska z *Alnio-Padion* oraz zbiorowiska łąkowe.

„Mokry Bór” utworzono w 1950 r. Obejmuje powierzchnię 38,44 ha. Położony jest u północnych podnóży Góry Psarskiej, w obszarze źródłiska rzeki Czarna Woda. O objęciu tego obszaru taką formą ochrony zdecydowała odmienność jego zbiorowisk roślinnych w stosunku do pozostałych występujących w Parku. Ochroną objęto tutaj wilgotny bór trzcinnikowy. Jest jedynym miejscem w Parku z zespołem leśnym boru bagiennego. W drzewostanie spotykamy sosnę, domieszkowo występuje brzoza brodawkowata i omszona, świerk, dąb bezszypułkowy i jodła.

Od roku 2016 funkcjonuje obszar ochrony ściślej „Psarski Dół” o powierzchni 451,15 ha. Obszar ten położony jest w południowej części obwodu ochronnego Klonów, który został dołączony do Świętokrzyskiego Parku Narodowego w 1996 r. i obejmuje w całości lub częściowo oddziały: 248-254, 258-263 i 265-266. Głównym celem jego utworzenia jest zachowanie wilgotnych borów świerkowo-jodłowych. Występujące na tym terenie ekosystemy charakteryzują się wyjątkową wartością przyrodniczą oraz dużym stopniem naturalności, a także dynamicznie przebiegającymi procesami charakterystycznymi dla wilgotnych lasów z dużym udziałem świerka i jodły w drzewostanie. Na tym terenie znajduje swoje siedliska również szereg rzadkich gatunków roślin i bezkręgowców.

Świętokrzyski Park Narodowy nie ma ustanowionego planu ochrony.

5. Świętokrzyski Obszar Chronionego Krajobrazu w gminie Bodzentyn utworzono w 2019 roku na terenie części gminy Bodzentyn. W skład ŚOChK_Bo wchodzi obręby geodezyjne: Hucisko, Psary Podłazy, Psary Stara Wieś, Psary Kąty, Bodzentyn, Celiny – Podgórze, Dąbrowa Górna, Dąbrowa Dolna, Wola Szczygiełkowa, Święta Katarzyna, Wilków. Obszar zajmuje powierzchnię 4 250,80 ha. Świętokrzyski Obszar Chronionego Krajobrazu w gminie Bodzentyn chroni cenne ekosystemy przyrodnicze i czystość wód powierzchniowych oraz cenne walory krajobrazowe.

6. Sieradowicki Park Krajobrazowy położony jest w obrębie Wyżyny Kieleckiej. Obejmuje Płaskowyż Suchedniowski oraz północną część Gór Świętokrzyskich. Leży pomiędzy doliną rzeki Kamiennej na północy i Doliną Bodzentyńską na południu. Jest to ważny obszar źródłiskowy rzek Świśliny, Żarnówki Lubrzanki. Powierzchnia całkowita Parku wynosi 12.252 ha. Celem powołania parku było zachowanie i ochrona wysokich walorów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych. Park obejmuje zwarty kompleks lasów wschodniej części Puszczy Świętokrzyskiej zwany Lasami Siekierzyńskimi. Lasy porastają 85% powierzchni parku i cechuje je duża różnorodność siedliskowa. Występuje na tym obszarze 12 typów siedliskowych lasu od boru świeżego, do olsu oraz 11 zespołów roślinności leśnej, wśród których dominują lasy mieszane świeże oraz lasy mieszane z dużym udziałem jodły i modrzewia. We florze występują aż 52 gatunki roślin prawnie chronionych. Osobliwości przyrody żywej i nieożywionej, chronione są w rezerwatach: „Wykus”, „Kamień Michniowski” i „Góra Sieradowska”. Do ważnych walorów parku zalicza się obecność osobliwości przyrody nieożywionej w postaci profilów osadów polodowcowych, głązów narzutowych, wychodni skał dolnotriasowych i dolnojurajskich. Największą wartość przyrodniczą posiadają lasy stanowiące pozostałość dużego, w znacznym stopniu naturalnego kompleksu leśnego, określonego nazwą Puszczy Świętokrzyskiej. Park posiada unikalne, występujące na naturalnych siedliskach drzewostany, zawierające prawie wszystkie gatunki drzew spotykane na obszarze polski niżowej. Wiele egzemplarzy drzew ma 200 i 300 lat, co znalazło swoje odbicie w liczbie ustanowionych tu pomników przyrody. Sieradowicki Park Krajobrazowy słynie też z walorów historycznych. Lasy kryją wiele śladów z czasów Powstania Styczniowego i II wojny światowej – głównie mogił powstańców, żołnierzy i ludności cywilnej. Lasy Siekierzyńskie dawały schronienie powstańcom styczniowym i partyzantom w czasie II wojny światowej. Jednym z najbardziej znanych miejsc historycznych jest Wykus – uroczysko leśne, miejsce gdzie obozował i walczył mjr Jan Piwnik – „Ponury”, dowódca zgrupowań partyzanckich AK w latach II wojny światowej. Na Wykusie przebywał też mjr Henryk Dobrzański – „Hubal” i walczyły oddziały AL. Nieopodal znajduje się polana, na której obozowali powstańcy styczniowi z 1863r. pod dowództwem

gen. Mariana Langiewicza. Na polanie zwanej „Polaną Langiewicza” znajdował się obóz ćwiczebny powstańców z 1863 roku. Na całym obszarze Parku spotyka się wiele zabytkowych obiektów, świadczących o wielkim bogactwie kulturowym. Południowy skłon Pasma Sieradowickiego i Dolina Bodzentyńska to obszar występowania licznych stanowisk archeologicznych związanych z działalnością starożytnego, świętokrzyskiego okręgu górnictwa i dymarkowego hutnictwa żelaza, datowanego na okres wpływów rzymskich (od I w p.n.e. do IV w n.e.). W późniejszym okresie na terenach tych rozwinął się przemysł metalurgiczny.

7. Sieradowicki Obszar Chronionego Krajobrazu stanowi otulinę Sierakowickiego Parku Krajobrazowego. Tereny te objęto ochroną ze względu na bogactwo ekosystemów i zróżnicowany krajobraz oraz funkcję korytarzy ekologicznych. Sieradowicki Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje głównie tereny rolne stanowiące 79% powierzchni Obszaru. Lasy zajmują tylko 10,5% obszaru otuliny, jednak charakteryzują się jednak znacznym zróżnicowaniem siedlisk, składu gatunkowego drzewostanów oraz ich struktury wiekowej. Osobliwości przyrody żywej chronione są w formie pomników przyrody.

8. Rezerwat przyrody „Wykus”

Teren rezerwatu stanowi fragment krajobrazu wyżynnego - leśnego ze strumieniem Lubianka oraz niewielką doliną rzeczną. Położony jest w głębi rozległego kompleksu Lasów Siekierzyńskich, 4 km na płn.-wschód od wsi Siekierno. Ochroną objęto fragment wielogatunkowego lasu na zachodnim zboczu spłaszczonego wzniesienia Wykus. Teren rezerwatu przecina dolina potoku Lubianka i wąwozy jej dopływów. Zbiorowiska roślinne oraz flora spotykana w rezerwacie jest typowa dla formacji leśnych Gór Świętokrzyskich. Przeważają tu lasy bukowe i grabowe z dużym udziałem jodły. Wyróżnić tu można zbiorowiska borowe ze związku *Dicrano - Pinion*, grąd subkontynentalny *Tilio Cordatae - Carpinetum Betuli*, zbiorowisko łęgowe ze związku *Alno- Ulmino* nawiązujące do olsu i grądu. Bogaty drzewostan w wieku 80-100 lat tworzą: jodła, sosna, brzoza, grab, świerk, olcha i osika. Pojedyncze jodły osiągają wiek do 150 lat. Cechą charakterystyczną uroczyska Wykus jest duży udział we florze elementów górskich. Celem ochrony przyrody w rezerwacie jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu lasów świętokrzyskich, w postaci ekosystemów leśnych łęgu i grądu z całym bogactwem gatunkowym fauny i flory. Powierzchnia rezerwatu wynosi 65,97 ha. W centrum rezerwatu znajduje się niewielka polanka z pomnikiem upamiętniającym znajdujące się tu miejsce obozowania partyzantów AK ze zgrupowania słynnego „Ponurego” (Jana Piwnika). W czasie od czerwca do listopada 1943 r. znajdowała się tu baza oddziałów partyzanckich zgrupowania AK por. Jana Piwnika – „Ponurego”. Po pacyfikacji Michniowa i odwetowej akcji na pociąg wojskowy, w dniach 12 i 13 lipca 1943 r. hitlerowcy przeprowadzili obławę na partyzantów. Oddziały AK wydostały się z okrążenia i przeszły do lasów starachowickich. Kolejne, podejmowane przez Niemców, próby rozbicia koncentracji Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich AK miały miejsce w dniach 16-17 września i 28 października. Ta ostatnia obława była najtragiczniejsza w skutkach, gdyż przyniosła – w odróżnieniu od dwóch pierwszych – poważniejsze straty; śmierć poniosło 33 żołnierzy AK. Jej bezpośrednią konsekwencją było również odwołanie „Ponurego”, który dążył do koncentracji podległych sobie oddziałów w jedno większe zgrupowanie wbrew stanowisku Dowództwa Okręgu Radomsko- Kieleckiego AK. Dla upamiętnienia wzmiankowanych wydarzeń i uczczenia poległych, na brzegu leśnej polany wzniesiono murowaną kapliczkę. We frontowej niszy znajduje się wizerunek Matki Boskiej Bolesnej, zaś na ścianach kapliczki wyryte są pseudonimy poległych partyzantów. Całość ogrodzona jest niskim murkiem. Na jego wewnętrznych ścianach znajdują się tabliczki upamiętniające zmarłych i zamordowanych – w okresie późniejszym od opisywanych wydarzeń – żołnierzy ze zgrupowania „Ponurego” i „Nurta”. Obok kapliczki pochowano sprowadzone tu w okresie powojennym prochy „Nurta” – Eugeniusza Kaszyńskiego.

Rezerwat „Wykus” posiada plan ochrony na okres 1.01.2009 – 31.12.2028 r ustanowiony zarządzeniem Nr 34/2009 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach z dn. 12.11.2009r.

9. Rezerwat przyrody „Kamień Michniowski” znajduje się w terenie wzgórzowym, jego najwyższe wzniesienie "Kamień Michniowski" wynosi 423 m n.p.m. Rezerwat położony jest w granicach Sieradowickiego Parku Krajobrazowego, w pld.-zach. części Lasów Siekierzyńskich, w Paśmie Sieradowickim, kilkaset metrów na ptn. od wsi Orzechówka. Powierzchnia rezerwatu wynosi 10,50 ha. Objęty ochroną teren porasta las o cechach lasu puszczańskie, w którym dominuje buk oraz odnawiająca się naturalnie jodła. Domieszkowo występują sosna i dąb; można tu również spotkać występujące pojedynczo: grab, brzozę, osikę. Wiek warstwy górnej drzew mieści się w granicach od 60 do 105 lat z pojedynczymi egzemplarzami jodły w wieku powyżej 130 lat. Pod względem typologicznym obszar rezerwatu odpowiada siedlisku lasu mieszanego wyżynnego i lasu mieszanego górskiego. W szacie roślinnej rezerwatu dominuje buczyna karpacka (*Fagetum carpaticum*). W szczytowych partiach wzniesienia znajduje się malownicza grupa skałek, składająca się z naturalnych wychodni kwarcytowych bloków skalnych tworzących urwiska, progi i ambony o wysokości 5-7 m. Wychodnia skalnych bloków dolnodewońskiego piaskowca kwarcytowego tworzy bardzo malowniczy próg o długości ok. 200 m z licznymi urwiskami, występami i pieczarami z licznymi śladami erozji. Przez teren rezerwatu przebiega fragment trasy przyrodniczo-historycznej ścieżki dydaktycznej „Berezów – Michniów – Kamień Michniowski – Burzący Stok-Suchedniów”.

Dla rezerwatu przyrody Kamień Michniowski ustanowiono Rozporządzeniem Nr 57/2002 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 18 listopada 2002 r. plan ochrony na lata 2002 – 2022 r.

10. Rezerwat przyrody „Góra Sieradowska” utworzony 1995 zajmuje powierzchnię 197,67 ha. Rezerwat położony jest w pld. części Sieradowickiego Parku Krajobrazowego i zajmuje znaczną część "Sieradowskiej Góry" w Paśmie Sieradowickim, pomiędzy wsiami Siekierno i Jaźwiny. Rezerwat w całości położony jest na terenie Gminy Bodzentyn. Teren rezerwatu tworzą kopulaste wzniesienia, przedzielone rzeką Świślina. Najwyższe wzniesienie znajduje się już poza rezerwatem, nazywane jest Górą Sieradowską (388,6 m n.p.m.). Ochroną objęto tu fragment ptn. zbocza tej góry, .), porośnięte wielogatunkowym lasem mieszanym. Teren rezerwatu przecinają głębokie doliny potoku Świślina i jego dopływów, oraz głębokie wąwozy erozyjne – deniwelacje sięgają tu kilkudziesięciu metrów. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnych, wielogatunkowych zbiorowisk leśnych oraz prawnie chronionej i zagrożonej flory. Na terenie rezerwatu stwierdzono następujące zespoły roślinne i zbiorowiska: wyżynny bór jodłowy (*Abietetum polonicum*), łąg jesionowo-olszowy (*Fraxino – Alnetum*), grąd subkontynentalny (*Tilio - Carpinetum*), zdegradowany grąd z nasadonym modrzewiem, żyzna buczyna karpacka. W drzewostanie dominują jodła i buk, w domieszce występują dąb, modrzew, jawor, klon, jesion, grab, świerk, sosna, brzoza i olcha. Bogaty i wielogatunkowy jest również podszyt.

Dla rezerwatu przyrody Góra Sieradowska ustanowiono Rozporządzeniem Nr 57/2002 Wojewody Świętokrzyskiego z dnia 18 listopada 2002 r. plan ochrony na lata 2002 – 2022 r.

11. Zespół przyrodniczo – krajobrazowy Zespołu parkowego drzew składającego się z 38 sztuk drzew: 20 modrzewi, 5 jesionów, 7 klonów, 3 buków, 3 robinii i 1 sosny. Zespół parkowy założony we wsi Siekierno, w Leśnictwie Sieradowice (oddział 158n), w miejscu, gdzie w latach 1826 – 1831 znajdowała się i działała Szkoła Leśna Praktyczna. Od północy granicę zadrzewienia wyznacza droga lokalna, od wschodu park przylega do podwórza gospodarczego, natomiast od południa i zachodu park graniczy z polami uprawnymi. Powierzchnia zespołu wynosi 0,34 ha. Celem jest ochrona fragmentu krajobrazu naturalnego i kulturowego ze względu na walory widokowe i estetyczne.

12. Użytek ekologiczny na gruntach wsi Siekierno, w obrębie działki ewidencyjnej nr 158/2, w odległości ok. 6 km na północny – zachód od Bodzentyna. Został utworzony w 1994 roku i zajmuje powierzchnie 0,34 ha. Użytek stanowi zespół parkowy, którym objęto ochroną kępę drzew i krzewów. Drzewostan parku stanowią: modrzew polski, klon zwyczajny, klon jawor, jesion wyniosły, buk zwyczajny, robinia akacyjowa, jarząb pospolity, kasztanowiec biały, topola osika, dąb szypułkowy, świerk pospolity. Pojedyncze sztuki posiadają cechy drzew pomnikowych.

13. Użytek ekologiczny na gruntach wsi Bodzentyn o powierzchni 0,98 ha. Ochroną objęto tu śródpolny zbiornik wodny znajdujący się w odległości ok. 1,5 km na północny – wschód od Bodzentyna, przy drodze Bodzentyn – Sieradowice po jej wschodniej stronie. Występowało tu niewielkie złoże glin zwiertzelinowych i zwałowych oraz mułków i lessów. Ze względu na złą jakość surowca, złożo po krótkiej eksploatacji zakończonej w 1982 roku, wykreślono z Bilansu Zasobów.

- 11 pomników przyrody:

14. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata Mill.*) rosnąca w odległości ok. 1,8 m od wschodniego ogrodzenia terenu Kościoła rzymsko-katolickiego pod wezwaniem Św. Ducha w Bodzentynie (parafia Św. Stanisława) - obw. nr 0001 Bodzentyn dz. nr 1934 –

Tabela 9a. Wymiary pomnika przyrody żywej zlokalizowanego w Bodzentynie

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata Mill.</i>)	621	14,3	14,5

15. 2 Modrzewie europejskie (*Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)*) rosnące w grupie 3 modrzewi wokół krzyża przy drodze na zachodnim końcu wsi Wzdół Rządowy po północnej stronie drogi - obw. nr 0027 Wzdół Rządowy dz. nr 390, 388 –

Tabela 9b. Wymiary pomnika przyrody żywej zlokalizowanego we Wzdole Rządowym

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Modrzew europejski (<i>Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)</i>)	230	12	27
Modrzew europejski (<i>Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)</i>)	289	19	29

16. Modrzew europejski (*Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)*) rosnące w grupie 3 modrzewi wokół krzyża przy drodze na zachodnim końcu wsi Wzdół Rządowy po północnej stronie drogi - obw. nr 0027 Wzdół Rządowy dz. nr 390, 388 –

Tabela 9c. Wymiary pomnika przyrody żywej zlokalizowanego we Wzdole Rządowym

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Modrzew europejski (<i>Larix decidua Mill. (syn. Larix europaea DC.)</i>)	185	10	27

17. Klon zwyczajny (klon pospolity) (*Acer platanoides L.*) rosnący przy ogrodzeniu posesji prywatnej i ogrodzeniu przy kaplicy w Wilkowie, po wschodniej stronie drogi /ul. Łazy/ ok. 120 m na północ od ul. Łysogórskiej /drogi powiatowej 0314 T łączącej Mąchocice Kapitulne ze Świętą Katarzyną - obw. nr 0024 Wilków dz. nr 447 -

Tabela 9d. Wymiary pomnika przyrody żywej zlokalizowanego w Wilkowie

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
-----------------	------------------------------------	---------------------------	---------------------

Klon zwyczajny (klon pospolity) (<i>Acer platanoides</i> L.)	305	16	19
---	-----	----	----

18. Buk zwyczajny (*Fagus sylvatica* L.) rosnący w pasie zieleni od strony południowej drogi asfaltowej w miejscowości Śniadka Druga, naprzeciwko zabudowań nr 11 - obw. nr 0021 Śniadka dz. nr 431 -

Tabela 9e. Wymiary pomnika przyrody ożywionej zlokalizowanego w Śniadce

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Buk zwyczajny (<i>Fagus sylvatica</i> L.)	431	18	26

19. Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (*Pinus sylvestris* L.), zlokalizowana na terenie leśnictwa Kleszczyny (obw. Nr 0027 Wzdół Rządowy, dz. nr 904), Nadleśnictwo Suchedniów, na terenie objętym ochroną w postaci parku krajobrazowego (Sieradowicki Park Krajobrazowy) oraz na Obszarze Natura 2000 – obszary siedliskowe (Ostoja Sieradowicka) - obw. nr 0027 Wzdół Rządowy dz. nr 904 –

Tabela 9f. Wymiary pomnika przyrody ożywionej zlokalizowanego na terenie leśnictwa Kleszczyny

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (<i>Pinus sylvestris</i> L.)	301	14,5	35

20. Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (*Pinus sylvestris* L.) .), zlokalizowana na terenie leśnictwa Kleszczyny (obw. Nr 0027 Wzdół Rządowy, dz. nr 904), Nadleśnictwo Suchedniów, na terenie objętym ochroną w postaci parku krajobrazowego (Sieradowicki Park Krajobrazowy) oraz na Obszarze Natura 2000 – obszary siedliskowe (Ostoja Sieradowicka) - obw. nr 0027 Wzdół Rządowy dz. nr 904 –

Tabela 9g. Wymiary pomnika przyrody ożywionej zlokalizowanego na terenie leśnictwa Kleszczyny

Nazwa gatunkowa	Obwód pnia na wysokości 1,3 m [cm]	Średnica rzutu korony [m]	Wysokość drzewa [m]
Sosna zwyczajna (sosna pospolita) (<i>Pinus sylvestris</i> L.)	280	12	35

21. Głaz narzutowy posiadający kształt owalny, niezagłębiony w ziemi, zbudowany z szarobeżowego granitu drobnziarnistego, znajdujący się w miejscowości Siekierno – Podmielowiec w pasie drogowym drogi powiatowej nr 0583T na dz. o nr ewid. 188 przy drodze biegnącej przez wieś - obw. nr 0013 Podmielowiec dz. nr 188.

Tabela 9h. Wymiary pomnika przyrody nieożywionej zlokalizowanego w miejscowości Siekierno - Podmielowiec

Obiekt poddany ochronie	Wysokość [cm]	Średnica [cm]	Obwód [cm]
Głaz narzutowy	60,0	90,0	270,0

22. Głaz narzutowy -2 szt. stanowiące fragmenty większego rozbitego głazu, znajdujące się w miejscowości Wilków na gruncie stanowiącym własność osób prywatnych, na łące pomiędzy szosą Ciekoty – Święta Katarzyna drogą w Wilkowie, w zachodniej części wsi - obw. nr 0024 Wilków dz. nr 689.

Tabela 9i. Wymiary pomnika przyrody nieożywionej zlokalizowanego w miejscowości Wilków

Obiekt poddany ochronie	Wysokość	Długość [cm]	Szerokość	Obwód
-------------------------	----------	--------------	-----------	-------

	[cm]		[cm]	[cm]
Głaz narzutowy -2 szt	-	180,0	80,0	500
	50,0	110,0	80,0	310,0

23. Odślonięcie geologiczne środkowo-dewońskich wapieni - Tworzą one samodzielną fałdowo – blokową strukturę geologiczną o budowie antyklinorialnej (tzw. Antyklinorium świętokrzyskie), stanowiącą fragment profilu geologicznego Świętomarz - Śniadka. Profil obejmuje cztery formacje skał: wojciechowicką, skalską, świętomarską i śniadkowską (należącą do najmłodszych). Przebiega tu szeroka strefa tektoniczna - odślonięte wapienie są silnie zdeformowane, mają przeciwne kierunki zapadania, a warstwy leżące na wschód od osi strefy tektonicznej mają odwróconą kolejność zalegania – warstwy starsze leżą nad młodszymi. W wapieniach tych występują bogate zespoły faunistyczne złożone głównie z ramienionogów, małży, amonitów. Odślonięcie położone jest w odległości 6 km na północny-wschód od centrum Bodzentyna, w obrębie działki nr 257 i 258 będącą własnością prywatną i przy ostatnim przystanku ścieżki dydaktycznej "Radkowiec - Śniadka".

Tabela 9j. **Wymiary pomnika przyrody nieożywionej zlokalizowanego w miejscowości Śniadka**

Obiekt poddany ochronie	Głębokość [cm]	Długość [cm]	Szerokość [cm]
Odślonięcie geologiczne środkowodewońskich wapieni	600	1200	800

24. Źródło szczelinowe „Burzący stok”- Naturalne źródło szczelinowe, w którym woda wypływa pod ciśnieniem z głębokich pokładów piaskowców triasowych, zlokalizowane na gruntach wsi Wzdół Rządowy w obrębie działki oznaczonej w ewidencji gruntów pod nr 735/1.

2.12. Jakość i zagrożenia środowiska przyrodniczego

2.12.1. Jakość zasobów wodnych

Jakość wód powierzchniowych

Ramowa Dyrektywa Wodna określa wymóg osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego i chemicznego dla jednolitych części wód. Podstawą formalno – prawną dokonania oceny jakości wód powierzchniowych jest Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2016 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1187).

Stan ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych klasyfikuje się w pięciostopniowej skali ustalonej wg wskaźników biologicznych, fizykochemicznych i hydromorfologicznych: (klasa I – stan bardzo dobry, klasa II – stan dobry, klasa III – stan umiarkowany, klasa IV – stan słaby, klasa V- stan zły).

Potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych klasyfikuje się w skali: (klasa I-II – potencjał dobry i wyższy niż dobry, klasa III – potencjał umiarkowany, klasa IV – potencjał słaby, klasa V- potencjał zły).

Monitoring wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w 2017 roku prowadzony był zgodnie z „Programem państwowego monitoringu środowiska województwa świętokrzyskiego na lata 2016 – 2020” w 2017 roku zmienionym aneksem nr 2, w oparciu o przepisy ustawy Prawo wodne oraz rozporządzenia MŚ z dnia 21 lipca 2016 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1187) oraz wytyczne opracowane przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Wytyczne z GDOŚ wprowadzają procedurę dziedziczenia oceny, która polega na przeniesieniu wyników oceny elementów biologicznych, fizykochemicznych, hydrograficznych oraz chemicznych na kolejny rok, gdy nie były one objęte monitoringiem.

Ocenę monitorowanych jednolitych części wód powierzchniowych występujących na terytorium Gminy Bodzentyn w punktach pomiarowych przeprowadzano w 2015 roku, a wyniki publikuje Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach.

Gmina Bodzentyn położona jest w granicach ośmiu jednolitych części powierzchni wód powierzchniowych, z czego RW20006234839 zajmuje znaczną część powierzchni.

Tabela 10. Wykaz jednolitych części wód na terenie Gminy Bodzentyn

JCWP	Nazwa JCWP	Status	Aktualny stan JCWP	Cel środowiskowy	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych	Odstępstwo	Przedłużenie terminu osiągnięcia celu środowiskowego
RW20005234312	Kamienna do Bernatki	NAT	zły	dobry potencjał ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona	tak	2021
RW20005234369	Żarnówka	NAT	zły	dobry potencjał ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona	tak	2021
RW20005234389	Lubianka	NAT	dobry	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	niezagrożona	nie	2015
RW20006234839	Świślina do Pokrzywianki bez Pokrzywianki	SZCW	zły	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona	tak	2021
RW200062164431	Lubrzanka do Zalewu Cedzyna	NAT	dobry	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	niezagrożona	nie	2015
RW20006234849	Pokrzywianka	SZCW	Zły	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona	tak	2021
RW200062164469	Warkocz	NAT	dobry	dobry potencjał ekologiczny, dobry stan chemiczny	niezagrożona	nie	2015
RW20006216434	Czarna Nida do Stokowej	NAT	dobry	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	niezagrożona	nie	2015

Źródło: Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. z 2016 r. poz. 1911)

Ocena monitorowanych jednolitych części wód powierzchniowych na terytorium Gminy Bodzentyn:

RW20005234312 Kamienna do Bernatki

Rzeka Kamienna to lewostronny dopływ Wisły. W tej jednolitej zlokalizowano 2 ppk: Kamienna – Bzin i Kamionka – Bzin. Badania monitoringowe prowadzone były w roku 2015 w ramach monitoringu operacyjnego i monitoringu wód na obszarach chronionych. W latach 2013-2014 nie prowadzono badań JCWP.

Ocena JCWP została wykonana na podstawie klasyfikacji elementów biologicznych: fitobentosu - klasa II oraz odziedziczonych elementów, makrofitów i makrobezkręgowców bentosowych w klasie II z roku 2012. Elementy fizykochemiczne badane w roku 2015 z grupy 3.1-3.5 sklasyfikowano w klasie I, natomiast odziedziczone elementy z roku 2012 z grupy 3.6 w klasie II. Elementom

hydromorfologicznym na podstawie prowadzonych obserwacji przypisano klasę II. Stan ekologiczny oceniono jako dobry. Stan chemiczny oceniono jako dobry na podstawie, odziedziczonych z roku 2012, wskaźników chemicznych. Dodatkowo dokonano oceny wód na obszarach chronionych. Wymogi zostały spełnione dla obszarów wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych. Stan jednolitej części wód oceniono jako dobry ze względu na dobry stan ekologiczny i dobry stan chemiczny. Jednocześnie zostały spełnione wymogi dla obszarów chronionych. Źródłem zanieczyszczeń JCWP Kamienna do Bernatki są m.in.: oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna w m. Wojtyńów, gm. Bliżyn; oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna z podwyższonym usuwaniem biogenów w Suchedniowie.

RW20005234389 Lubianka

Prawostronny dopływ rzeki Kamiennej o typie 5 (potok wyżynny krzemianowy z substratem drobnoziarnistym-zachodni) o charakterze naturalnym i długości 23,97 km. Jednolita część wód badana jest i oceniana w ppk Lubianka – uj. do Kamiennej. Badania monitoringowe w roku 2015 prowadzone były w ramach monitoringu operacyjnego oraz monitoringu wód na obszarach chronionych. W latach 2013-2014 nie prowadzono badań JCWP. Ocena jednolitej części wód została dokonana na podstawie klasyfikacji elementu biologicznego, fitobentosu - klasa II oraz elementów fizykochemicznych z grupy 3.1-3.5 w klasie I. Elementom hydromorfologicznym na podstawie prowadzonych obserwacji terenowych przypisano klasę I. Stan ekologiczny oceniono jako dobry. Zostały spełnione wymogi dla obszarów chronionych pod kątem eutrofizacji wywołanej zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych. Nie dokonano oceny stanu wód ze względu na brak badań elementów chemicznych.

RW20006234839 Świślina do Pokrzywianki bez Pokrzywianki

Początkowy odcinek rzeki to jednolita część wód silnie zmieniona o typie 6 (potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych) i długości 55,5 km. Monitorowana jest w ppk Świślina – Rzepin. Badania monitoringowe prowadzone były w roku 2015, w ramach monitoringu operacyjnego i monitoringu wód na obszarach chronionych. W latach 2013-2014 nie prowadzono badań JCWP. Ocena została dokonana na podstawie elementu biologicznego - fitobentosu w klasie III, elementów fizykochemicznych z grupy 3.1-3.5 w klasie II oraz odziedziczonych z roku 2012 elementów z grupy 3,6 w klasie I. Elementom hydromorfologicznym na podstawie prowadzonych obserwacji terenowych przypisano klasę II. Potencjał ekologiczny oceniono jako umiarkowany. Dodatkowo dokonano oceny wód na obszarach chronionych. Wymogi nie zostały spełnione dla obszarów wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych ze względu na III klasę fitobentosu. Ogólnie stan JCWP oceniono jako zły, ze względu na umiarkowany potencjał ekologiczny. Jednocześnie nie zostały spełnione wymogi dla obszarów chronionych. Źródłem zanieczyszczeń JCWP Świślina do Pokrzywianki bez Pokrzywianki jest m.in.: oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna w Bodzentynie (poprzez dopływ - Psarka).

RW200062164431 Lubrzanka do Zalewu Cedzyna

Rzeka Lubrzanka – prawobrzeżny dopływ Czarnej Nidy, która badana jest w ppk Lubrzanka - Ameliówka (21,5 km biegu rzeki), zlokalizowanym w naturalnej JCWP Lubrzanka do Zalewu Cedzyna o typie cieku 6 (potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych). W roku 2013 badano JCWP w ramach monitoringu diagnostycznego oraz monitoringu wód na obszarach chronionych (Natura 2000, eutrofizacja komunalna), natomiast w latach 2014-2015 nie prowadzono badań tej jednolitej. Stan ekologiczny sklasyfikowano jako dobry, o czym zdecydowała II klasa badanych elementów biologicznych: fitobentosu, makrofitów i makrobezkręgowców bentosowych, odziedziczonych z roku 2013. Na podstawie terenowych obserwacji warunków hydrologicznych i morfologicznych nadano elementom hydromorfologicznym II klasę. Wskaźniki fizykochemiczne oraz specyficzne substancje syntetyczne i niesyntetyczne (2013) osiągnęły klasę II. Stan chemiczny oceniono jako poniżej dobrego ze względu na przekroczoną wartość średniorocznego stężenia sumy wskaźników z grupy WWA: benzo(g,h,i)peryleny oraz

indeno(1,2,3-cd)pirenu, badanych w roku 2013. W ramach monitoringu wód na obszarach chronionych dokonano dziedziczenia oceny spełnienia wymagań pod kątem obszarów Natura 2000 oraz zagrożenia eutrofizacją wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych (2013). Wody ocenianej JCWP spełniały wymagania dla obszarów chronionych pod kątem zagrożenia eutrofizacją komunalną, natomiast dla obszarów Natura 2000 wymogi nie zostały spełnione. Ogólny stan wód oceniono jako zły, ze względu na stan chemiczny sklasyfikowany jako poniżej dobrego. Jednocześnie nie zostały dla niej spełnione dodatkowe wymagania dla obszarów chronionych (Natura 2000). Źródłem zanieczyszczeń JCWP jest m.in.: - oczyszczalnia ścieków w Świętej Katarzynie (gm. Bodzentyn).

RW20006234849 Pokrzywianka

Prawostronny dopływ rzeki Świśliny o typie 6 (potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych), jednolita część wód silnie zmieniona o długości 80,15 km, badana i oceniana jest w ppk Pokrzywianka – Cząstków. Badania monitoringowe prowadzone były w roku 2015, w ramach monitoringu operacyjnego i monitoringu wód na obszarach chronionych. W latach 2013-2014 nie prowadzono badań JCWP. Ocena została dokonana na podstawie klasyfikacji elementów biologicznych: fitobentosu w klasie II oraz odziedziczonych z roku 2012 makrofitów w klasie III, makrobezkręgowców bentosowych w klasie II i ichtiofauny (z roku 2011) - w klasie II. Elementy fizykochemiczne z grupy 3.1-3.5 i odziedziczone z roku 2012 z grupy 3.6 oceniono w klasie II. Elementom hydromorfologicznym na podstawie prowadzonych obserwacji przypisano klasę II. Potencjał ekologiczny oceniono jako umiarkowany. Ocenę dobrego stanu chemicznego dokonano na podstawie wskaźników chemicznych, odziedziczonych z roku 2012. Dodatkowo dokonano oceny wód na obszarach chronionych. Wymogi zostały spełnione dla obszarów wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych. Ogólnie stan JCWP oceniono jako zły, ze względu na umiarkowany potencjał ekologiczny. Źródłem zanieczyszczeń JCWP Pokrzywianka są m.in.: oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna w Nowej Słupi; oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna w Rudkach gm. Nowa Słupia

RW200062164469 Warkocz

Rzeka Warkocz – lewobrzeżny dopływ Lubrzanki stanowi jedną JCWP Warkocz o typie cieku 6 (potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych), która badana jest w punkcie pomiarowym, zlokalizowanym przy moście na drodze Suków-Daleszyce (1,7 km biegu rzeki). W roku 2013 badano JCWP w ramach monitoringu operacyjnego oraz monitoringu wód na obszarach chronionych (eutrofizacja komunalna). W latach 2014 -2015 nie prowadzono badań monitoringowych tej jednolitej. Stan ekologiczny JCWP oceniono jako umiarkowany na podstawie III klasy badanego fitobentosu, którego wynik został odziedziczony z roku 2013. Na podstawie terenowych obserwacji warunków hydrologicznych i morfologicznych nadano elementom hydromorfologicznym II klasę. Nie odnotowano przekroczeń norm dopuszczalnych dla klasy II wśród wszystkich badanych elementów fizykochemicznych, odziedziczonych z roku 2013. W ramach monitoringu wód na obszarach chronionych dokonano dziedziczenia oceny spełnienia wymagań pod kątem zagrożenia eutrofizacją wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych (2013). Wody ocenianej JCWP nie spełniały dodatkowych wymagań dla obszarów chronionych (III klasa fitobentosu). Ogólny stan wód tej JCWP oceniono jako zły, ze względu na umiarkowany stan ekologiczny. Jednocześnie nie zostały dla niej spełnione dodatkowe wymagania dla obszarów chronionych (eutrofizacja komunalna).

Tabela 11. Częściowe wyniki klasyfikacji stanu/ potencjału ekologicznego i stanu chemicznego rzek w jednolitych częściach.

rzeka i punkt pomiarowy	klasa elementów biologicznych	Klasa elementów hydro-morfologiczny	stan / potencjał ekologiczny w ppk monitoringu obszarów chronionych	stan w ppk monitoringu obszarów chronionych	Klasa elementów fizyko-chemicznych
RW20005234312 Kamienna do Bernatki Ppk. PL01S1001_3219 Kamienna - Bzin	III	II	Umiarkowany	Zły	I
RW20005234312 Kamienna do Bernatki Ppk. PL01S1001_1500 Kamienna - Bzin	II	II	Dobry	Dobry	I
RW20005234389 Lubianka Ppk. PL01S1001_1508 Lubianka - uj. do Kamiennej	II	I	Dobry	-	I
RW20006234839 Świślina do Pokrzywianki bez Pokrzywianki Ppk. PL01S1001_3295 Świślina - Rzepin	III	II	Umiarkowany	Zły	II
RW200062164431 Lubrzanka do Zalewu Cedzyna Ppk. PL01S1001_3373 Lubrzanka - Ameliówka	II	II	Dobry	Zły	II

RW20006234849 Pokrzywianka Ppk. PL01S1001_1511 Pokrzywianka - Cząstków	III	II	Umiarkowany	Zły	II
RW200062164469 Warkocz Ppk. PL01S1001_1484 Warkocz - Suków- Daleszyce (droga)	III	II	Umiarkowany	Zły	II

Źródło: Wyniki klasyfikacji i oceny stanu powierzchniowych; WIOŚ w Kielcach 2015r.

Jakość wód podziemnych

Zgodnie z „Mapą obszarów głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) w Polsce wymagających szczególnej ochrony w skali 1: 500 000” pod red. A.S Kleczowskiego teren Gminy Bodzentyn leży w zasięgu LZWP 419 „Bodzentyn” i na fragmencie północnym (poza siecią osadniczą – w lasach) w zasięgu GZWP Nr 415 „Górna Kamienna”.

Zgodnie z aktualnym, zweryfikowanym podziałem (Państwowa Służba Hydrogeologiczna „Charakterystyka geologiczna i hydrogeologiczna zweryfikowanych JCWPd” Wa-wa, grudzień 2009), terytorium Gminy Bodzentyn leży w zasięgu dwóch jednolitych części wód podziemnych:

- JCWPd 101 (Id PLGW2000101) – południowo – wschodni fragment Gminy i
- JCWPd 102 (Id PLGW2000102) – pozostała część powierzchni Gminy.

Na obszarze Gminy Bodzentyn znajdują się 2 punkty monitoringu jakości zwykłych wód podziemnych. Jakość wód podziemnych w 2017 roku została określona według klasyfikacji podanej w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 85).

Tabela 12. Wykaz punktów monitoringu wód podziemnych w gminie Bodzentyn.

Nr pkt.	Lokalizacja	Użytkowanie terenu	Nr JC WP	Stratygrafia warstwy wodonośnej	Głębokość do stropu warstwy wodonośnej [m]	Charakter zwierciadła	Kasa jakości wody w punkcie w roku 2017
327	Sieradowice Pierwsze	Łąki i pastwiska	102	Dewon środkowy	32	napięte	II
1902	Bodzentyn	Zabudowa luźna miejska	101	Dewon środkowy	9,8	swobodne	V

Źródło: Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód podziemnych w województwie świętokrzyskim w roku 2017, WIOŚ w Kielcach 2018 r.

Zasilanie warstw wodonośnych **JCWPd 101** odbywa się przez infiltrację opadów atmosferycznych. Moduł infiltracji efektywnej jest bardzo zróżnicowany przestrzennie. Zależy od wielkości opadów i przepuszczalności skał odsłaniających się na powierzchni terenu. Średnia jego wartość jest zbliżona do modułu odpływu podziemnego ze zlewni Nidy i wynosi (około $270 \text{ m}^3/\text{d}\cdot\text{km}^2$). Naturalnymi strefami drenażu wewnątrz JCWPd są rzeki i ciekły powierzchniowe z tym, że dla głębiej położonych warstw wodonośnych są to głównie rzeki Nida i jej większe dopływy: Łososina i Czarna Nida wraz z dopływami Bobrzą, Lubrzanką i Belnianką. Funkcję drenażu pełnią również liczne ujęcia wód podziemnych (studnie wiercone i kopane) i odwodnienia górnicze. Największe zmiany powodują ujęcia komunalne Kielc w Zagnańsku (zlewnia górnej Bobrzy) i Kielce-Białogon (zlewnia środkowej Bobrzy powyżej Słowika) oraz odwodnienia górnicze w rejonie Gałęzice-Bolechowice-Borków (woda z odwodnień zrzuca do rzek) wokół których powstały duże regionalne leje depresji.

Kierunki krążenia wód podziemnych są często bardzo skomplikowane ze względu na zróżnicowaną przepuszczalność warstw wodonośnych i występowanie pomiędzy nimi utworów półprzepuszczalnych i nieprzepuszczalnych.

Stan ilościowy na 2012 rok określa się jako słaby, stan chemiczny – dobry. Ogólna ocena stanu JCWPd 101 – słaby. Ryzyko niespełnienia celów środowiskowych ocenia się na zagrożony (Karta informacyjna JCWPd 101 oraz Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły). Przyczyna zagrożenia wynikają z presji antropogenicznych. Obniżenia zwierciadła wody poziomów użytkowych spowodowane odwodnieniem kopalń odkrywkowych surowców skalnych oraz eksploatacją wód podziemnych przez ujęcia komunalne, które mogą powodować zagrożenia dla ekosystemów zależnych od wód podziemnych.

Zasilanie JCWPd 102 odbywa się przez infiltrację opadów atmosferycznych. Na wschodnim odcinku półno-nej granicy JCWPd, na kontakcie z utworami jury górnej mają miejsce dopływy i odpływy boczne do JCWP nr 103. Pozostałe granice na są hydrodynamiczne i biegną po działach wód podziemnych, które z pewnym przybliżeniem pokrywają się z działami wód powierzchniowych. Naturalnymi strefami drenażu wewnątrz JCWPd są rzeki i ciekły powierzchniowe z tym, że dla głębiej położonych warstw wodonośnych jest nią rzeka Kamienna. Funkcję drenażu pełnią także liczne ujęcia wód podziemnych (studnie wiercone i kopane). Kierunki krążenia wód podziemnych są często bardzo skomplikowane ze względu na zróżnicowaną przepuszczalność warstw wodonośnych i występowanie pomiędzy nimi utworów półprzepuszczalnych. Generalnie jednak wody wszystkich pięter/poziomów wodonośnych odpływają do naturalnych stref drenażu. Oddziaływanie ujęć zaburza ten kierunek tylko lokalnie na niewielkich obszarach.

Zgodnie z Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przyjętym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. z 2016 r. poz. 1911), JCWPd 102 jest monitorowana i zagrożona nieosiągnięciem celów środowiskowych. Jej stan ilościowy oceniono na dobry, natomiast stan chemiczny na słaby. Jest to JCWPd dostarczająca średnio powyżej 100 m^3 wody na dobę. Za cel środowiskowy ustalono dobry stan ilościowy i dobry stan chemiczny. W przypadku tej JCWPd zastosowano odstępstwo i przedłużono termin osiągnięcia celu ze względu na brak możliwości technicznych. Termin osiągnięcia dobrego stanu wyznaczono na 2027 rok.

Nieprawidłowe stosowanie nawozów i chemicznych środków ochrony roślin.

Dużym zagrożeniem dla jakości wód może być nadmierne stosowanie nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin używanych w rolnictwie. Zbyt wysokie dawki tych substancji tylko częściowo są wykorzystywane przez rośliny, podczas gdy pozostała ilość spływa z wodami opadowymi do wód powierzchniowych oraz przenika w wyniku infiltracji do wód podziemnych. Skazanie pestycydami stanowi poważne zagrożenie dla życia biologicznego w wodach. W wyniku dopływu biogenów zawartych w nawozach (gł. związków azotu i fosforu) następuje stopniowy proces eutrofizacji wód. Zwiększa się ilość organizmów, gł. planktonowych (masowe zakwity glonów), zmniejsza się przezroczystość wód, następuje spadek stężenia tlenu w wodzie oraz nasycenie wody szkodliwymi metabolitami i produktami rozkładu materii organicznej. W krańcowych przypadkach

może dojść do saprotrofizacji, czyli „duszenia” się zbiornika z powodu braku tlenu i wysokich stężeń trujących produktów beztlenowego rozkładu materii.

W celu zapobiegania spływów powierzchniowych należy:

- stosować odpowiednie dawki nawozów i środków ochrony roślin,
- stale utrzymywać gleby pod okrywą roślinną,
- stosować ochronne pasy zadrzewień, zakrzewień, zbiorowisk szuwarowych oraz roślinności łąkowej i nadwodnej wzdłuż cieków wodnych i zbiorników wód, które stanowią skuteczną barierę biogeochemiczną, przechwytyjąc i neutralizując spływające zanieczyszczenia.

2.12.2. Jakość powietrza atmosferycznego i klimat akustyczny

Według obowiązujących przepisów, ocena jakości powietrza dokonywana jest w ramach państwowego monitoringu środowiska. Na potrzeby ustalenia odpowiedniego sposobu oceny jakości powietrza wojewoda dokonuje przynajmniej co pięć lat klasyfikacji stref, odrębnie pod kątem poziomu każdej substancji, wyodrębniając strefy w których przekroczone są wartości kryterialne (dopuszczalne, progowe) oraz co roku dokonuje oceny poziomu substancji w powietrzu w danej strefie, a następnie dokonuje klasyfikacji stref. Wykonawcą, w imieniu Wojewody Świętokrzyskiego, obu ocen jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach.

Najbliższe stacje pomiarowe jakości powietrza znajdują się:

- w Starachowicach na ulicy Złotej (A18) – parametry mierzone w stacji: benzen, o-ksylen, M+P ksylen, toluen, etylobenzen;

- w Kielcach na ulicy Targowej (A19) - parametry mierzone w stacji: dwutlenek azotu, dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, pył zawieszony PM10, pył zawieszony PM 2.5, ozon troposferyczny, kierunek wiatru, temperatura powietrza, ciśnienie atmosferyczne, benzen, wilgotność względna.

Wynikiem przeprowadzonej oceny jakości powietrza w województwie świętokrzyskim w roku 2017 jest zaliczenie wszystkich substancji podlegających ocenie, do jednej z klas A lub C.

Zaliczenie strefy do określonej klasy zależy od stężeń zanieczyszczeń występujących na jej obszarze i wiąże się z określonymi wymaganiami, co do działań na rzecz poprawy jakości powietrza (w przypadku, gdy nie są spełnione określone kryteria) lub na rzecz utrzymania tej jakości (jeżeli spełnia ona przyjęte standardy).

Klasy strefy świętokrzyskiej dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia w roku 2016 (źródło WIOŚ).

strefa świętokrzyska	SO ₂	NO ₂	PM10	Pb	C ₆ H ₆	CO	As	Cd	Ni	B(a)P	PM2,5	O ₃
	A	A	C	A	A	A	A	A	A	C	A/C1	C/D2

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach „Ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim w roku 2017” Kielce WIOŚ 2018.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono [„Ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim w roku 2017” Kielce WIOŚ 2018] przekroczenia pyłów i benzo(a)pirenu oraz poziomu celu długoterminowego ozonu.

Ważnym elementem Monitoringu Krajowego w zakresie zanieczyszczenia powietrza jest Stacja Bazowa Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego Łysogóry (dawna nazwa funkcjonująca do 2018 roku - Święty Krzyż). Stacja 09ZM jest zlokalizowana na obszarze Świętokrzyskiego Parku Narodowego, na wysokości 513,5 m n.p.m, a została uruchomiona 01.01.2003. Dokładne koordynaty stacji to: 50°86 N i 21°05 E. Stacja Bazowa Łysogóry jest jedną z dwóch stacji w Polsce położonych w strefie krajobrazowej wyżyn (druga to Stacja Bazowa Roztocze).

SB Łysogóry obejmuje badaniami zlewnię leśno-rolniczą Wieńca. Zlewnia pozostaje w strefie oddziaływania lokalnych jak i ponadregionalnych emisji przemysłowych. Indywidualizm klimatyczny, zdeterminowany głównie rzeźbą Gór Świętokrzyskich powoduje, że panują tu warunki dużej wilgotności powietrza, wysokich na ogół sum rocznych opadów oraz stosunkowo długich okresów z małą prędkością wiatrów i ciszami atmosferycznymi. Powyższe uwarunkowania stwarzają możliwość częstego i długotrwałego bezpośredniego oddziaływania mas powietrza atmosferycznego nasyconego emisjami przemysłowymi i komunikacyjnymi na hyl- , pedo- i hydrosferę („Stan geokosystemów Polski w 2017 roku na podstawie badań Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego” Biała Góra – Poznań 2018). Średnie roczne stężenie SO₂ w 2017 roku wionosło: 6,5 µg m⁻³, a NO₂: 10,0 µg m⁻³. Średnie roczne stężenia dwutlenku azotu i dwutlenku siarki w powietrzu atmosferycznym w 2017 roku hydrologicznym nie zostały więc przekroczone. W ciągu roku wyraźnie zaznacza się tu sezonowość dynamiki stężeń SO₂ związana z aktywnością bytową człowieka w środowisku. Najniższe stężenia stwierdzono w okresie wiosennym do najwyższych w okresie zimowym. W okresie zimy pojawiały się także bardzo wysokie stężenia chwilowe D-30 z maksimami SO₂ w listopadzie i grudniu. Tak wysokie krótkotrwałe zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki mogą być uważane za wskaźnik przytransportowania mas powietrza nasyconych emisjami przemysłowymi z niedalekiej odległości [Olszewski J.L., Szałach G., Żarnowiecki G. w: Cieśliński S. (red.), Kowalkowski A. 2000]. Natomiast tlenki azotu znajdujące się w powietrzu atmosferycznym mogą powstawać w wyniku procesów naturalnych. Jednak zdecydowana większość zanieczyszczeń gazowych (90%) NO_x wytwarzane jest w wyniku procesów spalania surowców energetycznych. W Świętokrzyskim Parku Narodowym nie notuje się wysokich stężeń NO₂.

Średnia temperatura powietrza dla SB Łysogóry w 2017 roku wynosiła 7,6°C, natomiast w wieloleciu 2005 – 2016 średnia temperatura wynosiła 7,7°C. Suma opadów atmosferycznych w 2017 roku była znacznie wyższa od sumy opadów atmosferycznych z lat 2005 – 2016 (730,8mm) i wyniosła 829,8 mm.

Do najważniejszych niekorzystnych zjawisk wymuszających działania w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem zalicza się:

- emisja zorganizowana, pochodząca ze źródeł punktowych (przemysł, usługi, lokalne kotłownie, z ogrzewania budynków mieszkalnych tzw. niska emisja),
- emisja niezorganizowana, tj. emisję substancji wprowadzanych do powietrza bez pośrednictwa przeznaczonych do tego celu środków technicznych np. spawanie czy lakierowanie wykonywane poza obrębem warsztatu czy spalanie na powierzchni ziemi jak wypalanie traw, itp.,
- emisja ze źródeł liniowych i powierzchniowych (drogi).

Na stan sanitarny powietrza atmosferycznego mają wpływ:

- emisja komunikacyjna. Źródłem tego rodzaju emisji są drogi o dużym natężeniu ruchu kołowego. Zanieczyszczenia komunikacyjne to głównie: tlenek i dwutlenek węgla, tlenki azotu, węglowodory, pyły, metale ciężkie. Istotne jest również zapylenie powstające na skutek ścierania się opon, okładzin hamulcowych i nawierzchni dróg. Emisja komunikacyjna stanowi szczególne zagrożenie dla terenów położonych wzdłuż dróg. Emisja z transportu w Gminie Bodzentyn generowana jest przez transport lokalny (mieszkańców poruszających się na terenie gminy i miasta) oraz tranzyt (samochody przejeżdżające przez teren gminy i miasta w drodze do innych miejscowości).

- emisja niska. Jej źródłem są lokalne kotłownie i piece węglowe używane w indywidualnych gospodarstwach domowych. Takie lokalne systemy grzewcze i piece domowe nie posiadają urządzeń ochrony powietrza atmosferycznego. Wielkość emisji z tych źródeł jest trudna do oszacowania i wykazuje zmienność sezonową wynikającą z sezonu grzewczego. Na terenie Gminy nie funkcjonuje miejska sieć ciepłownicza. Budynek mieszkalne ogrzewane są ze źródeł indywidualnych. Na podstawie przeprowadzonej ankietyzacji mieszkańców blisko 90% budynków wykorzystuje węgiel jako podstawowe źródło ciepła. Zanieczyszczenia z tego rodzaju źródła zawierają znaczne ilości popiołu (ok. 20%), siarki (1-2%) oraz azotu (1%). Ze względu na małą wysokość emitorów, emisja taka może powodować wyraźne okresowe pogorszenie stanu sanitarnego powietrza na terenach zasiedlonych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Jest to szczególnie uciążliwe na terenach o słabych warunkach przewietrzania.
- Na stan powietrza udział mają również zanieczyszczenia gazowe i pyłowe przemieszczające się zgodnie z kierunkiem wiatru, które emitowane są do środowiska z poza obszarów gminy: zanieczyszczenia komunikacyjne i niska emisja oraz zanieczyszczenia przemysłowe z dużych ośrodków przemysłowych Górnego Śląska, Bełchatowa i Krakowa.

Głównym źródłem uciążliwości akustycznych są drogi:

- drogi krajowe: nr 751 i nr 752;
- droga wojewódzka nr 751 stanowiąca połączenie drogi krajowej E7 w Suchedniowie przez Michniów -Bodzentyn- Nowa Słupia - Ostrowiec Świętokrzyski;
- droga wojewódzka nr 752 stanowiąca połączenie Górna przez Bodzentyn z Rzepinem, t.j. do trasy Starachowice-Pawłów-Nowa Słupia.

Miasto i gmina Bodzentyn nie należą do aglomeracji o liczbie powyżej 100 tys. w związku z tym nie należy do jej obowiązków przeprowadzania oceny akustycznej. Hałas komunikacyjny stanowi największy procent uciążliwości akustycznej, składa się na niego szereg czynników jak: natężenie ruchu, płynność ruchu, średnia prędkość pojazdów i ich stan techniczny, udział pojazdów ciężkich i hałaśliwych, rodzaj i stan nawierzchni oraz pochylenie podłużne drogi, luku.

Ostatnie pomiary hałasu drogowego na terenie Gminy Bodzentyn, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach wykonał w 2013 roku. W roku 2017 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach w ramach wojewódzkiego programu PMS na lata 2016-2020 wykonał pomiary monitoringowe hałasu łącznie w 11 punktach, w tym hałasu drogowego w 9 punktach: w Połańcu, Solcu-Zdroju, Rakowie, Pińczowie, Skalbmierzu, Działoszycach oraz hałasu kolejowego w 2 punktach: w Sobkowie i Klimontowie. Punkt pomiarowy zlokalizowany był na ulicy Kieleckiej w Bodzentynie. Pomiaru dokonano w dniach 1 i 2 października 2013 roku. Pomiary krótkookresowe hałasu drogowego wykazały przekroczenie o 1 dB w dzień i 2,6 dB nocą [Pięcioletnia ocena stanu klimatu akustycznego województwa świętokrzyskiego za lata 2012 – 2016, WIOŚ Kielce 2017r.].

Dla województwa świętokrzyskiego opracowane zostały programy ochrony powietrza (POP), zawierające listy działań i przedsięwzięć naprawczych, których realizacja pozwoli uzyskać wymierne efekty w zakresie poprawy jakości powietrza. *Obowiązuje* Uchwała Nr XVII/248/15 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie określenia "Aktualizacji Programu ochrony powietrza dla województwa świętokrzyskiego wraz z planem działań krótkoterminowych" (Dz. Urz. Woj. Święt. z 2015 r., poz. 3890). Aktualizacja POP przewiduje realizację szeregu działań naprawczych w obszarze planowanie przestrzenne, w tym m.in.: wprowadzenie w dokumentach planistycznych zapisów dotyczących:

- ✓ ograniczeń w lokalizacji obiektów powodujących wzmożone natężenie ruchu samochodowego (centra logistyczne, handlowe i.in.);

- ✓ stosowania systemów grzewczych ograniczających negatywny wpływ na jakość powietrza atmosferycznego;
- ✓ rozwoju zieleni i terenów zielonych.

Ponadto strategię działań naprawczych w szerszej perspektywie pod kątem wszystkich komponentów środowiska przyrodniczego zawiera „Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015-2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025” przyjęty Uchwałą Nr XX/290/16 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego w dniu 5 lutego 2016r. Zadania wskazane do realizacji w Programie są spójne z inwestycjami wynikającymi z POP.

Reasumując, stwierdza się, iż stan czystości powietrza na terenie gminy przedstawia się zadowalająco, o czym świadczy pośrednio zdrowotność lasów (występują jedynie uszkodzenia słabe – I strefa zagrożeń przemysłowych) środowiska szczególnie wrażliwego na zanieczyszczenia zwłaszcza gazowe. Nie występują tu również przekroczenia dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń, stanowiące zagrożenia dla zdrowia ludzi, które stwierdzono na obszarze miasta Kielce i Ożarów. Ponadnormatywne zanieczyszczenie ozonem w kryterium ochrony roślin jest problemem ogólnokrajowym i wymaga podjęcia kompleksowych działań w skali krajowej i europejskiej.

Źródłami niejonizującego promieniowania elektromagnetycznego mającego negatywny wpływ na środowisko są linie przesyłowe energii elektrycznej, stacje elektroenergetyczne, stacje radiowe i telewizyjne, stacje telefonii komórkowej, urządzenia diagnostyczne, niektóre urządzenia przemysłowe. Na terenie Gminy Bodzentyn położone są dwie główne stacje trafo SN/nn (napowietrzne), powiązane z układem zewnętrznym sieciami napowietrznymi o napięciu 15 kV długości 2.160 m, relacji Występa-Nowa Słupia. Odbiorcy bytowo-komunalni zasilani są z 13 stacji transformatorowych 15/0,4 kV. W centrum Bodzentyna z uwagi na jego intensywne zainwestowanie i zwiększone zapotrzebowanie wybudowana została stacja transformatorowa z możliwością kablowego rozprowadzania energii elektrycznej.

W celu umożliwienia właściwego użytkowania terenu oraz zapewnienia warunków bezpieczeństwa, stosownie do odrębnych przepisów ustalono strefy techniczne wzdłuż tych linii. Linia napowietrzna 15 kV posiada pasy ochronne o szerokości 15 m (po 7,5m od osi linii). Ponadto, szerokości tych pasów mogą ulec zmianom, w wyniku wytycznych i decyzji zarządów sieci elektroenergetycznych.

Stacje telefonii komórkowej są obecnie najbardziej rozpowszechnionym rodzajem obiektów radiokomunikacyjnych. W otoczeniu typowych stacji bazowych telefonii komórkowych pola elektromagnetyczne o wartościach wyższych od dopuszczalnych występują nie dalej niż kilkadziesiąt metrów od samych anten i na wysokości ich zainstalowania.

W Gminie Bodzentyn zlokalizowanych jest 6 stacji bazowych telefonii komórkowej :

- 3 w Świętej Katarzynie,
- 2 w Bodzentynie,
- 1 we Wzdole Parcele.

W roku 2017, rozpoczynającym kolejny 3-letni cykl pomiarowy 2017-2019, na terenie województwa świętokrzyskiego do badań monitoringowych natężenia pól elektromagnetycznych (PEM) prowadzonych przez WIOŚ wytypowano 45 punktów pomiarowych, znajdujących się w dostępnych dla ludności miejscach. Na terenie Gminy Bodzentyn nie wyznaczono punktu pomiarowego. Najbliżej położone punkty znajdują się w mieście Starachowice i Suchedniów:

- Starachowice, Os. Trzech Krzyży ul. Podgórze 63 (skrzyżowanie z ul. Bieszczadzką), N 51.03544° E 21.07442°;
- Starachowice, Wierzbnik ul. Rynek (od strony wschodniej naprzeciwko fontanny), N 51.04111° E 21.08392°;
- Starachowice, ul. Ostrowiecka 134 szkoła, N 51.05261° E 21.06486°;
- Starachowice, Lubianka, N 51.02667° E 21.05097°;
- Suchedniów, ul. Mickiewicza 2 (parking przy bloku),

Średnia arytmetyczna zmierzonych wartości skutecznych natężeń PEM w powyższych punktach wyniosła 0,05 V/m przy niepewności pomiaru 0,01V/m, gdzie średnia arytmetyczna z uśrednionych wartości natężeń PEM dla danego obszaru usytuowania województwa wyniosła 0,23V/m.

W żadnym punkcie pomiarowym nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej wartości poziomu pól elektromagnetycznych, określonej rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów, zgodnie z którym dopuszczalny poziom PEM dla miejsc dostępnych dla ludności, w zakresie częstotliwości PEM od 3 MHz do 300 MHz wynosi 7 V/m (składowa elektryczna). Zmierzone wartości skutecznych natężeń pola elektromagnetycznego mieściły się w zakresie 0,10-1,65 V/m. Większość wyników przeprowadzonych pomiarów plasowała się poniżej progu czułości sondy pomiarowej, nie wyznaczono więc obszarów gdzie są przekroczone dopuszczalne poziomy PEM.

2.12.3. Zanieczyszczenie gleb

Obowiązek prowadzenia monitoringu gleby i ziemi w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska wynika z zapisów art. 109 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z ww. przepisami okresowe badania jakości gleby i ziemi należą do zadań własnych starosty. Stosownie do zapisów art. 36 ust. 2 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie, wojewoda prowadzi zbiorcze zestawienia terenów, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi.

Na przestrzeni lat 2011-2014 w Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Kielcach przebadano na terenie Powiatu Kieleckiego: 4 199 próbek glebowych z powierzchni 4 721,04 ha użytków rolnych, na zawartość przyswajalnych form fosforu, potasu, magnezu i odczynu, na zawartość azotu mineralnego w profilu glebowym (0-30 cm, 30- 60 cm, 60-90 cm). Ponadto, wykonywano również badania, m.in. w zakresie określenia zasobności gleb w mikroelementy tj: bor, mangan, miedź, cynk, żelazo, ale także analizy składu granulometrycznego (istotny jest zwłaszcza udział frakcji splotawialnej, który stanowi podstawę do podziału gleb na kategorie agronomiczne: gleby bardzo lekkie, lekkie, średnie, ciężkie, co ma związek z odpornością gleby na chemiczną degradację) oraz zawartości metali ciężkich w glebach: ołowiu, kadmu, niklu, cynku, miedzi, rtęci (głównie pod potrzeby stosowania osadów ściekowych w rolnictwie).

W powiecie średnia zawartość materii organicznej w glebach użytkowanych rolniczo wyniosła od 0,13-2,36 %. Średnia dla województwa świętokrzyskiego – 1,68%, przy czym w Polsce wynosi – 2,20%. Zgodnie z klasyfikacją Europejskiego Biura Gleb zawartość materii organicznej <1,7% uznaje się za zawartość niską lub bardzo niską.

Badania gleb Powiatu Kieleckiego wykazały 64% udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych. Uzyskane wyniki badań odczynu gleb mają bezpośredni związek z potrzebami ich wapnowania. Jest to niezwykle istotny zabieg agrotechniczny regulujący odczyn gleby oraz przeciwdziałający jej zakwaszeniu. Z badań przeprowadzonych przez OSChR w Kielcach w latach 2011-2014 wynika, że 54% przebadanych gleb Powiatu Kieleckiego wymaga wapnowania.

Na podstawie badań stwierdzono, że ok. 61% gleb Powiatu Kieleckiego wykazuje bardzo niską i niską zasobność w fosfor, 45% w potas.

Zasobność gleb w magnez w powiecie kształtuje się na poziomie ponad 50%. Metale ciężkie występują w glebach powszechnie, na skutek uwalniania ze skał macierzystych w procesach glebotwórczych. Ich naturalny poziom nie stanowi jednak zagrożenia dla ekosystemów. W rezultacie przeprowadzonych badań zawartości metali ciężkich (kadmu, chromu, miedzi, rtęci, niklu, ołowiu oraz cynku), w próbkach gleby pochodzących z terenu województwa świętokrzyskiego uzyskano wyniki wskazujące, że 93,83% gleb objętych badaniami charakteryzowała się naturalną zawartością metali ciężkich.

W przypadku 6,17% analizowanych próbek stwierdzono podwyższoną zawartość niektórych metali ciężkich, tj.: ołowiu (2,47%), cynku (1,85%), miedzi (1,23%), rtęci (0,62%) – odpowiadającą gruntom zaliczanym do grupy B.

W celu śledzenia zmian zachodzących w glebach województwa świętokrzyskiego prowadzony jest monitoring jakości gleby i ziemi na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Badania gleb na poziomie krajowym prowadzone są przez Instytut Uprawy i Nawożenia Gleb (IUNG) w Puławach w cyklach 5-cio letnich w 9 punktach kontrolnych na terenie województwa świętokrzyskiego. Cykliczne badania jakości gleb wykazują, że zawartość metali ciężkich (Cd, Cu, Ni, Pb i Zn), siarki siarczanowej i wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA) wykazuje niewielkie zróżnicowanie w poszczególnych latach badań, co wskazuje na niewielki dopływ zanieczyszczeń do gleb. Stwierdzone zmiany stanu zanieczyszczenia są niewielkie i mieszczą się praktycznie w obrębie jednej klasy. Tylko w jednym punkcie pomiarowym – w Wąchocku odnotowano zanieczyszczenie gleb WWA oraz wzrost zawartości Cu od wartości naturalnych do słabego zanieczyszczenia.

WIOŚ w Kielcach wykonuje również badania gleb na wybranych obszarach o potencjalnym zagrożeniu zanieczyszczeniem w ramach monitoringu regionalnego. Badane jest pH oraz stężenia Cu, Ni, Zn, Pb i Cd. Badania gleb przeprowadzono w latach 2007–2008 w 64 punktach pomiarowych zlokalizowanych wzdłuż drogi krajowej nr 7, w rejonie Ostrowca Św., Kielc oraz Stąporkowa. Badania te wykazały, że zawartość oznaczanych w próbkach metali ciężkich jest przeważnie naturalna. Jedynie w 6% pobranych prób odnotowano przekroczenia standardów jakości gleb i ziemi (ponadnormatywne stężenia Pb i Zn w Barczy – gm. Zagnańsk oraz na Podkarczówce w Kielcach. Badania prowadzone w rejonach koncentracji przemysłu w 2008 r. wykazały, że przekroczenia dopuszczalnych stężeń metali ciężkich notowane są sporadycznie (tylko w Kielcach przy ul. Grunwaldzkiej).

Na terenie Gminy Bodzentyn nie prowadzi się monitoringu krajowego i regionalnego gleb.

Z badań wynika, że udział gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych w województwie jest wysoki. Odczyn gleb uzależniony jest od rodzaju skały macierzystej, składu granulometrycznego gleby, a także stosowanych w jej obrębie zabiegów agrotechnicznych. Źródłem zakwaszenia mogą być ponadto procesy zachodzące pomiędzy korzeniami roślin a glebą, zmineralizowanie substancji organicznej gleby lub też powstanie kwasów organicznych w substancjach humusowych. Obniżony poziom pH (zakwaszenie) ogranicza zawartość w glebie przyswajalnych przez rośliny składników pokarmowych, a jednocześnie ułatwia gromadzenie metali ciężkich. W celu podniesienia poziomu odczynu pH gleby poddaje się wapnowaniu. Jest to podstawowy zabieg agrotechniczny podnoszący zdolności produkcyjne gleby, głównie poprzez poprawę jej żyzności oraz ograniczenie skutków zanieczyszczenia metalami ciężkimi.

Degradacja gleb polegająca na stracie określonej masy gleby w granicach opracowania i w skali całej gminy, spowodowana jest wieloma czynnikami. Najważniejszym zagrożeniem jest zanieczyszczenie gleb odpadami lub metalami ciężkimi spowodowanymi m.in. dzikimi wysypiskami śmieci. Ponadto duże zagrożenie niosą zjawiska geodynamiczne spowodowane kopalniami odkrywkowymi, eksploatacją surowców mineralnych, sztucznie przekształcaniem naturalnej konfiguracji terenu, likwidowanie zespołów zieleni wysokiej, czy ograniczanie terenów biologicznie czynnych. Niebezpieczna jest również powierzchniowa erozją wodną i wiatrowa niszcząca (wskutek wymywania lub zwiewania) wierzchnich, a często także i głębszych warstw gleby oraz przemieszczane cząstek glebowych i składników mineralnych zawartych w glebie do wód powierzchniowych. Ponadto zachodzi mechaniczne niszczenie roślin i odślanianie ich systemu korzeniowego. Również jakość wód (w szczególności związki biogenne - azot i fosfor) oraz powietrza jest zagrożona ze względu na zanieczyszczenie cząstkami gleby. Ochrona gleb przed erozją wodną jest też zarazem ochroną wód.

Nasilenie zjawisk erozyjnych uzależnione jest od następujących czynników:

- wielkości i natężenia opadów atmosferycznych, sptywów roztopowych;
- rodzaju i składu granulometrycznego gleb (największa podatność gleb z kompleksów 3 i 6);

- nachylenie i długości zbocza (spadki 5-12% - zagrożenie silne, >12% - zagrożenie bardzo silne);
- rodzaju okrywy roślinnej;
- sposobu uprawy gleby.

Do działań na obszarze miasta i gminy Bodzentyn w celu ograniczenia i zatrzymania degradacji gleb należy:

- zadarnianie dróg spływu wód opadowych,
- zakładanie i pielęgnowanie pasów zadrzewień i zakrzewień śródpolnych,
- stosowanie płodozmianów przeciwerozyjnych i roślin poplonowych,
- stałe utrzymywanie gleby pod okrywą roślinną,
- wykonywanie zabiegów uprawowych w kierunku poprzecznym do nachylenia stoku.
- stosować odpowiednie dawki nawozów i środków ochrony roślin,
- zlikwidować lub ograniczyć wpływ zanieczyszczeń na środowisko
- stosować ochronne pasy zadrzewień, zakrzewień, zbiorowisk szuwarowych oraz roślinności łąkowej i nadwodnej wzdłuż cieków wodnych i zbiorników wód, które stanowią skuteczną barierę biogeochemiczną, przechwytyjąc i neutralizując spływające zanieczyszczenia.

2.13. Leśna przestrzeń produkcyjna

2.13.1 Funkcja lasów

Lasy niemal w całości stanowią własność Państwa i są zarządzane przez Świętokrzyski Park Narodowy oraz Nadleśnictwa Suchedniów, Zagnańsk i Łągów. Zajmują one około 46% powierzchni gminy i koncentrują się w dwu dużych kompleksach gminy:

- w południowej części rozciąga się kompleks lasów Puszczy Jodłowej objęty ochroną w postaci Świętokrzyskiego Parku Narodowego;
- w północnej części, która należy do dużego kompleksu lasów dawnej Puszczy Świętokrzyskiej objętej ochroną w postaci Sieradowickiego Parku Krajobrazowego oraz obszaru Natura 2000 PLH200031 Ostoja Sieradowicka.

Według regionalizacji przyrodniczej – leśnej lasy gminy położone są na terenie Krainy Małopolskiej (VI), Dzielnicy Gór Świętokrzyskich (VI.2), w mezoregionie Puszczy Świętokrzyskiej (VI.2a) i mezoregionie Łysogórskim (VI.2b).

Tabela 13. Leśnictwo w Gminie Bodzentyn

Leśnictwo wszystkich form własności		
	Powierzchnia gruntów leśnych	[ha]
	ogółem	7 384,14
1.	lesistość w %	45,3
2.	grunty leśne publiczne ogółem	7 191,70
3.	grunty leśne publiczne Skarbu Państwa	7 191,70
4.	grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	3 247,92
Lasy prywatne i gminne		
	Powierzchnia gruntów leśnych	[ha]
1.	ogółem	192,44
2.	lasy ogółem	191,44
3.	grunty leśne prywatne ogółem	192,44
4.	grunty leśne prywatne osób fizycznych	191,30
	Pozyskanie drewna (grubizny)	[m ³]
1.	ogółem	96
2.	lasy prywatne	96

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych za 2017 rok

Gospodarka leśna prowadzona jest wg:

- Plan urządzenia lasu sporządzony dla Nadleśnictwa Suchedniów w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu na okres od 1 stycznia 2010 r. do 31 grudnia 2019 r. zatwierdzony decyzją Ministra Środowiska DL-lpn-611-34/15041/11/JŁ z dnia 4 kwietnia 2011 roku;
- Plan urządzenia lasu sporządzony dla Nadleśnictwa Zagnańsk w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu na okres od 1 stycznia 2008 r. do 31 grudnia 2017 r. zatwierdzony decyzją Ministra Środowiska DL-lp-611-10/0970/09 z dnia 23 marca 2009 roku;
- Plan urządzenia lasu sporządzony dla Nadleśnictwa Łagów w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu na okres od 1 stycznia 2017 r. do 31 grudnia 2026 r. zatwierdzony decyzją Ministra Środowiska DL-l.611.83.2017 z dnia 26 października 2017 roku.

Lasy będące pozostałością prastarej Puszczy Świętokrzyskiej charakteryzują się dużym udziałem jodły w składzie gatunkowym drzewostanów. Wyjątkowe miejsce zajmują tu lasy o strukturze wielogeneracyjnej i różnowiekowej, które występują na ogół na żyznych siedliskach leśnych i charakteryzują się dużą bioróżnorodnością. W dolinach rzek dominują niżowe łągi olszowe i olszowo-jesionowe (*Fraxino-Alnetum*), siedliska lekko zabagnionych dolin małych cieków wodnych. Zespół ten wykazuje tu dużą zmienność siedliskową zależnie od wilgotności. Poczynając od siedlisk umiarkowanie wilgotnych po wyraźnie wilgotne i zabagnione, z których wykształcają się miejsca zbliżone swą postacią do grądów (na wyższych terenach) lub do olsów, w miejscach bardziej zabagnionych. Nadleśnictwo położone jest w obszarze zasięgu naturalnego występowania większości gatunków lasotwórczych, co sprzyja kształtowaniu różnorodności biologicznej. Kompleks lasów porastających Płaskowyż Suchedniowski to: średnio żyzny bór mieszany świeży, żyzny las mieszany i las mieszany wyżynny. W drzewostanie dominują jodła (55%) i sosna (35%). Innymi gatunkami budującymi drzewostan są: buk, dąb, grab, brzoza, olsza stanowiące łącznie 10% składu.

Zarządzeniem Nr 75/2004 z dnia 13 grudnia 2004 r. Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych został powołany Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Świętokrzyska” (LKP) (ZO-731-1/39/04) (zmieniona zarządzeniem nr 43/2007 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 3 sierpnia 2007 r., oraz nr 26/2008 DGLP z dnia 26 marca 2008 r.). Jest to obszar o znaczeniu społecznym, ekologicznym, edukacyjnym, kulturowym, historycznym i naukowym. Celem działania LKP „Puszcza Świętokrzyska” jest promocja trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, ochrona zasobów przyrody w lasach oraz edukacja leśna społeczeństwa. LKP znajduje się w całości na terenie województwa świętokrzyskiego i zajmuje pokaźny obszar dawnej Puszczy Świętokrzyskiej. LKP obejmuje wyżynne, podgórskie i górskie kompleksy leśne otaczające Świętokrzyski Park Narodowy, ze znacznym udziałem drzewostanów naturalnych, zwłaszcza jodłowych i bukowych z domieszką jawora, graba i modrzewia. Specyfiką gospodarki leśnej na tym obszarze jest naturalne odnawianie się lasu, zwłaszcza jodły. Różnicowanie geologiczne i wysokościowe powoduje znaczną mozaikowość gleb, co wpływa na urozmaicony skład gatunkowy lasu, i występowanie drzewostanów mieszanych. Obszar LKP należy do najcenniejszych obszarów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych regionu świętokrzyskiego. Świadczy o tym mnogość istniejących tu obszarów podlegających ochronie prawnej, a także duża liczba miejsc związanych z wydarzeniami historycznymi i obecność zabytków kultury materialnej. W obszarze kompleksu leśnego Lasów Siekierzyńskich wyróżniono ekosystemów leśnych jako Lasy ochronne stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody. Drzewostany te zostały wyłączone z projektowania cięć rębnych.

Lasy obszaru Puszczy Jodłowej charakteryzują się znacznym stopniem naturalności, czy wręcz pierwotności, choć niektóre fragmenty drzewostanów mają zniekształconą strukturę (głównie niedobór drzew starych, zbliżających się do wieku śmierci fizjologicznej oraz niska zasobność w tzw. martwe drewno), co jest efektem prowadzonej tu wcześniej gospodarki leśnej lub niewłaściwych sposobów ochrony (w takich przypadkach obserwuje się jednak spontaniczne procesy renaturalizacyjne).

Na terenie Gminy Bodzentyn przeważającym siedliskiem lasu jest las mieszany wyżynny świeży. Siedliska te zajmują średnio zasobne skały niewęglanowe. Występują w górnych i środkowych częściach wzniesień, ale także spotykane są na niewielkich płaskich wierzchołkach. Charakteryzują je gleby dość płytkie, szkieletowe. Drzewostan z udziałem buka, jodły, świerka osiąga bonitację ok. III. Charakterystycznym dla tego obszaru siedliskiem jest też las mieszany świeży (LMśw). Jest to siedlisko średnio żyzne, dość wilgotne, będące pod wpływem słabych wód opadowych i gruntowych. Najczęściej występują na glebach bielcowych utworzonych na piaskach luźnych i słabo gliniastych, niekiedy podścielone pyłem piaszczystym lub piaskiem gliniastym. Najczęściej są pochodzenia wodnolodowcowego, zwałowego i trzeciorzędowego. W drzewostanie gatunkami dominującymi w pułapie lasu są dąb bezszypułkowy III-IV bonitacji oraz sosna zwyczajna I-II bonitacji. Natomiast w niższych warstwach występuje często dąb szypułkowy. Gatunkami uzupełniającymi są: brzoza brodawkowata, jarząb, kruszyna pospolita, trzmielina brodawkowata, leszczyna, wiciokrzew, dereń, głóg.

2.14. Rolnicza przestrzeń produkcyjna

2.14.1. Gospodarka rolna

Przeważająca większość powierzchni użytków rolnych użytkowane jest w gospodarstwach indywidualnych. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. powierzchnia użytków rolnych wynosiła 6274 ha (39% powierzchni gminy) i zmalała od 2002 roku o ok 1000 ha. Liczba gospodarstw rolnych wynosiła 2139 i było to o 163 gospodarstwa mniej w stosunku do roku 2002. Z powierzchni użytkowanej rolniczo największy odsetek stanowi powierzchnia pod zasiewami – nieco ponad połowę tj. 50,4%, a następnie łąki trwałe – 32,5% powierzchni użytków rolnych. Powierzchnię użytków rolnych nie charakteryzuje duże rozdrobnienie. Większość gospodarstw ma powierzchnię powyżej 2 ha. Tylko 26% gospodarstw rolnych ma powierzchnię nie większą niż 1 ha.

Tabela 14. Gospodarstwa i powierzchnia użytków rolnych

Źródło: Charakterystyka gospodarstw rolnych w podregionach, powiatach i gminach województwa świętokrzyskiego. Powszechny Spis Rolny

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw		Powierzchnia użytków rolnych		Średnia powierzchnia użytków rolnych	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010
	w liczbach bezwzględnych		w hektarach			
Bodzentyn	2302	2139	7203	6274	3,13	2,93
Powiat kielecki	33376	27932	102311	84734	3,07	3,03

2010 r., Urząd Statystyczny w Kielcach

Tabela 15. Użytkowanie gruntów

Źródło: Charakterystyka gospodarstw rolnych w podregionach, powiatach i gminach województwa świętokrzyskiego. Powszechny Spis

Wyszczególnienie	Ogółem powierzchnia	Użytki rolne			
		razem	W dobrej kulturze		
			razem	Pod zasiewami	Grunty ugorowane
			W dobrej kulturze		
Bodzentyn	7054	6274	5581	3166	207
Powiat kielecki	103657	84734	72144	39461	4777

Rolny 2010 r., Urząd Statystyczny w Kielcach

Tabela 1610. Użytkowanie gruntów c.d.

Wyszczególnienie	Użytki rolne							
	w dobrej kulturze					pozostałe	Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
	ogrody przydomowe	łąki trwałe	pastwiska trwałe	uprawy trwałe				
				razem	w tym sady			
w hektarach								
Bodzentyn	28	2041	44	95	93	694	144	636
Powiat kielecki	308	24687	1647	1264	1226	12590	10949	7974

Tabela 17. Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych

Wyszczególnienie	ogółem		Gospodarstwa o powierzchni	
		do 1 ha	powyżej	
			razem	1-2
	w liczbach			
Bodzentyn	2139	556	1583	420
Powiat kielecki	27932	7722	20210	5525

Źródło: Charakterystyka gospodarstw rolnych w podregionach, powiatach i gminach województwa świętokrzyskiego. Powszechny Spis Rolny 2010 r., Urząd Statystyczny w Kielcach

2.14.3. Produkcja roślinna

Uprawy roślinne prowadzone były w 2010 roku na powierzchni 3223,97 ha gruntów ornych. Z powierzchni gruntów ornych zajmowanej przez gospodarstwa indywidualne pod uprawę przeznaczone było na zboża podstawowe 2520,51 ha, na ziemniaki 411,25 ha oraz na rośliny przemysłowe 15,15 ha (buraki cukrowe, rzepak i rzepik). W produkcji roślinnej dominuje uprawa wysokowydajnych zbóż oraz roślin przemysłowych tj. ziemniaka.

Tabela 18. Gospodarstwa z uprawą wg. rodzaju i powierzchni zasiewów

	Warzywa gruntowe	Rzepak i rzepik	Buraki cukrowe	ziemniaki	przemysłowe	Zboża razem	OGÓŁEM
Bodzentyn	133	3	18	1075	20	1389	1514

Źródło: Powszechny spis Rolny 2010, Urząd statystyczny w Kielcach.

Tabela 119. Powierzchnia zasiewów wg rodzaju gospodarstwa [w ha]

	Gospodarstwa rolne ogółem	zboża	Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	Pszenica ozima	Pszenica jara	żyto	Jęczmień ozimy	Jęczmień jary	owies
Bodzentyn	3223,97	2502,51	2470,66	512,48	33,44	217,61	35,35	120,96	626,17
c.d.	Pszennyżyto ozime	Pszennyżyto jare	Mieszanki zbożowe ozime	Mieszanki zbożowe jare	Kukurydza na ziarno	ziemniaki	Uprawy przemysłowe	Buraki cukrowe	Rzepak i rzepik razem
c.d	503,18	44,84	62,09	314,53	27,06	411,25	15,15	4,06	11,09

Źródło: Powszechny spis Rolny 2010, Urząd statystyczny w Kielcach.

2.14.4. Produkcja zwierzęca

Produkcja zwierzęca opiera się głównie na hodowli drobiu i bydła. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na terenie gminy hodowane były wyłącznie w gospodarstwach indywidualnych 3236 sztuki bydła, 635 sztuki trzody chlewnej, 33101 sztuk drobiu i 417 sztuk koni. Na terenach wiejskich w 2010 r. obsada bydła wyniosła 51,6 szt./100 ha, a drobiu 527,6 szt. /100 ha.

Tabela 2012. Zwierzęta gospodarskie

Wyszczególnienie	Bydło	Trzoda chlewna	Konie	Drób	Pogłowie zwierząt w sztukach dużych
	w liczbach bezwzględnych				
Bodzentyn	3236	635	417	33101	3353

Źródło: Powszechny spis Rolny 2010, Urząd statystyczny w Kielcach

Tabela 21. Obsada zwierząt gospodarskich

Wyszczególnienie	Bydło	Trzoda chlewna	Konie	Drób
	na 100 ha użytków rolnych			
Bodzentyn	51,6	10,1	6,7	527,6

Źródło: Powszechny spis Rolny 2010, Urząd statystyczny w Kielcach

2.15. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego oraz wymogów jego ochrony, w tym ze stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- 1) Ochronie przed negatywnym oddziaływaniem działalności człowieka podlegają formy ochrony przyrody ustanowione na podstawie ustawy o ochronie.
- 2) Rzeźba terenu, znaczne spadki determinują rozwój zainwestowania na obszarze gminy.

- 3) Zasoby i jakość wód podziemnych w pełni zaspokajają potrzeby gminy. Obszar GZWP nr 419 *Bodzentyń*, wymaga ochrony przed zagospodarowaniem zagrażającym jakości i ilości jego zasobów.
- 4) Zasadne i istotne jest oszczędne dysponowanie gruntami najwyższych klas bonitacyjnych przy przeznaczaniu na cele nierolnicze.
- 5) Ochrony przed zainwestowaniem wymagają lokalne struktury przyrodnicze tj. systemy dolin rzecznych i innych cieków obszaru gminy oraz tereny leśne. Doliny rzeczne i boczne z okresowymi ciekami oraz obszary podmokłe wymagają ochrony jako tereny cenne przyrodniczo stanowiące część systemu lokalnych korytarzy i ciągów ekologicznych (najczęściej są to ekosystemy łąkowo-bagiennie o dużej bioróżnorodności), które stanowią także naturalne zbiorniki wodne regulujące całokształt stosunków wodnych. Należy pozostawić je w dotychczasowym użytkowaniu także ze względu na niekorzystne warunki fizjograficzne.
- 6) Funkcją lasów w gminie jest funkcja przyrodnicza, edukacyjna, ochronna i rekreacyjna, ale też gospodarcza. Celem zapewnienia prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego i powiązania z regionalnym systemem ekologicznym należy zachować dotychczasową funkcję lasów.
- 7) Zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne, przydrożne i nadwodne pełnią bardzo ważne funkcje ekologiczne (glebochronne, wiatrochronne, biocenotyczne i krajobrazowe). Zaleca się pozostawić je w dotychczasowym użytkowaniu jako ważny element środowiska.

Głównymi czynnikami ograniczającymi rozwój zabudowy są: obszary lasów i dolin rzecznych, rzeźba terenu (spadki terenu), niekorzystne warunki gruntowo-wodne oraz topoklimat. Większość istniejących zabudowań znajduje się na obszarach o przeciętnych i korzystnych warunkach pod zabudowę.

2.16. Zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.

2.16.1. Obszary cenne przyrodniczo.

W strukturze krajobrazu ekologicznego stanowiącego mozaikę wielu różnych ekosystemów wyróżnia się węzły ekologiczne. Są to ekosystemy, które reprezentują najwyższe wartości środowiska przyrodniczego, odgrywają najważniejszą rolę ze względu na różnorodność, zagęszczenie gatunków, naturalność i stabilność. Węzły ekologiczne powiązane są między sobą korytarzami ekologicznymi lub w skali lokalnej ciągami ekologicznymi, umożliwiającymi ich zasilanie poprzez bardziej intensywny przepływ materii, energii i informacji genetycznej. Korytarz ekologiczny nie jest formą ochrony przyrody i nie podlega ochronie na mocy prawa. Jednak jego funkcjonowanie konieczne jest do zachowania ciągłości i integralności sieci Natura 2000. Z dyrektywy siedliskowej nie wynika, aby obowiązek zachowania struktury i funkcji (m.in. ekologicznych) dotyczył samych obszarów Natura 2000. Gdy ich istnienie jest konieczne dla zachowania siedlisk i gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, odpowiednia struktura i funkcje powinny być utrzymane także na obszarach nieobjętych ochroną prawną w ramach sieci Natura 2000, a szczególnie w obrębie korytarzy ekologicznych łączących obszary N2000 (M.Kistowski, M.Pchałek 2009). Funkcje takich korytarzy pełnią mało przekształcone przez człowieka doliny rzek i cieków, strefy zadrzewień i zakrzewień śródpolnych lub wydłużone kompleksy leśne.

Północna część Gminy, głównie jej obszary zalesione, została uznana za fragment głównego korytarza ekologicznego „Lasy Starachowickie i Siekierzyńskie”, natomiast południowa część Gminy obejmująca Pasma Łysogórskie i Klonowskie wraz z Doliną Dębińską i Wilkowską należą do głównego korytarza ekologicznego „Łysogóry”. Ponadto najbliższe otoczenie pozostałych cieków wodnych, a zwłaszcza doliny Świśliny stanowi ważny lokalny korytarz migracji flory, fauny i materii.

Korytarze ekologiczne oznaczone w części uwarunkowań Studium tworzą zwarty system związany z istniejącymi obszarami lasów i zadrzewień oraz topografią terenu.

2.16.2. Ujęcia wód ze strefami ochrony

Obowiązuje Ustawa z dnia 20 lipca 2017 roku - Prawo wodne.

Na terenie gminy funkcjonują trzy ujęcia wód podziemnych w miejscowościach: dwa w miejscowości Bodzentyn i jedno we Wzdole Rządowym, ze strefami ochrony bezpośredniej. Wszczęto procedurę administracyjną w sprawie ustanowienia stref ochrony pośredniej od ujęć.

2.16.3. Strefy sanitarne cmentarzy

Obowiązuje:

Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych i Rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 roku w sprawie określenia, jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze (Dz.U. 1959 nr 52 poz. 315).

Na terenie gminy Bodzentyn funkcjonują dwa cmentarze czynne: cmentarz parafialny w Bodzentynie i cmentarz parafialny we Wzdole Rządowym. Cmentarza historyczne, nieczynne to cmentarz żydowski na granicy miasta Bodzentyna i sołectwa Celiny, na którym nie są prowadzone pochówki od ponad 50 lat oraz cmentarz ofiar I wojny światowej przy ul. Suchedniowskiej w mieście Bodzentyn.

Zgodnie z § 3 ust. 1 rozporządzenia ministra gospodarki komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 r. w sprawie określania, jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze, który mówi, że: *odległość cmentarza od zabudowań mieszkalnych, od zakładów produkujących artykuły żywności, zakładów żywienia zbiorowego bądź zakładów przechowujących artykuły żywności oraz studni, źródeł, strumieni, służących do czerpania wody do picia i potrzeb gospodarczych, powinna wynosić około 150 m. Odległość ta może być zmniejszona do 50 m pod warunkiem, że teren w granicach od 50 do 150 m odległości od cmentarza posiada sieć wodociągową i wszystkie budynki korzystające z wody są do tej sieci podłączone.*

W obszarze w/w cmentarzy istnieje sieć wodociągowa, obowiązuje zatem strefa dla wskazanej w rozporządzeniu zabudowy – 50 m od granicy działki cmentarza dla budynków korzystających z sieci wodociągowej.

2.17. Występowanie obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych – obszary osuwiskowe

Obszary naturalnych zagrożeń geologicznych to obszary o predyspozycjach do powstawania osuwisk, występujące w południowej części gminy.

2.18. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin, terenów górniczych (wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych) oraz zasobów wód podziemnych

- 1) Na terenie gminy nie występują udokumentowane złoża kopalin oraz ustanowione tereny i obszary górniczych.
- 2) Część terytorium Gminy Bodzentyn znajduje się w zasięgu udokumentowanego LZWZ Nr 419 „Bodzentyn” oraz niewielki północny fragment terytorium gminy w GZWP Nr 415 „Górna Kamienna”.

3. Uwarunkowania środowiska kulturowego.

3.1. W oparciu o Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w zakresie zadań własnych, gminy realizują problematykę dotyczącą ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt. 9) zaleca się stworzenie opracowania p.n. „Gminny Program opieki nad zabytkami”. Obecnie gmina nie posiada wyżej wymienionego dokumentu. Program opieki nad zabytkami jest podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.

Poniżej przytoczone uwarunkowania uwzględniają jednocześnie zagadnienie krajobrazu kulturowego, który definiuje się jako: krajobraz kulturowy w rozumieniu art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3.1.1. Historia osadnictwa.

Tereny miasta i gminy Bodzentyn położone są w Dolinie Bodzentyńskiej na północnych stokach zachodniej części Pasma Łysogór oraz Pasma Klonowskiego, a także na południowych stokach Wzgórz Michniowsko - Sieradowickich.

Ślady obecności człowieka stwierdzono w zamierzcztych czasach np. ślady ludzi epoki kamiennej czy starożytnych górników i hutników przed 2 tys lat pracujących m.in. na Miejskiej Górze przy wydobyciu rudy i wytopie żelaza. Gmina położona jest w obszarze uznawanym za właściwe centrum produkcyjne świętokrzyskiego centrum hutniczego (Orzechowski S. 2007). Na przełomie okresu halsztackiego i starszego okresu przedrzymskiego ukształtował się tu nowy zespół osadniczy określany niekiedy jako łużycko – pomorsko – kloszowy kompleks kulturowy. Cały obszar centrum hutniczego ogranicza rzeka Kamienna. Na jej północnych przedpolach znajdują się lasy starachowickie, będące pozostałością rozległego niegdyś kompleksu leśnego stanowiącego trzon Puszczy Świętokrzyskiej. Stanowiska hutnicze sięgają na zachodzie na stoki Pasma Klonowskiego , mniej więcej po linię Psar. Obszar ten określany jako tzw. Depresja centralna, był w okresie wpływów rzymskich niemal całkowicie pozbawiony śladów osadnictwa. Najbliższe stanowiska kultury przeworskiej znajdują się w odległości ok 20 km na zachód od strefy produkcji żelaza. Zaplecze osadnicze okręgu świętokrzyskiego obejmowało więc tereny wykraczające daleko poza obszar wyznaczony zasięgiem zwartego występowania stanowisk hutniczych. Region kompleksu osadniczego kultury przeworskiej istniejący na Wyżynie Sandomierskiej łączył się ze strefą osad hutniczych usytuowanych na przedpolach Gór Świętokrzyskich wąskim pomostem poprzez górny odcinek Opatówki. Pierwsze wzmianki o żuźlu dymarskim występującym w Górach Świętokrzyskich zawdzięcza się przedstawicielom nauk przyrodniczych i technicznych, a przede wszystkim Stanisławowi Staszicowi, który już w 1805 roku informował o tym zjawisku na posiedzeniu Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Następnie pisali o tym zjawisku: Jan Samsonowicz i Mieczysław Radwan. Prace wykopaliskowe podjęto dopiero w latach 30-tych XX w. Pierwsze piece hutnicze odsłonięto w 1933 roku datujące je na podstawie występującej w sąsiedztwie ceramiki na okres późnorzymski. Systematyczne prace badawcze nad problematyką starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego rozpoczęto w 1955 r. W całości lub częściowo przebadano 114 zespołów piecowych oraz rozpoznano sondażowo 25 stanowisk osadniczych i osadniczo – produkcyjnych związanych z hutnictwem żelaza. W wyniku wieloletnich i systematycznych badań, do literatury archeologicznej zostało wprowadzone nowe pojęcie: ziemny piec dymarski typu „kotlina świętokrzyska”. Równocześnie z badaniami wykopaliskowymi rozpoczęto badania powierzchniowe. Natomiast ze względu na ogromne zagęszczenie stanowisk żuźla oraz ich duży zasięg wprowadzono nowe metody badawcze jak badania geofizyczne, a od 1960 r. zwiad lotniczy. W konsekwencji otrzymujemy obszar o powierzchni ok. 800 km², na którym zarejestrowano dotąd ponad 6000 stanowisk dymarskich grupujących ok. 400 tys. pieców. Nowsze badania wskazują, że wskaźniki te mogą być znacznie wyższe.

Powstanie Bodzentyna i jego rozwój zawdzięcza się nieopodal położonemu Tarczkowi, będącemu jedną z najstarszych osad targowych w rejonie Gór Świętokrzyskich (szlak z Rusi w kierunku Sandomierza i Krakowa). Biskupi krakowscy przejęli puszczańskie tereny w XII wieku, mocą książęcego nadania. Ich głównymi ośrodkami administracyjnymi był wówczas obok Iłży i Kielc właśnie Tarczek.

Wielki wpływ na losy tych ziem wywarła również działalność biskupów krakowskich. Brak obronnych cech Tarczka, spowodował, iż nie mógł się dalej rozwijać, a biskup Bodzenta z Jankowa przeniósł rezydencję na nowe miejsce, budując nową siedzibę i kościół. Nowa osada została lokowana ok 1355 roku na prawie średzkim. Położenie na rozległym płaskowyżu z pionowymi zboczami, otoczonymi rzeką Psarką, okazało się dobrą lokalizacją na ośrodek administracyjny dóbr biskupstwa krakowskiego. Wzniesiono drewniany dwór i kościół św. Krzyża, wyznaczono prostokątny rynek i sieć ulic. Miasto zostało otoczone murami i basztami, a na wzgórzu wybudowano zamek. Zaraz po tym miasto uzyskało prawo magdeburskie a układ urbanistyczny został zachowany aż do dziś.

W XV wieku ogromny pożar zniszczył całkowicie Bodzentyń. Właściciele zdecydowali się go odbudować, Kardynał Zbigniew Oleśnicki doprowadził by miasto podniosło się z gruzów. Największy rozkwit w Bodzentyń nastąpił w XV-XVI wieku. Stwarzano miastu i jego mieszkańcom najlepsze warunki poprzez nadawanie przywilejów zmniejszania ceł np. na sól z Bochni lub wielkich jarmarków, których z końcem XVIII stulecia odbywało się rocznie aż 11. Budziło to wiele konfliktów między dwoma największymi posiadaczami ziemskimi : opactwem świętokrzyskim i biskupami krakowskimi. Jarmarki bodzentyńskie przetrwały aż do dziś w formie cotygodniowych targów końskich.

Najpopularniejsze w mieście były czasy nowożytny. Bodzentyń był lokalnym centrum administracyjnym. Prowadzono w nim siedem karczm, zjeżdżali się artyści i rzemieślnicy. W mieście działało wiele cechów, a wytwarzane towary trafiały na odległe rynki.

Ogólne zubożenie kraju po potopie szwedzkim doprowadziło do regresu. Wzniesiono w 1670r. nowy ratusz z inicjatywy Andrzeja Trzebnickiego. Rządy biskupów trwały do 1789 r. do czasu upaństwowienia miasta doprowadzając do widocznego jego upadku. Mury obronne, rozpadły się, ratusz rozebrano.

Mieszkańcy Bodzentyna brali czynny udział w powstaniu listopadowym i styczniowym. W ramach represji powstaniowych, miastu odebrano prawa miejskie.

Pierwsza wojna przyniosła wielki pożar, który doszczętnie zniszczył miasteczko. Druga wojna światowa pokazała przywiązanie do patriotycznych tradycji poprzez działalność partyzanckiego szpitala, kursów tajnego nauczania oraz walk oddziałów partyzanckich. Żydzi osiedlili się w miasteczku na początku XIX wieku i zdominowali handel i rzemiosło. Niemcy przeprowadzali kilkakrotnie masowe egzekucje w Bodzentyń oraz utworzyli getto.

Po wojnie Bodzentyń zaczął się rozwijać i przebudowywać. W 1994 roku nastąpiło przywrócenie praw miejskich.

(Źródło: <http://goryhistorii.pl>, <https://e-bodzentyń.pl>)

3.1.2. Charakterystyka sieci osadniczej.

Bodzentyń ulokowany na terenach położonych na północ od Masywu Łysogór. Od samego początku nadano mu wyraźny układ urbanistyczny z czworobocznym rynkiem.

Zabytkowy układ urbanistyczny miasta chroniony jest poprzez wpis do Rejestru Zabytków Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach.

Miasto Bodzentyń, to główne centrum administracyjno - usługowe oraz centralny ośrodek osadniczy gminy. Zlokalizowane jest we wschodniej części gminy, tuż obok skrzyżowania dróg wojewódzkich nr 751 i nr 752 prowadzących z Ostrowca Świętokrzyskiego do Suchedniowa oraz z Kielc do Rzepin Kolonia lub Starachowic.

Historyczne centrum Bodzentyna składa się z dwóch zespołów, odrębnych czasowo. Pierwszy z nich, to zespół stanowiący rynek „górnym” i okoliczne ulice wraz z otaczającymi ruinami murów miejskich. Został wyznaczony zaraz po otrzymaniu praw miejskich w XIV w. (prawdopodobnie prawo średzkie) i w 1 poł. XV w. lokacja na prawie magdeburskim.

Drugi, zwany „dolnym”, zlokalizowany wzdłuż kilku ulic wylotowych, powstał z konieczności sporego rozwoju miasta w XIX wieku. Zabudowa drugiego zespołu ma luźniejszy charakter od zwartej i regularnej zabudowy starego miasta. Ukształtowanie Bodzentyna w 2 poł. XIX wieku w niezmiennym kształcie przetrwało do dzisiejszych czasów.

Od strony północnej miasto otoczone jest rzeką Psarką, a jego śródmiejski obszar wyraźnie zaznacza się w zestawieniu z innymi nieco bardziej odległymi terenami miasta.

Historyczny układ od zawsze mocno wpływał na zarys miejscowych zabytków i zabudowy miejskiej. W strukturze przestrzennej miasta, widoczna jest duża tendencja do tworzenia nowych zespołów zabudowy, rozwijających się w kierunku zachodnim. Miasto posiada dość duże obszary zieleni obejmujące tereny dawnego Zamku Biskupiego oraz tereny należące do Dyrekcji Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Sołectwo Celiny znajduje się w południowej części gminy, na skraju Świętokrzyskiego Parku Narodowego i graniczy z Miastem Bodzentyn. Składa się z dwóch części:

Celiny, wsi o zwartej zabudowie ulicowej, położonej na południowo wschodnich stokach Miejskiej Góry oraz luźno rozlokowanej strukturze u podnóża góry i na jej północnych i wschodnich stokach.

Podgórze, wsi leżącej pomiędzy dwiema górami Psarką i Miejską Górą. Zabudowa rozproszona jest wzdłuż drogi z Bodzentyna do Świętej Katarzyny. Obszar Podgórza, uznaje się za jeden z najpiękniejszych widoków na Pasma Sieradowickie.

Sołectwo Dąbrowa Dolna zlokalizowane jest we wschodnio południowej części gminy, na północ od Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Wieś ma charakter ulicowy, dosyć zwarta zabudowa ciągnie się wzdłuż drogi powiatowej nr 0598T. Na południu od wsi przepływa potok Czarna Woda.

Sołectwo Dąbrowa Górna położona jest we wschodniej części gminy. Wieś graniczy z Miastem Bodzentyn i ma charakter ulicowy. Zabudowa zlokalizowana jest wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 751 i posiada dość zwartą strukturę.

Sołectwo Hucisko znajduje się w zachodniej części gminy na południe od potoku Psarka. Wieś zajmuje północne stoki Bukowej Góry. Zabudowa o zwartej strukturze tworzy typową ulicówkę wzdłuż drogi powiatowej nr 0588T.

Sołectwo Kamieniec położonej jest w środkowej części gminy, w niewielkiej odległości od drogi wojewódzkiej nr 751. Zabudowa tworzy zwarty układ po stronie południowej wzdłuż drogi gminnej.

Sołectwo Leśna Stara Wieś składa się z trzech wsi. Graniczy z Miastem Bodzentyn i jest położone w środkowej części gminy. Przez Sołectwo przebiega droga wojewódzka nr 751, wzdłuż niej zlokalizowana jest zabudowa usługowa.

Leśną Starą Wieś tworzy ciąg bardzo zwartej zabudowy po obu stronach drogi powiatowej nr 0586T. Na północ, znajduje się Leśna Kamienna Góra, o układzie przestrzennym dwóch przerywanych ciągów zabudowy wzdłuż drogi powiatowej nr 0583T. Wieś Leśna Podkonarze, to dość krótki odcinek drogi powiatowej nr 0610T w północno – wschodniej części sołectwa, charakteryzujący się bardzo gęstą zabudową, w przewadze po stronie północnej drogi o charakterze ulicowym.

Sołectwo Orzechówka położone jest w północno zachodniej części gminy. Większa część sołectwa stanowiąca kompleks leśny wchodzi w skład Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Sołectwo tworzą trzy wsie. Aleksandrówka, we wschodniej części sołectwa, luźny układ przestrzenny zabudowy wzdłuż drogi powiatowej nr 0585T. Orzechówka, położona we wschodniej części drogi powiatowa nr 0585T o charakterze luźnej zabudowy oraz wieś Gołębiówka, znajdująca się w środkowej części sołectwa. Składa się z kilku gospodarstw rozlokowanych w niewielkiej odległości od siebie.

Sołectwo Podmielowiec składa się z dwóch wsi. Zlokalizowane jest w północnej części gminy przy Sieradowickim Parku Krajobrazowym. Zabudowa we wsi Nowa Wieś tworzy zwarty ciąg po jeden ze stron drogi powiatowej 0583T. Druga strona drogi to lokalizacja kilku gospodarstw o luźnym układzie. Wieś Kamionka to odcinek drogi gminnej charakteryzujący się zwartą zabudową po jednej ze stron. Druga strona, to przerywany ciąg zabudowy.

Sołectwo Psary Kąty znajduje się w zachodniej części gminy i otoczone jest zwartym kompleksem leśnym Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Sołectwo składa się z dwóch wsi Psary Kąty i Podlesie, które zajmują południowe stoki Bukowej Góry. Pierwsza z nich o charakterze ulicowym, z dość przerywanymi ciągami zabudowy wzdłuż drogi powiatowej nr 0587T. Druga wieś, to bardzo luźny układ przestrzenny gospodarstw po jednej ze stron drogi powiatowej nr 0588T tuż przy kompleksie leśnym.

Sołectwo Psary Podłazy znajduje się na północ od sołectwa Psary Kąty. Leży na północnych stokach Bukowej Góry i graniczy z kompleksem leśnym Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Psary Podłazy składają się z dwóch ciągów zabudowy utworzonych wzdłuż drogi powiatowej nr 0588T.

Sołectwo Psary Stara Wieś położone w środkowej części gminy, między drogą wojewódzką nr 751 a górą Psarką z kompleksem leśnym Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Graniczy z miastem Bodzentyn. Układ wsi o charakterze ulicowym, z dwoma ciągami zwartej zabudowy, wzdłuż drogi powiatowej nr 0587T.

Sołectwo Siekierno położone na północy gminy. Większość obszaru sołectwa pokrywa zwarty kompleks leśny, należący do Sieradowickiego Parku Krajobrazowego oraz Rezerwatu Góra Sieradowicka. Sołectwo składa się z czterech wsi, Siekierno Stara Wieś, Siekierno Podmieście, Przedgrab, Siekierno Smyków. Siekierno Stara Wieś to dwa odcinki dróg powiatowych nr 0582T i nr 0584T, gdzie znajduje się kilka gospodarstw rozmieszczonych w luźnym układzie przestrzennym. Druga wieś Siekierno Podmieście to układ zwartej zabudowy po jednej ze stron drogi powiatowej nr 0582T. Wieś Przedgrab, również charakteryzuje się układem ulicowym z tendencjom lokalizowania zabudowy po północnej stronie drogi gminnej o numerze 311031T. Siekierno Smyków to układ nieregularnej grupy zabudowy przy drodze wewnętrznej.

Sołectwo Sieradowice znajduje się w północno środkowej części gminy. Graniczy z miastem Bodzentyn. W północnej części sołectwa występuje zwarty kompleks leśny wchodzący w skład Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Występują tu trzy wsie: Sieradowice Pierwsze, Sieradowice Drugie i Sieradowice Parcele. Pierwsza z nich to wieś położona na wzniesieniu o charakterze ulicowym wzdłuż drogi powiatowej nr 0610T. Istniejąca zabudowa ma charakter zwarty od południowej strony drogi, natomiast po jej przeciwnej stronie występuje zabudowa przerywana i nieregularna. Sieradowice Drugie, to wieś położona na południowych stokach Sieradowickiej Góry o układzie ulicowym z przerywanymi ciągami po obu stronach drogi powiatowej nr 0609T. Trzecia wieś, Sieradowice Parcele zlokalizowana w północnej części sołectwa, również przy drodze powiatowej nr 0609T. Występująca tam zabudowa lokalizowana jest w postaci przerywanych ciągów gospodarstw po dwóch stronach drogi.

Sołectwo Ściegnia położone jest w środkowej części gminy pomiędzy drogą wojewódzką nr 751 a zwartym kompleksem leśnym wchodzącym w skład Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Sołectwo składa się z dwóch wsi Ściegnia i Wzdół Parcele. Ściegnia to wieś o typowo ulicowym charakterze. Zabudowa w postaci przerywanych ale zwartych ciągów, zlokalizowana jest po obu stronach drogi powiatowej 0585T. Wzdół Parcele położona jest w północnej części sołectwa przy drodze powiatowej nr 0584T i składa się z luźno i nieregularnie zlokalizowanych gospodarstw.

Sołectwo Śniadka znajduje się we wschodniej części gminy i graniczy z Miastem Bodzentyn od południowej strony. W skład sołectwa wchodzi pięć wsi: Śniadka Pierwsza, Śniadka Druga, Śniadka

Trzecia, Śniadka Parcele, Śniadka Trzcianka. Śniadka Pierwsza to wieś, będąca krótkim odcinkiem drogi powiatowej nr 0611T i drogi gminnej nr 00255T z zabudową w postaci zwartej ciągu od strony północnej obu dróg. Śniadka Druga to typ wsi o charakterze ulicowym. Układ przestrzenny zabudowy to przerywane kompleksy wzdłuż drogi powiatowej nr 0611T. Śniadka Trzecia znajduje się w centralnej części sołectwa i charakteryzuje się dość zwartą szczególnie od północnej strony zabudową zlokalizowaną przy drodze gminnej nr 311023T. Śniadka Parcele zlokalizowana jest w północnej części sołectwa przy drodze gminnej nr 000250T. Występująca zabudowa to kilka gospodarstw w niewielkich odległościach od siebie po obu stronach drogi. Śniadka Trzcianka to wieś składająca się z luźnej i nieregularnej zabudowy lokowanej wzdłuż drogi gminnej nr 00258T tuż obok Obszaru Natura 2000 Wzgórza Kunowskie. Wieś leży po wschodniej stronie sołectwa i graniczy z gminą Pawłów.

Sołectwo Święta Katarzyna położone jest w południowej części gminy na północno – zachodnich stokach Łysicy. Południowa jego część to zwarte kompleksy leśne, należące do Świętokrzyskiego Parku Narodowego. W skład sołectwa wchodzi cztery wsie: Święta Katarzyna, Grabowa, Wzorki i Rozdole. Święta Katarzyna to wieś, gdzie centrum znajduje się na skrzyżowaniu drogi wojewódzkiej nr 752 z powiatową 0314T. Gęsta i zwarta zabudowa występuje wzdłuż głównych ciągów, natomiast im dalej od centrum, charakter obszarów staje się bardziej rozproszony. Grabowa, to wieś na północy sołectwa, znajdująca się w bliskiej odległości od drogi wojewódzkiej nr 752, o dość luźnym rozmieszczeniu kilkunastu gospodarstw. Wieś Wzorki, położona poniżej wsi Grabowa, to układ przestrzenny składający się z kilku dosyć zwartych zespołów zabudowy. Rozdole to wieś zlokalizowana wzdłuż dróg: powiatowej o nr 0314T i gminnej nr 311015T. Wieś graniczy z sołectwem Wilków. Zabudowa ma charakter dosyć luźny i przerywany po obu stronach każdej z dróg. Sołectwo Święta Katarzyna to obszar bardzo bogaty turystycznie. Drugim, po mieście Bodzentyn, ciekawym zespołem zabytkowym jest klasztor w Świętej Katarzynie. Jego początki datuje się na 1417 rok. Do zespołu klasztoru zaliczyć kościół Świętej Katarzyny obok dom kapelana, drewniane budynki dawnej szkoły przyklasztornej i domu gościnnego, zespół zabudowań gospodarczych oraz ogród klasztorny z XVIII w. Całość otoczona jest ogrodzeniem z 1900 r. Przed kościołem zachowały się barokowe krużganki wraz z bramą wejściową z 1633 roku.

Sołectwo Wiącka składa się z dwóch wsi Wiącka i Wiącka Kapkazy, położone jest we wschodniej części gminy. Wieś Wiącka o charakterze ulicowym, tworzy ciąg zwartej zabudowy po obu stronach drogi powiatowej nr 0588T. Wieś Wiącka Kapkazy znajduje się tuż przy zachodniej granicy gminy. Jej charakter zabudowy jest rozproszony i nieregularny tuż przy drodze gminnej nr 000246T. Kontynuacja zabudowy wsi, o bardziej zwartej strukturze, następuje w sąsiadującej gminie łączna, wzdłuż drogi powiatowej nr 0588T.

Sołectwo Wilków zlokalizowane w południowo wschodniej części gminy. Od strony północnej, graniczące z zwartym kompleksem leśnym, wchodzącym w skład Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz obszarem Natura 2000 Łysogóry. Obszar Natura 2000 obejmuje również obszar zachodniej części sołectwa. W skład sołectwa wchodzi sześć wsi. Bęczków Podlesie, przysiółek, gdzie dominuje zabudowa luźno zlokalizowanych gospodarstw. Wieś, wschodnią częścią graniczy z obszarami leśnymi Bukowej Góry. Wilków Komornicze o dość gęstej zabudowie charakterystycznej dla układów ulicowych, położonej po obu stronach drogi powiatowej nr 0314T. Wieś łązy pokrywa zabudowa zwarta po stronie zachodniej drogi powiatowej nr 0596T. Od wschodniej, graniczy zaś ze zbiornikiem wodnym, a zabudowa ma charakter ma nieco luźniejszy. Wieś Wilków Parcele to odcinek drogi powiatowej nr 0314T w zachodniej części sołectwa przecięty pasem Natura 2000 Łysogóry z zabudową po obu stronach drogi w charakterze luźnym i nieregularnym. Wilków Rozdole, to wieś we wschodniej części sołectwa. Istniejąca zabudowa o dość rozproszonej strukturze zlokalizowana jest po obu stronach drogi gminnej nr 311015T, będącej również granicą z sąsiadującym sołectwem Święta Katarzyna. Wilków Stara Wieś znajduje się w centralnej części sołectwa przy drodze gminnej 311021T i charakteryzuje się bardzo zwartą i gęstą zabudową.

Sołectwo Wola Szczygiełkowa znajduje się w południowo wschodniej części gminy. Z trzech stron otoczone jest zwartymi kompleksami leśnymi wchodzącymi w skład Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Układ przestrzenny wsi wzdłuż drogi powiatowej nr 0599T tworzą dwa ciągi zabudowy. Obszary od północnej strony drogi, to zabudowa znacznie gęstsza i bardziej zwarta od terenów po przeciwnej stronie.

Sołectwo Wzdół Kolonia położone jest w zachodniej części gminy. Przebiega przez nie droga wojewódzka nr 751. W skład sołectwa wchodzi trzy wsie: Wzdół Kolonia, Wzdół Stara Wieś oraz Kopciowiec. Pierwsza z nich zlokalizowana jest przy drodze gminnej i składa się z zespołu luźno rozlokowanych gospodarstw, szczególnie po wschodniej stronie drogi. Wzdół Stara Wieś to małe centrum sołectwa. Wieś zlokalizowana jest na skrzyżowaniu drogi powiatowej nr 0584T z drogą gminną 311018T. Występująca zabudowa ma dość zwarty charakter i gęsta strukturę. Wieś Kopciowiec składa się z kilku gospodarstw luźno zlokalizowanych przy drodze wewnętrznej.

Sołectwo Wzdół Rządowy znajduje się w zachodniej części gminy. Północna część sołectwa pokrywa zwarty obszar kompleksu leśnego, gdzie jego większa część wchodzi w skład Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Na terenie Sołectwa znajduje się Rezerwat Kamień Michniowski. Przez sołectwo przechodzi droga wojewódzka nr 751 w kierunku Suchedniowa. Układ przestrzenny wsi obejmuje ciągi zwartej zabudowy po obu stronach drogi powiatowej nr 0584T.

3.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego

3.2.1. Architektura sakralna

Na obszarze gminy do obiektów reprezentujących architekturę sakralną należą: W mieście Bodzentyn zespół sakralny składający się z Kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika, dzwonnicy i ogrodzenia z bramą, ruiny Kościoła pw. Świętego Ducha. Dodatkowo na terenie miasta zlokalizowane są trzy cmentarze. Dwa z nich Cmentarz wojenny z I wojny światowej i cmentarz żydowski są nieczynne.

Zespół kościoła parafialnego leży w centrum Bodzentyna, w pobliżu północno – zachodniego narożnika rynku. Do elementów należą: gotycka świątynia, dzwonnica, dawny cmentarz i mur zajmujący wnętrze nieregularnego wielobocznego placu. Stojący na środku tego terenu orientowany kościół kiedyś noszący wezwanie Wniebowzięcia NMP ufundował w 1440 roku biskup Zbigniew Olesiński, a jego budowę ukończono po 1454 roku. Kościół jest trójnawową, filarowo-przyporową bazyliką, z czteroprzęsłowym korpusem i trójprzęsłowym, prostokątnym prezbiterium, zamkniętym wielobocznie. Do północnej ściany prezbiterium przylegają niskie, prostokątne pomieszczenia, zakrystia i dawny skarbiec. Przy drugim przęśle południowej nawy znajduje się prostokątna, niska kruchta. Bryłę świątyni opięto skarpami.

Kościół nakrywają dachy: dwuspadowy (nad nawą główną z sygnaturką wieżową) i pulpitowy. Elewacje budowli są skromne, urozmaicone jedynie ciągiem szkarp i okien. Wejścia główne i boczne akcentują ostrołukowe, profilowane portale z kamienia. Wnętrze świątyni nakrywają sklepienia: kolebkowe z lunetami (w nawie głównej i prezbiterium z geometryczną dekoracją sztukatorską), kolebkowo-krzyżowe (w nawach bocznych) i krzyżowo-żebrowe (w dawnej zakrystii i dawnym skarbcu - wsporniki z herbu Dębno).

Wnętrze świątyni nakrywają sklepienia: kolebkowe z lunetami (w nawie głównej i prezbiterium z geometryczną dekoracją sztukatorską), kolebkowo-krzyżowe (w nawach bocznych) i krzyżowo-żebrowe (w dawnej zakrystii i dawnym skarbcu - wsporniki z herbu Dębno). Wejście do zakrystii i dawnego skarbcu podkreślają kamienne portale z połowy XV wieku, przy czym pierwszy jest schodkowy z laskowaniem, a drugi ostrołukowy. W kruchcie znajduje się cenna płaskorzeźbiona tablica erekcyjna z 1452 roku. Wśród elementów wyposażenia wnętrza kościoła godnymi uwagi są, m.in.: gotycka figura Marii z Dzieciątkiem z około 1420 roku, kamienna chrzcielnica z 1492 roku, obraz Chrystusa Zmartwychwstałego z początku XVI wieku, późnogotycki tryptyk Zaśnięcia NMP z

około 1508 r., renesansowy ołtarz główny- wykonany według projektu Giovanniego Ciniego przez włoskich i krakowskich artystów w latach około 1545-1550, nagrobek biskupa Franciszka Kraszińskiego. Dawny cmentarz kościelny otoczony jest murem z trzema bramami, w zach. z nich wtórnie wstawiono „marmurowy” portal z około połowy XVII wieku z herbem Nałęcz. W północno-wschodniej jego części znajduje się bezstylowa, dwukondygnacyjna dzwonnica o rzucie kwadratu. Wymurowano ją z kamienia i cegły oraz w całości wytynkowano. Budowlę nakrywa dach namiotowy z latarnią. Jej elewacje zewnętrzne są skromne.

(według opracowania Łukasza Piotra Młynarskiego, OT NID w Kielcach, 15.01.2015 r.

źródło: <https://zabytek.pl/pl>)

Cmentarz żydowski znajduje się na północnym zboczu Góry Miejskiej, w pobliżu drogi do Św. Katarzyny. W 1866 roku zakupiono plac z przeznaczeniem na cmentarz. Do dziś zachowanych zostało 70 nagrobków, wykonanych z piaskowca, w formie macew i stel. Prawdopodobnie zachowane nagrobki pochodzą z lat 1870-1934.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej jest świadectwem działań wojennych podczas tak zwanej Wielkiej Wojny 1914-1915 prowadzonych na terenie obecnego województwa. Cmentarz został założony w 1915 roku przez władze niemieckie. Położony jest w zachodniej części miasta, na niewielkim tarasie po południowej stronie drogi wylotowej w kierunku Suchedniowa.

Cmentarz założono na planie prostokąta i wygradzono kamiennym murkiem. Pochowano tu żołnierzy ekshumowanych z pobojowisk przy wsiach: Psary, Prydacza (dziś Grabowo), Śniadka, Św. Katarzyna. Spoczywa tu 34 żołnierzy armii niemieckiej, 18 armii austro-węgierskiej i 19 armii rosyjskiej poległych w październiku i listopadzie 1914 oraz w maju i czerwcu 1915 roku w okolicznych bitwach. Na mogiłach i kwaterach zachowanych jest 41 żeliwnych krzyży łacińskich i 18 krzyży prawosławnych. Obecnie całość pokryta jest trawą, ze śladami ścieżek i niewielkich wzniesień mogił.

(Opracowanie Dariusz Kalina, 22.12.2014r.)

Kościół pw. Świętego Ducha znajduje się we wschodniej części miasta Bodzentyn tuż obok Rynku Dolnego przy ulicy Opatowskiej. Obecny kościół jest czwartym kościołem o tym wezwaniu. Odbudowany został w 2010 roku i jest najmłodszym zabytkowym kościołem w całym regionie. Początek powstania kościoła datuje się na 1475 rok, jako fundacja biskupa Jana Rzechowskiego (kościół drewniany). Pod koniec XVI był kościołem szpitalnym. W 1 połowie XVII zbudowano murowaną budowlę, która uległa zniszczeniu w XVIII w. Ponownie odbudowana bryła, zniszczona została pożarem w 1917 roku. Przez ponad stulecie stał jako ruina. Tadeusz Przytkowski w Katalogu Zabytków opisał kościół jako:

Orientowany. Murowany z kamienia i cegły, ze śladami tynkowania. Nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu, ze śladami kruchty od Zachodu. Prezbiterium węższe, prostokątne, o ścianie wschodniej zaokrąglonej, przy nim od północy zakrystia. W prezbiterium sklepienie kolebkowe z lunetami, w zakrystii kolebka, w nawie sklepienie brak, otwór tęczowy ostrołukowy. Zewnątrz ściany oszkarpowane. Portal od zachodu i okna ostrołukowe. Portale od Pd. I od zakrystii, ciosowe, prostokątne, z kartuszami.

Opracowanie Roman Mirowski

(źródło: <http://goryhistorii.pl>)

W sołectwie Wzdół Kolonia znajduje się Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz czynny cmentarz parafialny.

W 1346 roku istniał już drewniany kościółek, jednak informacje są o nim znikome. Obecny kościół został wzniesiony z fundacji sekretarza królewskiego Bernarda Servallego i jego żony Teresy w 1687 roku. Konsekrowany w roku 1710 przez biskupa Kajetana Łubieńskiego. Dziś ma on wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny; zaś poprzednimi patronami świątyni byli: św. Małgorzata i św. Jan Kanty.

Świątynia jest pięknie położona na wzgórzu i dominuje nad okolicą. Kościół ma mocno zatarte cechy stylowe, spowodowane znacznym przebudowywaniem w latach 1938-1945.

Budowla jest orientowana, murowana z kamiennych ciosów i otynkowana. Składa się z trójprzęsłowej nawy i prezbiterium, od zachodu przylega czworoboczna wieża przechodząca na trzeciej kondygnacji w ośmiobok, od północy dobudowana jest kaplica, a od południa kruchta.

W głównym ołtarzu kościoła umieszczony jest obraz Wniebowzięcia NMP z 1696 roku. W kaplicy znajduje się XVII-wieczny obraz Matki Boskiej Szkaplerznej zwanej Madonną Wzdólską. Wyposażenie kościoła jest stylowo dość jednorodne i powstało pod koniec XVII wieku, kiedy wzniesiona została świątynia.

(źródło: <http://parafiawzdol.pl>)

W sołectwie Świętej Katarzynie do obiektów sakralnych należy zespół klasztorny Sióstr Bernardynek składający się z Klasztoru, Kościoła pw. Świętej Katarzyny i krużganków pielgrzymkowych. Położony jest u stóp góry Łysicy. Nad wsią dominuje wieża kościelna, wertykalny akcent zespołu klasztornego.

Murowany kościół i klasztor wzniesiony został przez biskupa krakowskiego Jana Rzechowskiego. Klasztor zamieszkiwali Bernardyni. W 1478 wzniesiono klasztor z pięcioma stajniami wokoło. W połowie XVI wieku klasztor wraz z kościołem ogarnął tragiczny w skutkach pożar. Po odbudowie ponownie konsekrował go bp Piotr Gamrot w 1539 r. Wprawdzie kościół i klasztor nie imponowały ani wielkością, ani bogactwem, lecz w XVII w. zasłynęły jako miejsce cudownego uzdrowienia króla Władysława IV.

Wejście do klasztoru prowadzi przez niewielkie krużganki. Obecnie klasztor jest w zasadzie bezstylowy. Wyjątkiem jest renesansowy wirydarz z 1633 r. Z dawnego wyposażenia zachował się wyłącznie obraz Madonny z XVI w. Figurka świętej Katarzyny jest prawdopodobnie kopią figury zaginionej w pożarze. Pierwotna figura według tradycji została tu sprowadzona z północnej Afryki.

(źródło: <https://bernardyniklauzur.wixsite.com>)

W sąsiedniej gminie Pawłów we wsi Tarczek, jednej z najstarszych osad regionu świętokrzyskiego, znajduje się romański kościół św. Idziego opata. Kościół wybudowano w XIII w., prawdopodobnie w miejscu istniejącego wzniesionego w XI w. Za datę powstania pierwotnego kościoła podaje się rok 1086, co wiąże się z początkiem kultu św. Idziego opata w Polsce. Tarczek stanowił siedzibę kasztelani, znajdował się tu okazały dwór biskupi, z dzisiejszej Świętomarży (gm. Pawłów) przeniesiono tu targowisko, a w 1253 roku lokowano miasto. Kościół stanowi doskonały przykład budowli romańskiej. Wzniesiony został z dokładnie obrobionych ciosów kamiennych piaskowca i ma kształt połączonych ze sobą prostych brył geometrycznych. Grube mury, ze względu na funkcje obronne, posiadają małe, wysoko usytuowane otwory okienne, zachowane w pierwotnej formie od strony południowej. Kościół jest orientowany, jednonawowy z prostokątnym prezbiterium. W części zachodniej nawy zachowała się empora. Pierwszy kościół romański został przebudowany w XVI w. Ponowna konsekracja miała miejsce w 1591. Świątynia była kilkakrotnie przebudowywana, a w latach 70-tych XX w. odkryto piękny portal romański. Cennym zabytkiem kościoła jest renesansowy tryptyk w ołtarzu głównym z ok. 1540 r. W kościele znajdują się także dwa boczne ołtarze późnorenesansowe, barokowa ambona, chrzcielnica romańska z XIV wieku, gotycka płaskorzeźba z XVI wieku. Na ścianach kościoła zachowały się pozostałości renesansowej polichromii. Zakrystia z XVII wieku.

(źródło: <http://www.diecezja.kielce.pl/parafie/tarczek-sw-idziego-opata>; *Katalog zabytków sztuki w Polsce, Tom III Zeszyt 4, Wa-wa 1957r.*)

Obszar miasta i gminy Bodzentyn nie obfituje w dużą ilość przykładów budownictwa drewnianego sakralnego. Budynki mieszkalne są ostatnim przykładem wartościowego budownictwa drewnianego.

Stan utrzymania zabytków nieruchomych jest dobry. Obiekty zabytkowe o istotnym znaczeniu dla Miasta i Gminy są wpisane do rejestru zabytków Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do rejestru wpisuje się zabytki nieruchome na podstawie decyzji wydanej z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, jak również użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek. W trybie określonym w ustawie do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tegoż zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołów zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku.

Decyzja o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości.

3.2.2. Architektura świecka

Przez cały okres swego istnienia, aż po 2 połowę XIX w., miał Bodzentyn zabudowę drewnianą, z dachami krytymi słomą. Jedynymi budowlami murowanymi były obok wcześniej wspomnianego zamku dwa XV wieczne kościoły - parafialny z 1440-54 r. fundacji Zbigniewa Oleśnickiego, położony w obrębie murów, i Św. Ducha z XVII w., znajdujący się na przedmieściu za murami. Obecnie oba te obiekty są zlokalizowane w granicach administracyjnych miasta Bodzentyn.

Zabudowa wiejska

Tradycyjne budownictwo wiejskie reprezentują pojedyncze drewniane chałupy, rzadziej budynki gospodarcze i zagrody. Wiele obiektów przedstawia zły stan techniczny, niektóre już nie istnieją.

Zagroda Czernikiewiczów w Bodzentynie jest reprezentatywnym przykładem dawnego budownictwa małomiasteczkowego, rolniczego. W skład zagrody wchodzi: budynek mieszkalny i budynki gospodarcze, które wraz z drewnianym ogrodzeniem tworzą zwarty zespół w kształcie czworoboku. Najdalej datowane budynki w zagrodzie pochodzą z 1809 roku. Trzy dobudowane do domu izby pochodzą z lat 1870 i 1920. Ściany wszystkich budynków wzniesione zostały z drzewa jodłowego. Dachy pokryte są gontem. Wewnątrz budynków urządzona jest stała ekspozycja etnograficzna (ekspozycja tradycyjnych sprzętów i przedmiotów codziennego użytku), charakterystyczne dla Bodzentyna i okolicznych wsi.

Na Kielecczyźnie najczęstszym typem jest chałupa drewniana szerokofrontowa (z wejściem w ścianie dłuższej), z sienią umieszczoną centralnie albo niesymetrycznie, bliżej jednej ze ścian szczytowych, do której z jednej strony przylega izba a z drugiej komora.

Cechą charakterystyczną tych obiektów jest gabaryt konstrukcji zrębowej węglach wiązanej na „jaskółczy ogon” bez „ostatków”, często szalowane deskami, usytuowanie przeważnie frontowo do drogi. Czasem na osi poprzecznej budynku występuje ganek, dwuspadowe dachy kryte dawniej słomą, bogatsze domostwa gontem, obecnie dachówką cementową, blachą lub innymi współczesnymi materiałami poszyciowymi.

Dachy szczytowe dwuspadowe poszycie dachówką ceramiczną lub współczesnymi materiałami poszyciowymi. Układ przestrzenny domu charakterystyczny jest dla regionu jako jednoraktowy o niesymetrycznym układzie. Okna dwukwaterowe z podziałami poziomymi często z okiennicami z zdobniczymi elementami ciesielskimi.

Zagrody składają się głównie z budynków wolnostojących, ustawionych wokół prostokątnego podwórza. Od strony drogi znajdują się budynki mieszkalne. W zaniku są tzw. „okólniki” czyli domostwa połączone z zabudową gospodarczą w formie zamkniętego czworoboku. Zabytkowe budynki drewniane są często rozbierane, aby na ich miejscu powstały typowe budynki jednorodzinne.

Zabudowa dworska

Na obszarze Gminy występuje jeden Zespół Pałacowy zlokalizowany w mieście Bodzentyn. Zespół wpisany jest do Rejestru Zabytków Wojewódzkiego Świętokrzyskiego Konserwatora Zabytków w Kielcach wraz z parkiem z XVI-XIX wieku.

Ruina zamku wraz z dziedzińcem to przykład średniowiecznej fundacji biskupów krakowskich. Był przez nich użytkowany aż do upaństwowienia, które nastąpiło w 1789 roku. Pozostałości zamku znajdują się w zachodniej części miasta. Początki powstania Zamku przypadają na koniec XIV wieku. Układ przestrzenny Zespołu był uformowany w podkowę. Składał się z zamku właściwego i położonego na południe od niego podzamcza. Wschodnia część między kościołem a zamkiem była przeznaczona pod ogród włoski. Całość otaczały mury obronne. Do dzisiejszych czasów nie zachowały się stropy dachy, a także mury obwodowe. Jediną pozostałością jest ruina fragmentów murów od strony miasta. Większość istniejących ścian sięga korony murów pozbawionej gzymsu. Budynki murowane były z głazów polnych, łomów piaskowca oraz z cegły na zaprawie wapiennej, a portale i obramienia z piaskowca. Teren zamku, obecnie jest porośnięty trawą, w południowej jego części, gdzie istniał dawny zamkowy dziedziniec i zabudowania gospodarcze został urządzonej teren rekreacyjny dla dzieci. Na zachód i północ od ruin, u podnóża skarpy, znajdują się pozostałości parku krajobrazowego - obecnie porośnięte bujną zielenią, na podmokłym terenie z układu dawnych stawów. (według opracowania Dariusza Kalina, 14.12.2014 r. źródło: <https://zabytek.pl/pl>)

3.2.3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków ŚWKZ w Kielcach.

Tabela 22.

L.p.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Nr Wpisu do Rejestru Zabytków
1.	Bodzentyn	-Układ urbanistyczny, poł. XIV w. -XIX w. - Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Bp. (dawniej p.w Wniebowzięcia NMP) <ul style="list-style-type: none"> • Kościół, mur., 1440-1452, przebudowany 1 poł. XVII w. • Dzwonnica, mur., po 1550 r., odbudowana 1848 r. • Ogrodzenie z portalem z 1848 r., mur. XVIII-XIX w., 1923-29 • Teren przykościelny w granicach ogrodzenia (dawny cmentarz przykościelny) - Kościół p.w. św. Ducha (dawniej ruina), murowany 1 poł. XVII w., zniszczony pożarem w 1917 r., odbudowany w l. 2008-2010 - Zespół pałacowo – parkowy: <ul style="list-style-type: none"> • Ruiny pałacu biskupiego, mur. 1370 r., przebud. XVI w., 1681-1691 r., w ruinie od XIX w. • Dziedziniec, k. XVII w. • Zwierzyniec, XVI-XIX w. (teren między dziedzińcem i 	A.214 z 26.10.1956 A.215/1-4 A.216 A.217/1-4

		<p>sadzawkami rybnymi)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Park – otaczający krajobraz, XVI-XIX w. (teren obejmuje: dawny ogród włoski od strony wschodniej, teren dawnego podwórza gospodarczego wzdłuż ul. Słonecznej od strony południowej, fragment rzeki Psarki wraz ze skarpą nad wschodnim jej brzegiem i dawnym zwierzyńcem, pięć sadzawek rybnych od strony zachodniej, oraz zbocze wzniesienia pałacowego od strony północnej) <p>- Pozostałości dawnych murów miejskich, mur., 2 poł. XIV w.</p> <p>- Cmentarz parafialny, pocz. XIX w., poszerzony 1882 i 1925 r.</p> <p>- Cmentarz z I wojny światowej, ul. Suchedniowska, 1915 r.</p> <p>- Cmentarz żydowski, 1867 r.</p> <p>- Zespół miejskiej zabudowy drewnianej, XVIII - pocz.XX w. Ul. Kielecka</p> <ul style="list-style-type: none"> • dom nr 7, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 8, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 9, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 16-18, mur.-drewn., ok.1920 r. • dom nr 21, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 25, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 44 – 46, drewniany, ok 1920 r. • dom nr 49, drewniany, 2 poł. XVIII w. • dom nr 56, drewniany ok. 1920 r. • dom nr 61, drewniany, ok. 1920 r. • dom nr 85, drewniany, ok. 1920 r. <p>ul. 3 Maja</p> <ul style="list-style-type: none"> • dom nr 8, drewn.-mur., ok 1920 r. • dom nr 32, drewniany, 2 poł. XIX w. • dom nr 42, drewniany, ok 1920 r. (?) <p>ul. Opatowska</p> <ul style="list-style-type: none"> • dom nr 8 (d. nr 6), drewniany, l. 20 XX w. <p>ul. Partyzantów</p> <ul style="list-style-type: none"> • dom nr 5, drewniany XIX/XX w. <p>ul. Słoneczna</p> <ul style="list-style-type: none"> • dom nr 3, drewniany, l. 20 XX w. • dom nr 15, drewniany, l.20 XX w. • dom nr 27, drewniany, l. 20 XX w. 	<p>A.218</p> <p>A.219</p> <p>A.220</p> <p>A.221</p> <p>A.923</p>
2.	Święta Katarzyna	<p>- Zespół klasztorny bernardynów, od 1817 bernardynek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. św. Katarzyny, mur.,1478 r., przebud. 1 poł. XVII w. i odbud. po pożarze w l. 1847-1871 r. • Klasztor, mur., 2 poł. XV w., przebud. XVII w., odbud. 1847-1871 r., rozbud. O skrzydło wsch. W 2002 r. • Krużganki, mur., 1663 r., odbud. po 1847-1871 r. 	<p>A.222/1-3</p> <p>A.222/1</p> <p>A.222/2</p> <p>A.222/3</p>

3.	Wzdół Kolonia	- Kościół, 1687 r., rozbud. Prezbiterium 1938 r., remont 1947 r.	A.224
		- Cmentarz parafialny, 1 poł. XIX w.	A.225
Figury i krzyże przydrożne:			
1.	Bodzentyn	Krucyfiks, kam., 1868 r., przy murze kościelnym w zespole kościoła paraf. P.w.św. Stanisława	B.158

ozn. A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome   Źródło: ŚWKZ w Kielcach.

W Gminie Bodzentyn na dzień opracowania studium nie przyjęto dokumentu p.n. Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Bodzentyn, ani jego zarysu w fazie projektowej.

Na całym obszarze występują bardzo liczne, na ogół nie zaewidencjonowane krzyże, figury i kapliczki przydrożne o walorach historycznych, etnograficznych i krajobrazowych. Jako elementy typowej tradycji i kultu powinny być również objęte ochroną. Zachowały się również lokalne zespoły tradycyjnie kształtowanej zabudowy, aleje i szpalery, wartościowe zespoły zieleni urządzonej na cmentarzach, interesujące detale zabudowy.

3.2.4. Obiekty podlegające szczególnej ochronie prawnej.

Zabytki ruchome na terenie miasta i gminy Bodzentyn to przede wszystkim wyposażenie kościołów, które nie zostało zinwentaryzowane. Brak też skatalogowanej inwentaryzacji kapliczek, rzeźb i figur należących do zabytków ruchomych. Stawiane były zazwyczaj na rogatkach miejscowości, dziś znajdują się na granicach działek w pasie drogowym, w związku z tym ciężko ustalić ich właściciela. Opiekę nad nimi sprawują parafie, wykorzystujące je do obrzędów religijnych. Niemniej część kapliczek, krucyfiksów czy figur zostały ujawnione i wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o czym mowa poniżej.

3.2.5. Wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez ŚWKZ w Kielcach do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta i gminy Bodzentyn.

Poniższy wykaz obiektów znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w Kielcach został wskazany przez Konserwatora Zabytków do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków. Na chwilę obecną Gmina Bodzentyn nie posiada Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, ani nie jest w trakcie opracowywania tych dokumentów.

Tabela 23. Wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez ŚWKZ w Kielcach do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta i gminy Bodzentyn.

L.p.	Miejscowość	Nazwa obiektu
1.	Bodzentyn	<ul style="list-style-type: none"> - Plebania , ul. Kościelna 3, mur., 1930-32, arch. W. Borowiecki - Zespół kościoła filialnego p.w. św. Ducha (dawniej kościół szpitalny, ob. Kaplica przedpogrzebowa) <ul style="list-style-type: none"> • Dawny cmentarz przykościelny, 2 poł. XV w. -Cmentarz epidemiczny -Stup triangulacyjny, mur. XIX w. -Młyn motorowy, ob. Elektryczny, ul. Piłsudskiego 12, mur., pocz. XX w., nadbud. Ok. 1960 r. - Młyn, ul. Żeromskiego (obok domu nr 2), mur.-drewn., 1 poł. XX w. -Zespół zabudowy Nadleśnictwa Święta Katarzyna, ob. Świętokrzyskiego Parku Narodowego, ul. Suchedniowska 4: <ul style="list-style-type: none"> • Budynek administracyjny, drewniany, 1925 r.,

		<ul style="list-style-type: none"> • Dom nadleśniczego, drewniany, 1925 r., • Stodoła ze spichlerzem, drewniana, 1926 r., • Obora z wozownią, drewniana, 1926 r., • Brama, drewniana, 1926 r., • Park, 1925 r. <p>- Zespół miejskiej zabudowy drewnianej: Ul. Kielecka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom nr 12, mur., ok. 1920 r., • Dom nr 52, mur., ok. 1920 r. <p>Ul. Licealna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom nr 2, drewniany, ok. 1920 r. <p>Ul. 3 Maja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom nr 24, mur., ok. 1920 r. <p>Ul. Opatowska:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom nr 1, mur., k. XIX w., zniszczony pożarem 1917 r., odbudowany ok 1920 r., • Dom nr 25, mur., ok. 1920 r. • Dom nr 29, mur., ok. 1920 r. <p>Rynek Główny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom nr 1, mur., ok. 1920 r., • Dom nr 2, mur., ok. 1920 r. • Dom nr 13, mur., 2 poł. XIX w. <p>Ul. Słoneczna Dom nr 7, mur., l.20 XX w.</p>
2.	Dąbrowa Dolna	- Leśniczówka, ob. Dom mieszkalny, drewniany, po 1920 r.
3.	Dąbrowa Górna	- Kaplica p.w. MB Częstochowskiej, mur., po 1917 r.
4.	Siekierno	- Leśniczówka, ob. Dom mieszkalny, drewniany, l. 60 XIX w. (?)
	Święta Katarzyna	<p>- Obiekty należące do klasztoru bernardynek:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dom kapelana, drewniany 2 poł. XIX w., przebudowany w l. 2006-2007 - Ogród, XVII-XIX w. - Ogrodzenie z bramami, mur. XIX-XX w., remont. I rekonst. - Zabudowania gospodarcze: <p>Stajnia i wozownia, mur., ok. 1900r., remont. 2013 r. Budynek inwentarsko – mieszkalny, mur., ok. 1900 r. Parnik, mur., ok 1900 r. Budynek gospodarczy, mur – drewn., ok 1900 r., remont ok. 1950 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kapliczka słupowa św. Katarzyny, kam., 2 poł. XIX w. <p>- Teren dawnego cmentarza wokół kapliczki Żeromskiego, 1723-1834</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kapliczka cmentarna św. Wojciecha (tzw. Żeromskiego), mur., XVIII w. - Kaplica św. Franciszka, drewn. 1641 r. (?), rozbudowana pocz. XX w. - Źródełko św. Franciszka - Kapliczka Matki Bożej, ul. Kielecka, drewn.. XIX w., rekonstruowana - Kapliczka św. Józefa, ul. Kielecka, drewniana, XIXw. <p>- Schronisko turystyczne PTTK, mur., poł. l., lata 50 XX w., arch, Jerzy Żukowski</p>
5.	Wilków	- Kaplica p.w. MB Częstochowskiej, drewn. 1905 r., rozbud. I przebudowana w 1982 r.
6.	Wzdół Kolonia	- Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP:

		<ul style="list-style-type: none"> • - Kostnica, mur., XIX w. • - Ogrodzenie z bramką i schodami, mur., XIX w. • - Plebania, mur., pocz. XX w. • - Wikarówka, mur., pocz. XX w. • - Teren dawnego cmentarza przykościelnego, pol. XIV w. • - Cmentarz Parafialny „stary”, pocz. XIX w. • - Obora dworska, ob. Młyn (obok domu nr 8a), ,ur., XIX w., przebud. ok. 1930 r.
Figury i krzyże przydrożne:		
1.	Bodzentyn	<ul style="list-style-type: none"> - Figura św. Jana Nepomucena, kam., k. XVIII w., ul. Kielecka - Krucyfiks, kam., 1880 r., ul. Kielecka - Figura św. Jana Nepomucena, kam., 1807 r., Pl. Żwirki - Figura św. Floriana na kamiennej kolumnie z 1807 r., Rynek Górny - Figura NMP Niepokalanie Poczętej, kam., XIX w., ul. Suchedniowska - Krucyfiks, kam., 1879 r. ul. Świętokrzyska
2.	Dąbrowa Górna	<ul style="list-style-type: none"> - Figura św. Floriana, kam., k. XVIII w.
3.	Wzdół Rządowy	<ul style="list-style-type: none"> - Figura św. Jana Nepomucena, kam., 1768 r. - Figura św. Mikołaja, kam. 1772 r.

Źródło: Pismo otrzymane od ŚWKZ w Kielcach.

3.2.6. Zespół urbanistyczny miasta Bodzentyna.

Układ urbanistyczny miasta Bodzentyna przetrwał w niemal niezmiennym stanie do dziś i składa się z dwóch rynków i oczywiście przestrzeni znajdującej się pomiędzy nimi (ulice i zabudowa). Rynki nie powstały jednak jednocześnie, są odległe czasowo. Zespół starszego rynku został wytyczony zaraz po nadaniu praw miejskich dla Bodzentyna w II połowie XIV w. i mieści się w pobliżu Kościoła Parafialnego. Jest to Rynek Górny, na planie zbliżonym do kwadratu, z którego narożników wychodzą ulice, dawniej otoczone murami. Obwód murów miejskich o długości ok. 1,20 km miał zarys owalu, a jego zachodni przebieg (będący zarazem murami zamkowymi) ograniczała rzeka Psarka. Przed murem była fosa, a przed nią usypany wał ziemny. Do miasta wjechać można było dwoma bramami: „Krakowską” od południa (dzisiejsza ul. Licealna) oraz „Opatowską” od wschodu (obecnie ulica Langiewicza). Rozwój miasta spowodował, że miasto wyszło poza mury już w XVI w. Wtedy to poza murami zbudowano kościół Św. Ducha i szpital. Rozwój miasta i konieczność jego powiększenia sprawił, że w Bodzentynie powstało nowe miasto tworzące drugi zespół urbanistyczny. Powstał on w XIX w. na wschód od Dolnego Rynku i zlokalizowano go wzdłuż kilku ulic wylotowych i dawniejszych dróg gospodarczych. Kształt rynku zbliżony jest do wydłużonego prostokąta. W odróżnieniu od zwartej i regularnej zabudowy starego miasta, nowe charakteryzuje chaotyczna i luźna zabudowa.

Ochrona konserwatorska układu urbanistycznego miasta.

Cenny zabytkowy układ urbanistyczny miasta Bodzentyna podlega ochronie prawnej w aspekcie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na podstawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego pod nr A.214 – jako układ przestrzenny (rozplanowanie oraz krajobraz wewnętrzny i zewnętrzny). W tym obszarze wszelkie działania w obrębie układu przestrzennego powinny być poprzedzone stosowną decyzją Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach w trybie art. 36 ust.1 w/w ustawy.

Zapis wpisu do rejestru zabytków archeologicznych nr Aa 270 (decyzja z dnia 30.06.1988r.) obejmuje teren starego miasta otoczonego murami, wraz z zamkiem biskupim w Bodzentynie, w granicach gotyckiej linii murów miejskich wraz z przyległymi elementami gotyckiej zabudowy miasta częściowo zachowanymi pod ziemią.

Ustalenia nieobowiązującego MPZP a strefy ochrony konserwatorskiej.

Nieobowiązujący od 1 stycznia 2004 r. „Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Bodzentyn” zatwierdzony Uchwałą nr 111/16/93 z dnia 30.VI.1993r. przez Radę Miasta i Gminy w Bodzentynie ustalał w obszarze miasta i jego najbliższym otoczeniu strefy ochrony konserwatorskiej „A”, „B” i „E”.

Strefa A – pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmowała obszary szczególnie wartościowe o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględneho zachowania. Założono w niej bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich, opracowanie planu szczegółowego i rewaloryzacji przestrzeni.

Strefa B – ochrony konserwatorskiej, która obejmowała obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania, istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Możliwe będą tu modyfikacje układu funkcjonalno-przestrzennego, przy czym zakres wymagań konserwatorskich i ramy dopuszczalnej integracji współczesnej urbanistyki muszą być określone indywidualnie dla każdego zespołu.

Strefa E – ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego ekspozowania zespołów lub obiektów zabytkowych poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenia jej nieprzekraczalnych gabarytów celem ochrony zabytku.

Strefa E – o orientacyjnych granicach.

Plan ustalał ponadto, wytyczne szczegółowe dotyczące poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej. I tak:

Strefa A.

Bezwzględne zachowanie zabudowy zabytkowej i mającej charakter historyczny.

Możliwe adaptowanie, odrestaurowanie lub wymiana zabudowy w celu przystosowania ich do zaspokojenia współczesnych potrzeb społecznych

Teren rynku wraz z przyległą zabudową winien być przedmiotem opracowania szczegółowego mającego na celu określenie docelowej formy przestrzenno-estetycznej.

Postuluje się eliminację zieleni publicznej jako formy wynikowej powojennej polityki zazieleniania układów staromiejskich.

Strefa B. Obejmuje ona ulice wraz z zabudową, stanowiące historyczne drogi komunikacji wylotowej ze starej części miasta.

Postuluje się stopniowe eliminowanie zabudowy zagrodowo-gospodarczej i przekształcenie jej na miejską, zachowując skalę i formę istniejącej starej substancji budowlanej.

Ulice te winny mieć określone ścisłe linie zabudowy, stanowiące jedną z wytycznych lokalizacyjnych.

Wysokość zabudowy do dwóch kondygnacji.

Strefa E. Stanowiąca powiązania widokowe wzgórze zamkowe wraz z historycznym założeniem parkowym z punktami widokowymi zlokalizowanymi na głównych ciągach komunikacyjnych.

Wskazano następujące wytyczne:

Wszelkie poczynania inwestycyjne winny uwzględniać ekspozowanie wyżej wymienionych elementów i podkreślać ich współzależność funkcjonalno-przestrzenną.

Nie dopuszcza się lokalizacji elementów zagospodarowania, które mogłyby wpłynąć destrukcyjnie na ekspozowanie tej kompozycji urbanistycznej.

Wnioski konserwatorskie.

Kluczowe dla zachowania zespołu urbanistycznego miasta i zabytkowej jego tkanki są sprecyzowane we wkładce do karty ewidencji zabytków architektury i budownictwa (założonej przez prof. nadzw. dr hab. Inż. arch. Grażynę Balińską z Wrocławia w 1997r. /WA Polit. Wrocł.) wytyczne konserwatorskie.

Zostały wyznaczone strefy ochrony i obszary chronione:

Strefy ochrony archeologicznej (W) – teren najbliższego otoczenia ruin zamku, Rynek Górny, Rynek Dolny oraz kwartał zabudowy przy kościele Św. Ducha.

Strefa ochrony konserwatorskiej (A) – zespół staromiejski.

Strefa ochrony konserwatorskiej (B) – przedmieścia XIX i XX w.

Strefa ochrony krajobrazu kulturowego – zurbanizowanego.

Strefa ochrony krajobrazu kulturowego – zielonego.

Obszar chroniony cmentarza w Bodzentynie.

Zieleń chroniona – wokół kościoła parafialnego i wokół kościoła Św. Ducha.

Zieleń wymagająca korekty – wysokie drzewa na Rynku Górnym – postulat doczekał się realizacji poprzez rewitalizację przestrzeni rynku i doprowadzenie jego przestrzeni do pierwotnego otwartego charakteru placu.

Ważniejsze dominanty i subdominanty krajobrazowe – kościół parafialny i ruiny zamku.

Ważniejsze panoramy z wjazdu do miasta. (panoramy wymagają jednak uszczegółowienia ze względu na zróżnicowanie terenu).

Przedpola miasta – szczególnie chronione (ekspozycja sylwety miasta).

Budynki o cechach destrukcyjnych.

Powyższe wytyczne, wnioski i postulaty zawarte zostały po weryfikacji z uwagi na odległy czas opracowania i zmiany w przestrzeni gminy, w opracowaniu w części kierunkowej studium (tekstowej i graficznej) jako ustalenia studium.

3.2.7. Zabytki archeologiczne.

Na terenie gminy znajduje się **jedno stanowisko archeologiczne** wpisane do Rejestru zabytków tj.:

- **stare miasto, zamek biskupi oraz gotyckie mury miejskie, kościół św. Ducha** (nr w rej. 270, data wpisu: 30.06.1988).

Stanowiska archeologiczne lokalizowane są na podstawie wiadomości, pochodzących z różnych źródeł, jednak przeważająca ilość informacji dostarczana jest obecnie przez planowe badania terenowe, od prawie dwudziestu pięciu lat realizowane w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Prace te polegają na systematycznej prospekcji terenowej, połączonej z weryfikacją powierzchniową stanowisk i obiektów znanych już wcześniej. Ich rezultaty pozwalają na rozpoznanie intensywności osadnictwa w różnych rejonach gminy, w kolejnych epokach i okresach pradziejów, średniowiecza i nowożytności, są też wykorzystywane w bieżących działaniach konserwatorskich.

Tabela 24. AZP 84-65. Spis odkrytych i zweryfikowanych stanowisk osadniczych w układzie chronologicznym dla miasta i gminy Bodzentyn.

AZP 84 – 65 SPIS ODKRYTYCH I ZWERYFIKOWANYCH PUNKTÓW OSADNICZYCH W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM.						
MIJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Paleolit schyłkowy						
Wilków	Bodzentyn	Kielce	11	119	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia – paleolit schyłkowy
NEOLIT						
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	8	8	Ślad osadnictwa	Neolit (wczesny – kultury wstęgowe)
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	2	2	Ślad osadnictwa	Neolit
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	5	5	osada	Neolit
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	7	7	Ślad osadnictwa	Neolit
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	15	15	Ślad osadnictwa	Neolit
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	5	28	osada	Neolit
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	18	41	osada	Neolit
				NR		

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOW OŚ-CI	STAN NA OBSZA RZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	19	42	Ślad osadnictwa	Neolit
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	47	70	osada	Neolit
NEOLIT – WCZESNA EPOKA BRĄZU						
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	14	14	Ślad osadnictwa	Neolit – wcz. brąz
NEOLIT ?						
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	56	102	Ślad osadnictwa	Neolit (?)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	21	44	Ślad osadnictwa	Neolit (?)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	28	51	Ślad osadnictwa	Neolit (?)
Wilków	Bodzentyn	Kielce	2	110	Ślad osadnictwa	Neolit (?)
EPOKA KAMIENIA						
Bodzentyn	loco	Kielce	101	92	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Bodzentyn	loco	Kielce	102	93	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Bodzentyn	loco	Kielce	103	94	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	1	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	3	3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	4	4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	6	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	9	9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	10	10	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	1	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	11	11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	12	12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	13	13	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	16	16	osada	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	18	18	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	20	20	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	2	96	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	5	99	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	1	24	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	13	36	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	25	48	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	31	54	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	49	72	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	52	75	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	65	88	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	3	111	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	4	112	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	5	113	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	6	114	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	7	115	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	8	116	osada	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	9	117	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	10	118	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
Wilków	Bodzentyn	Kielce	12	120	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN.	NR	AZP 84-65	

			W MIEJSCOW OŚ-CI	STAN NA OBSZA RZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
WCZESNA EPOKA BRĄZU						
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	9	32	osada	Wczesna epoka brązu (k. mierzanowicka)
OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH						
Bodzentyn	loco	Kielce	99	90	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Bodzentyn	loco	Kielce	100	91	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	54	100	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	55	101	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	56	102	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	57	103	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	58	104	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	59	105	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	60	106	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	61	107	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	62	108	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	17	17	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	18	18	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	19	19	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	21	21	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	22	22	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	1	95	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	2	96	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	3	97	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	4	98	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	1	24	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN.	NR STAN	AZP 84-65	

			W MIEJSCOW OŚ-CI	NA OBSZA RZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	2	25	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	3	26	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	4	27	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	6	29	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	7	30	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	8	31	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	9	32	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	10	33	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	11	34	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	12	35	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	13	36	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	14	37	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	15	38	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	16	39	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	17	40	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	18	41	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	20	43	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	22	45	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	23	46	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	24	47	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	25	48	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	26	49	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	27	50	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	28	51	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	29	52	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	30	53	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	31	54	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	32	55	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	33	56	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	34	57	ślad Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	35	58	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	36	59	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	37	60	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	38	61	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	39	62	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	40	63	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	42	65	ślad Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	43	66	ślad Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	44	67	ślad Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	45	68	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	46	69	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	47	70	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	48	71	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	50	73	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	51	74	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	52	75	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	53	76	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	54	77	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	55	78	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	56	79	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	57	80	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	58	81	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	59	82	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	60	83	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	61	84	Stan. Dymarskie wielopieczowiskowe	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	62	85	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	63	86	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	64	87	śląd Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	65	88	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	66	89	Stan. Produkcji dymarskiej	Okres wpływów rzymskich
PRAHISTORIA						
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	5	5	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	16	16	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary - Kąty	Bodzentyn	Kielce	23	23	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	4	98	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	2	25	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	18	41	śląd osadnictwa	Prahist.
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	37	60	śląd osadnictwa	Prahist.
PRAHISTORIA LUB WCZESNE ŚREDNIOWIECZE						
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	59	105	śląd osadnictwa	Prahist. Lub wczesne średniowiecze

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	43	66	śląd osadnictwa	Prahist. Lub wczesne średniowiecze
WCZESNE ŚREDNIOWIECZE						
Bodzentyn	loco	Kielce	100	91	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	55	78	osada	wczesne średniowiecze
Psary - Podłazy	Bodzentyn	Kielce	4	98	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze (IX-XI w)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	35	58	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze (IX-X w)
Wilków	Bodzentyn	Kielce	1	109	Skarb monet	Wczesne średniowiecze (IX-XI w)
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	57	103	Śląd osadnictwa	Wczesne średniowiecze (XI-XIII w)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	35	58	osada	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	41	64	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	60	83	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	52	75	osada	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	47	70	osada	wczesne średniowiecze (X-XI w.)
PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE						
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	28	51	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	41	64	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	52	75	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	57	103	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	60	106	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	5	28	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	35	58	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XVI w.)

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 84-65 RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	55	78	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
Wilków	Bodzentyn	Kielce	3	111	Osada (huta szkła)	Późne średniowiecze (XIV-XVI w.)
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	55	101	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	58	104	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XV-XVI w.)
PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE - NOWOŻYTNOŚĆ						
Psary – Podłazy	Bodzentyn	Kielce	2	96	śląd osadnictwa	późne średniowiecze -nowożytność
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	60	83	śląd osadnictwa	późne średniowiecze -nowożytność
Psary – Kąty	Bodzentyn	Kielce	23	23	śląd osadnictwa	późne średniowiecze -nowożytność (XV-XVIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	23	46	śląd osadnictwa	późne średniowiecze -nowożytność (XV-XVIII w.)
ŚREDNIOWIECZE - NOWOŻYTNOŚĆ						
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	25	48	śląd osadnictwa	średniowiecze - nowożytność
NOWOŻYTNOŚĆ						
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	55	78	śląd osadnictwa	nowożytność
Psary – Podłazy	Bodzentyn	Kielce	1	95	śląd osadnictwa	Nowożytność (XVI-XVIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	28	51	śląd osadnictwa	Nowożytność (XVI-XVIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	52	75	osada	Nowożytność (XVI-XVIII w.)
Psary – Stara Wieś	Bodzentyn	Kielce	49	72	śląd osadnictwa	Nowożytność (XV-XVII w.)

Tabela 25. AZP 84-66. Spis odkrytych i zweryfikowanych stanowisk osadniczych w układzie chronologicznym dla miasta i gminy Bodzentyn.

Spis faktów osadniczych zarejestrowanych na stanowiskach na obszarze AZP 84 – 66 w układzie chronologicznym.					
MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
MEZOLIT					
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	74	318	Ślad osadniczy
EPOKA KAMIENIA					
Bodzentyn	loco	Kielce	5	11	Ślad osadniczy
NEOLIT					
Bodzentyn	loco	Kielce	6	12	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	7	13	Ślad osadniczy
Celiny Podgórze	Bodzentyn	Kielce	4	91	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	98	104	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	21	119	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	53	141	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	87	147	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	89	149	Ślad osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	90	150	Ślad osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	10	167	Ślad osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	17	174	Ślad osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	30	187	Ślad osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	52	209	Ślad osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	67	311	Ślad osadniczy
EPOKA BRĄZU – KULTURA TRZCINIECKA					
Bodzentyn	loco	Kielce	55	142	Ślad osadniczy
OKRES HALSZTACKI – KRĄG ŁUŻYCKO-POMORSKI					
Bodzentyn	loco	Kielce	26	124	Cment. ciałop.?
OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH – KULTURA PRZEWORSKA					
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8	Bodzentyn	Kielce	1	1	Ślad prod. dymar.
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8	Bodzentyn	Kielce	2	2	Ślad prod. dymar.
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8	Bodzentyn	Kielce	3	3	Stan. prod. wlpc.
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8-A	Bodzentyn	Kielce	1	4	Stan. prod. wlpc.
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 11	Bodzentyn	Kielce	1	6	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	8	14	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	9	15	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	10	16	Stan. prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	11	17	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	12	18	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	13	19	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	14	20	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	15	21	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	19	25	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	20	26	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	21	27	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	22	28	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	23	29	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	24	30	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	25	31	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	26	32	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	27	33	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	28	34	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	29	35	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	30	36	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	31	37	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	32	38	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	33	39	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	34	40	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	35	41	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	36	42	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	37	43	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	38	44	Osada prod.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	39	45	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	40	46	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	41	47	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	42	48	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	43	49	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	44	50	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	45	51	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	46	52	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	47	53	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	48	54	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	49	55	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	50	56	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	51	57	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	52	58	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	53	59	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	54	60	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	1	61	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	2	62	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	3	63	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	58	64	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	59	65	Ślad prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Bodzentyn	loco	Kielce	60	66	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	61	67	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	62	68	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	63	69	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	64	70	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	65	71	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	66	72	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	67	73	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	68	74	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	69	75	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	70	76	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	71	77	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	72	78	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	73	79	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	74	80	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	75	81	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	76	82	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	77	83	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	78	84	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	79	85	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	80	86	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	81	87	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	82	88	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	83	89	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	84	90	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	4	91	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	5	92	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	6	93	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	7	94	Ślad osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	42	95	Stan. dymar. Włpc.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	43	96	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	44	97	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	45	98	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	46	99	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	47	100	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	48	101	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	49	102	Ślad prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	50	103	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	98	104	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	8	105	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	9	106	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	10	107	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	11	108	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	12	109	Stan. prod. dymar.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	51	110	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	13	111	Ślad prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Bodzentyn	loco	Kielce	14	112	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	15	113	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	17	115	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	18	116	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	19	117	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	20	118	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	21	119	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	22	120	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	23	121	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	24	122	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	25	123	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	26	124	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	27	125	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	28	126	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	29	127	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	30	128	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	31	129	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	34	132	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	36	134	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	38	136	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	39	137	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	40	138	Stan. prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	52	140	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	56	143	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	57	144	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	86	146	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	87	147	Osada prod.
Bodzentyn	loco	Kielce	88	148	Ślad prod. dymar.
Bodzentyn	loco	Kielce	91	151	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	93	153	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	94	154	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	95	155	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	96	156	Stan. dymar. Włpc.
Bodzentyn	loco	Kielce	97	157	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	1	158	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	2	159	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	3	160	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	4	161	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	5	162	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	6	163	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	7	164	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	8	165	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	9	166	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	10	167	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	11	168	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	12	169	Stan. prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	13	170	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	14	171	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	15	172	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	16	173	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	17	174	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	18	175	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	19	176	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	20	177	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	21	178	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	22	179	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	23	180	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	24	181	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	25	182	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	26	183	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	27	184	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	28	185	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	29	186	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	30	187	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	31	188	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	32	189	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	33	190	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	34	191	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	35	192	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	36	193	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	37	194	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	38	195	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	39	196	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	40	197	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	41	198	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	42	199	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	43	200	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	44	201	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	45	202	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	46	203	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	47	204	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	48	205	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	49	206	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	51	208	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	53	210	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	54	211	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	55	212	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	56	213	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	57	214	Stan. dymar. Włpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	58	215	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	59	216	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	60	217	Stan. dymar. Włpc.

MIJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	61	218	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	62	219	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	63	220	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	64	221	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	65	222	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	66	223	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	67	224	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	68	225	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	69	226	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	70	227	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	71	228	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	72	229	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	73	230	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	74	231	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	75	232	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	76	233	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	77	234	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	78	235	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	79	236	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	80	237	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	81	238	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	82	239	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	83	240	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	84	241	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	85	242	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	86	243	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	87	244	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	1	245	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	2	246	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	3	247	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	4	248	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	5	249	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	6	250	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	7	251	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	8	252	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	9	253	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	10	254	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	11	255	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	12	256	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	13	257	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	14	258	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	15	259	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	16	260	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	17	261	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	18	262	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	19	263	Stan. prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	20	264	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	21	265	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	22	266	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	23	267	Osada prod.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	24	268	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	25	269	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	26	270	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	27	271	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	28	272	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	29	273	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	30	274	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	31	275	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	33	277	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	34	278	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	35	279	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	36	280	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	37	281	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	38	282	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	39	283	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	40	284	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	41	285	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	42	286	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	43	287	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	44	288	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	45	289	Stan. dymar. Wlpc.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	46	290	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	47	291	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	48	292	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	50	294	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	51	295	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	52	296	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	53	297	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	54	298	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	55	299	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	56	300	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	57	301	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	58	302	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	59	303	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	60	304	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	61	305	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	62	306	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	63	307	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	64	308	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	65	309	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	66	310	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	67	311	Ślad prod. dymar.

MIEJSCOWOŚĆ	GINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	68	312	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	69	313	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	70	314	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	71	315	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	72	316	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	73	317	Stan. prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	74	318	Ślad prod. dymar.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	75	319	Ślad prod. dymar.
PRADZIEJE					
Bodzentyn	loco	Kielce	68	74	Ślad osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	46	99	Ślad osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	47	100	Ślad osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	48	101	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	23	121	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	36	134	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	37	135	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	75	232	Ślad osadn.
WCZESNE ŚREDNIOWIECZE					
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8-A	Bodzentyn	Kielce	1	4	Ślad osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	38	44	osada
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	17	174	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	20	177	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	46	203	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	49	206	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	52	209	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	55	212	Ślad osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	27	271	Ślad osadn.
ŚREDNIOWIECZE					
Bodzentyn	loco	Kielce	1	7	Zamek
Bodzentyn	loco	Kielce	26	124	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	32	130	Ślad osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	87	147	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	74	231	Ślad osadn.
PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE – OKRES WCZESNONOWOŻYTNY					
Bodzentyn	loco	Kielce	15	113	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	38	136	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	15	172	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	16	173	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	18	175	Ślad osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	20	177	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	21	178	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	84	241	Punkt osadn.

MIEJSCOWOŚĆ	GINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
OKRES Wczesnonowozyczny					
Świętokrzyski Park Narodowy - oddział 8-A	Bodzentyn	Kielce	2	5	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	26	32	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	38	44	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	49	55	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	53	59	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	84	90	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	4	91	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	47	100	Punkt osadn.
Celiny - Podgórze	Bodzentyn	Kielce	48	101	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	12	109	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	14	112	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	16	114	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	21	119	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	23	121	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	30	128	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	34	132	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	35	133	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	37	135	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	52	140	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	85	145	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	92	152	Punkt osadn.
Bodzentyn	loco	Kielce	97	157	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	5	162	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	8	165	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	10	167	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	17	174	osada
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	19	176	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	20	177	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	48	205	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	49	206	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	50	207	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	54	211	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	55	212	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	57	214	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	66	223	Punkt osadn.
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	68	225	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	10	254	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	23	267	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	27	271	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	33	277	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	35	279	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	49	293	Punkt osadn.
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	63	307	Punkt osadn.

MIEJSCOWOŚĆ	GINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚ -CI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 84-66 RODZAJ STANOWISKA
OKRES NOWOŻYTNY					
Bodzentyn	loco	Kielce	2	8	mury miejskie
Bodzentyn	loco	Kielce	3	9	zespół piwnic
Bodzentyn	loco	Kielce	4	10	Kościół św. Ducha
Celiny-Podgórze	Bodzentyn	Kielce	34	40	osada
Bodzentyn	loco	Kielce	45	51	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	61	67	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	65	71	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	75	81	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	76	82	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	81	87	Punkt osadniczy
Celiny-Podgórze	Bodzentyn	Kielce	50	103	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	98	104	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	8	105	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	33	131	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	36	134	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	39	137	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	40	138	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	41	139	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	53	141	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	56	143	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	57	144	Punkt osadniczy
Bodzentyn	loco	Kielce	87	151	Punkt osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	1	158	Punkt osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	47	204	Punkt osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	58	215	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	15	259	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	16	260	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	21	265	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	25	269	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	28	272	Punkt osadniczy
Dąbrowa Skarbowa	Bodzentyn	Kielce	34	278	Punkt osadniczy
OKRES PÓŹNONOWOŻYTNY					
Bodzentyn	loco	Kielce	50	56	Punkt osadniczy
Dąbrowa Poduchowna	Bodzentyn	Kielce	3	160	Punkt osadniczy

Tabela 26. AZP 85-66. Spis odkrytych i zweryfikowanych stanowisk osadniczych w układzie chronologicznym dla miasta i gminy Bodzentyn.

AZP 85 – 66 SPIS ODKRYTYCH I ZWERYFIKOWANYCH PUNKTÓW OSADNICZYCH W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM					
MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	AZP 85-66 RODZAJ STANOWISKA
Epoka kamienia					
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	24	50	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	53	79	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	104	130	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	100	126	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	101	127	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	102	128	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	103	129	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	104	130	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	105	131	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	106	132	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	107	133	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	108	134	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	109	135	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	110	136	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	111	137	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	112	138	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	113	139	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	114	140	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	115	141	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	116	142	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	117	143	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	118	144	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	119	145	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	120	146	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	121	147	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	122	148	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	123	149	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	124	150	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	125	151	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	126	152	Stan. Produkcji dymarskiej
WCZESNE ŚREDNIOWIECZE					
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	82	108	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	84	110	osada
PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE					
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	68	94	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	84	110	osada

MIEJSCOWOŚĆ	GINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSKO WOŚ-CI	NR STAN NA OBSZA RZE	AZP 85-66 RODZAJ STANOWISKA
PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE – CZASY NOWOŻYTNE					
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	97	123	Ślad osadnictwa
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	28	54	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	29	55	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	30	56	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	31	57	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	32	58	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	33	59	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	34	60	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	35	61	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	36	62	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	37	63	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	38	64	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	39	65	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	40	66	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	41	67	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	42	68	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	43	69	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	44	70	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	45	71	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	46	72	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	47	73	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	48	74	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	49	75	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	50	76	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	51	77	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	52	78	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	53	79	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	54	80	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	55	81	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	56	82	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	57	83	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	58	84	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	59	85	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	60	86	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	61	87	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	62	88	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	63	89	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	64	90	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	65	91	ślad produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	66	92	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	67	93	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	69	95	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	70	96	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	71	97	Stan. Produkcji dymarskiej
				NR	

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSKO WOŚCI	STAN NA OBSZA RZE	AZP 85-66 RODZAJ STANOWISKA
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	72	98	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	73	99	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	74	100	Stan. Dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	75	101	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	76	102	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	77	103	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	78	104	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	79	105	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	80	106	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	81	107	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	82	108	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	83	109	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	84	110	osada produkcyjna
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	85	111	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	86	112	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	87	113	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	88	114	Stan. dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	89	115	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	90	116	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	91	117	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	92	118	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	93	119	Stan. dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	94	120	Stan. dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	95	121	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	96	122	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	98	124	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	99	125	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	1	27	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	2	28	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	3	29	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	4	30	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	5	31	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	6	32	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	7	33	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	8	34	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	9	35	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	10	36	Stan. dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	11	37	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	12	38	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	13	39	Stan. dym. wielopieczowiskowe
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	14	40	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	15	41	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	16	42	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	17	43	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	18	44	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	19	45	śląd produkcji dymarskiej

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 85-66 RODZAJ STANOWISKA
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	20	46	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	21	47	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	22	48	śląd produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	23	49	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	25	51	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	26	52	Stan. Produkcji dymarskiej
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	27	53	śląd produkcji dymarskiej
CZASY NOWOŻYTNE					
Wola Szczygiełkowa	Bodzentyn	Kielce	68	94	Ślad osadnictwa

Tabela 27. AZP 83-66. Spis odkrytych i zweryfikowanych stanowisk osadniczych w układzie chronologicznym dla miasta i gminy Bodzentyn.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 83 - 66 RODZAJ STANOWISKA
EPOKA KAMIENIA					
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	104	134	Ślad osadnictwa
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	105	135	Ślad osadnictwa
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	107	137	Ślad osadnictwa
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	119	149	Ślad osadnictwa
Leśna	Bodzentyn	Kielce	23	42	Ślad osadnictwa
Podmielowiec	Bodzentyn	Kielce	1	1	Ślad osadnictwa
Podmielowiec	Bodzentyn	Kielce	3	3	Ślad osadnictwa
Podmielowiec	Bodzentyn	Kielce	4	4	Ślad osadnictwa
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	15	19	Ślad osadnictwa
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	12	60	Ślad osadnictwa
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	15	63	Ślad osadnictwa
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	74	234	Ślad osadnictwa
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	79	239	Ślad osadnictwa
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	100	260	Ślad osadnictwa
NEOLIT					
Podmielowiec	Bodzentyn	Kielce	2	2	Ślad osadnictwa
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	45	93	Ślad osadnictwa
NEOLIT?					
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	2	6	Ślad osadnictwa

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 83 - 66 RODZAJ STANOWISKA
KULTURA ŁUŻYCKA (EPOKA BRĄZU)					
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	74	234	osada
KULTURA ŁUŻYCKA (późna faza wczesnej epoki żelaza)					
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	34	194	osada
KULTURA PRZEWORSKA (okres wpływów rzymskich)					
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	104	134	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	105	135	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	106	136	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	107	137	Osada, Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	108	138	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	109	139	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	110	140	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	111	141	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	112	142	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	113	143	Ślad prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	114	144	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	115	145	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	116	146	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	117	147	Stan. prod. dym.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	118	148	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	119	148	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	120	150	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	121	151	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	122	152	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	123	153	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	124	154	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	125	155	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	126	156	Stan. dym. wielop.
Bodzentyn	Bodzentyn	Kielce	127	157	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	1	20	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	2	21	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	3	22	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	4	23	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	5	24	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	6	25	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	7	26	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	8	27	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	9	28	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	10	29	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	11	30	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	12	31	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	13	32	Ślad prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	14	33	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	15	34	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	16	35	Stan. prod. dym.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 83 - 66 RODZAJ STANOWISKA
Leśna	Bodzentyn	Kielce	17	36	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	18	37	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	19	38	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	20	39	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	21	40	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	22	41	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	24	43	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	25	44	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	26	45	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	27	46	Stan. prod. dym.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	28	47	Stan. dym. wielop.
Leśna	Bodzentyn	Kielce	29	48	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	1	5	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	3	7	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	4	8	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	5	9	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	6	10	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	7	11	Ślad prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	8	12	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	9	13	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	10	14	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	11	15	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	12	16	Stan. prod. dym.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	13	17	Stan. dym. wielop.
Siekierno	Bodzentyn	Kielce	14	18	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	1	49	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	2	50	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	3	51	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	4	52	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	5	53	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	6	54	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	7	55	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	8	56	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	9	57	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	10	58	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	11	59	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	12	60	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	13	61	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	14	62	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	16	64	Ślad osadn. Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	17	65	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	18	66	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	19	67	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	20	68	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	21	69	Stan. prod. dym.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 83 - 66 RODZAJ STANOWISKA
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	22	70	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	23	71	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	24	72	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	25	73	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	26	74	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	27	75	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	28	76	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	29	77	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	30	78	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	31	79	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	32	80	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	33	81	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	34	82	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	35	83	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	36	84	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	37	85	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	38	86	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	39	87	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	40	88	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	41	89	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	42	90	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	43	91	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	44	92	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	45	93	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	46	94	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	47	95	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	48	96	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	49	97	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	50	98	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	51	99	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	52	100	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	53	101	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	54	102	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	55	103	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	56	104	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	57	105	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	58	106	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	59	107	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	60	108	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	61	109	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	62	110	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	63	111	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	64	112	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	65	113	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	66	114	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	67	115	Stan. prod. dym.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN NA OBSZARZE	AZP 83 - 66 RODZAJ STANOWISKA
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	68	116	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	69	117	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	70	118	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	71	119	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	72	120	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	73	121	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	73	122	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	75	123	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	76	124	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	77	125	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	78	126	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	79	127	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	80	128	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	81	129	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	82	130	Stan. dym. wielop.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	83	131	Ślad prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	84	132	Stan. prod. dym.
Sieradowice	Bodzentyn	Kielce	85	133	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	1	184	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	2	181	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	3	161	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	4	162	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	5	163	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	6	164	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	7	165	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	8	166	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	9	167	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	10	168	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	11	169	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	12	170	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	13	171	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	14	172	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	15	173	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	16	174	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	17	175	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	18	176	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	19	177	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	20	178	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	21	179	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	22	180	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	23	182	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	24	183	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	25	185	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	26	186	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	27	187	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	28	188	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	29	189	Stan. prod. dym.

Śniadka	Bodzentyn	Kielce	30	190	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	31	191	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	32	192	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	33	193	Osada, Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	34	194	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	35	195	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	36	196	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	37	197	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	38	198	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	39	199	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	40	200	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	41	201	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	42	202	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	43	203	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	44	204	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	45	205	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	46	206	Ślad osdn. Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	47	207	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	48	208	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	49	209	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	50	210	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	51	211	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	52	212	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	53	213	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	54	214	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	55	215	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	56	216	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	57	217	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	58	218	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	59	219	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	60	220	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	61	221	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	62	222	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	63	223	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	64	224	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	67	227	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	68	228	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	69	229	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	70	230	Ślad prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	71	231	Osada, Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	72	232	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	73	233	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	74	234	Osada, Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	75	235	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	76	236	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	77	237	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	78	238	Stan. prod. dym.

Śniadka	Bodzentyn	Kielce	79	239	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	80	240	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	81	241	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	82	242	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	83	243	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	84	244	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	85	245	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	86	246	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	87	247	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	88	248	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	89	249	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	90	250	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	91	251	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	92	252	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	93	253	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	94	254	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	95	255	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	96	256	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	97	257	Stan. prod. dym.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	98	258	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	99	259	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	100	260	Stan. dym. wielop.
Śniadka	Bodzentyn	Kielce	101	261	Stan. prod. dym.

Powyższe tabela przedstawiają najważniejsze (znajdujące się w materiałach AZP) stanowiska archeologiczne na terenie miasta i gminy Bodzentyn. Ponadto, stanowiska te zostały przedstawione na załącznikach graficznych „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” i „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”.

3.2.8. Miejsca pamięci narodowej

O tradycjach patriotycznych mieszkańców gminy świadczą zbiorowe mogiły poległych w walce o niepodległość ojczyzny:

- Wzdół Rządowy, pomnik w postaci pionowej płyty poświęcony ofiarom faszyzmu. Na płycie widnieje napis „ Obywatelom Gromady Wzdół Rządowy. Poległym – pomordowanym w walce o wolność ludowej Ojczyzny w latach 1939-45”;
- Psary Podlesie, pomnik kamiennie – betonowy, drewniany krzyż upamiętniający pomordowanych obywateli Psar – Podlesie w dniu 29.V.1943 r.;
- Święta Katarzyna, grób zbiorowy, Krzyże brzożowe. W hołdzie żołnierzom ZWZ-AK pomordowanych 1.VI-26.VI.1943 r. przez hitlerowskich okupantów.;
- Siekierno – Wykus, ceglana kaplica w lesie ku czci żołnierzy partyzanckich AK;
- Siekierno – Wykus, grób pojedynczy Ludmiły Bożeny Stefanowskiej, “Zjawy” Żołnierza AK;
- Wzdół, grób zbiorowy na cmentarzu parafialnym, betonowa płyta Ofiar zbrodni dokonanej przez hitlerowców na mieszkańcach Klonowa w dniu 2.07.1943 r.;
- Wzdół, grób zbiorowy na cmentarzu parafialnym, płyta z napisem: Zbiorowa mogiła rozstrzelanych przez hitlerowskiego okupanta;
- Wzdół, grób zbiorowy na cmentarzu parafialnym, Ofiarom rozstrzelanym przez hitlerowców 11.04.1943 r.;
- Święta Katarzyna, grób pojedynczy, mogiła powstańca Jana Pietrała;
- Dąbrowa Dolna, grób zbiorowy mieszkańców wsi Dąbrowa pomordowanych przez oprawców hitlerowskich w dniu 10 maja 1943 r.

Mieszkańcy Bodzentyna już od lat dbają o pomniki poległych. Pamięć o ludziach i wydarzeniach przetrwała do dziś również dzięki ustnym przekazom i partyzanckim piosenkom.

3.2.9. Postacie historyczne związane z gminą Bodzentyn

Jakub Janidło ur. w 1570 w Bodzentynie, zm. 31 grudnia 1619 w Krakowie), był prawnikiem, profesorem, trzykrotnym rektorem Akademii Krakowskiej w latach 1614-1619. Studia na Akademii Krakowskiej podjął w 1587. Został magistrem nauk wyzwolonych i doktorem filozofii w 1594. Wyjechał na dalsze studia do Rzymu. 15 marca 1603 przyjął święcenia kapłańskie i otrzymał parafię Gołaczewy, zasiadał również jako sędzia w sądzie biskupim kurii krakowskiej. Za namową Mikołaja Dobrocieskiego podjął się napisania podręcznika *Processus iudiciarius ad praxim fori spiritualis Regni Poloniae conscriptus* wydanego w 1606, który stanowił obowiązkowy podręcznik uniwersytecki w zakresie procesu kanonicznego przez kolejne 100 lat i był dużą pomocą dla urzędników sądów kościelnych. Od 1611 zaangażował się jako prawnik w spór z jezuitami i w obronę praw Akademii Krakowskiej występując w jej obronie na Sejmie walnym w 1612. Zmarł mając 49 lat. Na własne żądanie i za zgodą kapituły krakowskiej pochowany został w kaplicy Szafranców na Wawelu, zwanej inaczej kaplicą prawników.

Franciszek Krasieński herbu Ślepowron (ur. 10 kwietnia 1525 prawdopodobnie we wsi Krasne zm. 16 marca 1577 w Bodzentynie) – biskup krakowski 1572-1577, podkanclerzy koronny od 1568 lub 1569 do 1572 lub 1574, od 1560 sekretarz królewski, archidiakon kaliski. Kształcił się początkowo w Zgorzelcu, a następnie studiował w Wittenberdze i w Krakowie, a później we Włoszech: w Bolonii i Rzymie. Na początku lat 50. XVI wieku uzyskał we Włoszech stopień doktora obojga praw. W 1555 mianowany kanonikiem krakowskim, w 1556 kanonikiem gnieźnieńskim. W 1560 został sekretarzem króla Zygmunta Augusta. Krasieński, kierując jako podkanclerzy kancelarią królewską, wywierał wielki wpływ na sprawy państwowe, w szczególności rozwinął żywą działalność przy dojściu do skutku unii lubelskiej w r. 1569. 2 czerwca 1572 otrzymał prowizję papieską na biskupstwo krakowskie, którego ster objął 10 lipca 1572. Przez pierwsze dwa lata (do 1574) łączył ją z funkcją prepozyta kapituły płockiej. Chory na gruźlicę często przebywał na zamku biskupów krakowskich w Bodzentynie. Tam zmarł i zgodnie z ostatnią wolą został pochowany w bodzentyńskim kościele parafialnym, gdzie do dziś istnieje jego pomnik pochodzący z warsztatu Hieronima Canavesiego.

Józef Szermentowski urodził się 16 lutego 1833r. w Bodzentynie. Był synem Stanisława Szermentowskiego, gospodarza w rodzinie, która mieszkała w tych okolicach od dawna. Wybitny polski malarz. Był jednym z prekursorów realizmu w nurcie malarstwa pejzażowo – rodzajowego w sztuce polskiej. W 1860 r. wyjechał do Paryża, gdzie pozostał do końca życia. Jednak na jego twórczość wpływ wywarł pobyt na polskiej ziemi, obserwacja rodzimego krajobrazu – przyrody, architektury, codziennego życia ludności.

Jakub Zadzik herbu Korab (ur. 1582 w Drużbinie koło Sieradza, zm. 17 marca 1642 w Bodzentynie) – biskup krakowski (od 17 września 1635), biskup chełmiński (od 1624), dziekan kapituły katedralnej poznańskiej w latach 1619–1630, kanclerz wielki koronny, podkanclerzy koronny, sekretarz wielki koronny od 1613 roku, regent kancelarii większej, dyplomata. Nauki pobierał w kolegium jezuickim w Kaliszu, na uniwersytecie w Krakowie oraz w Perugii i w Rzymie. Na uniwersytecie w Perugii uzyskał tytuł doktora obojga praw, a w Rzymie studiował teologię i tamże w 1604 przyjął święcenia kapłańskie. Swoją karierę związał z kancelarią królewską. W 1608 przebywał ponownie w Rzymie i przez pewien czas zdobywał doświadczenie w kurii rzymskiej. Po powrocie do kraju pracował w kancelarii podkanclerzego Wawrzyńca Gembickiego, który w 1609 wyprawił Zadzika do Zygmunta III przebywającego pod Smoleńskiem. W 1612 ponownie brał udział w wyprawie moskiewskiej. Zbudował w Kielcach pałac biskupi, należący do najpiękniejszych rezydencji polskich. W katedrze wawelskiej wyremontował kaplicę św. Jana Chrzyciela, w której został pochowany. W 1638 odmówił przyjęcia nominacji na arcybiskupa gnieźnieńskiego.

Stanisław Zygadlewicz (2.05.1837 – 11.06.1864) był synem Walentego i Elżbiety ze Skórkich, bratem Karola Zygadlewicza. Wziął ślub z Domicellą Jędrzejewską. Stanisław był głównym gospodarzem i organizatorem powstania styczniowego na terenie Bodzentyna. Został on stracony przez Rosjan w 1864 roku.

Artemiusz Wołczyk – Ukrainiec, który większość życia spędził w Bodzentynie i badał dzieje tej miejscowości. Urodził się w Starym Samborze w 1910 roku, a zmarł w 2000 w Bodzentynie. Był grekokatolikiem. Studiował na lwowskim uniwersytecie, jednak nie ukończył nauki z powodu miłości do Polki, którą poślubił. Interesował się historią miasta. Odkrył archiwum akt z XVIII-XIX wieku, zawierające oraz pamiętniki żydowskiego chłopca. Stworzył Towarzystwo Przyjaciół Bodzentyna i pismo „Echo Łysogór”, dla radiowęzła przygotowywał audycje historyczne.

3.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska kulturowego

3.3.1. Zagrożenia dla środowiska kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy

- Rozwój osadnictwa i infrastruktury technicznej, w tym postępujące rozproszenie zabudowy, sąsiedztwo obcych i agresywnych form nowych budowli, „drutowanie” krajobrazu, potencjalne niszczenie stanowisk archeologicznych w trakcie prac ziemnych i pełna destrukcja na obszarach zbiorników wodnych;
- Odkładanie w czasie remontów zabytkowych obiektów i założeń, co może powodować utratę walorów zabytkowych oraz wzrost kosztów prac remontowych, które niewspółmiernie rosną wraz z pogarszaniem się stanu zabytku;
- Zaniedbanie obiektów sakralnych innych wyznań, zarastających nieczynnych cmentarzy, co powoduje wymazywanie materialnych śladów wielokulturowej historii regionu, będącej elementem jego tożsamości;
- Ograniczona możliwość adaptacji drewnianych obiektów zabytkowych wiejskiej zabudowy mieszkalnej lub gospodarczej na współczesne cele użytkowe, wysokie koszty remontów – niewspółmierne do możliwości właścicieli, prowadzą te obiekty do ruiny i rozbiórki

3.3.2. Zalecenia i działania związane z ochroną środowiska kulturowego i krajobrazu kulturowego

- Respektowanie przepisów i wymagań ochronnych przy rewaloryzacji obiektów i zespołów zabytkowych objętych ochroną prawną;
- Racjonalne, zgodne z wymogami konserwatorskimi zagospodarowanie, użytkowanie i udostępnianie obiektów zabytkowych, z uwzględnieniem celów kulturowych i turystycznych;
- Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np. dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo, dbałość o spójność funkcjonalną zabytkowych założeń;
- Ekspozowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych;
- Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy;
- Prowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie realizowanych lub przewidzianych do realizacji inwestycji wielkoobszarowych;
- Edukacja społeczna w zakresie wartości i znaczenia obiektów kulturowych dla promocji i rozwoju województwa oraz integracji regionalnej.

Głównym zadaniem z zakresu ochrony przestrzeni kulturowej powinno być zabezpieczanie obiektów i zespołów zabytkowych, w tym dziedzictwa archeologicznego przed degradacją oraz sukcesywna renowacja, rewitalizacja oraz racjonalne ich udostępnianie drogą pełnego wykorzystania instrumentów prawnych i finansowych. Poza ochroną istniejących zabytków niezwykle ważne jest, by realizowana w ich pobliżu zabytkowa kontynuowała tradycje regionalne i była harmonijnie wkomponowana w przestrzeń kulturową

Przede wszystkim zaś zasadniczym działaniem powinno być uchwalenie i wdrożenie realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, gdzie wykorzystane zostaną instrumenty ogólne określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze strategicznym, a także narzędzia i środki własne Gminy oraz partnerów uczestniczących w realizacji Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

3.4. Rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym lub określone przez audyt krajobrazy priorytetowe

Na terenie województwa świętokrzyskiego nie został opracowany i uchwalony przez Sejmik audyt krajobrazowy, o którym mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r. Poz. 774, 1688).

4. Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, potrzeby i możliwości rozwoju gminy

4.1. Sytuacja demograficzna gminy – analizy demograficzne, środowiskowe i społeczne, prognozy

Liczba ludności gminy na koniec 2017 r. wynosiła 11632 mieszkańców z czego 50,1% stanowią kobiety, a 49,9% mężczyźni. W latach 2002-2017 liczba mieszkańców zmalała o 1,3%.

Miasto Bodzentyn w roku 2017 zamieszkiwało 2 238 z czego 51,1% stanowią kobiety, a 48,9% mężczyźni. Na przestrzeni 2002-2017 liczba mieszkańców zmalała o 2,9%.

Tabela 28. Populacja mieszkańców gminy w latach 2010 – 2017 (stan na 31 grudnia 2017 r.)

rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kobiety	5887	5890	5882	5863	5825	5800	5819	5829
Mężczyźni	5769	5899	5867	5866	5872	5838	5817	5803
							Razem	11 632

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Tabela 29. Ludność w poszczególnych powiatach sąsiadujących (stan na 31 grudnia 2017 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	LUDNOŚĆ					PRZYRÓST NATURALNY (WSKAŹNIK NA 1000 LUDNOŚCI)
	Ogółem	Kobiety	W wieku			
			przed- produkcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
Polska	38 259 532	19 742 237	6 920 652	23 517 643	7 995 263	-0,02
województwo świętokrzyskie	1 247 732	633 807	207 297	761 754	278 681	-2,73
powiat kielecki	210 102	105 370	40 047	134 053	36 002	1,25
powiat skarżyski	75 673	39 637	11 070	45 679	18 924	-5,81
powiat starachowicki	90 888	46 819	14 526	54 714	21 648	-3,79
powiat ostrowiecki	111 111	57 853	16 810	67 208	27 093	-5,45
powiat opatowski	53 028	26 668	8 778	32 556	11 694	-4,74

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Analizując dane można stwierdzić, iż powiat kielecki na tle innych sąsiednich powiatów oraz danych dotyczących województwa świętokrzyskiego czy całej Polski, charakteryzuje się dodatnim przyrostem naturalnym na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten wynosi 1,25. W pozostałych powiatach przyrost naturalny jest znacznie poniżej zera. Duży wpływ na wynik wskaźnika ma ilość ludności w wieku produkcyjnym, która dla powiatu kieleckiego również jest jedną z wyższych. Kluczowe znaczenie ma fakt, iż powiat kielecki wraz z miastem Kielce ma do zaoferowania najwięcej możliwości dla osób w wieku produkcyjnym, co znacznie wpływa na wyniki.

Tabela 30. Struktura wiekowa ludności w gminie i gminach sąsiednich (stan na 31 grudnia 2017 r.)

Wyszczególnienie	liczba ludności	wiek przedprodukcyjny (%)	wiek produkcyjny (%)	wiek poprodukcyjny (%)	wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 os. w wieku produkcyjnym)
woj. świętokrzyskie	1257 179	207 297	761 754	278 681	36,6
Powiat kielecki	210 102	40 047	134 053	36 002	26,9
Gmina Bodzentyn	11 632	2 097	7 369	2 166	29,4
Gmina Pawłów	15 272	3 048	9 444	2 780	29,4
Gmina Nowa Słupia	9 516	1 521	6 004	1 991	33,2
gmina Bieliny	10 268	2 149	6 563	1 556	23,7
gmina Górnio	14 292	3 036	9 226	2 030	22,0
gmina Starachowice	49 513	7 066	29 198	13 249	45,4
Gmina Wąchock	6 860	1 022	4 184	1 654	39,5
Gmina Suchedniów	10 303	1 436	6 352	2 515	39,6
Gmina Masłów	10 819	2 046	7 063	1 710	24,2
Gmina Łączna	5 096	926	3 259	911	28,0

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Tabela 31. Przyrost naturalny dla gminy Bodzentyn w latach 2010-2017 (stan na 31 grudnia 2017 r.)

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Przyrost naturalny	2	-22	-36	-40	-10	-42	-8
Urodzenia	130	118	115	97	126	101	118
Zgony	129	140	151	139	137	144	126

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Dokonując analizy danych demograficznych do wartości pozostałych gmin powiatu kieleckiego można zauważyć, że gmina ma dodatni przyrost naturalny wynoszący 5. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 1,13 i jest znacznie

większy od średniej dla województwa oraz znacznie większy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju.

W zestawieniu sąsiadujących gmin oraz danych z powiatu kieleckiego i województwa świętokrzyskiego wynika, że gmina Bodzentyn zajmuje dobrą pozycję z danymi bardzo zbliżonymi do średniej powiatowej, jednakże w niektórych przypadkach gorszymi niż średnia w województwie.

Wskaźnik obciążenia demograficznego wynosił w 2017 r. dla gminy 29,4 (ludność w wieku nieprodukcyjnym/100 os. w wieku produkcyjnym) i był większy do średniej powiatu i niższy od średniej w województwie.

pozytywnym faktem jest wzrastająca liczba ludności w wieku produkcyjnym (63,4%), która świadczy o początku zastojowego charakteru struktury wieku w gminie. Procentowy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,0%, a poprodukcyjnym 18,6%.

Tabela 32. Biologiczne grupy wieku (*stan na 31 grudnia 2017 r.*)

Biologiczne grupy wieku (<i>stan na 31 grudnia 2017 r.</i>)		
Wiek 0-14 lat	Kobiety: 827	Mężczyźni: 917
Wiek 15-64 lat	3900	4251
Wiek 65 lat i więcej	1092	649

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Tabela 33. Liczba ludności w poszczególnych sołectwach (*źródło: GUS*).

sołectwo	Ilość mieszkańców	Procent ludności gminy
Celiny	308	2,6%
Dąbrowa Dolna	311	2,6%
Dąbrowa Górna	416	3,5%
Hucisko	207	1,8%
Kamieniec	214	1,8%
Kamienna Góra	129	1,1%
Leśna-Stara Wieś	722	6,5%
Orzechówka	184	1,6%
Parcele	138	1,2%
Podgórze	224	1,9%
Podkonarze	209	1,8%
Podmielowiec	234	2,0%
Psary Kąty	456	3,9%
Psary Podłazy	249	2,1%
Psary Stara Wieś	325	4,1%
Siekierno	112	2,8%
Sieradowice I	206	1,7%
Sieradowice II	351	3,0%
Wilków	882	7,5%
Wiącka	553	4,7%
Wola Szczygiełkowa	626	5,3%
Wzdół Rządowy	568	4,8%
Wzdół Kolonia	226	2,3%
Ogółem	11 632	100%

Dane z 2011 r. źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Tabela 34. Zestawienie porównawcze liczby ludności w gminie w latach 2011-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Różnica między rokiem 2017 a 2012
Kobiety	5882	5863	5825	5800	5819	5829	53
Mężczyźni	5867	5866	5872	5838	5817	5803	64
Ogółem	11 749	11 729	11 697	11 638	11 636	11 632	117

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

Na obszarze całej gminy odnotowano ujemne saldo migracji wewnętrznych. Na ten fakt ma wpływ znaczny procent bezrobocia, klasyfikujący się powyżej średniej w województwie świętokrzyskim. Przyczyną migracji w znacznej mierze jest chęć pozyskania wyższego wykształcenia, którego nie może zaoferować gmina lub możliwość pracy na wyższych stanowiskach oferująca większe wynagrodzenia. Większość osób podejmujących pracę poza granicami gminy nie widzi możliwość powrotu z braku korzystniejszych ofert ze strony gminy przebijających możliwości większych ośrodków miejskich.

Nieco mniejsze choć dalej niskie saldo stwierdza się w mieście Bodzentyn. Ośrodek gminny oferuje więcej miejsc pracy w poszczególnych sektorach oraz różnorodność funkcji i możliwość założenia działalności z większym powodzeniem niż w innych sołectwach gminy.

Saldo migracji zachwiać może duża tendencja wyjazdów poza granice kraju. Na przestrzeni kilkunastu lat, nastąpił znaczny wzrost krótkoterminowych wyjazdów w większości nie odnotowanych urzędowo. Dane przedstawione w tabeli, gdzie od kilku lat zanotowano 4 lub żadnego wyjazdu mogą być nieprecyzyjne. Zmiany polityki emigracyjnej w krajach UE mogą jednak ten proces i tendencję odwrócić.

Niezbyt wysoki przyrost naturalny, wysoka migracja nie sprzyjają rozwojowi gminy. Najatrakcyjniejsze miejscowości w gminie to te o najlepszej dostępności komunikacyjnej, wzdłuż głównych dróg wojewódzkich zlokalizowane w środkowej zachodniej i północnej części gminy.

4.2. Prognoza demograficzna

W ostatnich latach na terenie kraju (szczególnie na obszarze województwa świętokrzyskiego) obserwuje się stopniowy spadek liczby mieszkańców. W województwie świętokrzyskim do roku 2030 liczba ludności (wg Prognozy Ludności na lata 2003-2030 GUS) ma ulec zmniejszeniu o około 105,0 tys. ludzi. Analogicznie, opierając się na w/w danych można stwierdzić, że spadek ludności wystąpi w kolejnych latach również w gminie i mieście Bodzentynie. Prognoza demograficzna gminy opiera się zarówno na trendach występujących w otoczeniu gminy (powiat, województwo), jak i na czynnikach wewnętrznych związanych z rozwojem gminy. Do czynników wewnętrznych zalicza się przede wszystkim brak większych ośrodków kształcenia w gminie. Edukacja w gminie kończy się na poziomie ponadgimnazjalnym/średnim (technicznym, zawodowym) co zmusza młodzież do migracji za dalszym wykształceniem. Sytuację ratuje bliskość miast takich jak Kielce czy Starachowice wraz z jego zapleczem szkolnictwa na poziomie uczelni wyższych. Większość młodzieży nie wraca w rodzinne strony. Kolejną przyczyną migracji, którą zauważa się w większości powiatu kieleckiego, może być poszukiwanie lepszych warunków życia oraz pracy. Gmina oferuje miejsca pracy związane przede wszystkim z rolnictwem, ewentualnie z oświatą, administracją i drobnymi usługami, co nie zaspokaja wszystkich aspiracji mieszkańców i jest zbyt uboga ofertą dla młodzieży.

W gminie i mieście Bodzentyn liczba ludności faktycznie zamieszkałej maleje. Według stanu na 31.12.2017 r. w gminie mieszkało ogółem 11 632 osób (w tym 5829 kobiet i 5803 mężczyzn).

Pod względem wykorzystania zasobów pracy gmina Bodzentyn stanowi obszar problemowy, dotknięty m.in. dość wysoką stopą bezrobocia na 2016 rok wynosiła 17%, gdzie województwie Świętokrzyskim 10,8% oraz deformacją struktury bezrobotnych (tj. wysokim odsetkiem ludzi młodych, bezrobotnych kobiet, bezrobotnych pozostających bez pracy ponad rok oraz wysokim odsetkiem bezrobotnych z niskim poziomem wykształcenia, bez kwalifikacji zawodowych, bez stażu

pracy, długotrwale poszukujących pracy i bez prawa do zasiłku – następuje pauperyzacja gminy). Znaczna jest też liczba osób wyjeżdżających po za gminę do pracy (około 906 osób), gdzie przyjeżdżających do Bodzentyna z innej gminy w celu pracy to 185 osób.

4.3. Pozarolnicza działalność gospodarcza

Gmina Bodzentyn jest gminą wiejską, zwiększoną intensywność działalności punktów usługowych i przemysłowych można obserwować w gminnym ośrodku w miejscowości Bodzentyn oraz w Świątej Katarzynie.

Z danych na rok 2017 na terenie Bodzentyna odnotowano 736 aktywnych podmiotów gospodarki narodowej, z czego 596 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Zarejestrowano 112 nowych podmiotów, natomiast 67 zostało wyrejestrowanych. Analizując dane od 2009 do 2017 roku najwięcej nowych podmiotów zarejestrowano właśnie w 2017 a najmniej 2009, w tym samym okresie najwięcej bo aż 83 podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2011 roku, natomiast najmniej wyrejestrowano w 2010.

Według danych wśród przedmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Bodzentyn, najwięcej 25 stanowią spółki cywilne. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej 707 jest mikro-przedsiębiorstw zatrudniających do 9 pracowników.

69,6% (512) przedmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność, 28,9% (213) podmiotów deklaruowało swój rodzaj działalności jako przemysł i budownictwo, natomiast 1,5%(11) podmiotów to rodzaj działalności związany z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem.

Osoby prowadzące działalność gospodarczą w gminie najczęściej deklaruują swój rodzaj działalności jako Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (34,2%) oraz budownictwo (20,0%). (źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>)

Wartość wskaźników rozwoju przedsiębiorczości, jak liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców czy dochody własne gminy na mieszkańca plasują gminę zdecydowanie poniżej średniej dla województwa. Dobrze rokuje wysoka dynamika liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na mieszkańca, choć nie dotyczy to pożądanego sektora usług wyższego rzędu. Ponadto, gmina notuje wysoki na tle regionu poziom bezrobocia. W związku z powyższym Bodzentyn kwalifikuje się do obszarów o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Bodzentyn w latach 2004 – 2016

(Źródło: GUS)

Tabela 35. Klasyfikacja podmiotów gospodarki narodowej* wg wielkości w Gminie Bodzentyn w 2017r.

Podmiot wg klasy wielkości	2017
Ogółem	736
Mikro – przedsiębiorstwa 0-9	707
Małe przedsiębiorstwa 10-49	22
Średnie przedsiębiorstwa 50-249	7

źródło: <http://www.polskawliczbach.pl>

4.4. Bezrobocie

Analizując dane o bezrobociu w gminie w oparciu o stopę bezrobocia rejestrowanego dla powiatu i województwa Bodzentyń wypada dosyć wysoko. W gminie na 1000 mieszkańców pracuje tylko 69 osób. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców 906 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 185 pracujących przyjeżdża. Saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi – 721.

W samej gminie połowa osób pracujących zatrudniona jest w sektorze rolniczym (54,2%) mimo, iż warunki glebowe do uprawy na terenie gminy Bodzentyń nie należą do najkorzystniejszych, niewielki procent zatrudnionych związany jest z sektorem przemysłu i budownictwa (ponad 15,4%), nieco mniejszy z handlem i usługami (9,7%), oraz 0,4% z działalnością finansową.

Tabela 36. Bezrobocie w gminie na tle kraju, powiatu i gmin sąsiednich 2016 r.

Obszar	Stopa bezrobocia
kraj	8,2%
województwo świętokrzyskie	10,8%
powiat kielecki	13,6%
gmina Górno	10,8%
gmina Masłów	11,5%
gmina Bodzentyń	17,9%

źródło: <http://www.polskawilczbach.pl>

Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Bodzentyń w latach 2004 – 2016

(Źródło: GUS)

Tabela 37. Liczba pracujących według sektorów ekonomicznych w gminie Bodzentyń w latach 2009 – 2015

Liczba pracujących według sektorów ekonomicznych w gminie Bodzentyń w latach 2009 – 2015							
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	42 921	46 178	46 089	46 539	47 095	47 971	48 409
Sektor rolniczy	24 176	26 466	26 443	26 447	26 526	26 475	26 464
Pozostałe	8 396	8 662	8 238	8 646	9 105	9 485	9 575
Sektor przemysłowy	7 382	7 793	7 808	7 607	7 666	7 618	7 819
Sektor usługowy	2 659	3 026	3 347	3 615	3 585	4 168	4 337
Sektor finansowy	308	231	253	244	213	225	214

4.5. Stan infrastruktury socjalnej

4.5.1. Oświata i wychowanie

Tabela 38. Placówki oświatowe w gminie.

Miejscowość	Nazwa obiektu	Adres
Przedszkola		
1.	Samorządowe Przedszkole	Wzdół – Kolonia 28, 26-010 Bodzentyn
2.	Samorządowe Przedszkole	Suchedniowska 5, 26-010 Bodzentyn
3.	Samorządowe Przedszkole	Ul. Licealna 3, 26-010 Bodzentyn
4.	Samorządowe Przedszkole we Wzdole Rządowym	Ul. Stara Wieś 27b, 26-010 Wzdół Rządowy
5.	Punkt Przedszkolny w Szkole Podstawowej im. Poetów Doliny Wilkowskiej w Świętej Katarzynie	Ul. Kielecka 45, 26-010 Święta Katarzyna
6.	Punkt Przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Leśnej	Leśna Stara Wieś, 26-010
7.	Punkt Przedszkolny w Psarach Starej Wsi	Ul. Psary Stara Wieś 59A, 26-010 Psary Stara Wieś
8.	Punkt Przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Woli Szczygiełkowej	Wola Szczygiełkowa 63, 26-006 Wola Szczygiełkowa
Szkoły Podstawowe		
1.	Szkoła Podstawa Psary - Stara wieś	Psary - Stara Wieś 59a 26-010 Psary-Stara Wieś
2.	Szkoła Podstawowa w Bodzentynie filia w Śniadce	Śniadka Druga 19 a 26-010 Śniadka Druga
3.	Szkoła Podstawowa im. Poetów Doliny Wilkowskiej w Świętej Katarzynie	Kielecka 45 26-010 Święta Katarzyna
4.	Szkoła Podstawowa we Wzdole Rządowym	Wzdół Kolonia 28 26-010 Wzdół-Kolonia
5.	Szkoła Podstawowa	Rynek Górny 11 26-010 Bodzentyn
6.	Szkoła Podstawowa w Leśnej	26-010 Leśna-Stara Wieś
7.	Szkoła Podstawowa w Woli Szczygiełkowej	Wola Szczygiełkowa 63 26-006 Wola Szczygiełkowa
	Szkoła Podstawowa w Bodzentynie	Ul. Rynek Główny 11, 26-010 Bodzentyn
Gimnazjum		
1.	Gimnazjum	Wolności 4, 26-010 Bodzentyn
2.	Publiczne Gimnazjum we Wzdole Rządowym	Ul. Stara Wieś 28 26-010 Wzdół Rządowy
Szkoły Ponadgimnazjalne		
1.	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Bodzentynie	Suchedniowska 6 26-010 Bodzentyn
2.	Liceum Ogólnokształcące im J. Szermentowskiego	Suchedniowska 6 26-010 Bodzentyn
3.	Technikum Nr 9	Suchedniowska 6 26-010 Bodzentyn

źródło: UG

Gmina zaspokaja podstawowe potrzeby w zakresie szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego o ustawowym obowiązku kształcenia. Szkolnictwo wyższe realizowane jest w miastach regionu znajdujących się w niedużych relacjach komunikacyjnych z Gminą tj. Kielce i Starachowice czy nawet Ostrowcem Świętokrzyskim.

Chcąc podjąć edukację na uczelniach o bardziej wyspecjalizowanych kierunkach, szczególnie uczelniach o wysokiej renomie i europejskich standardach nauczania, młodzież w gminie musi wiązać swoje plany z większymi miastami w Polsce (i za granicą).

Według statystyk ok 2821 mieszkańców gminy jest w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) około 1366 kobiet i 1455 mężczyzn. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku 13,7% ludzi posiada wykształcenie wyższe, 1,3% wykształcenie policealne, 9,5 średnie ogólnokształcące, a 15,9% średnie zawodowe. Gmina Bodzentyn w zestawianiu do całego województwa świętokrzyskiego odznacza się niższym poziomem wykształcenia. Wśród kobiet największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone aż 27,5% oraz wyższe 17,4%. Mężczyźni w większości posiadają wykształcenie zawodowe 31,5% oraz podstawowe ukończone 23,9%.

Zgodnie z danymi, w grupie wiekowej na poziomie podstawowym, kształci się ok. 27% ludności, 11,3% otrzymuje naukę na poziomie gimnazjalnym, natomiast 17,8% znajduje się na poziomie ponadgimnazjalnym. W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji szkół wyższych jest 28% mieszkańców gminy Bodzentyn.

Na terenie gminy istnieją również ośrodki wspomagające naukę oraz aktywność młodzieży:

- Niepubliczne Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Świętej Katarzynie,
- Powiatowe Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Chęcinach Filia Nr 1 w Bodzentynie,
- Poradnia Psychologiczna – Pedagogiczna w Bodzentynie

4.5.2. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Ochrona zdrowia

Podstawową opiekę zdrowotną zapewnia Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej z oddziałami:

- Ośrodek Zdrowia w Bodzentynie
- Ul. Ogrodowa 2, 26-010 Bodzentyn;
- Ośrodek Zdrowia Święta Katarzyna,
- Ul. Żeromskiego 5, 26-010 Święta Katarzyna;
- Ośrodek Zdrowia Stara Wieś

(Wzdół)

Mieszkańcy gminy korzystają ponadto z opieki medycznej świadczonej przez szpitale powiatowe w Starachowicach, Kielcach oraz Pogotowie Ratunkowe w Skarżysku - Kamiennej.

Ośrodki Opieki Zdrowotnej oferują szeroką paletę usług medycznych, zapewniając pomoc doświadczonych lekarzy i zaawansowanego sprzętu diagnostycznego.

Ośrodku te zapewniają usługi poradni POZ dla dorosłych, ginekologiczne, neurologiczne, okulistyczne (wyłącznie odpłatnie), rehabilitację i fizjoterapię, laboratorium z punktem pobrań w Bodzentynie oraz Starej Wsi, opiekę pielęgniarki środowiskowej, położnej oraz opiekę stomatologiczną. Liczba osób przypadająca na 1 przychodnię wyniosła 3879 osób.

Tabela 39. Placówki podstawowej opieki zdrowotnej w gminie

stan na 31.12.2017 r.	miejsowość	Specjalizacje
Ośrodek Zdrowia w Bodzentynie	Bodzentyn	Medycyna rodzinna, Chirurg, Internista, Internista, Diabetolog, Pediatria, Pulmonolog, Neurolog, Ginekolog-położnik, Okulista, Stomatolog, Stomatolog, Gabinet Fizjoterapii. Gabinety prywatne: Gabinet Okulistyczny, Stomatologiczny, Kardiologiczny, Laboratorium Świętokrzyskie Sp. z o. o – Diagnostyka Medyczna
Ośrodek Zdrowia w Świętej Katarzynie	Święta Katarzyna	Internista, Specjalista Reumatolog, Pediatria Medycyna rodzinna, Pediatria, Pulmonolog
Ośrodek Zdrowia w Starej Wsi	Stara Wieś (Wzdół)	Gabinety prywatne: Gabinet Stomatologiczny, Punkt konsultacyjno – informacyjny ds. uzależnień i przemocy w rodzinie

źródło: <http://zoz.bodzentyn.pl>

Pomoc społeczna

Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bodzentynie. Klienci Ośrodka Pomocy Społecznej mogą korzystać z następujących form pomocy: usług opiekuńczych, pomocy w zakresie dożywienia, wypoczynku letniego dla dzieci, pomoc w znalezieniu miejsca w domu pomocy społecznej, skierowania do schronisk, domów samotnych matek. Przysługiwane są również świadczenia finansowe po wcześniejszym spełnieniu określonych kryteriów oraz konsultacje świadczone na terenie ośrodka jak i w miejscu zamieszkania klienta.

Ośrodek współpracuje z instytucjami i organizacjami pozarządowymi takimi jak:

-Stowarzyszeniem Miejsca Góra Na Rzecz Rozwoju Celin i Podgórze – kwalifikacja osób do odbioru żywności;

-Miejsko – Gminnym Centrum Kultury – organizowanie imprez okolicznościowych, dla dzieci i osób starszych i samotnych.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Bodzentynie realizuje zadania zlecone i własne oraz zlecone przy wsparciu funduszy Unii Europejskiej oraz z zakresu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Środki finansowe przeznaczone na realizację zadań własnych w 2017r. zostały wykorzystane w następujący sposób:

Zasiłki stałe, przyznano 109 osobom i wypłacono 1069 świadczeń na kwotę 509.989,00zł;

Zasiłki okresowe, przyznano 157 osobom, wypłacono 591 świadczeń na łączną kwotę 192.388,84zł;

Zasiłki celowe oraz na zakup żywności- wypłacono kwotę 163.326,00zł dla 226 rodzin;

Domy pomocy społecznej, odpłatność za pobyt dla 20 osób wyniosła 415.738,73zł.

Udział mieszkańców korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej spadł na przestrzeni ostatnich 4 lat i obecnie wynosi ca 11,3% ludności ogółem. W 2016r. wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej wyniosły 13973,1 tys. zł.

4.5.3. Usługi kultury

Na terenie miasta i gminy Bodzentyn działa Miejsko - Gminna Biblioteka Publiczna im. Adeli Nawrot w Bodzentynie, która prowadzi działalność kulturalno-oświatową i rozrywkową.

MGBP realizuje zadania oprócz wypożyczania książek dla dorosłych i dzieci w dziedzinach wychowania, edukacji, upowszechniania kultury, rozwijania i zaspokajania potrzeb kulturalnych społeczeństwa w celu wzbogacenia osobowości, poczucia wspólnoty społecznej oraz rozwijania kultury życia codziennego i wypoczynku. Miejsko- Gminna Biblioteka Publiczna w Bodzentynie prowadzi działalność poprzez:

- Wypożyczalnie dla dorosłych;
- Oddział dla dzieci i młodzieży;
- Czasopisma bieżące;
- Bezpłatny dostęp do Internetu;
- Lekcje biblioteczne i inne zajęcia dla dzieci i młodzieży
- Zajęcia dla dzieci w „Kąciku malucha”
- Spotkania autorskie;
- Konferencje, seminaria;
- Pasowanie na czytelnika;
- „Ferie z biblioteką” (spotkania z ciekawymi ludźmi, konkursy, turnieje, gry i zabawy);
- „Tydzień bibliotek” podczas którego odbywają się spotkania, pogawędki, wieczorki poetyckie,
- „Lato z biblioteką” wycieczki, zajęcia plastyczne, techniczne, kalambury,
- Spotkania świąteczne (prezentowanie polskich zwyczajów i tradycji, wykonywanie ozdób świątecznych);
- Akcja „Cała Polska czyta dzieciom”;
- Dyskusyjny Klub Książki

Budynek Miejsko- Gminnej Biblioteki Publicznej zlokalizowany jest w budynku przy na Rynku Głównym 11 w Bodzentynie.

Wg danych GUS na rok 2016 w gminie Bodzentyn w publicznej bibliotece jest zarejestrowanych 610 czytelników, a wypożyczenia księgozbioru przypadające na jednego czytelnika to 24 książki.

Miejsko-Gminne Centrum Kultury i Turystyki (MGCKiT) jest samorządową instytucją kultury i jednostką organizacyjną Gminy Bodzentyn.

Podstawowym celem jego działalności jest organizowanie działalności kulturalnej i turystycznej na terenie Miasta i Gminy Bodzentyn. Ponadto, MGCKiT współpracuje z innymi instytucjami kultury, podmiotami prowadzącymi działalność kulturalną, stowarzyszeniami i związkami twórców i artystów oraz organami władz publicznych zajmującą się działalnością kulturalną.

Centrum Kultury wychodzi naprzeciw oczekiwaniom różnych grup dlatego ogromnym powodzeniem cieszą się zajęcia organizowane dla dzieci, które mogą skorzystać z zajęć plastycznych w różnych grupach wiekowych, z nauki gry na instrumentach klawiszowych, z zajęć ruchowych, gdzie dzieci uczą się tańczyć oraz śpiewać. Organizowane są również zajęcia aerobiku dla pań, w planach jest poszerzenie oferty dla seniorów w ramach „Akademii Seniora”, która działa od dwóch lat i jest prowadzona przy współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Bodzentyna.

Na pograniczu dwóch gminy Bodzentyna i łącznej działa szkoła Wrażliwości w Kapkazach (administracyjnie gmina Bodzentyn) będąca prywatną aktywnością z zakresu sztuk pięknych i szeroko pojętej holistycznej edukacji o charakterze znacznie wykraczającym poza region świętokrzyski.

Sąsiedztwo większych ośrodków kulturalnych takich jak: Kielce, Starachowice uzupełnia potrzeby w zakresie usług kultury.

W gminie Bodzentyn działa wiele stowarzyszeń twórczych i organizacji pozarządowych. Należą do nich:

- Stowarzyszenie Miejska Góra na rzecz rozwoju Celin i Podgórze)
- Koło Gospodyń Wiejskich "Wzdolanie")
- Stowarzyszenie Świętokrzyskie)
- Stowarzyszenie Ochrony Zabytków Architektury i Sztuki Bodzentyna i Regionu Świętokrzyskiego)
- Stowarzyszenie Siekierno Nasza Ojczyzna)
- Furmani)
- Stowarzyszenie Gmina Bodzentyn-Nasza Mała Ojczyzna)
- Stowarzyszenie Rozwoju Miejscowości Wola Szczygiełkowa)
- Alebabki)
- Stowarzyszenie Dąbrowa)
- Stowarzyszenie Wzdolskie Kołowrotki)
- Stowarzyszenie Rozwoju wsi i Edukacji)
- Stowarzyszenie Świętokrzyskie Jodły)
- Stowarzyszenie Wilków Nasz Dom)
- Klub Sportowy "Sensas" Bodzentyn)
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy "Gród-Bodzentyn")
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy "Orły")
- Uczniowski Klub Sportowy "Jodła")
- Uczniowski Klub Sportowy "Atlas")
- Uczniowski Klub Sportowy "Start" Święta Katarzyna)
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Śniadka)
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy "Olimp")
- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży)
- Ludowy Klub Sportowy "Łysica")
- Wędkarski Klub Sportowy "Kleń")
- Stowarzyszenie Przyjaciół Św. Katarzyny i Doliny Wilkowskiej "Łysica-Sabat")
- Ludowy Uczniowski Klub Sportowy "Huragan")
- Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich w Leśnej)
- Stowarzyszenie na Rzecz Odnowy Wsi "Odnowica")
- Ochotnicza Straż Pożarna w Psarach-Starej Wsi)
- Towarzystwo Dawida Rubinowicza)
- Ochotnicza Straż Pożarna w Sieradowicach)
- Stowarzyszenie Miłośników Siekierna i Gór Świętokrzyskich)
- Ochotnicza Straż Pożarna we Wzdole Rządowym)
- Towarzystwo Przyjaciół Bodzentyna)
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bodzentynie)

4.5.4. Usługi sportu, turystyki i rekreacji.

W gminie i mieście Bodzentyn zadania w zakresie usług sportu podejmowane są przez kluby sportowe oraz szkoły. Znajdują się tu obiekty sportowe takie jak:

- boisko piłkarskie Łysica Bodzentyn
- kompleks boisk Orlik 2012 we Wzdole Rządowym
- kompleks boisk Orlik 2012 w Bodzentynie
- sale gimnastyczna w Gimnazjum Publicznym w Bodzentynie
- sala gimnastyczna w Zespole Szkół we Wzdole Rządowym

- sala gimnastyczna w Szkole Podstawowej w Bodzentynie
- sala gimnastyczna w Szkole Podstawowej w Świętej Katarzynie

Na terenie naszej gminy z dużym powodzeniem działa Ludowy Klub Sportowy Łysica. Drużyna piłki nożnej od dwóch lat plasuje się w czołówce III ligi. Ponadto istnieje wiele Uczniowskich Klubów Sportowych, które propagują różne dziedziny sportu, a zawodnicy osiągają wiele sukcesów. Jednym z najdłużej działających klubów jest ULKS Jodła, który wychował i wychowuje wielu mistrzów w Biathlonie, narciarstwie klasycznym oraz strzelectwie. Natomiast od niedawna działający ULKS Grot-Bodzentyn może poszczycić się dużymi osiągnięciami w łucznictwie. Poza tym drużyny piłki siatkowej oraz nożnej, które działają przy ULKS Olimp we Wzdole, ULKS Orły i ULKS Gród z Gimnazjum Publicznego w Bodzentynie również zdobywają puchary na szczeblu ogólnopolskim. W szkołach podstawowych działające kluby takie jak UKS Atlas w Bodzentynie, czy UKS Start w Świętej Katarzynie wychowują potencjalnych mistrzów w dziedzinie lekkiej atletyki, billarda, gier zespołowych czy narciarstwa klasycznego.

W Bodzentynie istnieje dość szeroko rozbudowana prywatna baza noclegowa, mimo to na terenie gminy, jak i na całym obszarze Gór Świętokrzyskich jest ona nadal niewystarczająca. Wymaga rozbudowy z jednoczesnym podnoszeniem standardów oferowanych usług, szczególnie baza noclegowa budynków zamieszkania zbiorowego, takich jak: schroniska, domy turysty, pensjonaty czy hotele. Najwięcej noclegów oferowanych jest przez gospodarstwa agroturystyczne, które ze względu na położenie gminy, znaczną ilość kompleksów leśnych i zabytków, spełniają oczekiwania rodzin z dziećmi lub osób ceniących odpoczynek w otoczeniu natury w połączeniu z rekreacją. Na terenie całej gminy znajduje się około 68 gospodarstw agroturystycznych, 4 hotele oferujące imprezy okolicznościowe, zapewniające dużą ilość miejsc noclegowych, niemniej nie wystarczającą w kontekście rozwoju przyjęcia napływu turystów. W miejscowości Święta Katarzyna oraz mieście Bodzentyn zlokalizowane są dwa schroniska młodzieżowe: Niepubliczne Szkolne Schronisko Młodzieżowe "Tanie Spanie" (Święta Katarzyna) i Schronisko Młodzieżowe Bodzentyn.

W Świętej Katarzynie funkcjonują usługi noclegowe: Gościniec "Pod Lasem", Zajazd "Baba Jaga", Ośrodek Wypoczynkowy "Jodełka" i w Bodzentynie „Bernasiówka”.

Na tle województwa obszar gminy wyróżnia się szczególnymi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi i kulturowymi, co sprawia, iż gmina jest bardzo atrakcyjna pod względem turystyczno – wypoczynkowym. Samo położenie w centrum Gór Świętokrzyskiej, otoczenie terenami zespołów leśnych Świętokrzyskiego Parku Narodowego wraz z Sieradowickim Parkiem Krajobrazowym, miejscami o ciekawej historii, cennymi zabytkami, tworzą idealne miejsce do spokojnego wypoczynku, rekreacji, sportów oraz turystyki rodzinnej i edukacyjnej.

Obszary leśne pokrywające północną i południową część gminy, oferują szereg atrakcji poprzez dużą ilość szlaków turystycznych, możliwości spacerów, jazdy na rowerze lub konnych wycieczek. Bogactwo lasów oraz idealne warunki w nich panujące, ściągają z okolicznych gmin wszystkich miłośników grzybobrania. W gminie funkcjonuje stadnina koni Manoah w sołectwie Wiącka.

W zachodnio - południowej części gminy, niedaleko kompleksu leśnego lasów państwowych i granic ŚPN znajduje się zbiornik wodny retencyjno – rekreacyjny „Wilków”, który zapewnia atrakcje miłośnikom wędkowania, sportów wodnych i kąpeli. Znajduje się tam strzeżone kąpielisko z wyznaczoną piaszczystą plażą i miejsca z drobną gastronomią i parkingami.

Zimą w gminie uruchamiana zostaje stacja narciarska „Baba Jaga” na Miejskiej Górze. Wyciąg orczykowy to trasa zjazdowa o dł. 650 m i różnicy poziomów 90 m oraz wypożyczalnia sprzętu narciarskiego. W Bodzentynie szerokim zainteresowaniem cieszy się również narciarstwo biegowe. Duża ilość szlaków i tras w malowniczych krajobrazach sprzyja rozwojowi tej dyscypliny.

..Miejscem cieszącym się dużym zainteresowaniem w gminie to Święta Katarzyna – nazywana „perłą” Gór Świętokrzyskich, położona u podnóża Łysicy (612 m n. p. m.) leżąca 7 km od miasta Bodzentyn, otoczona z trzech stron Puszcza Jodłową. Znajduje się tam Muzeum Mineralów i Skamieniałości oraz Szlifierni krzemienia pasiastego. Ekspozycja kolekcja, należy do największych w Polsce i zawiera ciekawe okazy z całego świata, Polski i Gór Świętokrzyskich. Wystawiono tu minerały pospolite, odmiany skaleni, rudy metali, kwarcu oraz te najrzadsze rubiny, szafiry i szmaragdy.

..Od maja 2008 muzeum udostępnia do ogólnego zwiedzania szlifiernię krzemienia pasiastego oraz zaprasza na pokaz szlifowania tego regionalnego kamienia jubilerskiego.

..Wzdół to kolejna większa miejscowość w gminie Bodzentyn, gdzie znajduje się punkt widokowy na Pasma Klonowskie, Łysogóry, Wzdoly a także miasto Bodzentyn. Na szczycie góry znajduje się Kapliczka św. Barbary o związana z ciekawą legendą. Na terenie miejscowości znajduje się kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny wzniesiony w 1687 roku. Murowana świątynia z kaplicą, kruchtą i górującą nad nimi wieżą. We Wzdole znajduje się jedyne w Polsce Muzeum Siekier, w gospodarstwie agroturystycznym we wsi Orzechówka. Obecnie muzeum posiada 1850 eksponatów, służących niegdyś do rąbania, łupania i krzesania. Najstarszą z siekier w kolekcji datuje się na 1720 r. Na terenie gospodarstwa znajduje się również kuźnia, gdzie można zapoznać się z technikami kowalstwa i płatnerstwa.

..Kolejną ciekawą atrakcją gminy jest Izba Lniana, muzeum tkactwa, znajdujące się w miejscowości Wiącka na terenie gospodarstwa agroturystycznego „Na Górcze”. W muzeum można odbyć warsztaty tkackie na krosnach z XIX wieku.

..Sołectwo Wzdół również odczuło działania hitlerowców. Na cmentarzu parafialnym znajduje się zbiorowa mogiła z związana z czasami II wojny światowej, gdzie zamordowano 23 mieszkańców.

..Wykus jest kolejnym miejscem wartym odwiedzenia i upamiętnienia bohaterskich walk polskich żołnierzy. Położony w samym sercu Lasów Siekierzyńskich był również miejscem przemarszów i walk powstańczych. Obecnie prócz miejsc upamiętniające patriotyczne historie znajduje się tu pole namiotowe, gdzie można w spokoju spędzić czas w bliskości z naturą.

Turystyka piesza (6 szlaków)

..Przez teren Gminy Bodzentyn przebiega 6 pieszych szlaków (czerwony, czarny, dwa niebieskie i dwa zielone)

- Czerwony szlak pieszy Święta Katarzyna – Dąbrowa

..długość trasy: około 19 km, czas przejścia: 5 h, stopień trudności: trasa średnia, duże przewyższenia

..**Przebieg:** Świta Katarzyna (0 km) - Krajno Pierwsze (2,5 km) - Góra Wymyślona (4,8 km) - Góra Radostowa (6,35 km) - Diabelski Kamień (10,5 km) - Masłów Pierwszy (14 km) - Dąbrowa ([droga nr 73] 19 km)

- Czarny szlak pieszy Starachowice – Wykus

..**Przebieg:** Starachowice PKS, PKP (ma tutaj też swój początek zielony szlak Starachowice - łączna i przecina się szlak czerwony Skarżysko Kamienna - Kałków), Polana Langiewiczza (5,5) (dołącza oznakowanie niebieskiego szlaku Wąchock - Cedzyna), Wykus (9,0) - zaczyna się tutaj zielony szlak Wykus - Skarżysko Zachodnie.

- Niebieski szlak pieszy Bodzentyn – Święta Katarzyna

..długość trasy: około 9 km, czas przejścia: około 2 godzin

..**Przebieg:** Bodzentyn (rynek) - Góra Miejska (2,7 km) - Dolina Czernej Wody (5,2 km) - Święta Katarzyna

- Niebieski szlak Wąchock – Cedzyna

Przebieg: Wąchock MZK,PKS (1 km) – Rataje (2,5 km) - Wykus (10,0 km) - Sieradowice (17 km), Bodzentyn (20 km), Góra Miejska (22.5 km), Święta Katarzyna (28,5 km), Krajno Zagórze II (29,5 km), Ciekoty (34,5 km), Przełom Lubrzanki (36,5 km), Ameliówka (36,5 km), Ameliówka PKS, MPK (37,5 km), Mąchocice PKS, MPK (39,0km), Cedzyna MPK,PKS (45,5 km).

- Zielony szlak pieszy Starachowice – Bodzentyn

długość trasy: około 20,5 km, czas przejścia: 5 h, stopień trudności: trasa łatwa, wyjątkiem jest odcinek Tarczek – Bodzentyn, trasa zwykle dobrze oznaczona, za wyjątkiem odcinka Tarczek - Bodzentyn

Przebieg: Starachowice - Zalew Lubianka (4 km) - Radkowice (10 km) - Tarczek (15,5 km) - Bodzentyn (20 km)

- Zielony szlak pieszy: łączna – Bukowa Góra – Bodzentyn

długość trasy: około 17 km, czas przejścia: 4,5 h, stopień trudności: trasa łatwa, udogodnienia turystyczne na Bukowej Górze

Przebieg: łączna PKP - Zagórze (1,5 km) - Kamieniołom (4,5 km) - Bukowa Góra (6,5 km) - Psary Podlesie (10 km) - Psary Stara-Wieś (12,5 km) - Bodzentyn (17 km)

Turystyka rowerowa

Przez teren Gminy przebiega 5 tras rowerowych w tym dwie tematyczne.

- Trasa I

Przebieg: Kielce – Masłów – Brzezinki – Ciekoty – Św. Katarzyna – Bodzentyn - Psary, Kąty – Klonów - Barcza – Brzezinki – Masłów - Kielce. Trasa po szosie, 60 km.

- Miejsca Mocy

Przebieg: Michałów – Marcinków - Wąchock - Rataje - Sieradowicki Park Krajobrazowy (Rezerwat „Wykus”) - Bronkowice - Radkowice - Rzepin - Dąbrowę – Kałków.

- Architektury Obronnej

Przebieg: Końskie, Modliszewice, Kazanów, Sielpia, Smyków, Grzymałków, Malmurzyn, Oblęgór, Oblęgorek, Chełmce, Podzamcze Piekoszowskie, Piekoszów, Jaskinia Raj, Chęciny, Podzamcze Chęcińskie, Bolmin, Małogoszcz, Sobków, Mokrsko, Motkowice, Imielno, Skowronno, Pińczów, Młodzawy, Chroberz, Stradów, Wiślica, Chotel Czerwony, Radzanów, Szczaworyż, Stopnica, Oleśnica, Rytwiany, Golejów, Staszów, Kurozwęki, Kotuszów, Szydłów, Chańcza, Ujazd, Konary, Klimontów, Ossolin, Samborzec, Sandomierz, Ocinek, Międzygórze, Tudorów, Okalina, Opatów, Lipowa, Ptkanów, Ćmielów, Podgrodzie, Ćmielów, Trębanów, Małoszyce, Wszechświęte, Jacentów, Sadowie, Czerwona Góra, Janowice, Sarnia Zwola, Grzegorzowice, Baszowice, Bodzentyn, Psary, Klonów, Masłów, Kielce.

Turystyka samochodowa

Przez teren Gminy przebiega 5 szlaków samochodowych.

- Cystersów

- Miejsca Mocy

Przebieg: Michałów – Marcinków - Wąchock - Rataje - Sieradowicki Park Krajobrazowy (Rezerwat „Wykus”) - Bronkowice - Radkowice - Rzepin - Dąbrowę – Kałków.

- Arche – Geologiczny

Przebieg: Bałtów - JuraPark Bałtów, Ostrowiec Świętokrzyski - Muzeum i Rezerwat Archeologiczno-Przyrodniczy „Krzemionki”, Skały – wąwóz, Nowa Słupia - Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Góry

Świętokrzyskie - obszar ochrony ścisłej Święty Krzyż, Bukowa Góra – Świętokrzyski Park Narodowy, kamieniołom Zachełmie, kamieniołom Szewce, kamieniołom Stokówka, rezerwat "Kamienne Kręgi", rezerwat Ciosowa, Kielce - Rezerwat skalny Ślichowice im. Jana Czarnockiego, Kielce - Rezerwat Wietrznia im. Zbigniewa Rubinowskiego, rezerwat Kadzielnia, rezerwat krajobrazowy Karczówka, rezerwat geologiczny Biesak-Białogon, rezerwat Jaskinia Raj, Chęciny - rezerwat Rzepka, Chęciny - rezerwat Góra Zelejowa, Chęciny - rezerwat Miedzianka, Chęciny - Góra Zamkowa, Skiby - Jaskinia Piekło, Góry Pieprzowe, Starachowice - Muzeum Przyrody i Techniki im. Jana Pazdura "Ekomuzeum" (Wystawa Paleontologiczna)

- Szlak frontu wschodniego I wojny światowej

Szlak biegnie przez następujące miejscowości: Sędziszów, Małogoszcz, Włoszczowa, Kazimierza Wielka, Skalbmierz, Pińczów, Jędrzejów, Morawica, Busko – Zdrój, Chmielnik, Kielce, Wąchock, Szydłów, **Bodzentyn**, Suchedniów, Skarżysko-Kamienna, Działoszyce, Chęciny, Stąporków, Końskie, Raków, Połaniec, Staszów, Nowa Słupia, Kunów, Ćmielów, Osiek, Zawichost, Ożarów, Koprzywnica, Sandomierz, Opatów, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice.

- fragmenty krajobrazowych tras samochodowych „Dużej i Małej Pętli Świętokrzyskiej

Samo miasto Bodzentyn w planie województwa zostało uznane za ośrodek turystyczno – rekreacyjny, natomiast Święta Katarzyna za kształtujące się centrum turystyczno – rekreacyjne. Obszar wiejski gminy położony jest w turystyczno – rekreacyjnych regionach Gór Świętokrzyskich i Doliny Kamiennej. Charakter atrakcji turystycznych szczególnie predysponuje do turystyki pobytowej (weekendowej), objazdowej i kulturowej.

W Bodzentynie organizowany jest szereg imprez kulturalnych oraz obchodzonych jest wiele świąt i dni związanych z miastem i gminą. Do lokalnych imprez należą między innymi:

- Festiwal Wędrowania w Bodzentynie, łączący turystykę, edukację i sztukę. Program obejmuje spektakle plenerowe, rajdy piesze i rowerowe, akcje plastyczne, warsztaty, koncerty i dyskusje ekologiczne;

- Dni Bodzentyna, odbywające się w pierwszy weekend lipca na Placu Zamkowym i jest stałym elementem kulturalnym gminy. Podczas tych uroczystości prezentują się zespoły ludowe, kabaretów i gwiazd muzyki;

- Dni Dawida Rubinowicza, organizowane zazwyczaj we wrześniu, w ramach promocji kultury żydowskiej zamieszkującej Bodzentyn przed II Wojną Światową;

- Bodzentyńskie Ostatki – swój początek miały w 2013 roku, impreza zyskała charakter gminnej. Podczas uroczystości swój dorobek artystyczny prezentują zespoły;

- Przeгляд Małych Form Teatralnych – organizowane co rocznie, w przeglądzie biorą udział zespoły reprezentujące przedszkola oraz szkoły z terenu gminy Bodzentyn;

- Uroczystości w Wykusie, każdego roku w drugą sobotę czerwca organizowane są uroczystości upamiętniające poległych. Organizatorami uroczystości są Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej - Środowisko Świętokrzyskich Zgrupowań AK "Ponury-Nurt" oraz Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej Obwód Świętokrzyski. Od pewnego czasu uczestniczą w nich przedstawiciele władz wojewódzkich i poczty sztandarowe świętokrzyskiej policji, której patronem od 1990 r. jest mjr cc. Jan Piwnik "Ponury".

Gmina Bodzentyn może pochwalić się również tradycyjnymi produktami do których należą:

- Chleb Kiernożyckich z Bodzentyna - chleb pszenny na zakwasie z mąki żytniej, wypiekany do dziś w małej piekarni pani Felicji Harabin, w Bodzentynie przy ulicy Straży Pożarnej. Receptura i technologia wypieku zostały opracowane w 1937 roku przez ojca pani Felicji Stanisława Kiernożyckiego. Do jego wypieku używa się drewna, które nadaje mu specyficzny smak i zapach.

- kiełbasa Bodzentyńska - wyróżnia się spośród innych tego typu produktów intensywnym zapachem i smakiem, a zawdzięcza to dużej ilości czosnku i ręcznie tłuczonym ziarnom pieprzu czarnego

- Kwas burakowy - rewelacyjnie gasi pragnienie, a może również być bazą na barszczyk wigilijny. Wytwarzany jest przez panią Teresę Barwicką z Wiącki. Uzyskiwany jest on z ekologicznych produktów, nastawiany do kiszenia i zlewany zgodnie z kalendarzem biodynamicznym, bogaty w witaminy i pierwiastki, od pokoleń stosowany jako cudowny lek na anemię, przeziębienia, obniżenie ciśnienia oraz w okresie rekonwalescencji po przebytych chorobach.

.(Źródło: <http://www.wokollysejgory.pl/>)

4.6. Zasoby mieszkaniowe gminy

Tabela 40. Zasoby mieszkaniowe

Dane w poniższej tabeli dotyczą obszaru całej gminy Bodzentyń. Źródło GUS.

Liczba nieruchomości oddanych do użytkowania w latach 2010 – 2017 (źródło GUS)								
Funkcja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Liczba mieszkań i domów łącznie	17	12	30	27	35	28	36	35
100% mieszkań zostało przeznaczone na cele indywidualne.								

źródło: Polska w liczbach, GUS Kielce, stan na rok 2017

wyszczególnienie	mieszkania oddane do użytku na 1000 os.	zasoby mieszkaniowe na 1000 os.	przeciętna liczba izb w mieszkaniu	przeciętna pow. użytkowa mieszkania
Polska	4,64	371,3	3,91	92,7 m ²
Woj. świętokrzyskie	2,53	352,4	5,20	120,6 m ²
Gmina i Miasto Bodzentyń	3,01	314	6,17	127,6 m ²

źródło: Polska w liczbach, GUS Kielce, stan na rok 2017

Liczba mieszkań oddana do użytku w roku 2017 r. wynosiła 35 o przeciętnej powierzchni ok 127,6 m².

Inicjatywę w zakresie budownictwa na terenie gminy przejawiają wyłącznie inwestorzy prywatni.

4.7. Charakterystyka ruchu budowlanego w gminie.

Wśród inwestycji realizowanych w Gminie w ostatnich latach największy udział w rozwoju budowlanym gminy mają budynki mieszkalne jednorodzinne. Od 2015 roku wpłynęło 341 wniosków mieszkańców i przedsiębiorców zawierających 176 decyzji o pozwoleniu na budowę. Przyjmując za 100% wnioski złożone od 2015-2018 roku kształtuje nam się udział procentowy zabudowy w następujących wysokościach: zabudowa mieszkaniowa 42%, zabudowa zagrodowej 13%, usługi 7%, cel publiczny 13% oraz pozostałe funkcje zabudowy letniskowej, rozbiórek, zmian przeznaczenia w wysokości 15%. Pozwolenia na budowę stanowią 11,5% wydanych wniosków.

Tabela 41. Decyzje o pozwoleniu na budowę wydane w latach 2015-2018 na terenie Gminy Bodzentyn.

Sołectwo	2015	2016	2017	2018	RAZEM
1.	2.	3.	4.	5.	6.
miasto BODZENTYN	11	9	6	6	32
SIEKIERNO	2	2	-	-	4
WZDÓŁ RZĄDOWY	1	2	1	2	6
ŚCIGNIA	-	-	-	-	-
WZDÓŁ KOLONIA	1	2	2	-	5
HUCISKO	2	-	-	-	2
WIĄCKA	2	3	5	-	10
PSARY PODŁĄZY	2	-	3	-	5
PSARY STARA WIEŚ	-	1	3	-	4
DĄBROWA GÓRNA	-	-	1	-	1
DĄBROWA DOLNA	4	3	1	1	9
WOLA SZCZYGIEŁKOWA	3	-	2	-	5
CELINY PODGÓRZE	5	-	2	-	7
SIERADOWICE	2	1	4	1	8
ŚNIADKA	3	1	1	-	5
ORZECHÓWKA	1	2	-	-	3
PODMIELOWIEC	1	-	-	-	1
LEŚNA STARA WIEŚ	7	6	9	1	23
WILKÓW	6	4	7	2	19
PSARY KĄTY	1	1	2	-	4
ŚWIĘTA KATARZYNA	9	2	7	4	22

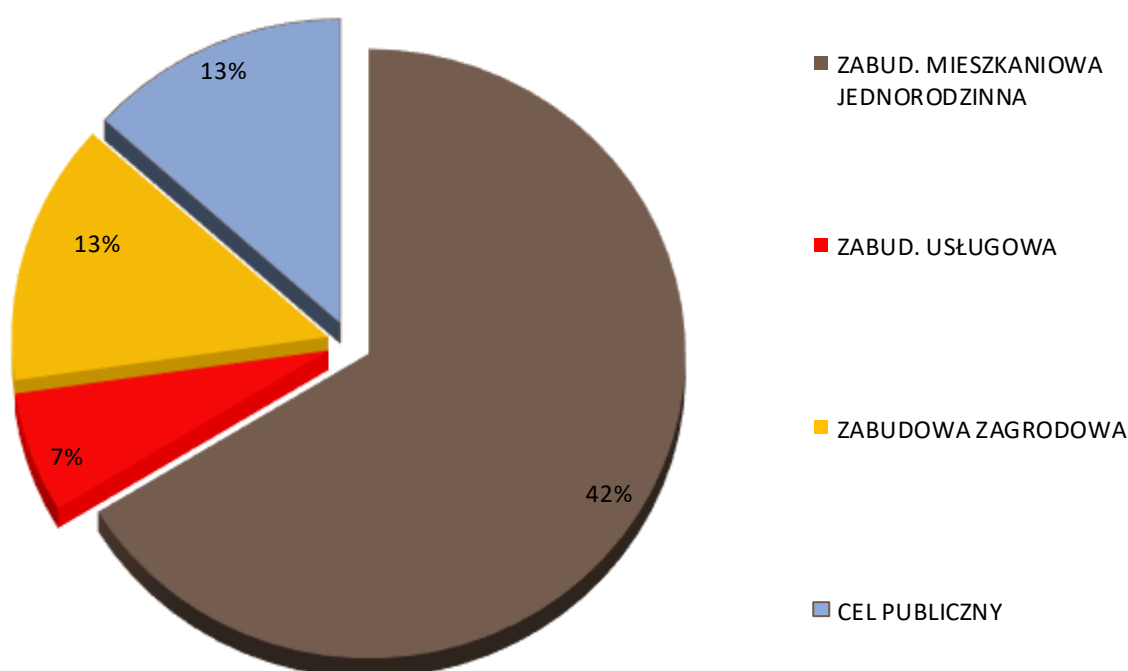
KAMIENIEC	-	1	-	-	1
RAZEM	63	40	56	17	176
RAZEM					176

Tabela 42. Decyzje o pozwoleniu na budowę wydane w latach 2015-2018 na terenie Gminy Bodzentyn w podziale na funkcje.

Sołectwo	Zabudowa mieszkaniowa	Zabudowa usługowa	Zabudowa zagrodowa/ techniczna	Rozbiórka	Inne	RAZEM
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
miasto BODZENTYN	23	4	4	2	-	32
SIEKIERNO	3	-	-	-	1	4
WZDÓŁ RZĄDOWY	4	-	/1	1	-	6
ŚCIGNIA	-	-	-	-	-	-
WZDÓŁ KOLONIA	2	-	2	-	1	5
HUCISKO	2	-	-	-	-	2
WIĄCKA	9	-	-	-	1	10
PSARY PODŁĄZY	4	-	1	-	-	5
PSARY STARA WIEŚ	4	-	-	-	-	4
DĄBROWA GÓRNA	1	-	-	-	-	1
DĄBROWA DOLNA	6	-	2	-	1	9
WOLA SZCZYGIĘLKOWA	4	-	1	-	-	5
CELINY PODGÓRZE	6	-	1	-	-	7
SIERADOWICE	5	-	2	1	1	8
ŚNIADKA	2	-	3	-	-	5
ORZECHÓWKA	3	-	-	-	-	3
PODMIELOWIEC	1	-	-	-	-	1

_LEŚNA STARA WIEŚ	_16	_1	_1+2	_-	_3	_23
_WILKÓW	_14	_-	_1+3	_1	_-	_19
_PSARY KĄTY	_3	_-	_1	_-	_-	_4
_ŚWIĘTA KATARZYNA	_12	_7	_1	_-	_2	_22
_KAMIENIEC	_1	_-	_-	_-	_-	_1
_RAZEM	_124	_12	_26	_5	_9	_176

Diagram. Procentowy udział wniosków w podziale na funkcje w latach 2016-2018.

4.8. Obronność i bezpieczeństwo publiczne.

4.8.1 Tereny wojskowe.

Na obszarze gminy i w bezpośrednim jej sąsiedztwie nie ma terenów jednostek wojskowych ani też nie ma terenów ćwiczebnych.

4.8.2. Ochrona policyjna.

Gmina podlega Powiatowej Komendzie Policji w Kielcach. Na terenie gminy zlokalizowany jest 1 Komisariat policji w Bodzentynie.

4.8.3. Ochrona przeciwpożarowa.

Usługi w zakresie ochrony ludności, łagodzenia i likwidowania skutków katastrof świadczy pięć jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, do których należą:

- Dwie jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Bodzentynie;
- Ochotnicza Straż Pożarna we Wzdole Rządowym;

- Ochotnicza Straż Pożarna w Sieradowice;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Psary.

4.8.4. Obrona cywilna.

W zakresie zagrożeń gmina wykonuje zadania zgodnie z procedurami zawartymi w Regulaminie organizacyjnym Urzędu Miasta i Gminy Bodzentyn na okres zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

4.8.5. Ostrzeżenie i alarmowanie mieszkańców

W zakresie ostrzeżenia i alarmowania mieszkańców o zagrożeniach gmina wykorzystuje system syren alarmowych zlokalizowanych przy jednostkach ochotniczej straży pożarnej wyszczególnionych w opracowaniu.

Powiadamianie ludności o ewakuacji odbywa się poprzez przekazanie bezpośrednich informacji z administracji domów mieszkalnych, przez kierowników zakładów pracy, sołtysów oraz przy pomocy komunikatów z radiowozów policyjnych i regionalnych rozgłośni telewizyjnych, a także syren alarmowych i dzwonów kościelnych. Coraz popularniejsze staje się również wykorzystywanie sieci telefonii komórkowej i przesyłanie ostrzeżeń drogą SMS.

4.8.6. Zagrożenia katastrofalne

1) W zakresie zagrożeń powodziowych:

Na terenie gminy nie występują tereny szczególnego zagrożenia powodziowego wskazane na mapach zagrożenia powodziowego (MZP) oraz map ryzyka powodziowego (MRP) opublikowane na Hydroportalu MZP.

2) W zakresie zagrożeń pożarami:

W obszarze gminy Bodzentyn istnieje duże zagrożenie pożarowe z uwagi na znaczne zalesienie kompleksami lasów i występowanie drobnych skupisk leśnych, szczególnie w sąsiedztwie tych kompleksów i w sąsiedztwie dolin rzecznych. Do szczególnych miejsc zagrożonych pożarem należy uwzględnić sąsiedztwo lasów z zabudową mieszkalną i zagrodową.

Charakter zabudowy na terenie gminy może stworzyć zagrożenie, poprzez bezpośrednie sąsiedztwo terenów usług, składów i magazynów z intensywną zabudową mieszkaniową jednorodzinną oraz zagrodową, szczególnie w samym mieście Bodzentynie. Ponadto niekiedy zbyt małe odległości od budynków przy zabudowie ulicowej mogą stworzyć zagrożenie dla przemieszczania się ognia i rozprzestrzeniania na grupy budynków w sąsiedztwie, czy całej wsi.

3) W zakresie zagrożeń osuwiskami mas ziemnych:

Gmina leży w strefie stosunkowo niewielkiej koncentracji obszarów predysponowanych do wystąpienia ruchów masowych. Według projektu Systemu Osłony Przeciw osuwiskowej SOPO w północnej części gminy i w sołectwie Celiny Podgórze zlokalizowane zostały obszary możliwe do powstania osuwisk.

4) W zakresie zagrożeń w transporcie:

Na obszarze gminy mamy do czynienia z zagrożeniami wynikającymi z przebiegu dróg transportu kołowego o zasięgu regionalnym.

Przez gminę przebiegają drogi wojewódzkie nr 751 i nr 752, krzyżują się w mieście Bodzentyn.

Największy ruch można zaobserwować na drodze DW752 przecinającej miasto na dwie części, o stosunkowo dużym kolizyjnym przebiegu (centrum miasta). Obserwuje się tutaj znaczny ruch samochodów ciężarowych.

Powyższe uwarunkowania przestrzenne w sytuacjach takich jak: wypadki samochodowe, kolizje samochodów przewożących materiały niebezpieczne – będą stanowić ograniczenie w sprawności

przewodzenia akcji ratunkowych lub utylizacji substancji niebezpiecznych dla ludzi lub szkodliwych dla środowiska.

Przez obszar gminy nie przebiega żadna trakcja kolejowa.

5) W zakresie zagrożeń chemicznych:

Przez teren Gminy i miasta Bodzentyn nie przebiega transport substancji niebezpiecznych (wyłączając transport paliwa do stacji benzynowych), nie przebiegają również magistrale gazowe lub linie wysokiego napięcia.

Niemniej istnieje zagrożenie związane z działalnością stacji benzynowych (miasto Bodzentyn przy drodze DW751), stosowaniem oprysków na użytkach rolnych i sadowniczych oraz utylizacją opakowań środków ochrony roślin.

6) Zagrożenia inne:

Nie wykazano.

4.8.7. Tereny zamknięte

Na obszarze gminy i miasta Bodzentyn nie znajdują się tereny zamknięte, będące terenami przebiegu linii kolejowych – zastrzeżone ze względu na obronność i bezpieczeństwo kraju.

5. Uwarunkowania wynikające z funkcjonowania systemu transportowego

Podstawowy układ drogowy gminy (ponadlokalny) tworzą dwie drogi regionalne DW751 i DW752, które krzyżują się w mieście Bodzentyn. Układ ten rozbudowany jest o system dróg powiatowych stanowiących komunikację do większości wsi na terenie gminy.

Główne elementy układu — drogi wojewódzkie i wybrane powiatowe, są w stosunkowo dobrym stanie technicznym i mają zadowalające dla obecnego ruchu parametry techniczne. Drogi wojewódzkie są obecnie modernizowane i sukcesywnie polepszane ich parametry techniczne.

Można stwierdzić, że tylko niektóre ciągi dróg powiatowych realizują funkcje przewidziane dla tej kategorii dróg. Na pozostałej sieci dróg powiatowych należy zrealizować twarde nawierzchnie w celu zamknięcia ciągów drogowych oraz poszerzyć je do parametrów przynajmniej dróg klasy lokalnej. Sytuacja taka jest na drogach: nr 0588T w Psarach – Kąty (pod lasem), nr 0584T w sołectwie Wzdół Rządowy za wsią w kierunku gminy Łączna, nr 0583T w miejscowości Leśna – Kamienna Góra w kierunku Podmielowca, nr 0585T w sołectwie Wzdół Parcele, nr 0584T w sołectwie Podmielowiec i nr 0585T w sołectwie Orzechówka.

Stan techniczny nawierzchni dróg w gminie Bodzentyn nie jest zadowalający (szczególnie powiatowych) ale ulega systematycznej poprawie dzięki prowadzonym remontom i modernizacjom a także modernizacji istniejących i budowie nowych odcinków dróg gminnych. Niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast brak chodników oraz oświetlenia ulicznego poza miastem Bodzentyn i Świętą Katarzyną w mniejszych wsiach, co wpływa na poziom bezpieczeństwa użytkowników dróg.

5.1. Komunikacja drogowa

5.1.1. Analiza powiązań zewnętrznych

Miasto i Gmina Bodzentyn położona jest w zasięgu oddziaływania korytarzy transportowych o znaczeniu międzyregionalnym, które tworzą:

- Korytarz krajowy Warszawa – Kielce – Kraków, tworzonego przez realizowaną drogę ekspresową S-7 i przebudowywaną linię kolejową znaczenie państwowego nr 8 Warszawa – Kraków;
- Korytarz krajowy Łódź – Kielce – Rzeszów, tworzony przez realizowaną drogę ekspresową S-74 Łódź (Sulejów) - Kielce – Sandomierz – Nisko (Rzeszów) i przebiegającą w pewnym oddaleniu linię kolejową nr 25 Łódź – Skarżysko Kamienna – Sandomierz – Dębica (Rzeszów);

- Korytarz międzyregionalny Łódź – ośrodki położone w północnym pasie województwa (od Końskich do Opatowa) – Rzeszów, utworzony przez drogi nr 74, 42 i 9 wraz z linią kolejową nr 25 Łódź – Dębica.

Na obszarze miasta i gminy Bodzentyn są zlokalizowane elementy uzupełniające w/w korytarze transportowe i należą do nich:

- 1) **Droga wojewódzka nr 751** relacji Suchedniów – Bodzentyn – Nowa Słupia – Ostrowiec Świętokrzyski;
- 2) **Droga wojewódzka nr 752** relacji Górno – Bodzentyn – Rzepin Pierwszy.

Drogi wojewódzkie nr 751 i 752 są połączone z drogą ekspresową S-7 i drogą krajową nr 42 mającymi bardzo duże znaczenie dla rozwoju gospodarczego północnej części województwa świętokrzyskiego. Drogi te stanowią też połączenie obszarów Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Skarżysku - Kamiennej, Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim.

Miasto i Gmina Bodzentyn ma dogodne połączenie z największymi ośrodkami miejskimi w okolicy. Odległości od nich wynoszą odpowiednio: do Kielc – 30 km, do Suchedniowa 14km, do Skarżyska Kamiennej – 28km, do Starachowic – 24km i odbywają się głównie drogami wojewódzkimi.

Najdogodniejsze połączenia z sąsiednimi ośrodkami gminnymi odbywają się następującymi drogami publicznymi:

- wojewódzką nr 751 z Suchedniowem, Ostrowcem Świętokrzyskim, Starachowicami i Rzepinem Pierwszym,
- powiatową nr 0582T ze Starachowicami,
- wojewódzką nr 752 z Kielcami, Starachowicami i Ostrowcem Świętokrzyskim.

Analiza powiązań siecią drogową i indywidualnymi środkami komunikacji (głównie samochodami osobowymi), przedstawiona na określony 30-to minutowy dojazd do centrum Bodzentyna obejmuje teren 21 gmin położonych na obszarze pięciu powiatów: ostrowieckiego, opatowskiego, kieleckiego, starachowickiego oraz skarżyskiego.

W najdogodniejszej sytuacji są gminy położone w odległości mierzonej 15-to minutowym dojazdem (łącznie, Masłów, Górno, Bieliny, Nowa Słupia, Pawłów, Wąchock i Suchedniów). Najdalej położone gminy w strefie 25–30-to minutowego dojazdu do:

- Łągów i Daleszyce od południa,
- Waśniów, Kunów, Brody i miasto Ostrowiec Św. na wschodzie,
- Mirzec, Skarżysko Kościelne i Skarżysko – Kamienna na północy,
- Bliżyn, Zagnańsk, miasto Kielce na zachodzie.

5.1.2. Analiza powiązań na obszarze miasta i gminy.

Miejscowości położone na obszarze gminy są najlepiej powiązane z ośrodkiem miejsko-gminnym – Bodzentynem. Sołectwa: Orzechówka (po modernizacji drogi powiatowej), Wzdół Rządowy, Wzdół – Kolonia, Kamieniec, Dąbrowa Górna i Dąbrowa Dolna skomunikowane są z miastem poprzez drogę wojewódzką nr 751, natomiast droga wojewódzka nr 752 z ośrodkiem miejskim gminy łączy sołectwa Święta Katarzyna i Celiny Podgórze (od południowego - zachodu) i sołectwa gminy Pawłów od wschodu.

Bezpośrednie połączenia drogami powiatowymi mają wszystkie pozostałe sołectwa: Wilków, Psary Kąty, Psary Stara Wieś, Psary Podłazy, Celiny, Wola Szczygiełkowa, Sieradowice, Śniadka, Leśna Stara Wieś, Siekierno, Podmielowiec, Ściegnia, Hucisko, Wzdół Parcele.

Wyżej wymienione powiązania dotyczą przeważającej części zabudowy położonej bezpośrednio przy drogach o nawierzchni twardej. Część zabudowy, prawie we wszystkich sołectwach zlokalizowana jest w rozproszeniu przy drogach dojazdowych do pól o nawierzchni

gruntowej, gruntowej ulepszonej kamieniem i sukcesywnie przebudowywanej do nawierzchni twardej.

Układ drogowy na obszarze gminy jest koncentryczny w stosunku do gminnego ośrodka administracyjno – usługowego Bodzentyna i wyraźnie zaznacza się w północnej części. W południowym obszarze gminy dominuje zaś Świętokrzyski Park Narodowy a drożność komunikacji do ośrodka centralnego jakim jest miasto Bodzentyn ogranicza się do drogi wojewódzkiej nr 752 oraz powiatowych nr 0599T i nr 0314T.

Wszystkie sołectwa położone są w 15-to minutowej strefie dojazdu samochodem osobowym do centrum administracyjno-usługowego gminy (w warunkach optymalnych - poza godzinami szczytu). Sołectwa: Celiny Podgórze, Psary Stara Wieś, Leśna Stara Wieś, Sieradowice, Dąbrowa Górna i Dąbrowa Dolna znajdują się w strefie 5-cio minutowej. Sołectwa Śniadka, Wola Szczygiełkowa, Psary Kąty, Ściegnia, Siekierno położone jest w strefie 6-10 -cio minutowej a jedynie sołectwa Wilków, Orzechówka i Wiącka w strefie 11-15 -to minutowej.

Po występującej tendencji likwidowania nierentownych połączeń kolejowych coraz bardziej dynamicznie rozwija się komunikacja autobusowa i busowa, zwłaszcza przewoźników prywatnych. Przez gminę Bodzentyn nie przebiega linia kolejowa. Przy dojeździe środkami komunikacji publicznej sytuacja jest mniej korzystna w kwestii szybkości dojazdu, z uwagi na układ tras przejazdu tej komunikacji.

Bezpośrednie powiązania poszczególnych sołectw ze sobą są na ogół zapewnione drogami o twardej nawierzchni.

5.1.3. Charakterystyka układu drogowego gminy

Przez miasto i gminę Bodzentyn przebiegają dwie drogi wojewódzkie (DW751 i DW752) o łącznej długości w granicach miasta 6,82 km. Jezdnie dróg wojewódzkich posiadają nawierzchnie bitumiczną.

W zakresie dróg powiatowych znajduje się w gminie aż 15 ciągów komunikacyjnych dróg publicznych powiatowych o łącznej długości w samym mieście 2,45 km. Drogi gminne występują w postaci aż 31 ciągów komunikacyjnych i w samym mieście posiadają długość około 2,18 km a w całej gminie ok. 38,50 km. Część to drogi o nawierzchni asfaltowej, pozostałe to drogi tłuczniowo - gruntowe.

Wiele dróg powiatowych i gminnych wymaga jednak przebudowy w zakresie dostosowania ich do obowiązujących parametrów, budowy poboczy i odwodnieni, bądź przeprowadzenia kapitalnego remontu, w tym również budowy oświetlenia. W zakresie dróg lokalnych ostatnie lata wskazują na bardzo szybką poprawę standardów dróg gminnych i realizację programu poprawy bezpieczeństwa w obszarze całej gminy poprzez budowę oświetlenia.

Największą długość na obszarze mają drogi powiatowe, bo aż 60% wszystkich dróg, jedynie 23% to drogi gminne. Długość dróg wojewódzkich to 17%.

Przy wzrastającym ruchu pojazdów mechanicznych coraz bardziej wskazana jest realizacja ciągów pieszych bądź w miarę potrzeb pieszo-rowerowych w pierwszej kolejności wzdłuż istniejących dróg wyższych kategorii oraz dróg przewidywanych do przebudowy na drogi główne lub zbiorcze na odcinkach zabudowanych lub łączących dwie istotne z punktu turystycznego miejscowości tj. Świętą Katarzyną i Bodzentynem.

Tabela 43. Charakterystyka układu drogowego gminy Bodzentyn wraz z miastem (wg hierarchii)

Numer drogi	Klasa techniczna	Przebieg drogi	Długość odcinka na terenie gminy (m)
DROGI WOJEWÓDZKIE			
DW 751	G	Suchedniów – Bodzentyn – Nowa Słupia – Ostrowiec Świętokrzyski	-
DW 752	G	Górno – Bodzentyn – Rzepin Pierwszy	-
DROGI POWIATOWE			
0314T	Z	Mąchocice Kapitulne (Mąchocice Dolne) – Ciekoty – Rozdole – Św. Katarzyna	-
0582T	Z	Wąchock – Siekierno – Leśna	-
0583T	Z	Podmielowiec – Siekierno – Kamienna Góra	-
0584T	Z	Wzdół Rządowy – Stara Wieś – Parcele – Podmielowiec – Siekierno	-
0585T	Z	Gołębiówka – Ścignia – Wzdół Plebański	-
0586T	Z	Przez wieś Leśnia	-
0587T	Z	Gózd – Psary – Bodzentyn	-
0588T	Z	Podlesie – Psary – Podłazy – Hucisko – Wzdół Plebański – Wzdół Rządowy – Zagórze – Czerwona Górka – łączna	-
0596T	Z	Przez wieś Wilków	-
0598T	Z	Dąbrowa Dolna – Grabków – Krajków – Łomno – Modrzewie – Bostów	-
0599T	Z	Bodzentyn – Celiny – Wola Szczygiełkowa – Dębno – Jeziorko	-
0608T	Z	Siekierno – Bronkowice – Radkowice – Rzepin Kolonia	-
0609T	Z	Kamienna – Kresy – Śniadka Druga	-
0610T	Z	Leśna – Sieradowice Pierwsza	-
0611T	Z	Bodzentyn – Śniadka – Tarczek	-
DROGI GMINNE			

311001T	D	..Kapkazy – Hucisko	2489
311002T	D	..Święta Katarzyna – ul. Wzorki	186
311003T	L	..Siekierno – Przedgrab	1275
311004T	D	..Podłazie – Wzdół Rządowy	1215
311005T	D	..Bodzentyn – Bodzentyn Parcele – ul. Wolności	2195
311006T	D	..Kamieniec przez wieś	1283
311007T	D	..Dąbrowa Skarbowa – Celiny	512
311008T	L	..Dąbrowa Poduchowna (Górna)	1310
311009T	D	..Celiny – Łazy	795
311010T	D	..Śniadka I przez wieś	550
311011T	L	..Śniadka II – Śniadka III	576
311012T	L	..Śniadka I – Śniadka Parcele	1338
311013T	L	..Śniadka II – Trzcianka	2030
311014T	D	..Śniadka III – Śniadka Parcele	2928
311015T	L	..Święta Katarzyna – Grabowa	2685
311016T	L	..Wzdół – Kolonia – Wzdół Parcele	1018
311017T	L	..Łącznik do wsi Orzechówka	833
311018T	L	..Przez miejscowość Stara Wieś	726
311019T	L	..Łącznik Nr 1 do wsi Wilków ul. Stara Wieś	100
311020T	L	..Przedłużenie ul. Stara Wieś w Wilkowie	435
311021T	L	..Przez wieś Wilków ul. Stara Wieś	1058
311022T	L	..Łącznik nr 2 do wsi Wilków ul. Stara Wieś	196
311023T	L	..Przez wieś Śniadka Trzecia	1225
311024T	L	..Łącznik do Wsi Sieradowice Drugie	831
311025T	L	..Przez Wieś Parcelancja	1330
311026T	L	..Łącznik do wsi Podlesie	627
311027T	L	..Łącznik nr 1 do wsi Kamieniec	156

311028T	L	Łącznik nr 2 do wsi Kamieniec	161
311029T	L	Łącznik nr 3 do wsi Kamieniec	116
311030T	L	Przez miejscowość Kamionka	835
311031T	D	Droga dojazdowa do wsi Siekierno - Przedgrab	444
-	D	Stara Wieś – Kopciowiec	1360
-	D	Wiącka – Wzdół Rządowy	743
-	D	Orzechówka	420
-	D	Ul. Spacerowa – Św. Katarzyna	1600
-	D	Wzdół - Parcele	370
-	D	Wilków w stronę Krajna	382
-	D	Ul. Błotna Bodzentyn	895
-	D	Ul. Podgórska Bodzentyn	800
Razem			38,496 km

5.2. Ocena warunków funkcjonowania ruchu istniejącego.

Podstawą do oceny warunków ruchu były wyniki generalnych pomiarów ruchu prowadzonych cyklicznie na drogach publicznych przez Świętokrzyski Zarząd Dróg Wojewódzkich.

Wyniki pomiarów wyrażone średnim dobowym ruchem rocznym (ŚDRR) podane zostały w tabeli poniżej i pochodzą z Generalnego Pomiaru Ruchu na 2015 r. na drogach wojewódzkich.

Tabela 44. Wyniki pomiarów wyrażone średniorocznym ruchem dobowym – pomiar w 2015 r.

Lp.	Nr drogi	Nazwa odcinka drogi	ŚDR	Pojazdy samochodowe						
				Motocykle	Sam. osobowe, mikrobusy	Lekkie sam. ciężar.	Sam. cięż. bez przyczep	Sam. cięż. z przyczepami	Autobusy	Ciągniki rolnicze
1.	751	SUCHEDNIÓW-BODZENTYN	2400	34	2047	149	48	108	14	0
2.	751	BODZENTYN-NOWA SŁUPIA	2402	34	1854	192	125	173	17	7
3.	752	GÓRNO-BODZENTYN	4727	57	4127	241	123	142	28	9
4.	752	BODZENTYN-DR. NR 756	3122	34	2657	272	75	69	9	6

Wielkość ruchu występująca na pomierzonych odcinkach dróg w okresie 2010 – 2015 zdecydowanie się zwiększyła i jest wynikiem nie tylko polepszenia stanu dróg ale i większej mobilności mieszkańców oraz zwiększenia się ruchu na poziomie powiatu i województwa. Zwiększa się sukcesywnie również ruch turystyczny.

Drogi te posiadają wystarczającą przepustowość, niemniej z uwagi na kolizyjność z zabudową (istniejące zjazdy na posesje), szczególnie w miejscowościach Dąbrowa Górna, Bodzentyn i Święta Katarzyna, niezbędne są obwodnice tych dwóch ostatnich miejscowości. W tym zakresie studium odnosi się w części kierunkowej do tej problematyki wprowadzając rozwiązania komunikacyjną mające swoje odzwierciedlenie zarówno w nieobowiązującym już miejscowym ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego jak w dokumentach rangi regionalnej.

Drogi powiatowe, posiadające znaczenie ponadlokalne, wymagają poszerzenia jezdni do co i wzmocnienia nawierzchni, poszerzenia koron dróg przynajmniej do minimalnych wymogów technicznych oraz korekt łuków poziomych do wartości normatywnych. Pozostałe drogi powiatowe i gminne, spełniające funkcje obsługi obszaru gminy i drugorzędnych powiązań na jej obrzeżach, wymagają na ogół doprowadzenia do jednolitych parametrów dróg lokalnych lub dojazdowych oraz budowy i modernizacji nawierzchni jezdni wraz z niezbędną ich infrastrukturą drogową.

Głównym punktem przesiadkowym w gminie jest miasto Bodzentyn (Dolny Rynek) przy drodze wojewódzkiej.

5.3. Układ kolejowy

Przez teren gminy Bodzentyn nie przebiega żadna linia kolejowa. Obsługa pasażerów odbywa się poprzez dojazd do najbliższych stacji kolejowych w Skarżysku – Kamiennej, Wąchocku czy Ostrowcu Świętokrzyskim lub mniejszych na trasie przebiegu (poza gminą Bodzentyn) linii kolejowej nr 25 relacji Łódź Kaliska – Dębica. Jest to linia rangi krajowej normalnotorowa, dwutorowa, zelektryfikowana o łącznej długości linii ok. 324 km.

Obecnie na linii odbywa się jedynie ruch towarowy prowadzony głównie przez PKP Cargo jak i innych przewoźników kolejowych, oraz ruch pasażerski do Ostrowca Św. okresowo do Sandomierza. Z powodu pogarszającego się stanu torów i całej infrastruktury linia kolejowa na odcinku Dębica – Tarnobrzeg była od grudnia 2012 roku do kwietnia 2013 na wykazie linii kolejowych do likwidacji.

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 marca 2007r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. 07.61.412), linia nr 25 na odcinku Skarżysko Kamienna - Ocice znajduje się w wykazie linii kolejowych, które ze względów gospodarczych, społecznych, obronnych lub ekologicznych posiadają znaczenie państwowe.

5.4. Komunikacja zbiorowa

Ilość połączeń w ostatnich latach ustabilizowała się i z uwagi na małą opłacalność przewozów pasażerskich oraz rosnącą motoryzację indywidualną nie będzie się powiększać. Przystanki autobusowe są skromnie wyposażone za wyjątkiem przystanków zlokalizowanych w centrum miasta Bodzentyna.

Parkingi.

Największe powierzchnie parkingowe są w mieście Bodzentyn, w centrum miasta przy rynkach oraz przy urzędzie miasta i gminy. Mniejsze powierzchnie parkingowe znajdują się przy remizach strażackich, stacjach paliw, kościołach, cmentarzach, sklepach o większych powierzchniach oraz przy powstałych w ostatnich latach inwestycjach takich jak: świetlice gminne i terenach sportu i rekreacji. Najlepiej pod tym względem wypada miasto.

Istotnym elementem, odgrywającym coraz większe znaczenie w systemie transportowym miasta i gminy jest transport indywidualny. W ostatnich latach udział samochodów osobowych w podróżach mieszkańców miast i wsi wzrasta. Powodem takiego stanu rzeczy jest niska jakość usług transportu publicznego, brak alternatywnych i konkurencyjnych środków podróży oraz niezależność

przemieszczania się w późniejszych porach wieczornych i nocnych. Jednak dużą grupę podróżujących samochodem osobowym stanowią osoby w ogóle niezainteresowane ofertą komunikacji publicznej bez względu na jakość usług transportowych.

5.5. Drogi transportu rolniczego

Drogi rolnicze są głównie drogami o nawierzchni gruntowej. Niewielki procent tych dróg jest wyposażony w nawierzchnię utwardzoną. Układ dróg obsługi rolnictwa wykazuje dużą regularność, choć z uwagi na ukształtowanie terenu występują znaczne różnice wysokości. Układ tych dróg posiada pewną hierarchię, którą tworzą drogi o funkcji:

- głównej – są to drogi publiczne niższego rzędu powiatowe i gminne;
- zbiorczej – zbiorcze dojazdy do pól;
- pomocniczej – drogi bezpośredniej obsługi pól.

6. Uwarunkowania wynikające z wyposażenia i obsługi uzbrojenia technicznego

6.1. Elektroenergetyka.

Przez obszar miasta i gminy Bodzentyn nie przebiegają przesyłowe linie elektroenergetyczne wysokich i najwyższych napięć administrowane przez PSE S.A w Radomiu. Nie znajdują się również urządzenia elektroenergetyczne o napięciu 110 kV i wyższym (GPZ – ty). W najbliższych latach nie są planowane do realizacji inwestycje związane z rozbudową sieci przesyłowej, które miałyby dotyczyć miasta i gminy Bodzentyn.

Odbiorcy zasilani są z kilku odrębnych sieci 15 kV:

- część centralna gminy jak i miejscowość Bodzentyn z magistrali 15 kV wyprowadzonej ze stacji transformatorowo – rozdzielczej GPZ 110/30/15 kV „Występa” i wprowadzonej do GPZ 110/15 w Nowej Słupi, która stanowi główne zasilanie gminy;
- część południowa (Święta Katarzyna, Wilków), z magistrali 15 kV wprowadzonej z GPZ 110/15 kV Kielce – Wschód;
- miejscowości Śniadka Trzecia i Parcele, zasilane są z linii magistralnej Nowa Słupia – Starachowice.

Od ww. linii magistralnych wyprowadzanych jest szereg linii odgałęźnych i odczepowych służących do zasilania stacji transformatorowych 15/0.4 kV. Na terenie miasta i gminy funkcjonuje około 61 stacji o łącznej mocy ok. 5600 kVA. W centrum Bodzentyna z uwagi na intensywne zainwestowanie wybudowana została stacja transformatorowa typu miejskiego, zasilana za pomocą kabla, wyprowadzonego z linii napowietrznej sprzed stacji transformatorowej „Świątokrzyska”. Linie magistralne 15 kV zwłaszcza ta relacji Występa – Nowa Słupia posiada znaczną długość i liczne odgałęzienia z uwagi na obsługę dużego obszaru o rozczłonkowanej zabudowie. Trzeba mieć na uwadze, że w połączeniu z niewielkimi przekrojami przewodów linii, stanowi to ograniczenie zdolności przesyłowej sieci i przesłanie mocy elektrycznej dla pokrycia potrzeb docelowych Bodzentyna. Z uwagi na wyczerpujące się zdolności przesyłowe tej linii stanowiącej główne zasilanie gminy istnieje możliwość przesłania mocy z linii Nowa Słupia – Starachowice, poprzez podłączenie istniejącego odgałęzienia z tej linii przebiegającego przez miejscowość Śniadka z odgałęzieniem z linii Występa – Nowa Słupia.

Energia elektryczna rozprowadzana jest do odbiorców przeważnie siecią napowietrznych, rzadziej kablowych linii 15 kV zasilających stacje transformatorowe 15/0,4 kV i wyprowadzoną z tych stacji napowietrzną i kablową siecią niskiego napięcia. Linie SN wyprowadzone z GPZ zasilające stacje transformatorowe na terenie gminy pracują w układzie promieniowym. W przeważającej większości są to linie napowietrzne, eksploatowane ponad 30 lat. Długość linii nn w gminie wynosi około 131,0 km, z czego 90 % jest liniami napowietrznymi, eksploatowanymi również ponad 30 lat.

Odbiorcy energii elektrycznej na terenie Gminy Bodzentyn zaopatrywani są przez PGE Dystrybucja S.A. Oddział Skarżysko-Kamienna.

„Zapotrzebowanie na energię elektryczną wynika z potrzeb gospodarstw domowych, obiektów użyteczności publicznej oraz potrzeb zakładów.

„Zapotrzebowanie na energię elektryczną zgodnie z tendencjami krajowymi systematycznie rośnie. Zużycie energii elektrycznej wśród różnych odbiorców (około 1400 odbiorców) na terenie gminy Bodzentyn w 2014 roku wyniosło 6043,91 MWh.

„Poziomy pól elektrycznych i magnetycznych wytwarzanych przez linie i stacje elektroenergetyczne podlegają ograniczeniom w miejscach przebywania i zamieszkania ludzi zgodnie z przepisami odrębnymi.

„Zgodnie z powyższymi przepisami dla pola elektrycznego o częstotliwości 50 Hz dopuszczalna wartość natężenia wynosi 10 kV/m. Dodatkowo na terenach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, natężenie pola elektrycznego nie może przekraczać wartości 1kV/m. Poniżej tej wartości przebywanie ludności w tych obszarach nie podlega ograniczeniom. Natężenie pola magnetycznego o częstotliwości 50 Hz nie powinno przekraczać 60 A/m.

Podsumowanie

„Z punktu widzenia infrastruktury elektroenergetycznej, Gmina Bodzentyn jest obszarem w pełni zelektryfikowanym. Istniejąca sieć elektroenergetyczna pokrywa potrzeby zasilania w energię elektryczną wszystkich odbiorców zlokalizowanych na terenie gminy. Nie występują niedobory energii elektrycznej. Sieć energetyczna zrealizowana jest w 90 % w systemie napowietrzonym, na słupach żel-bet. Sukcesywnie – w ramach inwestycji i remontów prowadzonych przez Zakład Energetyczny – sieć napowietrzna jest zastępowana siecią kablową ziemną. Większość jednostek transformatorowych posiada rezerwę mocy umożliwiającą przyłączenie do sieci elektroenergetycznej nowych odbiorców. Ogólny stan eksploatowanej infrastruktury elektroenergetycznej ocenia się jako dobry. Z oceny stanu funkcjonalnego sieci średnich napięć wynika, że największe problemy mogą występować w obszarach o znacznym rozproszeniu zabudowy i odbiorców, gdzie linie są rozległe, w związku z czym mogą występować problemy z utrzymaniem normatywnych parametrów technicznych. Trzeba mieć na uwadze, że linie energetyczne budowano w okresie znacznie mniejszego zapotrzebowania na energię elektryczną, dlatego też niezbędna jest modernizacja starej infrastruktury energetycznej w celu zwiększenia przepustowości sieci w związku ze wzrostu zapotrzebowania na energię elektryczną, która wynikać będzie nie tylko z zagospodarowania terenów rozwojowych ale również ze wzrostu zapotrzebowania istniejących odbiorców z tytułu zwiększonego wykorzystania sprzętu gospodarstwa domowego oraz zwiększenia zużycia energii elektrycznej na cele grzewcze.

6.2. Telekomunikacja i dostęp do internetu.

„Gmina Bodzentyn posiada pełne zabezpieczenie teletechniczne. Sieć przewodowa obejmuje teren całej gminy, zapewniając mieszkańcom łączność w 100%. Od momentu wejścia sieci komórkowych ilość abonentów sieci przewodowych sukcesywnie maleje. Istniejąca infrastruktura teletechniczna wypełnia zapotrzebowanie na usługi telekomunikacyjne. Gmina objęta jest zasięgiem wszystkich operatorów sieci telefonii komórkowej. Na jej terenie zlokalizowanych jest 5 bazowych stacji sieci komórkowych.

„Stacje bazowe telefonii komórkowej na terenie gminy Bodzentyn

„Stacje bazowe telefonii komórkowej na terenie gminy Bodzentyn		
„L p.	„Lokalizacja	„Operator
„1	„Bodzentyn, ul. Wolności, dz. 3217/4	„Play
„2	„Bodzentyn, Rynek Główny 28, dz. 2987	„T-Mobile
„3	„Ściegna dz. 195/2	„Orange
„4	„Święta Katarzyna dz. 148/379	„T-Mobile

5	Święta Katarzyna ul. Młynarska 9, dz. 233	Plus
---	---	------

Gmina Bodzentyn jest objęta projektem polegającym na budowie ponadregionalnej sieci szerokopasmowej składającej się z pięciu regionalnych sieci szkieletowych na terenie pięciu województw tzw. Polski Wschodniej. Sieć ta ma na celu zapewnienie możliwości korzystania z usług teleinformatycznych na i poza terenem gminy, a co za tym idzie pobudzenie rozwoju gospodarczego.

Projekt nosi nazwę Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej (SSPW) natomiast infrastruktura realizowana na jego podstawie będzie dostępna na równoprawnych zasadach dla wszystkich operatorów i dostawców. Przez teren gminy Bodzentyn przez miejscowości: Wiącka, Wzdół Kolonia, Kamieniec, Leśna Stara Wieś przebiega sieć szkieletowa światłowodowa - dystrybucyjna z węzłem w Bodzentynie ul. Suchedniowska. Wybudowanie infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej było pierwszym etapem w drodze do zapewnienia możliwości dostępu do Internetu szerokopasmowego na terenie województwa świętokrzyskiego. Drugim etapem jest budowa sieci tzw. ostatniej mili, do której Operatorzy Sieci Dostępowych mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa

W ramach 3 projektów unijnych w latach 2013 – 2015 została zrealizowana przez firmę INTB Sp. z o.o infrastruktura szerokopasmowego internetu w technologii światłowodowej FTTH, WLAN Ethernet, Lan Ethernet oraz świadczenie usługi dostępu do internetu o minimalnej gwarantowanej przepustowości 50 Mb/s dla około 729 mieszkańców, 9 przedsiębiorców i 6 instytucji publicznych w miejscowościach gminy Bodzentyn: Bodzentyn, Hucisko, Wzdół Rządowy, Jezioroko, Celiny, Dąbrowa Górna, Dąbrowa Dolna, Psary - Stara Wieś, Wiącka, Śniadka Druga, Sieradowice Pierwsze, Podkonarze, Leśna Stara Wieś, Kamieniec. Obszar ten został zakwalifikowany przez Urząd Komunikacji Elektronicznej jako obszary tzw. „białych plam” – miejsca, gdzie nie ma infrastruktury umożliwiającej dostęp do szerokopasmowego internetu. Dodatkowo klienci mają możliwość skorzystania z dodatkowych usług – podłączenia telewizji (HD 3 generacji) i telefonu (VoIP) . Inwestycja objęła wykonanie napowietrznej sieci magistralnej podwieszanej na słupach SN i nN, tam gdzie nie było to możliwe wykonano sieci ziemnej.

6.3. Zaopatrzenie w gaz.

Gmina Bodzentyn nie jest zgazyfikowana. W obszarze Gminy brak urządzeń i sieci gazowniczych.

Istnieją możliwości zgazyfikowania gminy z gazociągu przesyłowego wysokiego ciśnienia relacji Lubienia - Parszów – Kielce, poprzez sieci gazowe średniego ciśnienia umożliwiające zasilanie odbiorców komunalno – bytowych i instytucjonalnych pod warunkiem spełnienia kryteriów technicznych i ekonomicznych.

Gmina Bodzentyn leży w zasięgu terytorialnym działania Polskiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o. w Tarnowie Zakład w Kielcach. Na terenach charakteryzujących się rozproszeniem sieci osadniczej, w tym w gminach wiejskich jaką jest Bodzentyn, budowa rozdzielczej sieci gazowniczej najczęściej nie znajduje uzasadnienia ekonomicznego. Mieszkańcy korzystają z gazu bezprzewodowego, dostarczanego w butlach.

Do celów socjalno – bytowych (głównie do przygotowywania posiłków oraz ciepłej wody użytkowej) w gminie Bodzentyn powszechnie stosuje się gaz ciekły propan - butan. Dystrybucja gazu bezprzewodowego prowadzona jest przez prywatnych pośredników i obejmuje wszystkie sołectwa

Podsumowanie

Aktualnie wiarygodny stopień zainteresowania mieszkańców gminy budową i podłączeniem do sieci gazociągowej, z uwagi na brak planów inwestycyjnych w tym zakresie oraz dokładnego sprecyzowania warunków finansowych podłączenia do sieci i wykorzystania gazu, jest `

W wymiarze ekonomicznym budowa sieci gazowej ma charakter komercyjny i uwarunkowana jest wynikiem rachunku opłacalności przeprowadzenia inwestycji przez właściwy zakład gazowniczy,

który w przypadku mieszkalnictwa najczęściej daje wynik na pograniczu opłacalności, w szczególności w obszarach słabiej zurbanizowanych, gdzie konieczna jest realizacja długich odcinków sieci przy stosunkowo niewielkiej liczbie odbiorców.

6.4. Zaopatrzenie w wodę.

6.4.1. Podstawowe informacje o sieci wodociągowej.

..Długość sieci wodociągowej na terenie Gminy Bodzentyn wynosi 159,50 km. Ilość przyłączy ogółem 2002 sztuk (2017 rok). Procent zwodociągowania Bodzentyna (miasta i gminy) wynosi 91,1%. Wielkość zużycia wody ogółem wynosi 329,0 tys.m³/rok w tym (miasto 73,0 tys.m³/rok, gmina 256,0 tys.m³/rok). Ogółem zużycie wody na 1 mieszkańca gminy wynosi: miasto 27,8 m³, gmina 20,2 m³.

..Funkcjonujący na terenie gminy Bodzentyn system wodociągowy oparty jest o 3 ujęcia wody tj. Bodzentyn Zachód, Bodzentyn Wschód i Wzdół Rządowy. Wodociąg Wzdół zaopatruje w wodę 3974 odbiorców następujących miejscowości: Chrusty, Hucisko, Kamieniec, Kamienna Góra, Kamionka, Leśna Stara Wieś, Orzechówka, Parcelanci, Parcele, Podkonarze, Podmielowiec, Siekierno – Podmieście, Siekierno – Przedgrab, Siekierno – Smyków, Siekierno – Stara Wieś, Ściegna, Wiącka, Wzdół Rządowy, Wzdół - Kolonia, Wzdół - Parcele, Nowa Wieś, Skorucin, Stara Wieś, Sieradowice – Parcele, Sieradowice Drugie, Sieradowice Pierwsze (Majątek).

..Pozostali mieszkańcy zaopatrywani są w wodę z wodociągu Bodzentyn I (Ujęcie Wody Bodzentyn Zachód) i Bodzentyn II (Ujęcie Wody Bodzentyn Wschód).

..Gmina Bodzentyn położona jest fragmentarycznie (zachodnia część gminy- obszar wiejski) w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 415 „Górna Kamienna”, który tworzą triasowe utwory porowo-szczelinowe i szczelinowo-krasowe wykształcone w postaci piaskowców i mułowców z przewarstwieniami iłów i iłowców triasu dolnego i wapienie triasu środkowego. Większa część terenu gminy (zarówno obszar miejski jak i wiejski) położona jest w granicach Lokalnego Zbiornika Wód Podziemnych nr 419 Bodzentyn (dawny GZWP nr 419), który tworzą dewońskie utwory szczelinowo-krasowe w zachodniej części synkliny bodzentyńskiej w Górach Świętokrzyskich. Budują go wapienie i dolomity dewonu środkowego i górnego. Seria wodonośna stanowi rozległą i ciągłą warstwę o miąższości najczęściej 100–150 m. . Zróżnicowanie litologiczne utworów dewonu oraz różny stopień zaangażowania tektonicznego i skrasowienia są przyczyną dużej zmienności parametrów hydrogeologicznych. Wydajność potencjalna studni wierconej mieści się w przedziale 10-70 m³/h, współczynnik „k” od >1 do 20 m/24h a przewodność „T” od 2 do 200 m²/24h, lokalnie do 400 m²/24h. Studnie ujmujące wodę z tego poziomu osiągają znaczne wydajności rzędu ca 100 – 200 m³/h. Aktualny pobór wody wynosi 1248 m³ /d i stanowi tylko 18% zasobów dyspozycyjnych zbiornika. Zbiornik ma niewielkie i jedynie lokalne znaczenie dla zaopatrzenia w wodę, stanowi podstawowe źródło zaopatrzenia w wodę Bodzentyna i Łagowa. Woda w zbiorniku ma dobry stan chemiczny. Dominują wody zaliczone do I i II klasy jakości. Woda może być używana bez uzdatniania lub po prostym uzdatnieniu ze względu na spotykane przekroczenia dopuszczalnych stężeń związków żelaza lub manganu (naturalne składniki wód podziemnych). Sporadycznie są spotykane wody z podwyższoną zawartością związków azotu, lecz mają one charakter wyłącznie lokalny i najczęściej okresowy. Wszystkie istniejące ujęcia wód podziemnych stanowiące źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców gminy Bodzentyn zlokalizowane są na tym zbiorniku.

6.4.2. Ujęcia i wodociągi grupowe.

..Na terenie Miasta i Gminy Bodzentyn funkcjonują trzy układy wodociągowe na bazie własnych ujęć wody:

- Ujęcie Wody Bodzentyn Zachód ul. Suchedniowska nr ewid. dz. 540;
- Ujęcie Wody Bodzentyn Wschód ul. Opatowska nr ewid. dz. 1258/1, 1258/2, 1259;

- Ujęcie Wody Wzdół (obecnie sołectwo Ścignia) nr ewid. dz. 100/2, 501/2.

Dla kilku gospodarstw domowych w miejscowości Święta Katarzyna woda kupowana jest z gminy Górno tj. podawana jest ze zbiorników funkcjonujących w Krainie, natomiast dla mieszkańców miejscowości Kapkazy od gminy Łączna. Sprzedawana zaś jest gminie Nowa Słupia.

1) W układzie wodociągowym na bazie **ujęcia wody Bodzentyn Zachód** funkcjonuje stacja wodociągowa na terenie której zlokalizowane są:

- Ujęcie wody, które stanowi jedna studnia głębinowa o głębokości $h = 60,20$ m i wydajności eksploatacyjnej $Q_e = 79,90$ m³/h przy depresji $S_e = 18,80$ m, odwiercona w 1964 roku ujmująca wody z utworów dewońskich. Decyzją Starosty Kieleckiego znak: RO.III-6223-2/2005 z dnia 24 stycznia 2005 roku udzielono pozwolenia wodnoprawnego na pobór wody podziemnej ze studni głębinowej dla potrzeb wodociągu grupowego „Bodzentyn I” w ilości:

- ✓ $Q_{\max.h.} = 88,6$ m³/h,
- ✓ $Q_{\max.dob.} = 1103,0$ m³/d,
- ✓ $Q_{\text{sred.dob.}} = 843,7$ m³/d.

Pozwolenie na pobór wody udzielono do 31 grudnia 2019 roku. Brak aktualnych stref ochronnych. Dnia 04.09.2018 roku zostało wszczęte postępowanie administracyjne w sprawie ustanowienia stref.

- Stacja uzdatniania wody, to budynek w pomieszczeniu którego funkcjonują dwa odzależniacze z zestawem filtrów, chlorator i zestaw czterech pomp poprzez, które woda podawana jest w sieć wodociągową.
- Sztuczne kryte zbiorniki wody - są to dwa zbiorniki naziemne wolnostojące, konstrukcji stalowej o pojemności 150 m³ każdy (łącznie pojemność 300m³). Zbiorniki wyposażone są w sondy sterujące pracą pompy głębinowej funkcjonującej w studni ujęcia wody. Woda ze zbiorników poprzez zestaw pompowy podawana jest w sieć wodociągową do odbiorców.

Teren na którym zlokalizowana jest studnia, stacja uzdatniania wody oraz sztuczne kryte zbiorniki wody pitnej jest ogrodzony i oznakowany.

Woda ze studni podawana jest na stację uzdatniania wody funkcjonująca w budynku obok studni, a następnie do dwóch zbiorników wody pitnej zlokalizowanych w bliskiej odległości od studni i budynku stacji uzdatniania wody. Woda ze zbiorników poprzez zestaw pompy funkcjonujący w budynku stacji uzdatniania wody podawana jest w sieć wodociągową. Na sieci wodociągowej w terenie funkcjonują przepompownie mające na celu utrzymanie określonego ciśnienia.

2) W układzie wodociągowym na bazie **ujęcia wody Bodzentyn Wschód** funkcjonuje stacja wodociągowa na terenie której zlokalizowane są:

- Ujęcie wody, które stanowią dwie studnie głębinowe:
  - oznaczona umownie Nr 1 o głębokości $h=100,0$ m i wydajności eksploatacyjnej $Q_e=64,58$ m³/h przy depresji $S_e=33,0$ m, odwiercona w 1987 roku i ujmująca wody z utworów dewońskich;
  - oznaczona umownie Nr 2 o głębokości $h=140,0$ m i wydajności eksploatacyjnej $Q_e=37,67$ m³/h przy depresji $S_e=45,0$ m, odwiercona w 1986 roku i ujmująca wody z utworów dewońskich.

Decyzją Starosty Kieleckiego znak: RO.III-6223-3/2005 z dnia 24 stycznia 2005 roku udzielono pozwolenia wodnoprawnego na pobór wody podziemnej ze studni głębinowych dla potrzeb wodociągu grupowego „Bodzentyn II” w ilości:

- ✓ $Q_{\max.h.} = 102,25$ m³/h (sumarycznie do zatwierdzonych zasobów),
- ✓ $Q_{\max.dob.} = 2019,6$ m³/d,

✓ $Q_{\text{red.dob.}} = 1568,9 \text{ m}^3/\text{d}$.

„Pozwolenie na pobór wody udzielono do 31 grudnia 2019 roku. Brak aktualnych stref ochronnych. Dnia 04.09.2018 roku zostało wszczęte postępowanie administracyjne w sprawie ustanowienia stref.

„Studnia Nr 2 zlokalizowana jest na jednym wygradzonym terenie z budynkiem zwanym stacją uzdatniania wody. Studnia Nr 1 stanowi oddzielny obiekt zlokalizowany około 500 m od studni Nr 2 i stacji uzdatniania wody. Teren ochrony bezpośredniej studni jest ogrodzony i oznakowany.

- Stacja uzdatniania wody, to budynek w pomieszczeniu którego funkcjonuje sześć odżelaziaczy i dwa zbiorniki hydroforowe. Odżelaziacze pracują w cyklu dwuzmianowym po trzy odżelaziacze w układzie. Zbiorniki hydroforowe są o pojemności $2,5 \text{ m}^3$ każdy.
  - Sztuczne kryte zbiorniki wody pitnej i pompownia zlokalizowane są na jednym terenie (ul. Południowa). Są to dwa zbiorniki naziemne wolnostojące, konstrukcji stalowej o pojemności 150 m^3 każdy (łączna pojemność 300 m^3). Woda ze zbiorników poprzez zestaw pompowy podawana jest w sieć wodociągową do odbiorców.
- „Teren zbiorników i pompownia jest ogrodzony i oznakowany.

„Woda ze studni podawana jest do stacji uzdatniania wody, a następnie do dwóch zbiorników wody pitnej zlokalizowanych w bliskiej odległości od studni i budynku stacji uzdatniania wody. Woda ze zbiorników poprzez zestaw pompy funkcjonujący w budynku stacji uzdatniania wody podawana jest w sieć wodociągową. Na sieci wodociągowej w terenie funkcjonują przepompownie mające na celu utrzymanie określonego ciśnienia.

3) „W układzie wodociągowym na bazie **ujęcia wody Wzdół (sołectwo Ścignia)** funkcjonuje stacja wodociągowa na terenie której zlokalizowane są:

- Ujęcie wody, które stanowi jedna studnia głębinowa o głębokości $h = 70,0 \text{ m}$ i wydajności eksploatacyjnej $Q_e = 80 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $S_e = 12,0 \text{ m}$, odwiercona w 1986 roku i ujmująca wody z utworów dewońskich. Decyzją Starosty Kieleckiego znak: RO.III-6223-12/08/09 z dnia 28 stycznia 2009 roku (wraz z jej zmianą znak: WA.ZUZ.4.421.1.36.2018.2019.AK z dnia 19.07.2019r.) udzielono pozwolenia wodnoprawnego na pobór wody podziemnej ze studni głębinowej dla potrzeb wodociągu grupowego „Wzdół Rządowy” w ilości:

✓ $Q_{\text{max.h.}} = 80,0 \text{ m}^3/\text{h}$,

✓ $Q_{\text{max.dob.}} = 1103,0 \text{ m}^3/\text{d}$,

„Pozwolenie na pobór wody udzielono do 31 grudnia 2028 roku. Brak aktualnych stref ochronnych. Dnia 04.09.2018 roku zostało wszczęte postępowanie administracyjne w sprawie ustanowienia stref.

„Teren na którym funkcjonuje studnia jest ogrodzony.

„Sztuczny kryty zbiornik wody pitnej (zbiornik wieżowy) – jest to zbiornik o konstrukcji stalowej o pojemności 350 m^3 zlokalizowany w m. Kamionka.. Wejście do zbiornika jest zamykane i wyposażone w instalację alarmową. Zbiornik wyposażony w sondy sterujące pracą pompy głębinowej na ujęciu wody. Teren na którym funkcjonuje zbiornik jest ogrodzony i oznakowany.

„Woda ze studni kierowana jest do sztucznego zbiornika wody pitnej (wieża ciśnień) a następnie grawitacyjnie w sieć wodociągową do odbiorców. Brak uzdatniania.

Podsumowanie

„Na terenie miasta i gminy Bodzentyn z sieci wodociągowej mogą korzystać prawie wszyscy mieszkańcy (stopień zwodociągowania wynosi ponad 90%). System zbiorowego zaopatrzenia w wodę funkcjonuje prawidłowo, jest dobrze rozbudowany i oparty na własnych ujęciach wody. Woda

pobierana z ujęć wód podziemnych jest dobrej jakości, wymaga tylko odżelaziania na stacjach uzdatniania wody (ujęcie wody Bodzentyn Zachód i ujęcie wody Bodzentyn Wschód) ze względu na przekroczone normy żelaza w wodzie.

Poniżej przedstawiono w formie tabelarycznej wykazy: otworów wiertniczych na terenie miasta i gminy Bodzentyn i ich charakterystyka, czynnych ujęć wód podziemnych na terenie miasta i gminy Bodzentyn i ich charakterystyka oraz zasoby eksploatacyjne ujęć.

Tabela 45. Zestawienie otworów wiertniczych na terenie miasta i gminy Bodzentyn i ich charakterystyka.

Lp.	Nr otworu wg Banku HYDRO	Miejscowość	Użytkownik	Przeznaczenie otworu	Stan techniczny otworu	Data wykonania otworu	Głębokość otworu [m]	Stratygrafia ujętej warstwy wodonośnej	Wyd. ekspl. [m ³ /h]	Wielkość depresji [m]
1	8160030 8160013	Wzdół Rządowy	AGRONOMÓWKA -S1	Eksploracja	Nieczynny	1965-08-01	30,00	Trias	2,50	5,60
2	8160031 8160014	Leśna -Stara Wieś	SZKOŁA PODSTAWOWA -S1	Eksploracja	Nieczynny	1966-03-01	54,00	Dewon	4,20	18,00
3	8160032 8160011	Bodzentyn	WODOCIAG KOMUNALNY St. nr 1/1 ul. Suchedniowska	Eksploracja	Czynny	1964-06-01	60,20	Dewon	79,90	18,80
4	8160032 8160054	Bodzentyn	WODOCIAG KOMUNALNY ul. Suchedniowska	Eksploracja	Nieczynny	1981-09-01	110,00	Dewon	2,80	41,50
5	8160032 8160058	Bodzentyn	WODOCIAG KOMUNALNY St. ul. Żeromskiego	Eksploracja	Nieczynny	1983-08-01	110,00	Czwartorzęd - dewon	26,20	46,50
6	8160033 8160002	Bodzentyn	PHU DOMANSKI JERZY---S1	Eksploracja	Nieczynny	1958-07-01	71,50	Dewon	30,00	6,30
7	8160033 8160073	Bodzentyn	PHU DOMANSKI JERZY---S2	Eksploracja	Nieczynny	1988-04-01	100,00	Dewon	9,00	33,00
8	8160034 8160009	Bodzentyn	TKACTWO-SWIETOKRZ---S1	Eksploracja	Nieczynny	1962-12-01	25,00	Dewon	1,10	5,30
9	8160035 8160001	Bodzentyn	MLECZARNIA-S1	Eksploracja	Nieczynny	1956-01-01	100,00	Dewon	6,00	20,00
10	8160036 8160028	Bodzentyn	CEGIELNIA - S1	Eksploracja	Czynny	1971-04-01	62,50	Dewon	1,20	29,00
11	8160037 8160007	Sieradowice Pierwsze	ST-SZKÓŁK-NASIEN - S1	Eksploracja	Czynny	1962-02-01	35,00	Dewon	68,30	3,80
12	8160046 8160069	Wzdół Rządowy	PARCELE-WIES -S1	Eksploracja	Czynny	1986-08-01	70,00	Dewon	80,00	12,00
13	8160048 8160067	Bodzentyn	WODOCIAG KOMUNALNY St. nr 2 ul. Opatowska	Eksploracja	Czynny	1986-01-01	140,00	Dewon	37,70	45,00
14	8160048 8160070	Bodzentyn	WODOCIAG KOMUNALNY St. nr 1 ul. Opatowska	Eksploracja	Czynny	1986-12-01	100,00	Dewon	64,60	33,00
15	8160049 8160080	Bodzentyn	UJECIE BODZENTYN ul. Szermentowskiego - S1	Eksploracja	Czynny	1991-12-01	24,00	Dewon	15,00	8,50
16	8160051 8160076	Wzdół Rządowy	P.E.BARTKIEWICZ-S1	Eksploracja	Czynny	1986-07-01	30,00	Dewon	0,50	4,50
17	8160052 8160068	Psary-Stara Wieś	ST.WIES-SZKOŁA PODST.-S1	Eksploracja	Zlikwidowany	1986-07-01	30,00	Dewon	1,00	11,00
18	8160053 8160092	Orzechówka	DOMEK LETNISKOWY- S1	Eksploracja	Czynny	1999-09-01	75,00	Trias	1,30	3,00
19	8160056	PP Psary-Kąty	Dawna STACJA SATELITARNA	Eksploracja	Czynny	19621962 r.	66,3	-	5,4	-

20	-	Leśna Stara Wieś	PHU Domańscy Sp. j.	Eksploatacja	Czynny	2013r.	29,0	-	7,4	6,3			
21	S1A	Wzdół Rządowy	ujęcie awaryjne	-	-	2017r.	100	-	60,0	2,9			
Lp	Nr ujęcia/ otworu wg Banku HYDRO	Miejscowość	Zatwierdzone zasoby eksploatacyjne ujęcia				Pozwolenia wodnoprawne na pobór wody (tylko wartości decyzji)				Roczny rzeczywisty pobór wód podziemnych	Strefa ochronna	Uwagi
			Nr decyzji zatwierdzającej	Qe [m ³ /h]	S [m]	Hs [m npm]	Nr wodnoprawnej	Qmax [m ³ /h]	Qsr [m ³ /d]	Qmax [m ³ /d]			
.1	.8160030 .8160013	.Wzdół Rządowy		.2,50	.5,60	.327,4						.brak	
.2	.8160031 .8160014	.Leśna -Stara Wieś		.5,06	.18,00	.304,8						.brak	
.3	.8160032 .8160011	.Bodzentyn	.OS.II.85/41/84 Starosta Kielecki	.79,90	.18,80	.277,5	.RO.III-6223-2/2005 z dnia 24.01.2005 Starosta Kielecki ważna do 31.12.2019	.88.6	.843.7	.1103, 0	.149 848	.Strefa ochrony bezpośredniej .OS.I - 6210/127/94 z dnia 29.06.1994 Wojewoda Kielecki. Zmiana w/w Decyzji na znak: WZ.ZUZ.4.4100.20.20 18.AK z dnia 27.09.2018r.	
.4	.8160032 .8160054	.Bodzentyn		.2,80	.41,5 nieust	-							
.5	.8160011 .8160058	.Bodzentyn		.99,7	-	-							
.6	.8160033 .8160002	.Bodzentyn		.30,0	.5,20	.270,1							Gł. Uj. 71,5 m
.7	.8160033 .8160073	.Bodzentyn		.9,00	.33,00	-							
.8	.8160034 .8160009	.Bodzentyn		.1,10	.5,30	.274							.Studni a została zaniecz yszczo na nawoz ami
.9	.8160035 .8160001	.Bodzentyn		.6,00	.20,00	-							
.10	.8160036 .8160028	.Bodzentyn		.1,20	.29,00	.268,5	.Brak pozwolenia wodnoprawnego						
.11	.8160037	.Bodzentyn		.68,3	.3,8	.397	.Brak pozwolenia	-	-	-	.172 838		

1	.8160007						wodnoprawnego						
.1 2	.8160046 .8160069	..Sieradowice Pierwsze	..OS.II.8530/112 /86 Urząd Wojewódzki Kielce	37,70	45,0	-	..RO.III.6223-12/08/09 z dnia 28.01.2009 Starosta Kielcecki ważna do 31.12.2028	..102,2 5	..1568, 9	..2019, 6	..109548	..Strefa ochrony bezpośredniej ..OS.I - 8530/112/86 z dnia 15.01.1987 Wojewoda Kielcecki	
.1 3	.8160048 .8160067	..Wzdół Rządowy		80,0	..12,0	-	WAWZ.ZUZ.4.421.36.2 018.2019 z dnia 19.07.2019	..80,0	..980,0		160 709	..Strefa ochrony bezpośredniej ..OS.I - 6210/238/95 z dnia 30.11.1995 Wojewoda Kielcecki	
.1 4	.8160048 .8160070	..Bodzentyn	..OS.II.8530/50/ 87 Urząd Wojewódzki Kielce	..102,25	33,0 – 45,0	-	..RO.III-6223-3/2005 z dnia 24.01.2005 Starosta Kielcecki ważna do 31.12.2019	..102,2 5	..1568, 9	..2019, 6	..116035	..Strefa ochrony bezpośredniej ..OS.I - 6210/238/95 z dnia 30.11.1995 Wojewoda Kielcecki. Zmiana w/w Decyzji na znak: WZ.ZUZ.4.4100.20.2. 2018.AK.	
.1 5	.8160049 .8160080	..Bodzentyn		..15,00	21,5?	..287,5	..Brak pozwolenia wodnoprawnego						
.1 6	.8160051 .8160076	..Wzdół Rządowy		..0,50	4,50	..325							..korzystają z niej tylko 2 osoby
.1 7	.8160052 .8160068	..Psary-Stara Wieś											
.1 8	.8160053 .8160092	..Orzechówka	..RO.III.7525- 11/99 Starosta Kielcecki	..1,30	3,00		..Brak pozwolenia. wodnoprawnego						..pomiar w studni możliwy jest tylko w okresie ..letnim

Tabela 46. Zestawienie czynnych ujęć wód podziemnych na terenie miasta i gminy Bodzentyn i ich charakterystyka:

Lp.	Nr ujęcia wg Banku HYDRO	Ilość studni czynnych na ujęciu	Miejscowość	Nazwa użytkownika	Nazwa organu zawiadującego (dużym ujęciem)	Stan ujęcia	Stratygrafia ujętej warstwy wodonośnej	Rodzaj ujęcia	Wyd. ekspl. [m ³ /h]	Wielkość Depresji [m]
1	8160048	2	Bodzentyn	WODOCIĄG KOMUNALNY ul. Opatowska	Kom. Zakł. Wod. Kan.i Remont	Czynny	Dewon	ujęcie wodociągowe zbiorowego zaopatrzenia ludności	64.60	33.00
2	8160032	1	Bodzentyn	WODOCIĄG KOMUNALNY ul. Suchedniowska	Kom. Zakł. Wod. Kan.i Remont	Czynny	Dewon	ujęcie wodociągowe zbiorowego zaopatrzenia ludności	79.90	18.80
3	8160036	1	Bodzentyn	CEGIELNIA		Czynny	Dewon	inne ujęcia przemysłowe do celów technologicznych	1.20	29.00
4	8160049	1	Bodzentyn	UJĘCIE BODZENTYN ul. Szermentowskiego		Czynny	Dewon	ujęcie wodociągowe zbiorowego zaopatrzenia ludności	15.00	8.50
5	8160053	1	Orzechówka	DOMEK LETNISKOWY		Czynny	Trias	inne ujęcia wód do picia (prywatne na potrzeby gosp. domowych oraz te nie spełniające kryteriów RDW)	1.30	3.00
6	8160037	1	Sieradowice Pierwsze	ST-SZKÓŁK-NASIEN		Czynny	Dewon	inne ujęcia zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę do picia, spełniające kryt. RDW	68.30	3.80
7	8160046	1	Wzdół Rządowy	UJĘCIE PARCELE-WIEŚ	Kom. Zakł. Wod. Kan.i Remont.	Czynny	Dewon	ujęcie wodociągowe zbiorowego zaopatrzenia ludności	80.00	12.00
8	8160051	1	Wzdół Rządowy	P.E. BARTKIEWICZ		Czynny	Dewon	inne ujęcia wód do picia (prywatne na potrzeby gosp. domowych oraz te nie spełniające kryteriów RDW)	0.50	4.50

Tabela 47. Zasoby eksploatacyjne ujęcia:

Lp.	Nr ujęcia wg Banku HYDRO	Zatwierdzone zasoby eksploatacyjne ujęcia			Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody				Roczny rzeczywisty pobór wód podziemnych		Strefa ochronny pośredniej	
		Nr zatwierdzającej decyzji	Qe [m ³ /h]	Qe [m ³ /d]	S [m]	Nr decyzji wodnoprawnej	Q max [m ³ /h]	Q śr [m ³ /d]	Qmax [m ³ /d]	Całkowity Qprz [m ³ /r]		Rok
1	8160048	OS.II.8530/50/87 Urząd Wojewódzki Kielce	102.25	2454	33.0-45.0	RO.III-6223-3/2005 z dnia 24.01.2005 Starosta Kielecki ważna do 31.12.2019	102.25	1568.9	2019.6	128301	2009	brak
2	8160032	OS.II.85/41/84 Starosta Kielecki	79.90	1917.6	18.80	RO.III-6223-2/2005 z dnia 24.01.2005 Starosta Kielecki ważna do 31.12.2019	88.6	843.7	1103.0	103201	2009	brak
3	8160036		1.20		29.00	Brak pozwolenia wodnoprawnego						brak
4	8160049		15.00		21,5?	Brak pozwolenia. wodnoprawnego						brak

.5	.8160053	_RO.III.7525-11/99 Starosta Kielecki	1.30		3.00	.Brak pozwolenia wodnoprawnego						.brak
.6	.8160037				3.80	.Brak pozwolenia wodnoprawnego						.brak
.7	.8160046	_OS.II.8530/112/86 Urząd Wojewódzki Kielce	.80.00	.1920	.12.00	_RO.III.6223-12/08/09 z dnia 28.01.2009 Starosta Kielecki ważna do 31.12.2028	.80.0	.980		.128542		.brak
.8	.8160051	_korzystają z niej tylko 2 osoby	0.50		4.50	.Brak pozwolenia wodnoprawnego						.brak

6.5. Gospodarka odpadami.

Na terenie gminy Bodzentyn brak jest zorganizowanych składowisk odpadów komunalnych, przemysłowych czy niebezpiecznych. Wszystkie zebrane odpady komunalne z terenu gminy trafiają na składowisko Promnik gm. Strawczyn. Do gromadzenia odpadów stosowane są dwa rodzaje pojemników o różnej pojemności dostosowane do rodzaju i charakteru zabudowy oraz worki do segregacji odpadów.

Zgodnie z obowiązującym „Planem gospodarki odpadami dla województwa świętokrzyskiego”, Bodzentyn został zaliczony do Regionu 4 gospodarki odpadami. Dla powyższego regionu wskazano następujące instalacje:

- instalacja do mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych i wydzielenia ze zmieszanych odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub w części do odzysku — Promnik, gm. Strawczyn, oraz przewidziane do zastępczej obsługi instalacje w msc. Rzędów, gm. Tuczepy oraz w msc. Końskie;
- instalacje do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz wytwarzania z nich produktów o właściwościach nawozowych lub środków wspomagających uprawę roślin, spełniającego wymagania określone w przepisach odrębnych lub materiału po procesie kompostowania lub fermentacji dopuszczonego do odzysku w procesie odzysku R10 — Promnik, gm. Strawczyn oraz msc. Przededworze, gm. Chmielnik (wymienione instalacje są również instalacjami zastępczymi);
- instalacja do składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych o pojemności pozwalającej na przyjmowanie przez okres nie krótszy niż 15 lat odpadów w ilości nie mniejszej niż powstająca w instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych — Promnik, gm. Strawczyn (instalacje zastępcze — msc. Grzybów, gm. Staszów oraz msc. Końskie).

Przedsiębiorstwa Gospodarki Odpadami Sp. z o.o. w Promniku oprócz miasta i gminy Bodzentyn obsługuje również miasto Kielce i gminy z powiatu kieleckiego tj.: Łopuszno, Górnio, Zagnańsk, Pierzchnica, Miedziana Góra, Sitkówka Nowiny, Bieliny (część), Strawczyn, Piekoszów, Nowa Słupia, Morawica, Mniów, Daleszyce, Mastów.

Odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości z terenu Gminy Bodzentyn realizowane jest przez specjalistyczną firmę na podstawie umowy.

Zgodnie z umową wykonawca zobowiązany został do odbioru, transportu i zagospodarowania odpadów komunalnych pochodzących z terenu miasta i gminy Bodzentyn w sposób zapewniający osiągnięcie odpowiednich poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami oraz ograniczenia składowania zgodnie z ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.

Na terenie gminy Bodzentyn głównymi źródłami wytwarzania odpadów komunalnych są:

- gospodarstwa domowe,
- obiekty infrastruktury,
- handel, usługi, zakłady rzemieślnicze, zakłady produkcyjne w części socjalnej,
- targowiska,
- tereny zielone - ogrody i parki, cmentarze,
- ulice i place,
- placówki kulturalno – oświatowe,
- ośrodki zdrowia i opieki społecznej,
- obiekty administracji publicznej,
- inne instytucje lub obiekty, posiadające część socjalno – biurową.

Na terenie gminy znajduje się Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) zlokalizowany przy ul. Opatowskiej w Bodzentynie. W PSZOK przyjmowane są następujące frakcje odpadów komunalnych:

- przeterminowane leki i chemikalia,
- zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny,
- zużyte akumulatory i baterie,
- zużyte opony,
- meble i inne odpady wielkogabarytowe,
- odpady zielone,
- popiół,
- tworzywa sztuczne,
- odpady wielomateriałowe,
- papier i tektura,
- szkło,
- odpady budowlane i rozbiórkowe.

Tabela 48. Zestawienie ilości odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy w 2017 roku z uwzględnieniem ich rodzajów:

Kod odebranych odpadów komunalnych	Rodzaj odebranych odpadów komunalnych	Masa odebranych odpadów komunalnych (Mg)	Sposób zagospodarowania odebranych odpadów komunalnych
20 03 01	Niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne	903,380	R12
20 03 07	odpady wielkogabarytowe	18,580	R12
20 02 03	Inne odpady nie ulegające biodegradacji	6,380	R12
20 02 03	Inne odpady nie ulegające biodegradacji	131,980	D5
17 01 07	Zmieszane odpady z betonu, gruzu ceglanego, odpadowych materiałów ceramicznych i elementów wyposażenia inne niż wymienione w 17 01 06	4,640	R5
17 01 82	Inne nie wymienione odpady	7,220	D5
15 01 06	Zmieszane odpady opakowaniowe	180,109	R12
16 01 03	Zużyte opony	5,460	Zbieranie
16 01 03	Zużyte opony	10,695	R1
15 01 07	Opakowania ze szkła	71,880	R12
15 01 07	Opakowania ze szkła	51,640	R5
15 01 02	Opakowania z tworzyw sztucznych	14,920	R12
20 01 36	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21, 20 01 23, 20 01 35	1,226	R12
20 01 35*	elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21 i 20 01 23	1,697	R12
20 01 23*	Urządzenia zawierające fireony	2,057	R12
20 01 99	Inne niż wymienione frakcje zbierane w sposób selektywny (popiół)	0,700	R12
20 01 21*	Inne niż wymienione frakcje zbierane i inne odpady zawierające rtęć	0,022	R12
20 03 99	Odpady komunalne niewymienione w innych podgrupach	3,980	D5

Łączna ilość odpadów komunalnych zebranych z terenu gminy Bodzentyn w 2017 roku wynosiła 1438,943 Mg, z czego 903, 380 Mg stanowiły niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne (wykorzystuje się pojemniki wolnostojące o pojemności min. 120 litrów) tj. 62,8% ogółu zebranych odpadów komunalnych. Selektywne zbieranie odpadów „u źródła” (wykorzystuje się worki spełniające normy techniczne, o pojemności nie mniejszej niż 110) prowadzi 96% zadeklarowanych właścicieli nieruchomości zamieszkałych na terenie gminy Bodzentyn.

Łączna masa selektywnie zebranych odpadów ulegających biodegradacji w 2017 roku wyniosła 27,267 Mg.

W gminie Bodzentyn w 2017 roku poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji takich jak papier, metal, tworzywa sztuczne i szkło wyniósł 32,55 %. Wymagany poziom (20 % dla roku 2017) określony w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami niektórych frakcji odpadów komunalnych dla roku 2017 został osiągnięty.

W gminie Bodzentyn w 2017 roku osiągnięty poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych wyniósł 100 %. Wymagany poziom (45 % dla roku 2017) określony w rozporządzeniu o który mowa wyżej dla roku 2017 został osiągnięty.

W gminie Bodzentyn w 2017 roku poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 r. wyniósł 7,88 %. Wymagany poziom (45 % dla roku 2017) określony w rozporządzeniu dla roku 2017 został osiągnięty.

Podsumowanie

Na terenie miasta i gminy Bodzentyn gospodarka odpadami jest prowadzona prawidłowo zgodnie z obowiązującymi przepisami i nie stanowi zagrożenia dla środowiska jak i przyrody.

6.6. Gospodarka ściekowa.

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Bodzentyn wynosi 75,50 km. Ilość przyłączy kanalizacyjnych ogółem 1493 sztuk (2017 rok). Procent skanalizowania Bodzentyna (miasta i gminy) wynosi 41,30 %, w tym miasto 64,5 %, gmina 19,0%. Ogólna ilość wytworzonych ścieków 137 tys.m³/rok w tym (miasto 58,0 tys.m³/rok, gmina 79,0 tys.m³/rok).

Sieć kanalizacji sanitarnej.

Istniejąca kanalizacja sanitarna w aglomeracji Bodzentyn obejmuje miejscowości:

- ✓ Miasto Bodzentyn,
- ✓ Sołectwa: Celiny, Psary-Stara Wieś, Psary-Kąty, Kamieniec, Ściegna i Wola Szczygiełkowa (z własną oczyszczalnią ścieków w Woli Szczygiełkowej).

Na terenie Gminy Bodzentyn są również obszary skanalizowane obejmujące miejscowości Wilków i Święta Katarzyna, skąd ścieki oczyszczane są w Oczyszczalni Ścieków Święta Katarzyna. Obszar tych sołectw należy do aglomeracji Święta Katarzyna.

Długość istniejącej sieci kanalizacyjnej zlokalizowanej na obszarze Aglomeracji Bodzentyn wynosi około 60 km, w tym:

- ✓ długość głównych kolektorów grawitacyjnych i tłocznych: 49,92 km, w tym długość sieci grawitacyjnej: 42, 24 km, sieci tłocznej: 7,68 km
- ✓ długość przyłączy kanalizacyjnych: 10,09 km,

Na obszarze Aglomeracji Bodzentyn zlokalizowanych jest 19 pompowni ścieków.

Na terenie gminy Bodzentyn funkcjonują trzy oczyszczalnie ścieków:

- Bodzentyn ul. Opatowska 26a

Oczyszczalnia ścieków w Bodzentynie położona jest w północno – wschodniej części Bodzentyna (na prawym brzegu rzeki Psarki), na gruntach stanowiących własność Gminy. Oczyszczalnia ścieków w Bodzentynie jest oczyszczalnią mechaniczno-biologiczną, w skład której wchodzi obiekty i urządzenia służące do mechanicznego i biologicznego oczyszczania ścieków oraz obiekty i urządzenia do przeróbki osadów ściekowych.

Oczyszczalnia posiada pozwolenie wodnoprawne (decyzja znak: RO-II.6341.28.2012 z dnia 26.03.2012 r., wydane przez Starostę Kieleckiego) na wprowadzanie oczyszczonych ścieków komunalnych z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków w Bodzentynie do ziemi – do rowu melioracyjnego R-13 w km 10+420, stanowiącego dopływ rzeki Psarki (zlewnia rzeki Świśliny).

W pozwoleniu wodnoprawnym obciążenie ładunkiem zanieczyszczeń określono na poziomie 3 700 RLM. Wielkość dopuszczalnej emisji (ilość wprowadzanych ścieków) określono:

- $Q_{\text{śrd}} = 1\,000 \text{ m}^3/\text{d}$,
- $Q_{\text{maxh}} = 56,23 \text{ m}^3/\text{h}$,
- $Q_{\text{maxr}} = 365\,000 \text{ m}^3/\text{rok}$

Dopuszczalne wartości zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych określono:

- $BZT_5 = 25 \text{ mg/l}$,
- Zawiesina = 35 mg/l,
- ChZT – 125 mg/l.

W pozwoleniu wodnoprawnym obciążenie ładunkiem zanieczyszczeń określono na poziomie 3 700 RLM. Pozwolenie wodnoprawne jest ważne do 31 marca 2022r.

Do oczyszczalni dowożone są osady z oczyszczalni Wola Szczygiełkowa (ok. 600 RLM).

Teren oczyszczalni ścieków jest ogrodzony. Na wygradzonym terenie oczyszczalni znajdują się obiekty technologiczne i urządzenia do oczyszczania ścieków w tym część mechaniczna (pompownia I i II°; kraty; separatory grubych zanieczyszczeń, punkt zlewny nieczystości płynnych) i część biologiczna (komory denitryfikacyjne; aeromeandry; wydzielone komory fermentacyjne otwarte; urządzenia dozujące siarczan żelazowy, poletka osadowe) oraz obiekty towarzyszące (budynek gospodarczy, budynek dmuchaw, koryto pomiarowe, przewody technologiczne, sieć wodociągowa oraz sieć kanalizacyjna).

Obiekty technologiczne oraz obiekty towarzyszące instalacji do oczyszczania ścieków zajmują część terenu w granicach ogrodzenia; pozostała część terenu wolnego od zabudowy przeznaczona jest pod rozbudowę oczyszczalni. Numery ewidencyjne działek w granicach ogrodzenia: 1654/4; 1655/4; 1656/4; 1667; 1666; 1665; 1657/4 obręb 1 Bodzentyn. Obiekty technologiczne oraz obiekty towarzyszące instalacji do oczyszczania ścieków zajmują część terenu (ok 10% powierzchni) w granicach ogrodzenia działki. Od strony północnej teren oczyszczalni sąsiaduje z działkami o nr ewid.: 3294/5, 1653/5, 1654/5, 1657/5, do których Inwestor również posiada tytuł prawny do władania i mogą być wykorzystane na potrzeby rozbudowy oczyszczalni. Łączna powierzchnia działek wynosi ok 1,6 ha. Droga dojazdowa do oczyszczalni (zjazd z drogi wojewódzkiej 752 Górnio-Rzepin).

Do oczyszczalni dopływają ścieki pochodzące od mieszkańców (ścieki bytowe) oraz ścieki od podmiotów gospodarczych (działających w poszczególnych miejscowościach i podłączonych do kanalizacji sanitarnej). Oczyszczalnia przyjmuje również ścieki dowożone.

Ścieki oczyszczone odprowadzane są do rowu melioracyjnego R-13, a następnie do rzeki Psarki, w km 10 +420).

Ścieki oczyszczone, w większości pobranych i badanych próbek spełniały wymagania określone w pozwoleniu wodnoprawnym. Jedynie w zakresie zawiesiny ogólnej odnotowano jednokrotne przekroczenie wartości dopuszczalnej

Długość istniejącej sieci kanalizacyjnej w zlewni OS Bodzentyn wynosi około 49,91 km, w tym:

- ✓ długość głównych kolektorów grawitacyjnych i tłocznych: 43,23 km, w tym długość sieci grawitacyjnej: 37,53 km, sieci tłocznej: 5,70 km,
- ✓ długość przyłączy kanalizacyjnych: 6,68 km.

W zlewni OS Bodzentyn zlokalizowanych jest obecnie 13 pompowni ścieków, docelowo ilość ta zwiększy się

Sieć ta jest w przeważającej mierze posadowiona w terenie o wysokim zwierciadle wód gruntowych, co w połączeniu z nieszczelnością niektórych jej odcinków prowadzi do zjawiska infiltracji, znacząco zwiększającej ilość ścieków dopływających do oczyszczalni.

Według danych na koniec roku 2014, liczba przyłączy kanalizacyjnych w zlewni OS Bodzentyn, wynosiła 871 szt. (Bodzentyn 617 szt., Celiny 41 szt., Psary – Stara Wieś 67 szt., Psary - Kąty 76 szt., Kamieniec 33 szt., Ściegnia 37 szt., Skorucin 0 szt. Najwięcej odbiorców podłączonych jest w miejscowości Bodzentyn (617 szt.), w pozostałych skanalizowanych miejscowościach liczba podłączeń wynosi od 33 do 76 szt.

Równoległe bądź z niewielkim przesunięciem czasowym prowadzone będą prace związane z rozbudową systemu kanalizacyjnego.

Docelowe obciążenie oczyszczalni będzie znacząco większe niż obecnie i stopniowo będzie dochodzić do wielkości określonej na nie mniej niż 10281 RLM i pochodzić będzie z samego Bodzentyna oraz stopniowo kanalizowanych okolicznych jednostek osadniczych. Do oczyszczalni dowożone będą osady z OŚ Wola Szczygiełkowa (do 200 m³ rocznie).

- Świąta Katarzyna działka o nr ewidencyjnym 177/1

Oczyszczalnia została wybudowana w 1998 roku. Początkowo obsługiwała tylko mieszkańców Świętej Katarzyny. Obecnie doprowadzane są tu ścieki nie tylko z tej miejscowości, co przekłada się na przepustowość obiektu - jest ona w obecnym stanie po prostu za mała. - W ciągu ostatnich lat wybudowano około 30 kilometrów sieci kanalizacji sanitarnej i obecnie doprowadzane są do oczyszczalni w Świętej Katarzynie ścieki z Wilkowa oraz miejscowości Krajno-Zagórze znajdującej się w gminie Górno.

Oczyszczalnia posiada pozwolenie wodnoprawne (decyzja znak: RO-II.6341.31.2012 z dnia 16.04.2012 r., wydane przez Starostę Kieleckiego) na wprowadzanie oczyszczonych ścieków komunalnych z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków w Świętej Katarzynie do ziemi – do rowu melioracyjnego B3 w ilości $Q_{\text{śrd}} = 150 \text{ m}^3/\text{d}$.

Obecnie trwają prace na oczyszczalni ścieków, która ma zostać przebudowana w ramach współfinansowania z funduszy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020 w ramach zadania pn. „Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji Święta Katarzyna – rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków”. Po zakończeniu prac na oczyszczalni ścieków nastąpi zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków w miejscowości Św. Katarzyna, a tym samym zwiększenie odsetka ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą dot. ścieków komunalnych. Efektem końcowym będzie rozbudowana i zmodernizowana technologicznie mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków (adaptacja części istniejących obiektów oczyszczalni ścieków) w oparciu o najnowszą technologię oczyszczania ścieków – technologię grawitacyjnej mikrofiltracji membranowej MBR (Membrane Biological Reaktor) wraz z infrastrukturą techniczną (przyłącza i instalacje: woda na cele technologiczne, przyłącze wody, kanalizacja deszczowa wraz z separatorem, kanał ścieków oczyszczonych, kanalizacja sanitarna ścieków surowych, zasilanie energetyczne) oraz układem komunikacji wewnętrznej - utwardzone dojścia i dojazdy wraz z 2 miejscami parkingowymi na samochody osobowe o zwiększonej możliwości przyjmowania ścieków z obecnego poziomu wynoszącego 150 m³/d przy ilości RLM wynoszącej 848 do wielkości 650 m³/d i RLM wynoszącego 2605 wraz z zapewnieniem na nowym obiekcie odpowiedniej rezerwy. Z ulepszanego systemu oczyszczania ścieków będzie korzystało ok. 1410 mieszkańców. Reaktory Membranowe (MBR) to aktualnie najbardziej nowoczesna i dynamicznie rozwijająca się technologia oczyszczania ścieków z wykorzystaniem osadu czynnego. Zastosowanie technologii membranowej zakłada osiągnięcie

efektów zgodnych z wymaganiami również w zakresie oczyszczania fosforu i azotu. Ma to bardzo duże znaczenie z uwagi na lokalizację oczyszczalni, która położona jest na terenie Świętokrzyskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w gminie Bodzentyn, w bliskiej odległości od Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Obszaru Specjalnej Ochrony Siedlisk „Łysogóry”.

Po przebudowie oczyszczalni ścieków wymagane będzie uzyskanie nowego pozwolenia wodnoprawnego.

- Wola Szczygiełkowa działka o nr ewidencyjnym 94/2

Jest to zintegrowana mechaniczno - biologiczna oczyszczalni ścieków oparta na złożu zraszanym. Jest to oczyszczalnia bezobsługowa. Przepustowość dla I etapu (dwie nitki) wynosi 48 m³/d. Oczyszczalnia posiada pozwolenie wodnoprawne (decyzja znak: RO-II.6341.113.2017.JM), wydane przez Starostę Kieleckiego) na wprowadzanie oczyszczonych ścieków komunalnych z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków w Woli Szczygiełkowej do odbiornika rzeki Psarki w km. 26 + 400.

W pozwoleniu wodnoprawnym obciążenie ładunkiem zanieczyszczeń określono na poziomie 640 RLM. Wielkość dopuszczanej emisji (ilość wprowadzanych ścieków) określono na $Q_{\text{śrd}} = 76,8 \text{ m}^3/\text{d}$.

Ciąg technologiczny stanowią następujące obiekty:

- studzienka rozprężna
- separator osadów (osadnik wstępny)
- zraszane złoża biologiczne,
- studzienka dolna (osadnik wtórny),
- komora pomiarowa,
- studzienki rewizyjne.

Zastosowana technologia:

Ścieki z pompowni głównej trafiają na teren oczyszczalni do studzienki rozprężonej. Oczyszczalnia oparta na technologii złoż zraszanych wykorzystuje do oczyszczania ścieków naturalny proces utleniania biologicznego na złożu zraszanym. Proces ten jest poprzedzony przez oczyszczanie mechaniczne w osadniku wstępnym OW 25, gdzie osadzają się części stałe ulegając stopniowej fermentacji. Następnie ścieki przepływają grawitacyjnie do strefy pompowania, skąd są podnoszone przez małą pompę zatopioną na dystrybutor i rozdeszczowywane po powierzchni złoża przez system zraszający. W wyniku przenikania ścieków przez złoża biologiczne powstaje błona biologiczna złożona ze skupisk drobnoustrojów. Na błonie biologicznej są sorbowane substancje zawarte w ściekach. Stanowią one pożywkę dla mikroorganizmów, które utleniają je do składników mineralnych. Podczas pracy złoża powstaje osad nadmierny w postaci obumarłej błony biologicznej, która spłukiwana jest do osadnika wtórnego, skąd cyklicznie przepompowywana jest pompą zatopioną do pierwszej oraz drugiej komory osadnika wstępnego. Oczyszczone ścieki odpływają do zewnętrznej strefy studzienki dolnej, gdzie następuje sedimentacja zawieszin i cząstek błony biologicznej. Osad jest przepompowywany automatycznie do osadnika wstępnego, skąd jest okresowo usuwany przez wóz asenizacyjny. Tlen niezbędny w procesie biologicznego oczyszczania zasysany jest z atmosfery, przez wentylator zabudowany w obudowie złoża. Ścieki oczyszczone odprowadzane są do odbiornika rzeki Psarki.

System kanalizacji grawitacyjno – ciśnieniowej gminy tworzą przepompownie ścieków przeznaczone do transportu ścieków na duże odległości bądź do podnoszenia na wyższy poziom zlokalizowane na wygradzonych terenach i usytuowane w następujących miejscowościach:

- Bodzentyn:
  - ul. Wolności 1 szt.
  - ul. Suchedniowska 1 szt.
  - ul. Żeromskiego 1 szt.
- Psary Stara Wieś 3 szt.

- Psary Kąty 2 szt.
- Wilków 5 szt.
- Wola Szczygiełkowa 6 szt.
- Celiny 1 szt.
- Kamieniec 1 szt.

Z uwagi na słabo rozwinięty system kanalizacji sanitarnej, do gromadzenia ścieków bytowo-gospodarczych powszechnie stosowane są na terenie gminy bezodpływowe zbiorniki ścieków, okresowo opróżniane.

Dla tak rozbudowanego systemu wodociągowego na obszarze gminy, budowa systemów kanalizacyjnych dla nie skanalizowanych miejscowości jest pilną koniecznością, wynikającą z potrzeby poprawy stanu sanitarnego i sprostania wymogom ochrony środowiska i przyrody.

Na terenie oczyszczalni ścieków (Bodzentyn, Święta Katarzyna) prowadzona jest utylizacja osadów ściekowych.

Ścieki przemysłowe zakładów przemysłowych zlokalizowanych na terenie gminy oraz obiektów publicznych odprowadzane są również do oczyszczalni ścieków.

Podsumowanie

Na terenie miasta i gminy Bodzentyn z sieci kanalizacyjnej korzysta zaledwie 41,75% mieszkańców, co ze względu na rozbudowany system wodociągowy na obszarze gminy, powoduje, że rozbudowa sieci kanalizacyjnej wciąż nie nadąża za rozwojem wodociągów zbiorczych. Powoduje to dalszy, niekorzystny dla środowiska niedorozwój sieci kanalizacyjnej w stosunku do wodociągowej.

Sieć kanalizacyjna ma charakter wtórny, a jej rozwój jest ściśle uwarunkowany dostępnością do wodociągów i wyższą od nich złożonością techniczną oraz kapitałochłonnością inwestycji.

W wyniku realizacji przez gminę projektu pn. „Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w Aglomeracji Bodzentyn”, dofinansowanego ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 zwiększy się liczba osób korzystających ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej o 4018 RLM, % skanalizowania aglomeracji Bodzentyn zwiększy się do poziomu 83,02%. Będzie miała również miejsce rozbudowa i modernizacja istniejącej oczyszczalni ścieków w Bodzentynie.

6.7. Ciepłownictwo.

Na terenie Gminy nie funkcjonuje miejska sieć ciepłownicza. Zaopatrzenie Gminy Bodzentyn w ciepło oparte jest głównie na indywidualnych źródłach ciepła. Blisko 90% budynków wykorzystuje węgiel jako podstawowe źródło ciepła. Są to nadal urządzenia tradycyjne kuchenne i piecowe na paliwo stałe lub wewnętrzne instalacje centralnego ogrzewania z własnymi kotłowniami na paliwo stałe. Część z nich wykorzystuje biomasę jako paliwo alternatywne. Większość budynków jako źródło ciepła wykorzystuje węgiel, ekogroszek oraz miął.

Wśród paliw opałowych wykorzystywanych na potrzeby cieplne w przedsiębiorstwach działających na terenie gminy też dominuje węgiel, którego zużycie widnieje na poziomie 57%, olej stanowi 29%, natomiast drewno 14%.

W budynkach użyteczności publicznej działających na terenie gminy Bodzentyn wykorzystywane są następujące źródła ciepła:

- Urząd Miasta i Gminy Bodzentyn - olej opałowy
- Świętokrzyski Park Narodowy – biomasa, olej opałowy;
- Szkoła Podstawowa im. Antoniego Wacińskiego w Bodzentynie - olej opałowy

- Publiczna Szkoła Podstawowa w Leśnej - olej opałowy
- Szkoła Podstawowa w Psarach – olej opałowy
- Szkoła Podstawowa w Świętej Katarzynie - olej opałowy
- Szkoła Podstawowa im. Oddziału Armii Krajowej "Wybraniec" we Wzdole Rządowym - węgiel
- Szkoła Podstawowa w Woli Szczygiełkowej - gaz
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Bodzentynie - olej opałowy
- Samorządowy Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej - olej opałowy, węgiel
- Gimnazjum im. mjr. Jana Piwnika "Ponurego" w Bodzentynie - olej opałowy
- Budynek ośrodka zdrowia w Świętej Katarzynie – węgiel
- Budynek ośrodka zdrowia we Wzdole – olej opałowy
- Zespół Szkół we Wzdole Rządowym – węgiel
- Budynek świetlicy w Wiącce – węgiel
- Budynek Szkoły Podstawowej w Śniadce – węgiel
- Budynek świetlicy i remizy w Sieradowicach – energia elektryczna.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę stan zainwestowania gminy i brak zespołów zabudowy wymagających dostawy większej ilości ciepła do celów grzewczych i przygotowania ciepłej wody użytkowej, nie zachodzi potrzeba tworzenia na jej terenie zorganizowanych systemów ciepłowniczych.

W działaniach związanych z przejściem na gospodarkę niskoemisyjną, największego potencjału upatruje się w odnawialnych źródłach energii, które zastąpić mogą wysokoemisyjne źródła konwencjonalne.

6.8. Regulacja stosunków wodnych.

Sieć rzeczna na terenie gminy jest dobrze rozwinięta. Pod względem hydrograficznym gmina Bodzentyn leży w lewostronnym dorzeczu rzeki Wisły, w obrębie dwóch zlewni: Kamiennej (niemal w całości) i Nidy (w południowo zachodniej części). Gmina Bodzentyn leży na obszarze zlewni trzech dopływów Kamiennej: Świśliny oraz na niewielkiej powierzchni w Lasach Siekierzyńskich Żarnówki i Lubianki. Zasadniczą rolę na tym terenie odgrywają dwa dopływy Świśliny wraz z zasilającymi je strumieniami – Psarka oraz zbierająca wody głównie z Pasma Łysogórskiego Pokrzywianka. Do zlewni rzeki Nidy odprowadzane są wody z rzeki Belnianki (z południowo wschodniej części gminy ze stokami Łysicy) oraz Lubrzanki (z południowo zachodniej części gminy z rejonu Wilkowa, Starej Wsi po Psary Kąty).

Teren gminy jest terenem źródłowym dla licznie występujących tu potoków. Szczytową partią pasma Łysogór przebiega ważny wododział pomiędzy tymi zlewniami.

Zasoby wód powierzchniowych gminy uzupełniają: zbiorniki wodne, stawy rybne niewielkich rozmiarów w wielu miejscowościach, ciek, kanały i rowy. W ramach dużej retencji (powyżej 5 mln m³) gmina nie posiada żadnego zbiornika. W Bodzentynie znajduje się zbiornik na rzece Psarce o powierzchni 0,4 ha, który pełni funkcje przeciwpożarową. Natomiast w miejscowości Wilków wybudowany został zbiornik wodny „Wilków” który pełni funkcję retencyjno – rekreacyjną. Zasilany jest przez Ciek od Św. Katarzyny (ciek od Grabowa). Warunki topograficzne (zapora). Objętość użyteczna 196,0 tys. m³. Powierzchnia zalewu 10,4 ha.

Gospodarka wodami powierzchniowymi wiąże się ściśle z przeciwdziałaniem niebezpieczeństwu podtopień czy zalania. Zagrożenie zalaniem wodami rzek czy strumieni i podtopieniem istnieje wzdłuż większych cieków i rzek w czasie roztopów i deszczy nawalnych.

W granicach omawianego obszaru brak jest obszarów szczególnego zagrożenia powodziowego wyznaczonych na podstawie mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego w

ramach projektu „Informatyczny System Osłony Kraju, nie obowiązują również studia ochrony przeciwpowodziowej.

Na rysunku studium oprócz dolin większych rzek wyznaczono również tereny dolin mniejszych cieków, które w czasie deszczy nawalnych i wód roztopowych mogą stanowić zagrożenie powodziowe.

Efektywnymi sposobami zwiększenia retencji wód w gminie w obrębie małej zlewni jest budowa małych zbiorników wodnych i oczek wodnych, regulacja odpływu ze stawów i oczek wodnych, gromadzenie wody w rowach melioracyjnych i kanałach, retencjonowanie odpływów z systemów drenarskich oraz zwiększenie retencji dolinowej. Przyczynia się to również do spowolnienia odpływu wód powierzchniowych, podniesienia poziomu wód gruntowych, powstrzymania degradacji siedlisk wodno-bagiennych, zwiększenia różnorodności biologicznej obszaru oraz powstrzymania erozji terenowej.

W celu zapobiegania małym lokalnym podtopieniom należy zadbać o stan rowów odwadniających, tak aby spływająca nimi woda nie natrafiała na przeszkody umożliwiające jej rozlanie się. Aby zapewnić właściwy odpływ wody w rowach należy zadbać także o ich częstą konserwację i wykaszanie.

Na obszarach przyległych do cieków należy zachować pasy ochronne w celu dostępu do wody w ramach powszechnego korzystania z wód oraz umożliwienia administratorowi cieków prowadzenia konserwacji w korytach cieków jak również w celu ochrony otuliny biologicznej cieku. Pasy ochronne wzdłuż cieków wodnych należy zagospodarować poprzez porost łąkowy, łąki lub pastwiska (bez stałego pobytu bydła) z wykluczeniem lub ograniczeniem gruntów ornych. Pas ochronny powinien zostać wykluczony spod zabudowy kubaturowej, co uwzględniono w projekcie studium.

W związku z przepisami ustawy Prawo wodne zabrania się niszczenia lub uszkodzenia brzegów śródlądowych wód powierzchniowych, tworzących brzeg wodny, budowli lub murów niebędących urządzeniami wodnymi oraz gruntów pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi.

W obrębie utworów dewonu środkowego i górnego wydzielono Główny Zbiornik Wód Podziemnych GZWP nr 419 „Bodzentyń”, który na terenie gminy znajduje się w południowej części otuliny Sieradowickiego Parku Krajobrazowego (środkowa część gminy). Zbiornik ten posiada korzystne warunki gromadzenia wody, ale stosunkowo nie-wielki obszar zasilania. Natomiast północno-zachodnie krańce terenu gminy położone są w obrębie zbiorniku GZWP 415 „Górna Kamienna”, który wydzielono w ugorach triasu dolnego i środkowego Ochrona GZWP wynika na tych obszarach z istniejących i obowiązujących przepisów - Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2268 ze zm.). Północ gminy, leży na użytkowym zbiorniku wód podziemnych, zaś południe to obszar niewodonośny.

Zasobność wód podziemnych na terenie gminy jest zróżnicowana. Występują rejon o dużej wydajności (60 – 120 m³/h z pojedynczego utworu studziennego) rozciągają się równoleżnikowo w środkowej części gminy i biegną: pierwszy – pasmem kilkumetrowej szerokości wzdłuż Psarki od Bukowej Góry do Bodzentyń i dalej w kierunku wschodnim i południowo – wschodnim w gminie Pawłów oraz drugi – od Wzdołu Parcele poprzez Ściegnię i pasma pół między Leśną i Kamienną Górą do Sieradowic, gdzie oba rejonu łączą się. Obszar pomiędzy nimi od Wzdołu Rządowego i Wzdołu- Góry do drogi łączącej Bodzentyń z Sieradowicami charakteryzuje się niską wydajnością (2 – 20 m³/h), natomiast na południe od nich – pasmo Klonowskie i Łysogórskie oraz na północ – Pasma Sieradowickie, to obszary określone jako „praktycznie bezwodne” o bardzo niskiej wodonośności, mniejszej niż 2 m³/h. Obszary leśne - Sieradowickiego Parku Krajobrazowego – Lasy Siekierzyńskie znajdują się na utworach o średniej wodonośności (2- - 60 m³/h).

Stopień izolacji stropowej wymienionych utworów wodonośnych jest średni. Przeważają utwory półprzepuszczalne z izolacją częściową. Oznacza to, że w przypadku istnienia stałego punktu zrztu ścieków, zachodzi realna możliwość przedostania się zanieczyszczeń do pokładów wodonośnych. Występują również obszary utworów nieprzepuszczalnych i słaboprzepuszczalnych. Ma

to miejsce szczególnie w rejonach o wysokiej wodonośności. Warstwy te stanowią dobrą izolację chroniącą bogate zasoby wody pitnej na ich znacznej części.

W granicach omawianego obszaru znajdują się tereny zmeliorowane. Zostały naniesione na mapie „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” i oznaczone jako obszary gruntów zmeliorowanych (działy drenarskie, rowy melioracyjne). Grunty zmeliorowane a zwłaszcza zdrenowane nie powinny być przewidziane pod zalesienia ani pod ewentualną zabudowę, gdyż w/w inwestycje mogą spowodować zniszczenie lub uszkodzenie istniejącej sieci drenarskiej. W przypadku ewentualnej zabudowy na terenach zmeliorowanych należy zobowiązać inwestora do zinventaryzowania istniejących urządzeń melioracyjnych celem ujęcia w projekcie właściwych rozwiązań zapobiegających ich zniszczeniu lub uszkodzeniu.

W obszarze terenów zmeliorowanych w myśl przepisów Prawa wodnego zabrania się niszczenia i uszkodzania urządzeń wodnych.

Podstawowymi celami w zakresie melioracji szczegółowych jest:

- utrzymanie i eksploatacja urządzeń wodnych szczegółowych,
- budowa bądź współudział w budowie urządzeń melioracji wodnych szczegółowych,
- prowadzenie racjonalnej gospodarki na obszarach zmeliorowanych.

Obszary melioracji na terenie miasta i gminy Bodzentyn szczegółowo opisano w punkcie 2.5. Tereny zmeliorowane.

6.9. Odnawialne źródła energii

Poprzez pojęcie odnawialnych źródeł rozumiemy źródła, których wykorzystywanie nie wiąże się z długookresowym zmniejszaniem zasobów, a ich pozyskiwanie związane jest z brakiem lub bardzo niskim niekorzystnym oddziaływaniem na środowisko.

Ustawa Prawo energetyczne definiuje je jako „źródła wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także z biogazu powstałego w procesach odprowadzania lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowanych szczątków roślinnych i zwierzęcych”.

Na terenie Gminy Bodzentyn nie odnotowuje się występowania znaczących alternatywnych źródeł energii. W sektorze mieszkalnym odnotowuje się inwestycje w postaci montażu kolektorów słonecznych, jednakże gmina nie posiada dokładnych danych na temat ilości zainstalowanych urządzeń.

W ostatnich latach zauważa się wzrost zużycia energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (OZE). Zawdzięczamy to coraz większej świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Zgodnie z założeniami polityki energetycznej państwa władze gminne, w jak najszerszym zakresie, powinny uwzględnić źródła odnawialne w pozyskiwaniu energii, w tym ich walory ekologiczne i gospodarcze dla swojego terenu. Z reguły energetyka odnawialna to niewielkie jednostki wytwórcze zlokalizowane blisko odbiorcy, bazujące na lokalnie dostępnych surowcach, istotne dla podniesienia bezpieczeństwa energetycznego skali lokalnej. Potencjalne korzyści wynikające z wykorzystania odnawialnych źródeł energii, to przede wszystkim: zmniejszenie zapotrzebowania na paliwa kopalne; redukcja emisji substancji szkodliwych do środowiska (m.in. dwutlenku węgla i siarki) – wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych cechuje niewielka lub zerowa emisja zanieczyszczeń; racjonalne zagospodarowanie odpadów.

Przy możliwości wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych wzięto pod uwagę następujące rodzaje odnawialnych źródeł energii: wiatr, słońce, wodę, biomasę (uprawa wierzby, słomy, drewna) oraz biogaz (oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów, hodowla trzody chlewnej bydła oraz drobiu).

Na obszarze gminy Bodzentyn odnawialnymi źródłami energii o potencjale umożliwiającym ich praktyczne wykorzystanie są biomasa (przede wszystkim biogaz) oraz energia słoneczna.

Wynika to z rolniczego charakteru gminy oraz z położenia geograficznego szczególnie premijującego energią słoneczną.

Energia wiatrowa

Z ogólnej mapy pokazującej krajowe zasoby energii wiatru w kWhm² /rok na wysokości 30 m nad pow. gruntu wynika, że gmina Bodzentyn znajduje się w strefie III, określanej jako „korzystna” do wykorzystania wiatru jako źródła czystej energii. Średnioroczna prędkość wiatru może osiągnąć nawet 10 m/s (na wysokości 10 m nad gruntem). Korzystne warunki rozwoju energetyki wiatrowej, występują szczególnie na terenach wyżej położonych.

Zgodnie z danymi IMiGW w Krakowie, według pomiarów prowadzonych w stacjach meteorologicznych w Sandomierzu i w Sukowie, średnia roczna prędkość wiatru wynosi odpowiednio 3,7 m/s oraz 2,6 m/s. Z uwagi na to uznać należy, że możliwości pozyskiwania energii wiatrowej na terenie województwa świętokrzyskiego nie są znaczące. Jedną z podstawowych wad elektrowni wiatrowych jest niemożność pracy ciągłej tych siłowni. Spowodowane jest to niestałością wiatrów wiejących na terenie województwa świętokrzyskiego, a zatem pozyskiwanie energii elektrycznej z farm wiatrowych może stanowić jedynie uzupełnienie innych źródeł energii, które są w stanie produkować energię w sposób ciągły.

Dodatkowym czynnikiem przemawiającym przeciwko instalowaniu elektrowni wiatrowych jest ich uciążliwość dla środowiska. Powodują niekorzystne zmiany w krajobrazie, są hałaśliwe oraz zakłócają sezonowe migracje ptaków.

Wskazuje się, że elektrownie wiatrowe mogą być źródłem hałasu infradźwiękowego, który może osiągać duże poziomy i stanowić zagrożenie dla otoczenia. Infradźwięki odczuwane są przez człowieka jako wibracje, a energia temu towarzysząca może wywoływać zjawisko rezonansu narządów wewnętrznych. Dodatkową uciążliwością jest tzw. efekt migotania powstający przez obracające się łopaty wirnika turbiny wiatrowej rzucające na otaczający teren cień. Efekt jest szczególnie zauważalny w okresie zimowym tj. w krótkich okresach dnia, w godzinach porannych i popołudniowych, gdy cienie rzucane przez łopaty wirnika są mocno wydłużone.

Z uwagi na stosunkowo duże pokrycie lasami obszaru gminy (45% powierzchni zajmują naturalne kompleksy leśne występujące na południu i północy gminy) oraz bardzo wysokie walory przyrodniczo – krajobrazowe oraz turystyczno – wypoczynkowe, które spowodowały że cały obszar gminy Bodzentyn został objęty prawną ochroną przyrody na terenie gminy Bodzentyn nie jest zlokalizowana żadna farma wiatrowa.

Dlatego też, analizując dopuszczalność wykorzystania siłowni wiatrowych, należy raczej wybierać rozwiązania o najmniejszym stopniu ingerencji w środowisko naturalne – stąd też bardziej akceptowalnym społecznie rozwiązaniem, niż duże farmy wiatrowe, są przydomowe mikroturbiny wiatrowe o wysokości do 12 m. Moc pojedynczej turbiny to 1 - 1,2 kW, a roczny uzysk energii przy średniej prędkości wiatru wynoszącej 5 m/s, wynosi ok. 1 500 MWh. Koszt budowy instalacji to ok. 10 000 zł/kW mocy siłowni.

Energia wytworzona w turbinie wykorzystywana jest w pierwszej kolejności na pokrycie potrzeb obiektu, do którego jest przyłączona, a nadwyżki energii mogą zostać odsprzedane do sieci elektroenergetycznej.

Energia słoneczna

Według rejonizacji obszaru Polski pod względem możliwości wykorzystania energii słonecznej, cały teren gminy znajduje się w rejonie RIII (rejon centralny) gdzie generalnie istnieją bardzo dobre warunki do powszechnego wykorzystania energii słonecznej. Uśredniony potencjał energii promieniowania słonecznego w ciągu roku dla tego rejonu wynosi ok. 985 kWh/m², natomiast średnie usłonecznienie kształtuje się na poziomie 1550 - 1600 godzin i jest to wartość wysoka. Ilości energii możliwej do pozyskania są zbyt małe dla budowy wysokotemperaturowych

systemów fotowoltaicznych, ale wystarczające dla konwersji fototermicznej za pomocą kolektorów i systemów solarnych.

Pozyskiwanie energii słonecznej za pomocą kolektorów słonecznych i ogniw fotowoltaicznych stanowi niewielką część energii pozyskiwanej z OZE. Ma charakter lokalny i służy głównie jako uzupełnienie innych źródeł energii. Spowodowane jest to tym, że warunki meteorologiczne w regionie charakteryzują się nierównym rozkładem promieniowania słonecznego w cyklu rocznym. Około 80 proc całkowitej rocznej sumy nasłonecznienia przypada na sześć miesięcy sezonu wiosenno - letniego. Charakter rozkładu gęstości strumienia energii promieniowania słonecznego i jego struktura wskazują na pewne ograniczenia w możliwości jego wykorzystania, zwłaszcza w okresie zimowym. Uznać należy, że pozyskiwanie i wykorzystanie energii słonecznej w województwie świętokrzyskim jest niewielkie. Jest to jednak jeden z bardziej przyszłościowych kierunków pozyskiwania energii z OZE zwłaszcza w zakresie fotowoltaiki oraz energetyki lokalnej.

Na terenie gminy możliwe jest pozyskanie słonecznej energii cieplnej o charakterze zdecentralizowanym, realizowanej głównie dla potrzeb przygotowywania c.w.u. w instalacjach pracujących cały rok, zarówno w domach mieszkalnych, jak i w budynkach użyteczności publicznej oraz w rolnictwie – w hodowli roślin (szklarnie), w procesach suszarniczych (suszenie ziarna zbóż, warzyw, dosuszanie zielonek, itp.). Energię słoneczną zaleca się stosować przede wszystkim w okresie letnim, a w pozostałym okresie w skojarzeniu z innymi źródłami.

Instalacje do pozyskania energii słonecznej na terenie gminy są stosowane głównie w formie kolektorów słonecznych dla potrzeb budynków stanowiących własność osób prywatnych. Z uwagi na duże rozdrobnienie instalacji (średnia powierzchnia jednej instalacji nie przekracza 5m²) brak danych inwentaryzujących ich ilość i moc.

Obiekty użyteczności publicznej czerpiące energię ciepłą z promieniowania słonecznego z wykorzystaniem instalacji kolektorów słonecznych są nieliczne. W perspektywie najbliższych lat na obszarze gminy energia słoneczna powinna stanowić jedno z głównych alternatywnych źródeł energii cieplnej. Sprzyjają temu warunki nasłonecznienia oraz sytuacja ogólnokrajowa, gdzie pozyskiwanie energii słonecznej do celów energetycznych jest coraz bardziej rozpowszechniane również za pomocą wsparcia finansowego (np. preferencyjne kredytowanie, dotacje).

Energia geotermalna

Z analizy budowy geologicznej województwa świętokrzyskiego przeprowadzonej na potrzeby Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk w opracowaniu pt. „Studium możliwości wykorzystania energii geotermalnej w województwie świętokrzyskim” wynika, że jest to teren pozbawiony znaczących zasobów wód geotermalnych możliwych do wykorzystania energetycznego. Wody termalne (wody o temperaturze powyżej 200C) oraz wody płytkich poziomów wodonośnych dają podstawę do oszacowania możliwości pozyskania energii wnętrza Ziemi do celów grzewczych (ze względu na niską temperaturę złóż geotermalnych nie wykorzystuje się jej do produkcji prądu elektrycznego). W skali województwa najbardziej korzystny pod względem występowania wód termalnych jest obszar południowozachodniej części województwa (Niecka Miechowska, wody o temperaturze do 350C) oraz rejon Kielc i północnej części województwa stwarzający perspektywy dla tzw. „geotermii niskich temperatur”. Na obecnym etapie rozpoznania zasobów wód geotermalnych za obszary perspektywiczne dla rozwoju energetyki geotermalnej uznaje się następujące rejony, według w/w opracowania:

- Secemin, Działoszyce-Opatkowice, Kazimierza Wielka-Wielgus, Jędrzejów-Podchojny – rejony o najkorzystniejszych w skali województwa warunkach wykorzystania wody termalnej do celów grzewczych

- Piekoszów, Stąporków, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko - Kamienna, Mirzec – Trębowice, Kielce, Sitkówka - Nowiny – rejony zalegania płytkich wód poziomów wodonośnych o temperaturze 9 – 110C

Stosunkowo niskie temperatury wód geotermalnych województwa świętokrzyskiego, na obecnym poziomie rozpoznania dają racjonalną podstawę przede wszystkim do rozwoju tzw. płytkiej geotermii (pompy ciepła). Teoretyczny potencjał mocy cieplnej dla wód termalnych oszacowano na poziomie 3,3 MW, a dla płytkich poziomów wodonośnych 20,7 MW. Potencjał techniczny wynosi odpowiednio 2,7 MW i 10,8 MW.

Z uwagi na brak udokumentowanych badań (odwiertów) w celu rozpoznania występowania złóż wód geotermalnych, zasoby energii cieplnej możliwe do pozyskania z wód geotermalnych w rejonie położona gmina Bodzentyn nie są określone. Szacowanie potencjału energetycznego wnętrza ziemi na tym obszarze nie znajduje uzasadnienia. Wynika to między innymi, z niewielkiej gęstości cieplnej gminy, wysokich nakładów inwestycyjnych i wysokich kosztów eksploatacyjnych instalacji geotermalnej, braku dużych odbiorów ciepła. Budowa instalacji geotermalnej ma ekonomiczny sens w rejonach, gdzie odbiór ciepła jest stałej mocy i w dużej ilości np. osiedla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej. Alternatywą dla dużych systemów energetyki geotermalnej mogą być inne rozwiązania wykorzystujące energię skumulowaną w gruncie, m.in. pompy ciepła (płytką geotermia). Urządzenia tego typu są produkowane i mogą być stosowane zarówno w domach jednorodzinnych w terenach o rozproszonej zabudowie, w budynkach użyteczności publicznej – koszt instalacji urządzeń i koszt wytworzenia energii przewyższa źródła konwencjonalne.

Biogaz rolniczy

Kluczowym parametrem decydującym o zasadności realizacji instalacji biogazowej (stabilność pracy i efektywność ekonomiczna) jest możliwość pozyskania lokalnie wybranych odpadów produkcji roślinnej, zwierzęcej (substratów) do produkcji metanu.

Znaczne powierzchnie gminy charakteryzuje typowo rolnicze zagospodarowanie terenu, jednak z uwagi na niewielką koncentrację oraz brak wyraźnej specjalizacji w produkcji typowo zwierzęcej możliwości pozyskania wystarczającej ilości obornika/gnojowicy oraz odpadów rolniczych są ograniczone. Rozdrobnienie rolnictwa skutecznie utrudnia wykorzystanie wszystkich pozostałości z produkcji roślinnej z uwagi na fakt, że powstają one przy różnej produkcji i w różnym czasie. Przyjmuje się, że w gospodarstwach średnich mieszanych (do 50 sztuk dużych zwierząt) budowa urządzeń do pozyskiwania biogazu jest nieopłacalna.

Oprócz biomasy z odchodów zwierzęcych do produkcji biogazu rolniczego można wykorzystać odpady roślinne, odpady z przetwórstwa rolno-spożywczego (np. z przemysłu mięsnego), odpady komunalne. Obecnie w gminie Bodzentyn nie planuje się inwestycji obejmującej budowę biogazowni, należy zakładać, że możliwości rozwoju biogazowni na tym terenie będą ograniczone.

Na terenie gminy nie ma możliwości pozyskiwania gazu „składowiskowego” - gmina Bodzentyn nie posiada na swoim terenie składowiska odpadów komunalnych.

Gmina Bodzentyn po rozbudowie będzie posiadała dwie nowoczesne oczyszczalnie ścieków, w których proces oczyszczania realizowany jest i będzie w technologii biologiczno - chemicznej.

W przypadku małych oczyszczalni ścieków nie ma możliwości energetycznego pozyskania biogazu. W rachunkach ekonomicznych uzasadnione dla tego typu inwestycji występuje tylko w dużych oczyszczalniach przyjmujących średnio ponad 8000 m³ ścieków na dobę. Gminne oczyszczalnie ścieków w obecnym stanie zainwestowania nie wykazują możliwości technicznych dla instalacji biogazowych.

Biomasa

Według definicji Unii Europejskiej biomasa oznacza podatne na rozkład biologiczny frakcje produktów, odpady i pozostałości przemysłu rolnego (łącznie z substancjami roślinnymi i zwierzęcymi), leśnictwa i związanych z nim gałęzi gospodarki, jak również podatne na rozkład biologiczny frakcje odpadów przemysłowych i miejskich (Dyrektywa 2001/77/WE). Biomasa może być wykorzystywana na cele energetyczne w różny sposób: bezpośrednio spalanie biomasy (np. drewna

pod różną postacią, słomy, osadów ściekowych) przetwarzanie biomasy na paliwa ciekłe (np. estry oleju rzepakowego, alkohol), przetwarzanie biomasy na paliwa gazowe (np. biogaz rolniczy, biogaz z oczyszczalni ścieków, gaz wysypiskowy, gaz drzewny).

Technologie energetyczne wykorzystujące biomasę, obejmujących m.in.: spalanie biomasy roślinnej; spalanie śmieci komunalnych; wytwarzanie oleju opałowego z roślin oleistych (np. rzepak) specjalnie uprawianych dla celów energetycznych.

Biomasa wykorzystywana energetycznie pochodzi w Polsce z dwóch gałęzi gospodarki, tj. z rolnictwa i leśnictwa i jest jednym z najbardziej obiecujących źródeł energii odnawialnej, co wynika przede wszystkim z jej głównego atutu, jakim jest stosunkowo proste pozyskanie.

Największy potencjał energii odnawialnej w skali województwa zawarty jest w biomasie. Wskazują na to głównie znaczne obszarowo tereny gruntów rolnych o klasach słabych od IVb do VI.

Gmina Bodzentyn należy do gmin posiadających najwyższe predyspozycje do uprawy roślin energetycznych. Rolnictwo, pomimo systematycznego rozwoju sfery działalności usługowo – handlowej, pozostaje nadal podstawową formą gospodarowania mieszkańców gminy Bodzentyn. W strukturze użytków rolnych najwięcej powierzchni gruntów przeznaczane jest pod uprawę zbóż oraz ziemniaków, przy niewielkim przeznaczeniu pod uprawę warzyw i owoców. Skala produkcji zbóż, owoców i warzyw nie ma większego znaczenia towarowego, w dużej mierze płody rolne są na potrzeby własne gospodarstwa bądź sprzedawane bezpośrednio przez rolników na giełdach rolnych i targowiskach. Stan rolnictwa oraz intensywność produkcji rolnej uzależnione są od jakości gleb – w gminie dominuje klasa bonitacyjna IVa czyli gleby orne średnie. Wśród zbóż największą powierzchnię zasiewów zajmują zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi. Obecnie na terenie gminy brak instalacji wykorzystujących słomę w celach energetycznych. Możliwość pozyskania słomy ogranicza rolnicze wykorzystanie (pasza, podściółka w hodowli zwierząt gospodarskich, nawóz) oraz konieczność wcześniejszego belowania lub brykietowania, co w wypadku odpadów rolniczych (słoma, siano) stanowi pewną niedogodność ze względu na małą koncentrację energii w jednostce objętości. Mimo to potencjał wykorzystania słomy do produkcji energii cieplnej w gminie istnieje i może znaleźć racjonalne zastosowanie np. w małych i średnich kotłowniach, z których zasilane mogą być obiekty mieszkalne. Obecnie coraz większego znaczenia w produkcji biomasy nabiera uprawa roślin energetycznych..

Warunki klimatyczno – glebowe wskazują na możliwości wprowadzenia upraw roślin energetycznych, która przy odpowiedniej organizacji może stanowić nowy kierunek produkcji polowej. Zakładanie plantacji upraw nie może stwarzać zagrożeń dla zasobów i składników chronionej przyrody, zwłaszcza stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków w obszarach Natura 2000.

Potencjał energetyczny niewykorzystanego drewna odpadowego z lasów na terenie gminy ma obecnie niewielkie znaczenie w bilansie energetycznym – drewno wykorzystywane jest najczęściej we własnym zakresie w instalacjach domowych bazujących głównie na paliwach węglowych. Udział biomasy (drewna) w strukturze paliw wykorzystywanych do ogrzewania w zasobach indywidualnych szacuje się na poziomie do 10%.

Energia wodna

Na terenie gminy Bodzentyn nie jest zlokalizowana mała elektrownia wodna (MEW) obejmująca pozyskanie energii z cieków wodnych. Podstawowymi parametrami dla doboru takiego obiektu są spadek w [m] i natężenie przepływu w [m³/s]. Rozwój elektrowni wodnych jest ograniczony warunkami prawnymi, lokalizacyjnymi, wymogami terenowymi i geomorfologicznymi oraz potencjałem kapitałowym inwestora

Perspektywy rozwoju tej formy pozyskania energii w skali gminy Bodzentyn są mało sprzyjające, tak jak całego województwa, gdyż przepływające przez gminę rzeki nie spełniają wymagań hydrotechnicznych koniecznych do usytuowania na nich elektrowni wodnych. W przypadku

elektrowni wodnych ograniczeniem są również programy restytucji wędrownych ryb dwuśrodowiskowych oraz obszary Natura 2000.

W zlewniach rzek odwadniających Góry Świętokrzyskie występuje nieznaczna przewaga zasilania powierzchniowego nad podziemnym. Charakterystyki liczbowe odpływu rzecznoego stanowią podstawową informację w inżynierii wodnej do wymiarowania i projektowania budowli oraz urządzeń wodnych. Odpływ rzeczny jest zmienny, zależy głównie od zasilania atmosferycznego. Obecnie na terenie gminy nie prowadzi się pomiarów, co do zasadności wykorzystania istniejących cieków wodnych dla potrzeb pozyskania energetyki za pomocą małych i mokro elektrowni.

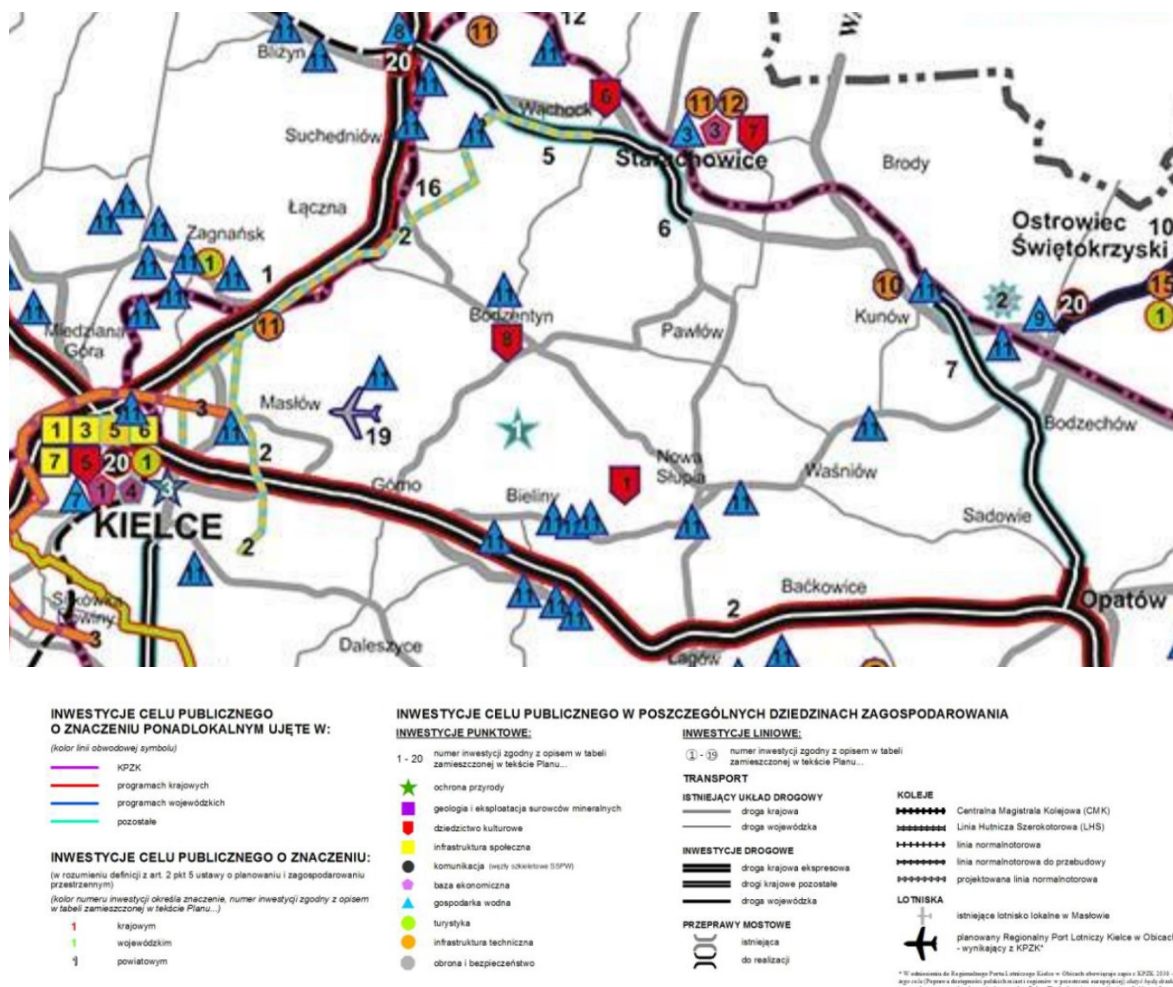
Podsumowanie

Skojarzona gospodarka energetyczna to metoda równoczesnego pozyskiwania ciepła i energii elektrycznej w procesie przekształcania energii pierwotnej paliw. Obecnie wzrasta zainteresowanie małymi układami skojarzonymi, których odbiorcami, przy zachowaniu wskaźnika efektywności ekonomicznej inwestycji, mogą stać się: zakłady pracy, szpitale, szkoły, osiedla mieszkaniowe. Na terenie gminy nie istnieje scentralizowany system ciepłowniczy. Podstawowym źródłem ciepła dla zabudowy mieszkaniowej są z reguły indywidualne kotłownie wbudowane oraz piece węglowe. Placówki sfery publicznej wyposażone są w małe lokalne kotłownie pracujące dla własnych potrzeb, przystosowane do wytwarzania medium energetycznego o niskich parametrach. Wszystkie kotłownie funkcjonujące na terenie gminy wytwarzają ciepło do celów grzewczych i przygotowania ciepłej wody użytkowej. W obecnych warunkach nie ma możliwości technicznych do skojarzonego wytwarzania ciepła i energii elektrycznej za pomocą lokalnych źródeł ciepła.

7. Uwarunkowania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Uwarunkowania związane z realizacją ponadlokalnych celów publicznych w uwzględnieniu wytycznych wskazanych w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 zostały zawarte na szczeblu wojewódzkim w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego*, przyjętym Uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Święt. z 31 października 2014 r., poz. 2870).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami do inwestycji/zadań o znaczeniu ponadlokalnym zaliczono wyłącznie działania (na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i krajowym) rozumiane zgodnie z definicją art. 2 pkt 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym stanowiące realizację celów publicznych, określonych w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, które zostały ustalone na listach indykatywnych programów przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa.

Wyciąg z obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego „Rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym”.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego zostały umieszczone inwestycje/zadania o znaczeniu ponadlokalnym mające swoje umocowanie w programach krajowych i wojewódzkich planowane i będące w trakcie realizacji na obszarze gminy Bodzentyn. Są to:

Tabela 49. Inwestycje celu publicznego oraz zadań o znaczeniu ponadlokalnym mające swoje umocowanie w zadaniach krajowych i wojewódzkich.

L p	Ponadlokalna inwestycja celu publicznego	Zadanie wynikające z: Programów krajowych (K), z koncepcji Krajowej (KPZK), z programów wojewódzkich (W), pozostałe (P)	Inwestycje/zadania o znaczeniu krajowym (K), wojewódzkim (W), powiatowym (P), rozumiane zgodnie z definicją art. 2 pkt 5 uopizp
1.	Powiększenie Świątokrzyskiego Parku Narodowego	P	K
2.	Program SOPO — rozpoznanie, udokumentowanie i zaznaczenie na mapie w skali 1:10000 osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce. woj. świętokrzyskie	K	K
3.	Rewitalizacja miasta Bodzentyn — przebudowa Rynku Górnego, ul. Słonecznej i Licealnej oraz modernizacja i rozbudowa obiektów	W	W
4.	Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej	K	K
5.	Realizacja „Programu Małej Retencji dla województwa świętokrzyskiego” (w trakcie realizacji) – zadanie wynikające z zadań wojewódzkich, inwestycja o znaczeniu wojewódzkim. <i>Uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego Nr XL/592/18 z dnia 29 stycznia 2018 r. „Program małej retencji dla województwa świętokrzyskiego” został uchylony</i>	W	W
6.	Przebudowa, rozbudowa dróg wojewódzkich nr 751, 752 dla uzyskania jednorodnych ciągów o parametrach klasy nie niższej niż G, w tym zakresie przewiduje się budowę obwodnicy Świętej Katarzyny i Bodzentyn a w ciągu drogi wojewódzkiej nr 752	W	W

Nawiązując do art. 48 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, dla obszaru Województwa Świętokrzyskiego brak jest programów, zawierających zadania rządowe, służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym, przyjętych przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia.